

IV. Sosyal Psikoloji Kongresi

Bildiri Özetleri Kitapçığı

11-12 Haziran 2022
Dokuz Eylül Üniversitesi

IV. Sosyal Psikoloji Kongresi

Bildiri Özetleri Kitapçığı

Editörler:

Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu

Doç. Dr. Serap Akfırat

Kapak Tasarımı:

Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu

Gökmen Bal

Dizgi:

Doç. Dr. Arzu Araz

Tuğçenaz Elcil

Hasan Yentür

Emir Üzümçeker

Özlem Serap Özkan

Murat Arğış

ISBN: 978-625-8297-13-3

Kapak Resmi: Abidin Dino “Eller”

Baskı: Eğiten Kitap Yayıncılık – Matbaacılık

Sertifika No: 47083

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

EDEBİYAT FAKÜLTESİ

PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ

DESEM, İZMİR

11-12 Haziran 2022

ÖNSÖZ

Sevgili Dostlar,

IV. Sosyal Psikoloji Kongresi alandan hemen herkesin katkı sunduğu bir hazırlık sürecinin sonunda 11-12 Haziran 2022 tarihlerinde Dokuz Eylül Üniversitesi'nde dayanışmacı, üretken ve insandan yana bir geleneğin çizgisinde hakkıyla gerçekleştirildi. Kongre iki yıllık bir pandemi döneminin sonunda alanımızda yaptığımız ilk yüz yüze etkinliklerden biriydi. Pandeminin yanı sıra ekonomik ve siyasal çalkantılara da bağlı olarak yaygın bir şekilde Belirsizlikler Çağı diye anılmaya başlanan bir dönemde yapıldı kongremiz. Sosyal psikolojinin değerli birçok temsilcisi, alanın mirasçısı genç meslektaşlarımız ve öğrencilerimiz böylesi tarihsel bir atmosferde bir araya gelmişlerdir.

Bu sebeplerle 2022 yılı karanlık bir dönemin parçası olarak görülebilir. Ne de olsa bilime güvenin zayıfladığı, aklın zaferinin sorgulandığı bir dönemin devam ettiği bir zaman dilimine karşılık geliyordu. İnsana olan inancımızı yitirmenin getirdiği o umutsuzluk duygusunun ağır geldiği bir nesnellikte toplandı kongremiz.

Ama ne mutlu ki bir yandan da bu karanlık dönemin geride kalmakta olduğuna dair emarelerle dolu bir zamanda gerçekleşti IV. Sosyal Psikoloji Kongresi. Ve ne mutlu ki kongremiz sosyal psikolojinin umut üreten ışığını taşıma misyonunu fazlasıyla yerine getirdi. Sosyal psikolojinin onlarca ve onlarca yıl biriktirdiği bilgiden süzülüp gelen insan anlayışıyla yapıldı kongremiz. Sosyal psikoloji alanının temsilcileri olarak biliyoruz ki insanın özünde ne kötülük vardır ne iyilik. İnsanı iyi eyleyen ve insanı bilinçli, ahlaklı, yaratıcı ve insanca bir eylemliliğin öznesi kılan, bireyin içinde yaşadığı toplum, o bireyle-toplum arasındaki ilişkilerdir. O yüzden umut her zaman ama her zaman sosyal psikolojiye içkindir. IV. Sosyal Psikoloji Kongresinde ülkemizde ve dünyada insanlığın karşı karşıya kaldığı pek çok sorunu konuşup tartıştık birlikte. Sorunların çözümlerini tartışırken, bilime olan güvenimizi, insana olan inancımızı pekiştirmeyi unutmadık.

Bu bakış açısını temel alan kongremize insanı kucaklayan bakışıyla bize çok şey öğreten bir hocamızı anarak başladık, Çiğdem hocamızı yad ederek açtık ilk kongre gününü. Çiğdem Kağıtçıbaşı hocamızın bize bıraktıkları sadece kuramları, araştırmaları ve yetiştirdiği öğrencilerle sınırlı değildir. Tarihin akışı içinde bir duruş, toplumu ve dünyayı daha iyi olana dönüştürmeye dönük bir iradedir onun mirası.

IV. Sosyal Psikoloji Kongresinin ilk günü o mirası devam ettiren bir hocamıza Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı Yaşam Boyu Başarı Ödülü'nü takdim etme mutluluğunu yaşadık. Çiğdem hocamızın aile değişim modelini zenginleştiren, çoğaltan araştırmalarıyla tanıdığımız, yaptığı çok sayıda ve çok değerli çalışmalarla cinsiyetçiliğin ve ayrımcılığın doğasına dair anlayışımızı derinleştiren bir kılavuz olarak benimsediğimiz, Çiğdem hocamızın ilk doktora öğrencisi olan **Prof. Dr. Hale Bolak Boratav**'ı kongremizde ağırlamaktan ve kendisine **Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı Yaşam Boyu Başarı Ödülü**'nü takdim etmekten onur duyduk. Hale hocamızın psikoloji biliminin içine sinen ayrımcı yanlılıkları karşısına almış, eşitlikçi bilimsel bir yaklaşımın peşine düşmüş bir hocamız olarak derslerle dolu

akademik serüvenini anlattığı konuşması ulusal sosyal psikoloji camiasının kolektif belleğinde hep yer tutacak. Bu tarihi konuşmanın özetini bu kitapta bulabilirsiniz.

IV. Sosyal Psikoloji Kongresi'nin güzel sürprizlerinden biri olarak Çiğdem hocamızın sevgili kızı **Elif Kağıtçıbaşı** ve değerli hocamız **Demet Kara** kongremizi onurlandırdılar. Hepimizin bildiği üzere Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı bilimsel bilgiyi gündelik hayatta insanlarımızın hizmetine sunma konusunda hep büyük bir gayret göstermişti. Onun kaldığı yerden devam eden Elif Kağıtçıbaşı ve Demet Kara kongre açılışında bizlere yürütmekte oldukları **PERGEL Projesi**'ni anlattılar. Bu projeye dair kısa bir bilgilendirme metnini bu kitap kapsamında sizlerle paylaşma fırsatı bulduğumuz için çok mutluyuz. Umarız bu kongre çalışmalarının ucundan tutacak, onu daha fazla insana ulaştıracak dost eller bulmalarına da vesile olmuştur.

90'lı yıllarda parmakla sayılacak kadar az psikoloji bölümü vardı ülkemizde. Yaptığı işlerle büyük, ama sayıca küçük bir camiydik. Son on yılda çoğaldık, belki istediğimizden biraz fazla büyüdük. Ama bir yandan da kalabalıklar güzeldir. Kalabalıklar yeni hayallere ve bu hayallerin gerçekleşmesine imkân verir. PERGEL Projesi gibi toplumun faydasına değerli uygulamaların memleketin her köşesine ulaşmasını mümkün kılar. Sosyal psikoloji camiası olarak uygulama alanlarımızı ülkemizde de var etmek, onları tanıtmak, tanımlamak ve günlük hayatta bilimsel bilgimizi insanlarımızın hizmetine sunmak gibi hayallerimiz var artık. Henüz keşfetmediğimiz çok yol var sosyal psikolojide. Hayalimiz o yolları yürüme.

IV. Sosyal Psikoloji Kongresinin ikinci günü **Prof. Dr. Hacer Harlak** hocamız **turizm ve psikoloji** ilişkisine dair bir konuşma yaparak sosyal psikolojinin hemen hiç bilmediğimiz yollarından birine ışık tuttu. Akademinin en güzel, en heyecan verici anlarından biridir: Bir konuya özgün bir bakış açısı getirebilmek, onu dönüştürmek, kendi deneyimlerin ve biriktirdiklerini yeni bir düşünce üretebilmek. Hacer hocamızın konuşması da böyle bir heyecana karşılık geldi hepimiz için. Bu değerli konuşmanın özetini bu kitapta sizlerle paylaşabildiğimiz için mutluyuz.

Kongremizde sosyal psikoloji krizi ve çözümleri, ayrımcılık, toplumsal cinsiyet, romantik ilişkiler, pandemi, yaratıcılık, ebeveyn ve çocuk ilişkileri gibi farklı konu başlıklarına sahip on altı panel düzenlendi. Panellerde dünyadaki gelişmeleri takip eden ama özgün bakış açıları üretebilen bakış açılarının hakimiyeti, sorunlara yönelik bilimsel çözümler üretme arzusu ve genç meslektaşlarımızın üretkenliği alanımızın geleceğine dair umutlarımızı perçinledi. Bu değerli panellerin özetlerini yine kitabımızda sizlerin ilgisine sunuyoruz.

IV. Sosyal Psikoloji Kongresinde büyük emekler verilmiş yetmişin üzerinde poster bildiri sunuldu. Posterler sosyal psikolojinin konu çeşitliliğini kapsayan bir zenginliğe sahip oldukları kadar içerik analizlerinden deneysel çalışmalara yönetsel açıdan da geniş bir yelpazeye sahiptiler. Her biri tartışmasız önemli çalışmalar olmakla birlikte poster bildiriler arasında üç tanesi özgün değeri, yönetsel gücü ve alana katkısı ile öne çıktılar. Sosyal psikoloji alanında pek çok değerli hocamızın dahil olduğu hakem değerlendirmeleri, sekreteryada görevli hocalarımızın görüşleri ve bağımsız bir değerlendirme komisyonunun puanlamalarının sonunda **Metin Ege Salter** ve **Mehmet Harma** “**Bağlanma ile Ahlaki Temeller Arasındaki İlişki ve Bilişsel Stilin Rolü**” isimli çalışmalarıyla En İyi Poster Bildiri Birincilik Ödülüne; **Gülben Bağlıcakoğlu** ve **Mehmet Peker** “**Eylem-Durum Yöneliminin**

Kişi-İçi Bakış Açışıyla İncelenmesi: Beklenen Görev Zorluğu ve Durumluk Duygulanımın Rolü” isimli çalışmalarıyla **En İyi Poster Bildiri İkinçilik dlne; Mehmet Fatih Bükün, Erkin Sarı ve Emine Yücel “İ Grubun evreye Duyarlılık Normunun İhlaline Gösterilen Tepkilerde Duyguların Rolü”** isimli çalışmalarıyla En İyi Poster Bildiri nclk ödülüne layık görüldüler. Kendilerini bir kez daha tebrik ediyor, başarılarının devamını diliyoruz.

Kongre boyunca yapılan sunumları, panelleri, posterleri, katılımcıları saymak ve sizlere bu nsz kapsamında özetlemek kolaydı, ama yeni kurulan dostlukları, birlikte yapılan planları, belirlenen yeni hedefleri, kaç kişinin uzun zamandan sonra yaşadığı ilkleri ve ardında kalan güzel anıları buradan aktarmamız mümkün değil. Kongremize katılan herkese bunların hepsini mümkün kıldıkları için teşekkür ederiz.

Sevgili dostlar, bu nsz kapatmadan önce, kongrede başlayan dayanışmamızı devam ettirebilmek adına, sizleri psikoloji alanından tüm akademisyen ve doktora ğrencilerinin ye olabildiği academia email grubuna davet etmek isteriz. ye olmak isteyenlerin https://groups.google.com/g/academia_tpd adresinden üyelik katılım isteği göndermesi ve bu istekte kendileriyle ilgili (kurum, alan, unvan vb.) bilgilerini vermesi yeterlidir. Daha nceki yıllarda Yahoo üzerinden gruba ye olmuş değerli meslektaşlarımızın da Google platformuna aktarılmak durumunda kalınan academia listesine yeniden başvurmaları gerekmektedir.

Bir sonraki kongrede buluşmak ve dostluğumuzu tazelemek dileğiyle...

Kongre Düzenleme Kurulu Başkanı

Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu

TEŞEKKÜR

İlk günden son güne bizlere verdikleri destek için **Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi** ve **DESEM çalışanlarına** teşekkür ederiz.

TÜBİTAK 3501- Kariyer Geliştirme Programı çerçevesinde desteklenen **117K360** nolu ve “Psikolojik Şiddetin Kadınların Öztanımlayıcı Anıları Üzerindeki Etkisi” başlıklı projemizin kurum bütçesinin önemli bir kısmını kongrenin organizasyonunda kullanmamıza izin veren ve kongremizi gerçekleşmesini verdikleri bu mali destekle mümkün kılan **TÜBİTAK** kurumuna, bu süreci yürütmemizde bizlere yardımcı olan **BAP çalışanlarına** teşekkürlerimizi sunarız.

Ne mutlu ki kongremizi hazırlarken sosyal psikoloji alanından sayısız hocamızın desteğini yanımızda hissettik. Öncelikle kongrenin düzenlenme sürecinde deneyimi ve bilgisiyle bizlere her daim yol gösteren sevgili **Doğan Kökdemir** hocamıza şükranlarımızı sunarız. Kongremizin **Düzenleme Kurulunda** yer alan ve bizlere hazırlık sürecinin tüm aşamalarında gece gündüz demeksizin yardımcı olan değerli hocalarımız **Doğan Kökdemir, Nebi Sümer, Mehmet Harma Sinan Alper, Gülgün Meşe** ve **Filiz Künüroğlu**’na minnetlerimizi sunarız. Kongremizin **Akademik Danışma Kurulunda** yer alarak poster ve panellere değerli görüşlerini bildiren, yoğun çalışma programları arasında büyük zaman ve emek ayıran tüm hocalarımıza teşekkür ederiz. En iyi poster bildiri ödülleri belirlenmesinde büyük bir titizlikle görev alan Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi’nden **Hamit Coşkun** hocamıza, Orta Doğu Teknik Üniversitesi’nden **Banu Cingöz Ulu** hocamıza ve Ege Üniversitesi’nden **Mert Teközel** hocamıza verdikleri emek için teşekkür ediyoruz.

Bize her daim her konuda yardım eden çalışkan sekreteryaya üyelerimize, ama en çok öğrencilerimize teşekkür ediyoruz. Bizi bolca gururlandırdılar, yüzümüzü ağarttılar. Aslında Dokuz Eylül’de Final haftasının tam ortasındaydık, ama onlar kongrenin başından sonuna yanımızda oldular. Tatılmış, sınavmış demeksizin her daim kongre işlerinin peşinden koşan, becerikli ve ince düşünceli doktora öğrencilerimiz **Tuğçenaz Elcil, Hasan Yentür, Murat Argış, Emir Üzümcü, Özlem Serap Özkan, Ufuk Sarıgül, Necati Enöz, Berke Aydaş**’a minnetlerimizi sunarız. Fedakâr, çalışkan ve güler yüzlü lisans öğrencilerimiz **Argun Arda Şener, Aybüke Balı, Azize Akbay, Berfin Elçin, Burak Kaan Zoroğlu, Ceyda Çevik, Esmâ Sude Şimşek, Esra Yeşilyurt, Ezgi Kılıç, Funda Karakullukcu, Furkan Başaran, Gülbanu Çörekçioğlu, Meryem Ağuş, Mihrişan Sarı, Mustafa Bülkeri, Pınar Söylemez** ve **Suna Köseoğlu**’na çok ama çok teşekkür ederiz.

Kongremize kamera ve teçhizatını sağlayan, bunların kullanımını konusunda yardımcı olan değerli meslek örgütümüz **Eğitim-İş**’e teşekkürlerimizi sunarız.

Kongre görsellerinin tasarımında bizlere gece gündüz demeden yardımcı olan grafiker **Talha Eren Çapkın**’a teşekkür ederiz.

Kongre Sekreteryası

KONGRE DÜZENLEME KURULU BAŞKANI

Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu (Dokuz Eylül Üniversitesi)

KONGRE DÜZENLEME KURULU

Prof. Dr. Doğan Kökdemir (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Nebi Sümer (Sabancı Üniversitesi)

Doç. Dr. Mehmet Harma (Kadir Has Üniversitesi)

Doç. Dr. Arzu Araz (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Serap Akfırat (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Sinan Alper (Yaşar Üniversitesi)

Doç. Dr. Gülgün Meşe (Ege Üniversitesi)

Doç. Dr. Filiz Künüroğlu (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

AKADEMİK DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Doğan Kökdemir (Başkent Üniversitesi)

Prof. Dr. Nebi Sümer (Sabancı Üniversitesi)

Prof. Dr. Ersin Kuşdil (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Ünsal Yetim (Mersin Üniversitesi)

Prof. Dr. Sevim Cesur (İstanbul Üniversitesi)

Prof. Dr. Derya Hasta (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Ayda Büyükkahin Sunal (Ankara Üniversitesi)

Prof. Dr. Leman Pınar Tosun (Uludağ Üniversitesi)

Prof. Dr. Burcu Güler (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)

Prof. Dr. Yeşim Yasak (Çankırı Karatekin Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim Kısaç (Pamukkale Üniversitesi)

Prof. Dr. Şeyda Türk (Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi)

Prof. Dr. Serap Akgün (Bursa Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatma Gülden Güvenç (Işık Üniversitesi)

Prof. Dr. Hacer Harlak (Aydın Adnan Menderes Üniversitesi)

Prof. Dr. Nihal Mamatoğlu (Bolu Abant İzzet Baysal Ünlversitesi)
Prof. Dr. Ebru Taysi (Süleyman Demirel Ünlversitesi)
Prof. Dr. Sevinç Serpil Altay (Fenerbahçe Ünlversitesi)
Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu (Dokuz Eylül Ünlversitesi)
Doç. Dr. Arzu Araz (Dokuz Eylül Ünlversitesi)
Doç. Dr. Serap Akfırat (Dokuz Eylül Ünlversitesi)
Doç. Dr. Gülgün Meşe (Ege Ünlversitesi)
Doç. Dr. Sinan Alper (Yaşar Ünlversitesi)
Doç. Dr. Filiz Künüroğlu (İzmir Katip Çelebi Ünlversitesi)
Doç. Dr. Mert Teközel (Ege Ünlversitesi)
Doç. Dr. Meral Gezici Yalçın (Bolu Abant İzzet Baysal Ünlversitesi)
Doç. Dr. Çiğdem Bağcı (Sabancı Ünlversitesi)
Doç. Dr. Aslı Göncü Köse (Çankaya Ünlversitesi)
Doç. Dr. Güseli Baysu (Queen's University, Belfast)
Doç. Dr. Onurcan Yılmaz (Kadir Has Ünlversitesi)
Doç. Dr. Ulaş Başar Gezzin (İstanbul Galata Ünlversitesi)
Doç. Dr. Nagihan Taşdemir (Anadolu Ünlversitesi)
Doç. Dr. İrem Metin Orta (Atılım Ünlversitesi)
Doç. Dr. Ferzan Curun (Maltepe Ünlversitesi)
Doç. Dr. Oğuzhan Ekinci (Erzurum Teknik Ünlversitesi)
Doç. Dr. Bülent Kılıç (Yeditepe Ünlversitesi)
Doç. Dr. Tarcan Kumkale (Özyeğın Ünlversitesi)
Doç. Dr. Nur Taluy (Muğla Sıtkı Koçman Ünlversitesi)
Doç. Dr. Aslı Yayak (Bursa Teknik Ünlversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Zuhall Yeniçeri (Başkent Ünlversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Banu Cingöz Ulu (Orta Doğu Teknik Ünlversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Leman Korkmaz Karaoğlu (Orta Doğu Teknik Ünlversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burcu Tekeş Tolungüç (Başkent Ünlversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bilge Yalçındağ (Abdullah Gül Ünlversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Çoymak (Abdullah Gül Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Göklem Tekdemir (İstanbul Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nevra Cem Ersoy (İzmir Ekonomi Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kürşad Demirutku (TED Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burak Doğruyol (Altınbaş Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sami Çoksan (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mete Sefa Uysal (Friedrich Schiller University Jena)
Dr. Öğr. Üyesi Hayal Yavuz Güzel (Hacettepe Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Çağlar Solak (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Meryem Kaynak Malatyalı (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gülden Sayılan (Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatima Zehra Allahverdi (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Büşra Aktaş (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Melis Çelik Ok (Kapadokya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ezgi Kaşdarma (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Canay Doğulu (TED Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Asiye Yıldırım (Maltepe Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Beril Türkoğlu Demirel (TED Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Esra H. Oğuz Taşbaş (İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Kahraman (Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Kenan Alparslan (Muş Alparslan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Nur Soylu Yalçınkaya (Boğaziçi Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Umut Şah (Lefke Avrupa Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Elif Özge Erbay (İstanbul Kültür Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Aslı Yayak (Bursa Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Emine Yücel (Selçuk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Elif Yöyen (Sakarya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Duygu Buğa (İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Meryem Berrin Bulut (Sivas Cumhuriyet Üniversitesi)

Dr. Öğr. Üyesi Meltem Güler (Çukurova Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Asuman Büyükcan Tetik (Sabancı Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Tahsin Kula (Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hatice Ekici (İzmir Katip Çelebi Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Deniz Atalar (Doğu Akdeniz Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fulya Kırimer Aydın (Anadolu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ömer Erdoğan (Kastamonu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi İlker Dalgıç (Ankara Medipol Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Esmâ Esen Çiftçi Houghton (Anadolu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Özge Akbalık Doğan (Dicle Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökçe Özkılıçcı (Fenerbahçe Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bülent Aykutoğlu (Nuh Naci Yazgan Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Veysel Mehmet Elgin (Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Temel Kalafat (Çankırı Karatekin Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Bağdat Deniz Kaynak (Ted Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gülçin Akbaş Uslu (Atılım Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Deniz Işıker Bedir (Mardin Artuklu Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Fatih Bükün (Bingöl Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hilal Peker Dural (Ondokuz Mayıs Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Hanzade Aslan Yılmaz (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Latif Karagöz (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökhan Arslantürk (Selçuk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Sedef Ünsal Seydoğulları (Düzce Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Fatma Yaşın Tekizoğlu (Ankara Medipol Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Burçak Sönmez (Erzurum Teknik Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Yasemin Sanal Özcan (Manisa Celal Bayar Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Muazzez Deniz Girey (Toros Üniversitesi)
Dr. Özlem Serap Özkan (Dokuz Eylül Üniversitesi)
Dr. Olcay Bozkuş (Dicle Üniversitesi)

Dr. Mehmet Peker (Ege Üniversitesi)

Dr. Ürün Perçin Boyacıoğlu (Dokuz Eylül Üniversitesi)

KONGRE SEKRETERYASI

Doç. Dr. İnci Boyacıoğlu (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Arzu Araz (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doç. Dr. Serap Akfırat (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Emir Üzümçeker (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Özlem Serap Özkan (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Araş. Gör. Murat Arğış (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doktora öğrencisi Hasan Yentür (Dokuz Eylül Üniversitesi)

Doktora öğrencisi Tuğçenaz Elcil (Dokuz Eylül Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	2
TEŞEKKÜR	5
KONGRE DÜZENLEME KURULU BAŞKANI	6
KONGRE DÜZENLEME KURULU	6
AKADEMİK DANIŞMA KURULU	6
KONGRE SEKRETERYASI	10
İÇİNDEKİLER	11
DAVETLİ KONUŞMACI SUNUMLARI	19
Sosyal Psikolojide Nereden Geldik, Nereye Geldik?	20
Sosyal Psikolojinin Turizm Bağlamında Uygulanması: Turizm Psikolojisi	23
PERGEL: Pozitif Ergen Gelişimi Programı	24
PANELLER	26
Sosyal Psikolojinin Krizi ve Çözüm Önerileri	27
COVID-19 Komplo İnançları ve Önleyici Davranışların Yordayıcıları: Temsili ve Kolaycı Örneklem Bulguları	29
COVID-19 Belirginliğinin Dindarlık ve Önleyici Tedbirlerle İlişkisi: Türkiye ve ABD’deki Google Aramalarının Farklı Sosyal Psikoloji Kuramlarına Dayalı Analizi....	31
İdeoloji ve Komplo İnançları: Yolsuzluk Seviyesinin Düzenleyici Rolü.....	32
Farklı Sosyal Kategorilerde Paylaşılan Grup Üyeliklerinin Gruplar Arasında İşbirliğine Etkisi	33
Cinsiyet Temelli Eşitsizliklere Psikolojik Yaklaşımlar: Tarihsel, Gelişimsel ve Kurumsal Perspektif	34
Sosyal Psikolojide Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Çalışmalarının Tarihçesine ve Yöntemine İlişkin Bir Derleme.....	36
Bizim için Kız Oğlan Fark Etmez (?): Anne-Babaların Cinsiyet Temelli Yaklaşımları ..	38
Eğitim Şart, Peki Ya Eşitlik?	39
İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet Etkisi: İşin Cinsiyeti Yoktur (!).....	41
(Sosyal) Psikolojiyi Yeniden Düşünmek: Veri, Kuram, Yöntem ve Bilim	42
Psikoloji Araştırmalarında Popüler İstatistiksel ve Yöntemsel Akımların Getirdiği.....	43
Tutuculuk ve Yaygın Hatalar	43
Psikolojide Replikasyon Krizi ve Olası Çözümleri: Hesaplamalı Modellerin Rolü.....	45
(Sosyal) Psikolojideki Gerçek Kriz: Yanlış Sorulara Doğru Cevaplar Verilebilir Mi?....	47

Eşitsizliğin Kültürel Yüzleri: Ev İçi İş Bölümü, Mekân, Namus ve Erkeklik	49
Cinsiyetin Mekân Hâli	51
Yakın İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet ve Namus Kültürleri	53
Adam Ol(m)anın Peşinde: Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler ve Erkeklik	55
Kamusal Alanda Toplumsal Cinsiyet Pratikleri.....	57
Bağlam Çöküşü ve Toplumsal Cinsiyet: Türkiye'deki Kadın Akademisyenlerin Twitter Kullanımı	59
Instamom Olmak Gerçek Mi?: Tema Analizi Yöntemi ile Sosyal Medya Figürlerinin Annelik Deneyimine Etkisinin İncelenmesi	61
Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Türkiye'de Kadın Mülteci Olmak	62
Trans Bireylere Karşı Önyargı: Hayali Temas Kuramı ve Davranışsal Sonuçları	63
Toplumsal Cinsiyetin Özgeci Davranışlar ile İlişkisi: Bakım Verme, Çevreci Davranışlar ve Kolektif Eyleme Katılma Üzerinden bir Analiz	65
Cinsiyetlendirilmiş Bakım Verme: Ataerkil Toplumlarda Ebeveynlik	67
Çevreci Davranışın da Cinsiyeti Olur mu? Çevreci Davranışlarda Toplumsal Cinsiyet Etkisi	69
Cinsiyet İç Grubuyla Özdeşim ve Kadına Yönelik Şiddete Karşı Kolektif Eylem Niyetleri: Ahlaki Kanaatlerin Aracı ve Cinsiyetin Düzenleyici Rolü.....	71
Psikolojik Dışlanma, Can Sıkıntısı ve Yaratıcılık Paneli.....	73
Psikolojik Dışlanma (Ostracism): Neden Kimse Beni Duymuyor?.....	75
Can Sıkıntısı Yalnızca Olumsuz Bir Duygu mu Yoksa Benzersiz Bir Güdüleyici mi? ...	77
Psikolojik Dışlanmanın Yaratıcılık Üzerindeki Etkileri: Can Sıkıntısının Düzenleyici Rolü.....	79
Türkiye'de Ebeveynlik Tutum ve Davranışlarının Öncülleri ve Sonuçları.....	81
Türkiye'de Ebeveynlik Amaçları.....	82
Kuşaklararası Aktarılan ve Değişen Ebeveynlik	84
Çocukluk Döneminde Ebeveynlik Deneyimleri ve Beliren Yetişkinlikte İyi Hayat	86
Ebeveynlik Pratiklerinde Bakıcının Yeri	88
Yaratıcılık ve Yeni Araştırmalar	89
Altı Şapkalı Düşünme Tekniklerinden Yeşil ve Kırmızı Şapkanın, Uyarıcı Sayısının ve Seyreltme Etkisinin Özgün Düşünce Üretimine Etkileri	91
Problemlle ilgili uyarıcı sunumunda müzik ve talimatın düşünce üretimine etkisi.....	93
Yaratıcılık Çalışmalarında Bir Dönüm Noktası Olarak Negatif Yaratıcılık.....	95
Can Sıkıntısı, Ödül ve Yaratıcılık	97
Şeytanın Avukatı Rolü ve Beyin Fırtınası Süreçlerinin Sosyal Değişkenlerle İncelenmesi	99

Ben, Biz ve Onlar: Farklı Ulusal Bağlamlarda Benlik Dönüşümlerinin Çatışma Süreçlerine Etkisi.....	101
Grupla Özdeşleşme, Kimlik Kaynaşımı ve Barışçıl veya Yıkıcı Çözümleri Destekleme ve Politik Eylemlere Katılma Niyetlerinin bir İncelemesi.....	103
Avantajlı Grup Üyeleri Arasında İç Grup Özdeşimi ve Gruplar Arası Temasın Dezavantajlı Grup Üyelerine Yönelik Sosyal Politikaları Destekleme ile İlişkisi	104
Norm Çatışması Modeline Göre Muhalefet: Gruba Sadakat Karşı Çıkmayı Gerektirir mi?	106
Kuzey İrlanda'da Zaman İçinde Çoklu Kimlik, Vatandaşlık ve Gruplararası Güven Dinamikleri Arasındaki İlişkilerde Bağlam Etkisi.....	107
Davranışsal Bağışıklık Sistemi: Bulaşıcı Hastalık Tehdidine Yönelik Biliş ve Davranışları Anlamak.....	109
DBS Tepkileri ve İnsan Dışı Türler	111
DBS ve Görsel Estetik Tercihler.....	113
DBS ve Beden Hareketleri.....	115
İnsandışılaştırma: Türkiye'den Görgül Bulgular Bize Ne Söylüyor?	118
Grup Büyüklüğü Minimal Gruplarda İnsandışılaştırmayı Etkiler mi?	121
İnsanlıktan Uzaklaştırma ve Partner Şiddeti Mağdurlarına Yardım Etme	123
Hedef Kişinin Cinsiyet İfadesinin ve Cinsel Yönelim Bilgisinin İnsandışılaştırmaya Etkileri.....	124
Kadınsı İtibar Kodunun Çeldirilmesinin Kadınların İç Grup Üyesini İnsandışılaştırması Üzerindeki Etkisi	125
İlişki Doyumu, Uyumu ve Kalitesi Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmaların Sistemik Derlemesi	127
İlişki Doyumu, Uyumu ve Kalitesi Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmalar: Sistemik Derlemenin Yöntemi ve Dahil Edilen Araştırmaların Genel Özellikleri.....	129
İlişki Doyumu, Uyumu ve Kalitesi Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmalar: Evli/Birlikte Yaşayan, Yeni Evli ve Çocuklu Çiftler.....	130
İlişki Doyumu, Uyumu ve Kalitesi Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmalar: Hastalıkla Mücadele Eden Çiftler ve Bebek Bekleyen Çiftler	131
Sığınmacılara Karşı Yaklaşımlar: Tolerans, İnsandışılaştırma ve Temas Kavramlarına Farklı Bir Bakış	133
Gruplararası Toleransa Çoğunluk Grup Üyelerinin Bakış Açısı: Algılanan Tehdidin Rolü	135
Suriyeli Mültecilerin Onur Atıfları üzerinden İnsandışılaştırması ve Mülteci Karşıtı Tutumlar.....	136
Suriyeli ve Afgan Sığınmacılara Yönelik Tutum ve Davranışların Belirlenmesinde Doğrudan ve Kitle-Aracılı Temasın Rolü.....	137

Aydınlık ve Karanlık Yüzleriyle Romantik İlişkiler: Algılanan Partner Duyarlılığı, Örtük Partner Değerlendirmeleri ve Ayrılık Süreçleri Üzerinden bir Analiz	138
Romantik İlişkilerde Duyguları Paylaşma ve Psikolojik Esenlik İlişkisi: Algılanan Partner Duyarlılığının Düzenleyici Rolü	140
Algılanan Partner Duyarlılığı ve Partnere Yönelik Siber Takip Davranışı: Psikolojik Temel İhtiyaç Tatmini ve Engellenmesinin Aracı Rolü	142
İlişkisel Benliğimizin Karanlık Yüzü: Negatif Örtük Partner Değerlendirmeleri Olumsuz İlişki Davranışlarını Yorduyor	144
Genç Yetişkinlikte Ayrılık: Romantik İlişkilerde Ayrılık Nedenlerinin İncelenmesi	146
Sosyal İlişkileri Etkileyen Güncel Faktörler	148
Sosyal İlişki Dinamiklerinde Algılanan Partner Duyarlılığının Rolü.....	151
Sosyal İlişkilerde Yerleşim Hareketliliğinin Rolü	153
Sosyal İlişkilerde Cinsiyetçiliğin ve Örgüt İkliminin Rolü	155
POSTERLER.....	157
Türkiye’deki Natrans Gey Erkeklerde Reddedilme-Özdeşleşme	158
Romantik İlişkilerde Kalıp Yargılar, Türk TV Dizilerini İzleme ve Cinsiyetçilik Arasındaki İlişki	160
Aktivist Kimliğin ve Sorumluluk Atfının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Kolektif Eylem Üzerindeki Rolü	162
Evlilik Bağlamında Benlik Kurgularının Kendini Susturma Üzerindeki Etkisi: Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları ve Stresinin Rolü.....	164
Şiddetin ve Erkek Egemenliğinin Meşrulaştırılması Ölçeği'nin Türkçe' ye Uyarlanması	166
Planlanmış Davranış Kuramının Kadınların Kolektif Hareketine Uyarlanması	167
18-24 Yaşları Arasındaki Bireylerin Flört İlişkileri Kapsamında Şiddete Karşı Farkındalık ve Görüşlerin İncelenmesi	169
Cinsel Saldırı Mağdurlarına Yönelik Tutum Ölçeği.....	171
Cinsiyet Roller ve Cinsiyetçiliğin iki yüzü: Kadınlara ve Erkeklerle Yönelik Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik	174
Enseste Yönelik Bilgi Ve Tutum Ölçeği: Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.....	176
Erkeklerin Erkeklik Normlarını Benimseme Seviyesinin ve Sosyoekonomik Düzeyin Babalık ve Babalık Rolü Algularıyla Olan İlişkisi.....	178
Seks İşçilerine Yönelik Önyargının Ahlaki Temellendirilme Yolları.....	180
Farklı Politik Görüşlere Sahip Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları.....	182

Biliş Eksikliği ve Gündelik Hayatta Korumacı Cinsiyetçiliğe Şahit Olma Deneyimi Arasındaki İlişki	183
Üniversite Öğrencileri için Siber Mağduriyet Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.....	185
Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık Davranışları ile Öz Şefkat ve Olumlu Olumsuz Duygulanım Arasındaki İlişkinin İncelenmesi	187
Türkiye’de Yaşayan Genç Yetişkin LGBT Bireylerin Sosyal Dışlanma Deneyimlerinin İncelenmesi	189
İç Grubun Çevreye Duyarlılık Normunun İhlaline Gösterilen Tepkilerde Duyguların	191
İdeolojik Asimetri Hipotezi Kapsamında Flaş Anı Olgusunun İncelenmesi	193
Küresel Kimlik Küresel Sorunları Çözer Mi?: Farklı Düzeylerdeki Kimlik Belirginliklerinin Çevre Yanlısı Davranışlar Üzerindeki Etkisi	195
Minimal Grup Durumunda Karşılıklılık Normu	197
Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinde Liderlerin Ahlaki Olmayan Davranışlarının İncelenmesi	199
İç Grup ve Dış Grup Üyeleri Tarafından Psikolojik Dışlanmanın Dört Temel İhtiyaç Üzerindeki Etkisi	201
Çevrimiçi Temas Avantajlı ve Dezavantajlı Gruplar Arasındaki İlişkiyi Nasıl Etkiler?	203
Avantajlı Grup Üyelerinin Yüksek Riskli Ortamlarda Dezavantajlı Grup Adına Kolektif Eyleme Katılmaya Yönelik Ahlaki Motivasyonları.....	205
Açık Öğretim Psikoloji Kararına Karşı Bir Dijital Aktivizm Örneği: Tweetlerin Tematik Analizi.....	206
Özür, Kolektif Özür ve Affetme’nin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Örneklemesinde İki Nitel Çalışma	208
Açıklama Kalitesi ve Sosyal İpuçlarının Seçici Güven Üzerindeki Rolü	210
Instagram Kullanımı, Nesneleştirme ve Kilo Damgalaması Arasındaki İlişkinin Korelatif ve Deneysel Olarak İncelenmesi	212
Gençlerin Sosyal Mesafe Kurallarıyla İlişkili Riskli Davranışlarında Yaşçılık Etkisi: Önyargı Farkındalığı Artırmaya Yönelik Anonim Bir Çevrimiçi Program Önerisi. 213	
Zenofobi: Yabancılara Karşı Olumsuz Tutumların Bireysel Değerlerle İlişkisi.....	216
Müzik (Stereo) Tipin Ne? Müzik Kalıpyargıları Üzerine Nitel Bir Araştırma	218
Farklı Sosyal Gruplara Yönelik Hoşgörüsüzlük ve Önyargı ve Dindarlık.....	219
Etnisitenin Ateş Etme Yanlılığı Üzerindeki Etkisi	221
İrkçılığın Kökler Dizisi Üzerinden Sosyal Psikoloji Kuramları Temelinde İncelenmesi ve Günümüzdeki Yansımaları	223

Kimliğimiz Örseleniyor! Demografik Değişim ve Mültecilere Karşı Olumsuz Tutum (Kolektif Kaygı) arasında Kimlik Örselenmesinin Aracı Rolü	225
Kapanma Türk Öğrencileri Suriyeli Yaşlılarına Yakınlaştırdı mı? COVID-19 Sürecindeki Kapanmanın Ortaokul Öğrencilerinin Gruplararası Temas Davranışlarına Etkisi	227
Suriyeli Mültecilere Karşı Ön Yargıda Kültürel Tehdit ve Gerçekçi Grup Çatışması Hipotezlerinin Test Edilmesi	229
Suriyeli Yetişkinlerde Kültürleşme Yönelimlerinin Göç Bağlamında Otobiyografik Belleğe Etkisi.....	231
Türkçe ve Arapça Otobiyografik Bellek Ölçeklerinin Ölçüm Değişmezliğinin İncelemesi	233
Kovid-19 Korkusu, Akademik Motivasyon ve Stresle Başa Çıkma Stilleri: 2021 ve 2022 Yılı Verilerinin Karşılaştırılması	235
COVID-19 Salgınının Birinci Dalgasında Paylaşılan Sahte Haberler Sosyal Kimlik Yaklaşımı Bağlamında Ne Anlatıyor?	237
Covid-19 Tehdidinin Siyasi Lider Tercihleri Üzerindeki Etkisi: Sağ Yönelimli ve Sol Yönelimli Kişilerin Tercihleri Arasındaki Farklılıklar	238
COVID-19 Aşı Haritalarının Aşı Yaptırmayan Bireylere Yönelik Damgalama Üzerindeki Etkisi	240
COVID-19'u Çerçevelemek: Asya Hastalığı Paradigması Açısından Bakış.....	242
Çocukluk Çağı Travmasının Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisinde Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Rolü	244
Sağlık Çalışanlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması.....	245
Temel Psikolojik İhtiyaçlar, Psikolojik Sağlık ve Öznel Uyku Kalitesi.....	246
Psikologların Tamamlayıcı ve Alternatif Terapilere Yönelik Tutumları: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması.....	248
Yüksek Öğretime Yeni Gelen Öğrenci ve Akran Danışmanların Psiko-Sosyal Gelişimlerinin Desteklenmesi: Bir Müdahale Programı Değerlendirme Çalışması ..	250
Geç Ergenlikte Ayrılık ve Depresif Sorunsal: Fenomenolojik Bir Araştırma (Van Örneklemi)	251
Akıllı Telefon Bağımlılığı ile Kişilerarası İlişkilerde Yaşanan Problemler, Öz Şefkat ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin Farklı Yaş Gruplarında İncelenmesi.....	252
Çocuk kaybı yaşamış çiftlerde tekrarlayıcı düşünceler ve ilişki kalitesi arasındaki çift-yönlü ilişkinin incelenmesi: Yedi günlük eşli yoğun boylamsal çalışma.....	254
Romantik İlişkilerdeki İlişki Doyumu ve Çatışma Çözüm Biçimlerinin Mükemmeliyetçilik Türlerine Göre İncelenmesi.....	256
Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesi ile Evlilik Kalitesi Arasındaki Boylamsal İlişki.....	258

Yasa Dokunmak: Şefkatli Dokunma Çocuk Kaybı Yaşamış Çiftlerde Yakınlık Hissini Korur Mu?	260
Yakın İlişkilerde Bağlanma ile Ölüm Korkusu Arasındaki İlişki: Dini Başa Çıkmanın Aracı Rolü	262
Romantik İlişkilerde Söylenen Yalanların İçerik Bakımından Sınıflandırılması ve Yalan İçeriğine Bağlı Kabul Edilebilirlik Değerlendirmeleri Ölçeğinin Geliştirilmesi	264
Romantik İlişkiden Alınan Doyum, Çatışma Çözüm Stilleri ve Cinsiyetçilik Arasındaki İlişki	266
Ebeveyn Bağlanma Stilleriyle Politik Öz Yeterlik ve Politik Güven Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.....	268
Bağlanma ile Ahlaki Temeller Arasındaki İlişki ve Bilişsel Stilin Rolü	270
Haksızlıktan Kaçınma Davranışı Sergilemede Adalet, Karşılıklılık ve Empatinin Rolü	272
Schwartz Portre Değerler ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerde Karakter Güçlü Yönleri ve Erdemlerin Aracılık Rolü.....	274
Kutunun Dışı: Ahlaki Akıl Yürütmede Karşı-Olgusal Düşünmenin Rolü	276
Yeni Bir Adalet Anlayışı: Onarıcı Adalet.....	278
Ahlaki Olmak ya da Olmamak: İki Ahlaki Odak Bağlamında Öz Düzenleme Sistemi	280
Değerlendirme Süreçlerinin Tutum Oluşumuna Etkisi.....	282
Eylem–Durum Yöneliminin Kişi-İçî Bakış Açısıyla İncelenmesi: Beklenen Görev Zorluğu ve Durumluk Duygulanımın Rolü.....	284
Kişilik Özellikleri, Benlik Saygısı ve Sosyal Dışlanma: Valorant Oyuncuları Üzerine Bir Çalışma.....	286
Robot-Oлма Derecelendirme Ölçeğinin Tanıtılması.....	288
Genç Yetişkinlerde Sosyal Onay İhtiyacının Benlik Kurgusu, Benliği Yüceltme ve Koruma Stratejileri ile İlişkilerinin İncelenmesi	290
Sosyal Dışlanmanın Benlik Değerlendirmelerine Etkilerinde Sosyal Kaygının Düzenleyici Rolü	292
Bilgi Kaynağı Uzmanlığının ve Alakalılığının İnanç Revizyonu ve Revizyon Kesinliği Üzerindeki Etkileri	293
Evin Ölümlülüğe Karşı Kaygı-Engelleme İşlevi	295
İş Yerinde Psikolojik Katılık ve Erteleme İlişkisinde Öz-Şefkatin Rolü.....	297
Çalışma Yaşamında Güçlü Yönlerin Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Araştırma.....	298
Kadın Üniversite Öğrencilerinin Çevrimiçi Satın Alma Niyetleri Üzerinde Çevrimiçi Ürün Değerlendirmelerinin Etkisi	301

Türkiye’deki Öğretmenlerin Öz Yeterlik ve Tükenmişlikleri Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Rolü..... 303

DAVETLİ KONUŞMACI SUNUMLARI

Sosyal Psikolojide Nereden Geldik, Nereye Geldik?

Prof. Dr. Hale Bolak Boratav

İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Beni çok onurlandıran Prof. Çiğdem Kağıtçıbaşı yaşam boyu başarı ödülü almış olmak, bana, geriye dönüp, hem bir sosyal psikolog olarak yaptığım kariyer yolculuğum ve bu yolculuğun hangi bağlamlarda şekillendiği, hem de Türkiye’de sosyal psikolojinin nereden nereye geldiği üzerine düşünme fırsatı verdi. Gerek bireysel yolculuğumu gerekse bu alanın ülkemizdeki gelişmesini bir bağlam içinde anlamamanın önemini vurgulamak istedim.

Çiğdem Hocanın, rol modelim olarak, üzerimde formatif bir etkisi olmuştur. Bugün öğrencilerime sosyal psikoloji derslerini şevkle anlatıyorsam ondan aldığım ilham sayesinde. Araştırmalarım da onun açtığı yollardan, onun izinden gittiğimi düşünüyorum. Kendisinin hep gündeminde olan toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlik ve kadının güçlenmesi benim de çalışmalarımın da odağında yer almıştır. Onun çok önemseydiği kültürlerarası perspektif, sosyal psikolojik olguları kültürel bağlamında anlamaya verdiği önem benim de araştırmacı kimliğimin belirleyici bir unsuru olmuştur.

Ben Çiğdem Hoca ile Boğaziçi Üniversitesi’nde birlikte çalışıp sosyal psikolojide ilerleyen ilk öğrencisiyim. Onun çok bilinen kültürlerarası Çocuğun Değeri Projesinden başlayarak, öğrenciliğim boyunca asistanlığını yaptım; ilk akademik işim, Türkiye’de sosyal psikoloji alanının temel kitabı olan İnsan ve İnsanlar kitabının ilk baskısında yer alan Türkiye’de Sosyal Bilimler Bibliyografisini hazırlamak oldu. ABD’de, doktora yaparken, onun doktora danışmanı olan Brewster Smith’in Türkiyeli ikinci nesil öğrencisi oldum.

Türkiye’de aldığım disiplinlerarası ve kültürlerarası perspektiften sonra, ABD’de anaakım psikolojiye hâkim olan pozitivist yaklaşım bana eksik gelmişti. Akademide kendime anlamlı bir yol arayışım beni feminist kuramcı Nancy Chodorow ve onun sayesinde de feminist psikoloji ile karşılaştırdı. Carolyn Sherif gibi kuramcılarının, pozitivist psikoloji biliminin epistemolojisi ve yöntemleri ile ilgili sunduğu eleştirel perspektif bana sosyal psikolojinin içinde kalabilmenin bir yolunu gösterdi. Doktora tezimin sahası için geldiğim dönemde ise, Türkiye’deki kadına karşı şiddetle mücadele hareketinin içinde yer alma fırsatı buldum ve feminist akademisyenlerle tanıştım.

Yaptığım bilimsel araştırmalara baktığımda çoğunun nitel çalışmalar olduğunu, farklı süreçlerin bireyler tarafından nasıl deneyimlendiği, toplumsal bağlamın ve güç ilişkilerinin bu öznel deneyimleri nasıl şekillendirdiği ve bu ilişkilerin nasıl müzakere edildiği konularına odaklandığını görüyorum. Son yıllardaki erkeklik ve kadınlık projelerimizde toplumsal cinsiyet kimliklerinin farklı bağlamlarda ve süreçlerde nasıl şekillendiği ve deneyimlendiği sorularını soruyor, bu kesişimsel konuların yapısal güç ilişkileri ile olan sarmaşıklığını ve yarattığı ayrıcalık ve dezavantajları irdelemeye çalışıyoruz. Aynı zamanda, bulgularımızın AÇEV gibi STK'ların uygulamalı projelerine katkı sunmasına da gayret ediyoruz.

Feminizm ve psikoloji arasındaki ilişkiyi irdelemek ve daha özelinde de, feminist perspektifin Türkiye'deki psikolojideki temsili üzerine düşünüp yazma olanağım da oldu. Son yıllara kadar, psikoloji Türkiye'de feminizmden en az etkilenen sosyal bilim olduysa da, bu konferansta da görüldüğü gibi, feminist psikoloji Türkiye'de artık olgunlaşma döneminde!

Konuşmamın bundan sonraki kısmında, ülkemizde sosyal psikoloji alanında nereden geldik, nereye geldik sorusunu soruyor, cevap arıyorum. Kağıtçıbaşı İnsan ve İnsanlar'ın ilk baskısının son bölümünü Türkiye'de var olan sosyal psikoloji araştırmalarına ayırmış ve başta, kendi çalışmalarının da hep odağında olan, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlik ve kadının güçlenmesi olmak üzere, 'Toplumsal Sorunlara Yönelik Araştırmalar' başlığına özel bir önem atfetmişti. TÜBA'nın 2003 yılında yapılan ve psikoloji disiplini için özetini Çiğdem Hocanın kaleme aldığı 20 yıllık öngörü çalışmasında ise sosyal psikoloji için iki temel vurgu yapılmış: Türkiye'deki toplumsal dinamiklerin ve sosyal değişimin sosyal psikolojik açıdan anlaşılması için veri üretilmesi ve bu verilerin toplum yararına olan uygulama ve müdahalelere katkı sunması. Kağıtçıbaşı'nın 1976'daki öngörülleri ile bu TÜBA raporunda gördüğümüz ortak yön, sosyal psikolojinin topluma fayda sağlama, onun çok sevdiği kelime ile 'esenlik' yönünde yapabileceği katkının önemine vurgudur. Bu bağlamda, onun 'Bir ayağınız üniversitenin dışında, toplumun içinde olsun' mesajı çok kıymetlidir.

Bugün geldiğimiz noktada acaba TÜBA raporundaki öngörüler ve öneriler ile alandaki güncel durum arasında nasıl bir uyum ve süreklilik var sorusu akla geliyor. Diane Sunar ile birlikte bitirmekte olduğumuz bir projede bu sorunun cevabını bulmaya çalışıyoruz. Projenin amacı, Türkiye'de sosyal psikoloji araştırmalarının giderek arttığı 1990 sonrası dönemdeki gelişimi ile ilgili bir durum saptaması yapmak. Verilerimizi 5. Sosyal Psikoloji kongresinde sizlerle daha kapsamlı bir sunum ile paylaşmayı umuyoruz. Şimdilik, çektiğimiz resimde şu

unsurların öne çıktığını söyleyebiliriz: Çalışılan değişkenler ağırlıklı olarak kişisel özellikler ve öznel durumlar. Bağımsız değişken olarak dış uyaranlara veya koşullara çok az yer verilmiş; ‘davranış’ ölçen araştırmalar ise daha da küçük bir azınlık. Ele alınan değişkenlerin ve yöntemlerin uluslararası trendlere paralel seyrettiğini söyleyebiliriz. Konu dağılımına baktığımız zaman, bunun da kısmen dünyadaki trendler ile ilgili olabileceğini söyleyebiliriz. Örneğin, ahlak psikolojisi konusundaki çalışmaların sayısı son yıllarda çok artmış. Kağıtçıbaşı’nın daha sosyal psikolojinin ülkemizde pek tanınmadığı bir dönemde ayrıcalıklı bir yere konumlandığı ‘toplumsal sorunlara dönük araştırmalar’ onun öngördüğü hızla gelişti mi sorusuna ise, temkinli biçimde ‘tam öyle olmadı’ diye cevap verilebilir, ama örneğin genç işsizliği, kadına yönelik şiddet gibi konularda yapılan çalışmalar da var.

Olumlu bir gelişme olarak, yakın zamana kadar ağırlıklı olarak siyaset bilimci ve sosyologların çalıştığı göç ve kültürleşme konularındaki sosyal psikolojik araştırmalar da son yıllarda artış göstermiştir. TÜBA raporunda dikkat çekildiği gibi, siyaset psikolojisi, gruplararası ilişkiler, birarada yaşama kültürü gibi toplumsal ve siyasi hayatı sosyal psikoloji açısından anlamaya yönelik araştırmalar özellikle Gezi’den sonra artmıştır. Ancak, bu çalışmaların, uygulamacı ve karar vericileri etkileyebilmesi olasılığı ülkenin siyasi koşullarında giderek azalmıştır. Bu konulardaki çalışmaların çokluğu hem bu alanlarda çalışan araştırmacı sayısındaki artış, hem de bu araştırmacıların üretkenliği ile açıklanabilir. Aynı raporda, farklı alanlardaki bilimsel/uygulamalı psikolojinin gelişiminin öncelikli olması öngörüsünün ise kısmen ve özellikle I/O alanı için gerçekleştiği söylenebilir. Kültürlerarası karşılaştırmalı araştırmaların da en çok bu alanda yapıldığı anlaşılmaktadır. Sağlık psikolojisinin ise, ülkemizin gerçekleri gözönüne alındığında, daha çok varlık göstermesi beklenirken, klinik psikolojinin gölgesi altında kalmış olması ve yeterince yetişmiş uzmanın olmaması söz konusudur. YL ve doktora programlarının azlığı kısmen sosyal psikoloji için de geçerlidir ve psikolojide bireye, bireysel sorun ve patolojilerinin önlenmesi ve tedavisine fazlaca odaklanılması, bireylerin içinde yaşadıkları sosyal koşulların, kültürün ve hatta bu bireysel hayatların sosyal bağlamını oluşturan sosyal ilişkilerin ise gerektiği kadar ilgi görmemesi sonucunu doğurmaktadır. Bir başka deyişle, sosyal psikolojinin konumu, ironik biçimde, içinde yer aldığı toplumsal ve kurumsal pratiklerle sınırlanmaktadır. Bu konferansta edindiğim izlenim ise, genç sosyal psikologların bu durumu değiştirecek potansiyele fazlasıyla sahip olduklarını göstermiştir ve çok gurur vericidir.

Sosyal Psikolojinin Turizm Bağlamında Uygulanması: Turizm Psikolojisi

Prof. Dr. Hacer Harlak

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

2000’li yılların ilk çeyreğini yaşadığımız yıllarda dünya çapındaki turizm hareketleri incelendiğinde her yıl yaklaşık bir buçuk milyar insanın yaşadığı yerin dışına seyahat ettiği görülmektedir. İnsanların neden seyahat ettiği, seyahat kararlarını nasıl verdiği, tercihlerinin hangi faktörlerden etkilendiği, seyahat boyunca kurulan sosyal ilişkiler, gruplaşmalar, kültürler arası etkileşimler, kısa ve uzun vadede sözkonusu sosyal ilişkilerin sosyal psikolojik etkileri ve yarattığı değişimler vb. sorular sosyoloji, antropoloji ve psikoloji alanından araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Turizmin psikolojik ve sosyal psikolojik yönlerine temel oluşturacak çalışmalar 1940’lar ve 50’lerde başlamışsa da 1982’de *The Social Psychology of Tourist Behaviour* (Pearce, 1982) kitabının yayınlanmasından sonra önce yavaş daha sonra giderek dikkati çekecek şekilde artmıştır. Bu çalışmanın amacı sosyal psikoloji araştırmacılarına turizm sosyal psikolojisi alanını tanıtmak ve konuyla ilgili bilimsel çalışmaları değerlendirmektir. Bu amaçla başlangıcından itibaren turizm sosyal psikolojisi çalışmaları ve yayınları gözden geçirilerek sosyal psikolojinin bu uygulama alanındaki özgün sorular ve yaklaşımlar ortaya konulmaktadır. Gözden geçirme çalışması için, belirlenen anahtar kelimelerle *web of science* veritabanı taranmıştır. Yapılan tarama, Haziran 2022 itibarıyla “psikoloji ve turizm” anahtar kelimeleri için 2277 sonuç vermiştir. Bu yayınların sayısının 2011 yılından sonra önceki yıllara kıyasla iki buçuk kattan fazla arttığı, %66’sının empirik çalışmaya dayalı olduğu ve %75’inin psikoloji alanındaki dergilerde yayımlandığı görülmüştür. Sonuç olarak, turizm sosyal psikolojisi çalışmalarının sayısının ve bu konulara psikoloji alanından ilginin günümüzde giderek arttığı belirlenmiştir. Çalışmada yayımlanmış çalışmalardan birkaçı ayrıntılı olarak özetlenerek gelecekte yapılacak çalışmalarda sosyal psikoloji kavram ve kuramlarının daha geniş çapta uygulanmasının ve ayrıca kültürlerarası perspektifin benimsenmesinin gereği ve yararı ortaya konulmuştur. Ayrıca sosyal psikologların hem araştırma hem de uygulamada üstlenebileceği roller ile lisans ve lisansüstü programlarda turizm sosyal psikolojisi derslerine yer verilmesi konusunda önerilerde bulunulmuştur.

PERGEL: Pozitif Ergen Gelişimi Programı

Elif Kağıtçıbaşı

Dr. Demet Kara*

*** İstanbul Bilgi Üniversitesi, Psikoloji Bölümü**

Erken ergenlik, bireylerin sosyal ve duygusal alanda birçok gelişme gösterdiği önemli bir gelişim dönemidir (Schmid vd., 2011). Çocuğun toplumun bir üyesi olma sürecinde gereken birçok değer, beceri ve davranış örüntüleri erken ergenlikte ortaya çıkar. İlerideki yetişkinin kim olacağını, özellikle de nasıl bir insan olacağını belirleyen anahtar özellikler daha küçük yaşlarda atılan temellerin üzerine bu yaşlarda inşa edilir. PERGEL, erken ergenlikte sosyo-duygusal gelişimi desteklemeyi hedefleyen bir müdahale programıdır (Akçınar vd., 2018; Kağıtçıbaşı vd., 2020). PERGEL'in başlangıcı "Erken Ergenlikte Pozitif Gelişim: Farklı Ortamlardaki Ergen Gelişimini Anlamak ve Destekleme" araştırması ile 2012- 2015 yılları arasında TÜBİTAK projesi olarak gerçekleşmiştir. Erken ergenliği sosyo-kültürel-ekonomik bağlamında anlamak, bu dönemde pozitif gelişimi destekleyen program eksikliğini gidermek ve erken ergenlikte sosyal ve duygusal gelişimi desteklemek amacıyla Prof. Dr. Çiğdem Kağıtçıbaşı önderliğinde Prof. Dr. Nazlı Baydar ve Prof. Dr. Zeynep Cemalcılar ve Koç Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğrencileri tarafından geliştirilmiştir. PERGEL tüm dünyada daha önce geliştirilen ve etkisi kanıtlanan müdahale programları taranarak (örn., Lerner vd., 2005; Catalano vd., 2004), kültüre duyarlı ve bilimsel temelli bir program olarak oluşturulmuştur. PERGEL erken ergenlere duyguları tanımak ve yönetmek, başkaları için şefkat ve aidiyet geliştirmek, sorumluluk duygusu ile kararlar vermek, olumlu ilişkiler kurmak ve zorlayıcı durumlarla etkin biçimde başa çıkabilmek amacıyla beceri kazandırmayı amaçlar. PERGEL'in ilk uygulaması 925 öğrenci (%48 kız, $Ort_{yaş} = 11.7$) ile 9 okulda (4 müdahale, 5 kontrol) gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamadan çıkan sonuçlara göre, müdahale grubundaki çocukların değişme olan inançlarının kontrol grubundaki çocuklara göre son-test ve takip testlerinde daha yüksek olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı vd., 2020). Yine sosyal-duygusal gelişimin içinde değerlendirilebilecek kalıp yargı yapmama becerisinin müdahale grubunda kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir (Kağıtçıbaşı vd., 2020). Ahlak gelişimi kapsamında ise özerk ahlak boyutunda kontrol grubundaki çocuklarda bir düşüş gözlemlenirken, müdahale grubundaki çocuklarda bu düşüş durdurulabilmiştir (Kağıtçıbaşı

vd., 2020). Bu sonuçlar PERGEL programının sosyal duygusal gelişimin bazı alt alanlarında özellikle etkili olduğunu göstermektedir. Bu döneme hitap eden yapılandırılmış bir sosyal duygusal gelişim programının eksiliği devam etmektedir. Bu ihtiyacı gidermek için etkisi bu sonuçlarla kanıtlanmış olan PERGEL programının 2021 yaz dönemi itibarıyla güncel uygulanmalarına başlanmıştır. PERGEL'in yeni dönemindeki kısa vadeli hedefleri, üniversitelerin ilgili bölümlerinden ileri düzey lisans ve lisans üstü öğrencileri PERGEL eğiticileri olarak yetiştirmek, yetişen eğiticilerin 14 oturumluk PERGEL uygulamasını 5. ve 6.sınıf öğrencileriyle buluşturmak ve bunu sivil toplum kuruluşu, belediye ve vakıflar aracılığıyla yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: erken ergen gelişimi, destekleyici müdahale programı, pozitif gelişim, sosyal-duygusal gelişim

Kaynakça

Akçınar, B., Kağıtçıbaşı, Ç., & Baydar, N. (2018). Erken ergenlikte ahlak gelişimi: Bir müdahale araştırması. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(2), 153-169. <https://doi.org/10.17244/eku.322365>

Catalano, R. F., Berglund, M. L., Ryan, J. A., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2004). Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 591(1), 98–124. <https://doi.org/10.1177/0002716203260102>

Kagıtçibasi, C., Baydar, N., & Cemalcılar, Z. (2020). Supporting positive development in early adolescence: A school-based intervention in Turkey. *Applied Developmental Science*, 24(2), 170-192. <https://doi.org/10.1080/10888691.2018.1457962>

Lerner, R. M., Lerner, J. V., Almerigi, J. B., Theokas, C., Phelps, E., Gestsdottir, S., Naudeau, S., ... & von Eye, A. (2005). Positive youth development, participation in community youth development programs, and community contributions of fifth-grade adolescents: Findings from the first wave of the 4-H study of positive youth development. *The Journal of Early Adolescence*, 25(1), 17-71. <https://doi.org/10.1177/027243160427246>.

Schmid, K. L., Phelps, E., & Lerner, R. M. (2011). Constructing positive futures: Modeling the relationship between adolescents' hopeful future expectations and intentional self regulation in predicting positive youth development. *Journal of adolescence*, 34(6), 1127-1135. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2011.07.009>

PANELLER

Sosyal Psikolojinin Krizi ve Çözüm Önerileri

Panel Başkanı: Onurcan Yılmaz

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Onurcan Yılmaz, Burak Doğruyol, Fatih Bayrak, Sinan Alper, Pınar Uğurlar

Sosyal bilimlerin genelinde ve sosyal psikoloji özelinde bugün çok çeşitli krizler yaşanmaktadır. İnsan davranışını açıklayan kapsayıcı bütünlüklü bir modelin eksikliğinden başlayan bu problemler (Muthukrishna ve Henrich, 2019), tekrarlanabilirlik kriziyle doruk noktasına ulaşmıştır. Bu kriz her ne kadar sadece sosyal psikolojinin krizi olmasa da (tüm davranış ve bilişsel bilimler yaklaşımlarını etkilese de) bu gelişmeler sosyal psikoloji alanında daha çok yankı bulmuştur. Bunun sonucunda da sosyal psikolojinin eksiklikleri çok daha kolay ortaya çıkmış ve bu eksikliklere dair getirilebilecek çözüm önerileri de çok kısa bir sürede geliştirilmiştir. Biz bu panelde öncelikle sosyal bilimlerin yaşadığı güncel ortak sorunları kısaca özetledikten sonra sosyal psikolojinin diğer sosyal bilimlerle karşılaştırıldığında gözüken eksiklikleri tanımlanacak ve bu eksiklikleri ortadan kaldırmaya dönük düşünülebilecek yöntemsel yaklaşımlara dayalı görgül bulgular özetlenecektir. Panelde (1) sosyal psikolojinin güncel problemlerinin tanımlanması, (2) bu problemlere çözüm önerisi olabilecek sosyal psikolojik araştırma pratiklerinin ve yaklaşımlarının özetlenmesi ve (3) bu yaklaşımların somut görgül çalışmalarla örneklendirilmesi amaçlanmıştır.

Sosyal psikolojiyi diğer sosyal bilim dallarıyla karşılaştırdığımızda siyaset bilimcilerin çoğunlukla temsili örneklem kullandıkları, psikologların ise kolaycı/öğrenci örneklemlerini daha sıklıkla kullandıkları görülmektedir. Hesaplamalı (*computational*) sosyal bilimciler ise twitter, Google Trends, Dünya Değerler Araştırması gibi büyük veri setlerini sıklıkla kullanmakta ve büyük veriye dayalı zaman serisi analizleri gerçekleştirerek olası bir nedenselliğin yönüne dair fikir sahibi olmaktadır. Ancak sosyal psikologlar verilerinin temsiliyeti konusunda hem büyük veriyle çalışan veri bilimcilerinden, hem de kültüre has ülkesel düzeyde değişen özellikleri de hesaba katan antropologlardan farklılaşmaktadır. Dolayısıyla, diğer sosyal bilimcilerle karşılaştırdığımızda sosyal psikologların geneli hipotezlerini daha küçük ve daha yerel bağlamlarda/örneklemlerde test etme yolunu seçmektedirler.

Sosyal psikologların özellikle 1990'lardan sonra sık bir şekilde gerçekleştirdiği diğer bir araştırma pratiği ise bağımlı değişkenlerin çoğunlukla niyete dayalı olarak ölçülmesidir. Ancak, örneğin, davranışsal iktisat alanında bağımlı değişken ölçümlerinin niyete dayalı olarak ölçüldüğü durumlara ikincil önem atfedildiği ve bu alandaki bilimsel dergilerde niyete dayalı ölçümlerin yayımlanmadığı herkes tarafından bilinmektedir. Bu yüzden sosyal psikolojinin geçmişinde olduğu gibi niyet ölçümlerine ek olarak daha sık bir şekilde gerçek davranışı ölçmeye çalışmaya başlaması bazı davranış bilimcileri tarafından önerilmiştir (Sheeran ve Webb, 2016).

Sonuç olarak, sosyal psikolojiyi diğer sosyal bilimlerle karşılaştırdığımızda karşımıza temsiliyet problemi, büyük veri eksikliği, makro kültürel faktörlerin göz ardı edilmesi ve niyet-davranış boşluğu problemleri ortaya çıkmaktadır. Bu panelde de ilk sunumda kolaycı ve temsili iki farklı örnekleme COVID-19 tehdit algısına sahip olmanın sonuçlarının test edildiği ve örneklem tipinin ilişkilerin büyüklüğüne ve yönüne etki edip etmediğinin incelendiği bir görgül çalışma özetlenecektir. İkinci sunumda ise klasik sosyal psikoloji kuramlarından Dehşet Yönetimi Kuramı, Motive Bir Biliş Olarak Muhafazakarlık Modeli ve

Telafi Edici Kontrol Modeli'nin COVID-19 tehdit algısı ve dindarlık arasındaki ilişkiye dair farklı öngörülerinin Google Trends'ten çekilen büyük veri setleri üzerinden test edildiği bir çalışma anlatılacaktır. Üçüncü sunumda ise kültürel ve ülkesel düzeyde farklılaşan faktörlerden yolsuzluk algısının ideoloji ve komplo teorilerine inanç arasında düzenleyici bir role sahip olup olmadığı kültürlerarası büyük bir veri seti analizi yoluyla incelenecektir. Dördüncü ve son sunumda ise sosyal psikolojide sıklıkla yarı-deneysel ve niyet ölçümlerine dayalı olarak çalışılan grup kimliklerinin ahlaki davranış üzerindeki etkisi, hem gerçek davranışa dayalı hem de doğal grup kimlikleriyle deneysel olarak oluşturulmuş grup kimliklerinin etkisinin karşılaştırıldığı üç ayrı deneysel çalışma deseni üzerinden tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: kuram krizi, temsiliyet krizi, açık bilim, niyet-davranış boşluğu, büyük veri analizi

Kaynakça

Muthukrishna, M., & Henrich, J. (2019). A problem in theory. *Nature Human Behaviour*, 3(3), 221-229.

Sheeran, P., & Webb, T. L. (2016). The intention-behavior gap. *Social and Personality Psychology Compass*, 10(9), 503-518.

Birinci Konuşma:

COVID-19 Komplo İnançları ve Önleyici Davranışların Yordayıcıları: Temsili ve Kolaycı Örneklem Bulguları

Burak Doğruyol

İstanbul Medipol Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Onurcan Yılmaz

Kadir Has Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Günümüzde gerçekleştirilen psikoloji çalışmalarının çoğu kolaycı örneklere dayanmaktadır (Henrich vd., 2010). Bu yöntem diğer sosyal bilimlerde sıklıkla eleştirilmesine rağmen bugün sosyal psikoloji bulgularına dayalı olarak bazı araştırmacılar COVID-19 gibi pandemi/sağlık krizlerinde dahi temsili örneklere dayalı olmayan analizlerle spesifik politika önerilerinde bulunabilmektedirler (van Bavel et al., 2020; van Bavel et al., 2022). Ancak bu yöntem son zamanlarda eleştirilmiş ve sosyal psikolojinin sınırlılıklarına vurgu yapılmaya başlanmıştır (örn., IJzerman et al., 2020). Biz de bu çalışmada daha önceden literatürde sıklıkla çalışılmış olan, COVID-19 komplo teorilerine inanç, COVID-19 risk algısı, önleyici tedbirlere uyum, ideoloji, dindarlık, sezgisel düşünme ve çeşitli demografik özelliklerin birbirleriyle olan ilişkilerini birbirine eş değer büyüklüklerde olan iki farklı örnekleme (kolaycı ve temsili) test ettik.

Bu bağlamda, bahsi geçen ilişkilerin Türkiye temsili örnekleminde ($N = 1000$) ve elverişli örnekleme ($N = 1088$) incelendiği iki çalışma karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Önleyici davranışlar elverişli örnekleme algılanan tehdit tarafından, temsili örnekleme ise beklenmedik şekilde dindarlık ve sezgisellik tarafından olumlu yönde yordanmıştır. COVID-19 komplo inançları her iki örnekleme de dindarlık tarafından yordanırken elverişli örnekleme ek olarak sezgisellik tarafından da yordanmıştır. Son olarak, temsili örnekleme Türkiye’de kullanımda olan Almanya, Çin ve Türkiye üretimli aşılara yönelik tutumların yordayıcıları incelenmiştir. Türkiye’de üretilecek aşıya yönelik olumlu tutumlar yüksek dindarlık ve algılanan tehdidin ortak etkisi tarafından yordanmıştır.

Çıkan sonuçlar, COVID-19 bağlamında aynı ilişkileri temsili ve kolaycı örneklemlerde test etmenin farklı ilişkiler ortaya çıkarabildiğini göstermektedir. Bulgular, sosyal psikolojinin özellikle politika önerilerinde daha fazla söz sahibi olabilmek ve doğru ilişkileri tespit

edebilmek adına örneklem seçimi aşamasına hem araştırma pratiğinde hem de lisans eğitiminde daha çok yer ayırması gerektiği argümanını desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: temsiliyet problemi, temsili örneklem, kolaycı örneklem, COVID- 19 komplo teorileri, önleyici tedbirler

Kaynakça

IJzerman, H., Lewis, N. A., Przybylski, A. K., Weinstein, N., DeBruine, L., Ritchie, S. J., ... & Anvari, F. (2020). Use caution when applying behavioural science to policy. *Nature Human Behaviour*, 4(11), 1092-1094.

Van Bavel, J. J., Baicker, K., Boggio, P. S., Capraro, V., Cichocka, A., Cikara, M., ... & Willer, R. (2020). Using social and behavioural science to support COVID-19 pandemic response. *Nature Human Behaviour*, 4(5), 460-471.

Van Bavel, J. J., Cichocka, A., Capraro, V., Sjøstad, H., Nezlek, J. B., Pavlović, T., ... & Jørgensen, F. J. (2022). National identity predicts public health support during a global pandemic. *Nature Communications*, 13(1), 1-14.

İkinci Konuşma:

COVID-19 Belirginliğinin Dindarlık ve Önleyici Tedbirlerle İlişkisi: Türkiye ve ABD'deki Google Aramalarının Farklı Sosyal Psikoloji Kuramlarına Dayalı Analizi

Fatih Bayrak

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

COVID-19 pandemisiyle birlikte birçok disiplinde olduğu gibi sosyal psikoloji alanında da yoğun olarak konuya ilişkin araştırmalar gerçekleştirilmeye başlandı. Öte yandan bu çalışmaların büyük bölümünü keşifsel nitelikteki araştırmalar oluşturdu. Her ne kadar pandeminin yeni bir bağlam yaratması bu yaklaşımı rasyonel kılsa da kuram temelli çalışma eksikliğinin giderilmesi hem pandemiye ilişkin sosyal psikolojik çıkarımlar yapılması hem de sosyal psikolojinin içinde bulunduğu kuram krizinin aşılması noktasında oldukça kritiktir. Günümüzdeki yeni araştırma pratiklerinden biri olan Google üzerindeki aramaların analizi bu açıdan kıymetli imkanlar sağlamaktadır. Bu araştırmada, Google Trends'deki Türkiye ve ABD verileri farklı sosyal psikoloji kuramlarından çıkarılan hipotezleri sınamak amacıyla kullanılarak COVID-19 belirginliğinin dindarlık ve önleyici tedbirler ile ilişkisi üzerinden incelenmiştir. Bu bağlamda, Dehşet Yönetimi Kuramı (D), Motive Biliş Yaklaşımı (MBY) ve Telafi Edici Kontrol Modeli (TEKM) varsayımlarına dayanan altı farklı hipotez Türkiye'nin 81 ilinde ve ABD'nin 51 eyaletinde günün her saati yapılan Google aramaları üzerinden operasyonelleştirilerek farklı zaman dilimlerini içeren üç ayrı veri seti ile test edilmiştir. Zaman serisi analizi sonuçları, Google'da yapılan COVID-19 hakkındaki aramaların koruyucu sağlık tedbirleriyle ilgili aramalardaki artışı yordadığını ve ayrıca dindarlık düzeyi yüksek bölgelerde dindarlıkla ilgili aramalardaki artışı da yordadığını göstermiştir. Bulgular, MBY'nin varsayımlarının aksine, DYK'nin kültürel dünya görüşü savunma hipotezinin hem Türkiye hem ABD örneğinde desteklendiğini fakat DYK'nin anksiyete tamponu hipotezinin yalnızca ABD örneğinde desteklendiğini göstermiştir. Ayrıca, TEKM'nin beklentisine paralel olarak COVID-19 aramalarındaki artışın önleyici tedbirle ilgili aramalardaki artışı yordadığı görülmüştür. Kuramlara ilişkin diğer hipotezler ise desteklenmemiş veya çelişkili sonuçlar ortaya çıkmıştır. Mevcut çalışma, sosyal psikoloji kuramlarının açıklayıcı gücünü anlamak için gerçek hayat verileri üzerinde kurama dayalı hipotezler test etmenin önemini vurgulamaktadır. Panelde mevcut çalışmadan hareketle, yenilikçi araştırma pratiklerinin sosyal psikolojideki kuram ve tekrarlanabilirlik krizinin aşılmasına ne gibi katkılar sunabileceği ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, dindarlık, dehşet yönetimi kuramı, motive biliş yaklaşımı, telafi edici kontrol modeli

Üçüncü Konuşma:

İdeoloji ve Komplo İnançları: Yolsuzluk Seviyesinin Düzenleyici Rolü

Sinan Alper

Yaşar Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İdeoloji ve komplo inançları arasındaki ilişkiyi inceleyen birçok çalışma, hem sağcılarının hem de solcularının çeşitli komplo teorilerine inandığını, ancak sağcılarda bu inançların nispeten daha güçlü olduğunu göstermektedir. Ayrıca hem sağcı hem de solcu aşırılığın, daha ılımlı siyasi görüşlere kıyasla, komplo inançlarıyla ilişkili olduğu bilinmektedir. Ancak bu zamana kadarki çalışmalar, bu ilişkilerin ülkeden ülkeye nasıl değiştiğini incelememiştir. Yakın zamanda yürütülen çalışmalar, yolsuzluk seviyesi yüksek olan ülkelerde komplo inançlarının da daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bunun muhtemel açıklaması olarak da, yolsuzluğun komplo teorilerinin inandırıcılığını artırması, dolayısıyla bu bağlamlarda insanların komplo teorilerini daha makul bulması gösterilmiştir. Buradan hareketle, yolsuzluk seviyesinin artmasının hem genel komplo zihniyetinin hem de siyasi içerikli spesifik komplo inançlarının inandırıcılığını nasıl etkilediği, farklı siyasi grupların komplo inançlarının yolsuzluk seviyesine göre nasıl değiştiği önemli araştırma soruları haline gelmiştir. Yirmi üç ülkeden, 20.000'den fazla katılımcının yer aldığı bir veri setinin yeniden analizinde, yolsuzluk seviyesi arttıkça, sağcılık ile genel komplo zihniyeti arasındaki pozitif ilişkinin daha güçlü hale geldiği görülmüştür. Spesifik komplo inançları incelendiğinde ise, yolsuzluk seviyesi arttıkça solcuların solcu komplo inançlarına, sağcılarının da sağcı komplo inançlarına daha fazla inandığı görülmüştür. Beklenmedik şekilde, yolsuzluğun düşük olduğu ülkelerde sağcılarının solcu komplo inançlarına, solculara kıyasla, daha fazla inandığı bulunmuştur. Söz konusu bulgular (a) sağcılarının hem genel komplo zihniyetine hem de spesifik komplo inançlarına daha yatkın olduğunu ve bu ilişkinin yolsuzluk seviyesi yüksek ülkelerde daha güçlü hale geldiğini; (b) solcuların ise yalnızca yolsuzluk yüksekken ve yalnızca kendi siyasi görüşleriyle uyumlu komplo teorilerine inandığını; (c) solcuların bu komplo inançlarını sahiplendiği, yolsuzluğun yüksek olduğu bağlamlarda sağcılarının solcu komplo inançlarından uzaklaştığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: ideoloji, komplo, sağcı, solcu, yolsuzluk

Dördüncü Konuşma:

Farklı Sosyal Kategorilerde Paylaşılan Grup Üyeliklerinin Gruplar Arasında İşbirliğine Etkisi

Pınar Uğurlar

Yeditepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İnsanlar genellikle birden fazla sosyal gruba aittirler ve iki kişi bir sosyal kategoride farklı gruplara dahil olsalar da başka bir sosyal kategoride aynı gruba dahil olabilirler. Mesela, farklı siyasi grupların (ör., sosyal demokratlar ve muhafazakarlar) üyesi olan iki kişi, cinsiyet gibi başka sosyal kategorilerde aynı grubun üyesi olabilirler (ör., sosyal demokrat kadın ve muhafazakar kadın). Mevcut araştırma, iki sosyal kategoride grup üyeliklerinin her ikisini de tamamen paylaşma (iç grup), üyeliklerde tamamen ayrışma (dış grup) ve üyeliklerin birini paylaşma ve diğerinde ayrılma (karma grup) koşullarının işbirliği üzerindeki etkisini test etmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda istatistiksel gücü yüksek, hipotezleri, veri toplama süreçleri ve analizleri açık bilim prensiplerine göre önceden kayıt altına alınmış ve katılımcılara katılım ücretlerinin yanı sıra üç deneyde de işbirliği miktarını ölçmek için kullanılan Tutsak İkilemi adlı ekonomik oyunda verdikleri kararları doğrultusunda teşvik ödemesi yapılan üç deney gerçekleştirilmiştir. Birinci deneyde ($N = 292$) minimal grup paradigması kullanılarak katılımcıların iki sosyal kategorideki (renk ve şekil) tercihlerine göre bir diğer katılımcı ile iç grup, karma grup ve dış grup üyeleri oldukları deneysel koşullar oluşturulmuştur. İkinci deneyde ($N = 501$) Amerika örnekleminde siyasi yönelimi (muhafazakar ya da liberal) ve etnik kökeni (siyah ya da beyaz), üçüncü deneyde ($N = 292$) ise siyasi yönelimi ve dini inancı (Hristiyan ya da inançsız) bilinen katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir. Her üç deneyde de grup üyeliklerinin tamamen paylaşıldığı iç grup koşulundaki işbirliğinin dış grup koşuluna göre daha fazla olduğu, karma grup koşulunda ise katılımcıların iç gruba göre daha az ama dış gruba göre daha fazla işbirliği yaptıkları görülmüştür. Keşfedici analizlerin sonuçları ise ekonomik oyundaki etkileşim partneriyle özdeşleşmenin yanı sıra etkileşim partnerinden beklenen işbirliğinin, paylaşılan grup üyeliği ve işbirliği arasındaki bağlantının altında yatan mekanizmalar olabileceğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: İşbirliği, grup üyeliği, özdeşleşme, beklenti, ekonomik oyun

Cinsiyet Temelli Eşitsizliklere Psikolojik Yaklaşımlar: Tarihsel, Gelişimsel ve Kurumsal Perspektif

Panel Başkanı: Gülçin Akbaş

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Gülden Sayılan, Bahar Bahtiyar-Saygan, İrem Metin-Orta, Gülçin Akbaş, Leman Korkmaz

Bu panel, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri tarihsel, gelişimsel ve kurumsal açıdan ele alarak, eşitsizlikleri ve bu eşitsizliklerin sonuçlarını farklı yüzleriyle ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak toplumsal cinsiyet ile eşitsizlikle mücadelenin tarihçesi ve yöntemi ele alınacak; devamında bu eşitsizliklerin sirayet ettiği temel alanlardan olan ebeveynlik tutum ve davranışları eğitim ve iş hayatındaki eşitsizlikler tartışılacaktır. Panel kapsamında sunulacak olan dört derleme çalışması, hayatın farklı alanlarında farklı görünümsergileyen toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ortak temelini oluşturan kalıpyargılara ve ayrımcılığa vurgu yapmakta; eşitsizliklerin olası sonuçlarına odaklanmakta ve mevcut eşitsizliklerin giderilmesinde faydalı olabilecek çözüm önerileri sunmaktadır.

İlk sunumda, toplumsal cinsiyet kavramı tanımlanmış ve bu çatı kavramın içerdiği alt kavramlardan bahsedilerek, feminizm akımları çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğiyle mücadelenin tarihçesi sunulmuştur. Sosyal Psikolojide cinsiyet araştırmalarının tarihçesine de odaklanan bu derleme, mevcut araştırmaların yöntemlerine eleştirel bir bakış açısı sunarak, cinsiyet araştırmalarını daha kapsayıcı hale getirebilecek yöntemsel öneriler de sunmaktadır.

İkinci sunumda bireyin yetiştiği aile ortamı ele alınarak, ebeveynlerin çocuklarına yönelik cinsiyet temelli yaklaşımlarından bahsedilmiştir. Ebeveynlerin kız ve oğlan çocuklarına pek çok alanda farklı tutum ve davranışlar sergilediğini ve bu farklı davranışların farklı gelişimsel çıktılara yol açtığını ortaya koyan bu derlemede araştırmacılar, ebeveynlerin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir.

Üçüncü sunum, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin hem oluşmasında hem de sürdürülmesinde belirgin rolü olan eğitim hayatındaki cinsiyet eşitsizliklerini ele almaktadır. Eğitimde cinsiyet eşitsizliğinin, yasal önlemlere rağmen eğitimin her aşamasında görüldüğünü vurgulayan bu çalışma, eğitim sisteminin toplumsal cinsiyet kalıpyargılarını yeniden ürettiği ve sürdürdüğü (ders materyalleri, öğretmen ve yönetici tutumları, okulların fiziki koşulları vb.) mekanizmaları ele almaktadır.

Dördüncü ve son sunum, iş hayatındaki toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini görünür olan ve olmayan halleriyle ele almaktadır. Cinsiyet gruplarına atfedilen geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin, iş hayatında da eşitsizlikler üretip sürdürdüğünü vurgulayan bu çalışma, kadın ve erkek çalışanlardan farklılaşan beklentiler ve performans değerlendirmelerindeki cinsiyete bağlı yanlılığın yanı sıra cam duvar, cam tavan ve cam uçurum gibi eşitsizliğin örtük hallerine değinmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin farklı açılardan ele alınacağı bu panelde, günlük hayatın normal akışında sıklıkla karşılaşılsa da dikkat çekmeyebilen, hatta çoğunlukla toplumsal düzeyde kabul gören bu eşitsizliklerin, özellikle kadınlar ve kız çocukları üzerindeki olumsuz etkisi gözler önüne serilmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin tarihsel, gelişimsel ve kurumsal bir perspektifle, güncel bulgularla daha bütüncül bir noktadan tartışılması, gelecekte yapılacak çalışmalar için de alan açıcı olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet eşitliği, ayrımcılık ve önyargı, çocuk yetiştirme tutumlarında eşitsizlikler, eğitimde eşitsizlikler, iş hayatında eşitsizlikler

Birinci Konuşma:

Sosyal Psikolojide Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Çalışmalarının Tarihçesine ve Yöntemine İlişkin Bir Derleme

Güliden Sayılan

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği “cinsiyetin ve/veya toplumsal cinsiyetin, cinsiyet grupları açısından farklı hak ve haysiyetleri belirlediği, bu haklara eşit olmayan erişimleri veya haklardan yararlanmalarının yanı sıra kalıplaşmış sosyal ve kültürel rollerin üstlenilmesine de yansıyan yasal, sosyal ve kültürel durum” olarak tanımlanabilir (European Institute for Gender Equality, 2021a). Bu konu tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de tüm toplumun üzerine eğilmesini ve çözüm için çaba sarf etmesini gerektiren önemli sorunlardan birini oluşturmaktadır. Kişilerin cinsiyet kimlikleri ve/veya cinsel yönelimleri cinsiyet kimlikleri nedeniyle gördükleri eşitsiz muamele temel insan hakları olarak tanımlayabileceğimiz eğitim, sağlık, barınma, istihdam, adalet gibi alanlarda kendini gösterebildiği gibi spor, medya, siyaset, din gibi önemli toplumsal alanlarda da karşımıza çıkabilmektedir. Birleşmiş Milletlerin sürdürülebilir kalkınma için koyduğu 17 hedeften birini oluşturan cinsiyet eşitliğinin ve toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikte dezavantajlı olan grupları temsil eden kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi konusu (United Nations, t.y.) ne yazık ki Türkiye gündeminde gerektiği kadar yer tutmamaktadır. Buna ek olarak, psikoloji alanı feminist araştırmacıların bakış açıları ve araştırmaları ile zenginleşen toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusundan görece en az ve en geç etkilenen sosyal bilim alanlarından biridir (Bolak Boratav, 2021). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği konusunu sosyal psikoloji alanındaki araştırmacıların gündemine taşımayı amaçlayan bu çalışma dört ana başlıktan oluşmaktadır. İlk başlık altında toplumsal cinsiyet eşitsizliği olgusunu daha kapsamlı bir biçimde ele alabilmek adına öncelikle toplumsal cinsiyet kavramından ve bu çatı kavramın altını dolduran önemli tanımlamaların üzerinden geçilmiştir. İkinci başlıkta feminizmin ana akımları çerçevesinde toplumsal cinsiyet eşitsizlikleriyle mücadelenin kısa bir tarihçesine yer verilmiştir. Üçüncü başlıkta psikoloji ve özellikle sosyal psikoloji alanında toplumsal cinsiyet alanındaki bakış açılarına ilişkin tarihsel bir derleme sunulmuştur. Dördüncü ve son ana başlık ise toplumsal cinsiyet eşitsizliği çalışmalarına ilişkin yöntem tartışmalarına ve bu çalışmaları daha kapsayıcı ve geçerli hale getirmek için izlenmesi gereken yollara ilişkin önerileri içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet eşitliği, önyargı, ayrımcılık, sosyal psikoloji

Kaynakça

Bolak Boratav, H. (2021). Feminizm ve Psikoloji: Sıkıntılı bir İlişki. *REFLEKTİF Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 143–163. <https://doi.org/10.47613/reflektif.2021.19>

European Institute for Gender Equality. (2021a). Gender inequality. Gender Equality Glossary and Thesaurus. Erişim adresi: <https://eige.europa.eu/thesaurus/terms/1182>

United Nations (t.y.). Goal 5: Achieve gender equality and empower all women and girls. Erişim adresi: <https://www.un.org/sustainabledevelopment/gender-equality/>

İkinci Konuşma:

Bizim için Kız Oğlan Fark Etmez (?): Anne-Babaların Cinsiyet Temelli Yaklaşımları

Bahar Bahtiyar-Saygan

Atılım Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İrem Metin-Orta

Atılım Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ebeveynlerin çocuklarına yönelik cinsiyet temelli yaklaşımları, diğer bir ifadeyle, kız ve oğlan çocuklarına “nasıl davranmaları ya da davranmamaları gerektiğine” ilişkin verdikleri mesajlar ve bu doğrultuda sergiledikleri davranışlar son yıllarda pek çok araştırmacının ilgi odağı olmuştur. Anne-babalar, çocuklarına rol model olarak, onlara yönelik oluşturdukları beklentilerle ya da çevresel bazı kısıtlamalarla çocuklarının cinsiyet gelişimi üzerinde önemli etkiye sahiptir. Örneğin, ebeveynlerin çocuklarından beklentileri, çocuklarıyla etkileşimleri, duygu paylaşımları, disiplin davranışları, ev işlerinin paylaşımı, oyun ve oyuncak seçimi ve çocukların arkadaşlık ilişkileri gibi pek çok konuda anne-babaların cinsiyet temelli yaklaşımları kız ve oğlan çocukları üzerinde farklı etkiler yaratabilmektedir. Ebeveynlerin, çocuklarını toplumsal cinsiyet kalıpyargılarına maruz bırakmalarının ve bu kalıpyargılar doğrultusunda sosyalleştirmelerinin, çocukların psiko-sosyal gelişimleri üzerinde önemli etkileri olduğu görülmektedir. Araştırmacılar bilhassa bu yaklaşımların, çocukların yetenek ve ilgilerini toplumun beklentileri doğrultusunda değiştirmelerine neden olarak onların psikolojik sağlığını olumsuz etkileyeceğini vurgulamaktadır. Dolayısıyla, bu bildiride amaçlanan anne-babaların kız ve oğlan çocuklarına yönelik benzerlik gösteren ya da farklılaşan davranışlarını ve bu davranışların çocuklar üzerindeki olası gelişimsel sonuçlarını ortaya koymaktır. Bireylerin bebeklik döneminden itibaren pek çok kanal aracılığıyla (aile, arkadaş, medya vb.) maruz kaldıkları, sosyal olarak yapılandırılan toplumsal cinsiyet kavramının, geleneksel yapıdan eşitlikçi boyuta evrilebilmesinin yolunun birincil olarak aile içinde başladığı ve anne-babaların bu konuda bilinçlendirilmesinden geçtiği açıkça görülmektedir. Dolayısıyla, anne-babaların cinsiyet eşitliğini öncelikle kendilerinin içselleştirebilmelerini sağlamak adına ebeveynlere yönelik çeşitli önleme ve müdahale programlarının geliştirilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kalıpyargıları, cinsiyet rolleri, ebeveynlik, çocuk yetiştirme tutumları.

Üçüncü Konuşma:

Eğitim Şart, Peki Ya Eşitlik?

Gülçin Akbaş

Atılım Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Elis Güngör

Atılım Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Eğitimde cinsiyet eşitliği; eğitim süreçlerinde kız ve oğlan çocuklarının fırsatlara, kaynaklara ve hizmetlere erişiminde cinsiyetine dayalı herhangi bir ayrımcılığa uğramaması ve eşit muamele görmeleri anlamına gelir. Eğitimde cinsiyet eşitliği, sadece kız ve oğlan çocuklarının eğitimde eşit sayıda yer almasını değil, aynı zamanda öğrenme süreçleri, öğretim yöntemleri, konu seçimi, değerlendirme süreçleri, akran ilişkileri ve öğrenme çıktıları açısından da fırsatlardan eşit olarak yararlanabilmelerini ifade eder. Ancak, çeşitli uygulama, yasa ve sözleşmelere rağmen, eğitimde cinsiyet eşitsizliği eğitimin her aşamasında görülmektedir. Bu derlemede, söz edilen eşitsizliklerin var olmasında ve sürdürülmesinde rol oynayan faktörler sosyal psikolojik açıdan ele alınarak incelenmiştir.

Eğitimde cinsiyet eşitsizliği, birbirinden farklı kaynaklardan gelen benzer uygulamaların sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Okul ve alt yapıdaki yetersizlikler, cinsiyet ayrımcılığına dayalı müfredat ve ders materyalleri, dini inanç ve gelenekler, kadınların erken yaşta evlendirilmesi ve ekonomik yetersizlikler eşitsizliğin temel nedeni olarak gösterilmektedir.

Okul, toplumsal cinsiyet rollerine yönelik kalıpyargıları açık ve örtük iletilerle öğrencilere taşıırken bireyleri geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yönlendirmekte ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığına zemin hazırlamaktadır. Tüm bu nedenlerin ortaya çıkmasının ve sürdürülmesinin temelinde cinsiyet kalıpyargıları yer almaktadır. Bu kalıpyargılar, ebeveynlerin ve eğitimcilerin tutumlarını da büyük ölçüde etkilemekte ve bu roller doğrultusunda eğitimde cinsiyet eşitsizliği sürdürülmektedir. Eğitimde yer alan eşitsizliklerin hem birey hem de toplum temelinde yaratacağı olumsuz sonuçların önüne geçebilmek için eğitim alanında cinsiyet eşitliğini sağlamak üzere strateji ve uygulamalar geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Eğitime erişimde cinsiyetler arası eşitliği artırmak için kadınların öğrenmeye katılmalarını sağlayan öğretim yöntemleri, yeni öğrenme yolları ve toplumsal cinsiyete duyarlı müfredat geliştirmek gereklidir. Geliştirilecek müdahale ve uygulamalar, müfredat ve

ders içerikleri, okul ortamı, ebeveynler, toplum ve yasalar gibi eşitsizliği doğuran tüm bileşenleri hedef almalıdır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kalıpyargıları, eğitimde cinsiyet eşitsizliği, müfredat.

Dördüncü Konuşma:

İş Hayatında Toplumsal Cinsiyet Etkisi: İşin Cinsiyeti Yoktur (!)

Leman Korkmaz

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İş hayatında cinsiyet temelli ayrımcılığın ortadan kalkması için adımlar atılsa da istatistikler kadınların iş hayatında ayrımcılığın pek çok farklı formuyla karşılaştığını göstermektedir. Bu çalışmada, iş hayatında kadınların karşılaştığı eşitsizlikler, sosyal psikolojik açıdan incelenmiştir. Örneğin tüm eğitim kademelerinde kadınlar, erkeklere kıyasla daha düşük ücret almaktadır; kadınlarda kayıt dışı çalışma ve işsizlik oranı daha yüksektir. Kadınların ve diğer azınlık grup üyelerinin prestijli görev / mesleklerde yer al(a)maması ve bu grupların genellikle daha düşük gelir getiren işlerde istihdam edilmesi cam duvar kavramıyla açıklanmıştır. Çalışanların iş yerindeki deneyimlerinin de cinsiyet etkisine açık olduğu ortaya konmuştur. Diğer bir ifadeyle aynı görevde yer alsalar da kadın ve erkek çalışanlardan beklentiler farklılaşmakta ve bununla ilişkili olarak da aynı performansı gösterecekler de kadın ve erkek çalışanların performansları farklı değerlendirilebilmektedirler. Yönetici pozisyonları için de cinsiyet temelli ayrımcılık kadınların yükselmelerini engelleyen ve aynı zamanda yükselebilecekleri son noktayı temsil eden görünmez bariyer anlamına gelen cam tavan ve kadınların şirketin durumunun kötüye gittiği ve bu nedenle başarısızlık ihtimalinin daha yüksek olduğu yönetici pozisyonları için tercih edilmeleri anlamına gelen cam uçurum kavramlarıyla incelenmiştir. İş yerinde cinsiyet temelli ayrımcılık, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine göre erkeğin kamusal alanla ve işle özdeşleştirilirken kadının evle ve bakım vermeyle ilişkilendirilmesi, kadınlara atfedilen özelliklerle yöneticilerle atfedilen özelliklerin uyumsuz olması ve kalıpyargılarla tutarsız davranışların sosyal ve ekonomik olarak cezalandırılması olarak tarif edilen geri tepme etkisiyle yakından ilişkilidir. İş yerindeki ayrımcılığın ekonomik çıktıları; kadınların fiziksel ve psikolojik sağlığı ve işe yönelik tutumları üzerindeki olumsuz etkisi göz önünde bulundurulduğunda iş hayatında cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yürütülecek çalışmaların ve müdahale programlarının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik politikaların uygulaması ve uygulamadaki sorunların düzenli olarak analiz edilmesi, kadınların belirli iş alanlarındaki temsiliyetini artırmak üzere pozitif ayrımcılık / geçici özel önlemlerin uygulanması; kalıpyargıların yıkılmasını sağlayacak rol modellerin artması ve görünür olması önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, cam duvar, cam uçurum, performans değerlendirme

(Sosyal) Psikolojiyi Yeniden Düşünmek: Veri, Kuram, Yöntem ve Bilim

Panel Başkanı: Doğan Kökdemir

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Cantürk Akben, E. Öykü Us, Doğan Kökdemir

Planlanan bu panelin konusu genel olarak psikolojide ama özel olarak sosyal psikolojide son 15 yıla damgasını vuran yöntembilimsel eleştiriler çerçevesinde, psikolojinin temel sorularını, bu sorulara yaklaşım şeklini, kullanılan eski ve yeni yöntemlerin etkilerini ve bu etkilerin gelecekte psikoloji nasıl şekillendirebileceğini tartışmaya açmaktır. Psikoloji araştırmalarından kullanılan temel yöntemler ve istatistiksel analizler, replikasyon sorunu ve bu sorunu çözmek için ortaya konan sistemlerin getirdiği yeni sorunlar, dergilerin yayın politikası, araştırmacıların bilimsel merak – pragmatik kaygılar arasındaki kararsızlıklar da bu panelin tartışma konuları arasındadır. Panelistler, sadece sorunları ortaya koymaya çalışmayacak buna ek olarak bilim felsefesinden, metodolojiye, kuramsal çalışmalardan matematiksel modellerin uygulanabilirliğine kadar farkı konularda önerilerini de paylaşacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal psikoloji, yöntem, bilim felsefesi, matematiksel modeller.

Birinci Konuşma:

Psikoloji Araştırmalarında Popüler İstatistiksel ve Yöntemsel Akımların Getirdiği Tutuculuk ve Yaygın Hatalar

Cantürk Akben

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Psikoloji bilimi geçmişten bugüne çalışmalarında çok çeşitli istatistiksel ve yöntemsel teknikler kullanmıştır. Özellikle sosyal psikolojide paradigma değişimleri, yeni yöntemler ve analizler sıklıkla ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte istatistiğe ve yönetime verilen önemden kaynaklanan bu yeniliklerin getirdiği tutuculuklar ve yaygın hatalar bulunmaktadır. İlk olarak, yeni bir yöntem psikoloji bilim camiası tarafından kabul edildiğinde belirli birkaç ya da birkaç on yıl süren bir “X akımı” ortaya çıkmaktadır (bk. Hayes, 2018; Keith, 2015). Hatta bazen bu akımlar öyle bir hal almaktadır ki yıllardır zaten kullanılabilir analizlerin, istatistik programlarındaki belirli uzantılar aracılığıyla kullanılması gerektiğine dair zorunlu tutulmayan bir baskı yaşanmaktadır. Bu akımlar psikoloji araştırmalarında hükmünü sürerken bir bağlılığı ve tutuculuğu da beraberinde getirmektedir. Daha sonraları gelecek olan yeni yöntemlerin girişi de bu bağlılıktan dolayı gecikmektedir ancak yeni bir yöntem geldiğinde bu sefer benzer bağlılık o yönetime sergilenmektedir. Çoğu kez de eskide kaldığı düşünülen yöntemin, uygun olduğu durumlarda bile son kullanım tarihi dolmuş görülmektedir. Burada tartışılması gereken önemli durum, yöntemin popülerliğinin her zaman yeterli ve doğru sonuç vermeyeceğidir. İkinci olarak, çalışmaya uygun düşen ama “basit” olduğu için tercih edilmeyen analizler yerine popüler akımların kullanılma arzusu hatalı sonuçlara sebep olabilmektedir. Son olarak, bu problemlerin beraberinde getirdiği bir “bilgisayar istatistikçiliği” yaygınlaşmaktadır. Araştırmacılar istatistiksel analizlerin yapısını, yaklaşımlarını, bir başka tabirle felsefesini bir kenara bırakıp popülerliği tercih ettikçe hatalı istatistik kullanımları da artmaktadır (bk. Bakker ve Withcers, 2011; Nuijten ve ark., 2016). Özellikle bilgisayar programlarını kullanmak ile istatistik bilmenin denk tutulması arttıkça bu programların “varsayılan” seçenekleri istatistiğin kurallarını (!) da belirler hale gelmektedir. Bu sorunların çözümü bağlamında, sadece popüler diye bir yöntemi kullanmanın sakıncaları üzerinde durulmalı ve “yeni her zaman iyidir” yaklaşımından ziyade çalışılan konunun niteliğine bağlı olarak uygun yöntemlerin kullanılmasına önem verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojide ölçme teknikleri, sosyal psikoloji

Kaynakça

Bakker, M. ve Wicherts, J.M. (2011). The (mis)reporting of statistical results in psychology journals. *Behavior Research Methods* 43, 666–678. <https://doi.org/10.3758/s13428-011-0089-5>

Hayes, A. F. (2018). *Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach* (2. Baskı). The Guilford Press. <https://doi.org/10.1111/jedm.12050>

Keith, Z. K. (2015). *Multiple Regression and Beyond: An Introduction to Multiple Regression and Structural Equation Modeling* (2. Baskı). Routledge

Nuijten, M. B., Hartgerink, C. H., Van Assen, M. A., Epskamp, S. ve Wicherts, J. M. (2016). The prevalence of statistical reporting errors in psychology (1985–2013). *Behavior research methods*, 48(4), 1205-1226. <https://doi.org/10.3758/s13428-015-0664-2>

İkinci Konuşma:

Psikolojide Replikasyon Krizi ve Olası Çözümleri: Hesaplamalı Modellerin Rolü

E. Öykü Us

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Replikasyon krizi, 2010 yıllarında ortaya çıkan bir terim olup davranış bilimlerinde elde edilen bulguların çoğunun tekrarlanamamasından kaynaklanan metodolojik problemi ifade etmektedir. Replikasyon krizi, psikoloji alanındaki önemli dergilerde yayınlanmış çalışmaların bulgularının tekrarlanamamasıyla ortaya çıkarılmış, farklı laboratuvarların ortaklıklarıyla yürütülen replikasyon araştırmaları, psikoloji literatüründeki bulgularla ilgili soru işaretleri oluşmasına neden olmuştur (Aarts et al., 2015; Etz, & Vandekerckhove, 2016). Replikasyon krizinin olası sebepleri arasında araştırmacıların anlamlı sonuçlar elde etmek için analizleri manipüle etmeleri olsa bile, model oluşturma sırasında yapılan hatalar da bu duruma sebep olabilir. Özellikle sosyal psikoloji gibi deneysel araştırmaların daha yoğunlukta olduğu bir alanda, eski kuramlara ait çalışmaların sonuçlarının tekrarlanamamasının sebeplerinden bir tanesi, araştırmacıların kurdukları nedensel modellerdeki yapısal hatalar olabilir. Modellerin alternatif hipotezi veya sıfır hipotezini ne ölçüde destekliyor olabileceğini, yapılarındaki hataların tespitini yapabilmemizi sağlayan yöntemlerden birisi de son zamanlarda sıklıkla kullanılan nedensel hesaplamalı modeller, özellikle de nedensel Bayes modellerdir (Russell, & Norvig, 2010). Bayes çıkarımı, veri ile bir hipotezin olma olasılığını güncelleyen ve Bayes teoremi kullanan bir yöntemdir. Bayes çıkarımı yapabilen modeller, nedensel Bayes modelleridir ve yönlendirilmiş döngüsüz grafik (directed acyclic graph) şeklinde temsil edilirler (Griffiths, Kemp, & Tenenbaum, 2008). Günümüzde psikoloji alanında Bayes çıkarımı ve nedensel Bayes modelleri kullanan çalışmalar henüz çok fazla bulunmasa da sayıları giderek artmaktadır (van de Schoot et al., 2017). Şimdilik bu modeller çoğunlukla bilişsel psikoloji alanında görülse de modelleme için açtıkları yeni yollar açısından gelecekte davranış bilimlerinde oldukça önemli bir rol oynayacakları düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal psikoloji, replikasyon krizi, hesaplamalı modeller

Kaynakça

Aarts, A. A., Anderson, J. E., Anderson, C. J., Attridge, P. R., Attwood, A., Axt, J., Babel, M., Bahnik, Š., Baranski, E., Barnett-Cowan, M., Bartmess, E., Beer, J., Bell, R., Bentley, H., Beyan, L., Binion, G., Borsboom, D., Bosch, A., Bosco, F. A., ... Zuni, K. (2015). Estimating

the reproducibility of psychological science. *Science*, 349(6251).
<https://doi.org/10.1126/science.aac4716>

Etz, A., & Vandekerckhove, J. (2016). A Bayesian perspective on the Reproducibility Project: Psychology. *PLoS ONE*, 11(2). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0149794>

Griffiths, T. L., Kemp, C., & Tenenbaum, J. B. (2008). Bayesian models of cognition. In R. Sun (Ed.), *The Cambridge Handbook of Computational Psychology* (1st ed., pp. 74–100). Cambridge University Press.

Russell, S. & Norvig, P. (2010). Probabilistic reasoning. In *Artificial Intelligence: A modern approach* (3rd ed., pp. 480-509). Prentice Hall.

Van de Schoot, R., Depaoli, S., Winter, S. D., Ryan, O., & Zondervan-Zwijnenburg, M. (2017). A systematic review of Bayesian articles in psychology: The last 25 years. *Psychological Methods*, 22(2), 217–239. <https://doi.org/10.1037/met0000100.supp>

Üçüncü Konuşma:

(Sosyal) Psikolojideki Gerçek Kriz: Yanlış Sorulara Doğru Cevaplar Verilebilir Mi?

Doğan Kökdemir

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Sosyal Psikoloji çalışmaları ve bu çalışmalara bağlı olarak da alanın kendisi “replikasyon krizi” nedeniyle hiç olmadığı kadar eleştiriye maruz kaldı. Bu eleştirilerin alanın gelişmesi, yöntembilimsel açıdan daha doğru işlerin yapılması ve şüpheli çalışmaların tekrarını sağlaması açısından hem çok önemli hem de faydalı. Ancak, sadece sosyal psikolojiyle sınırlı kalmayarak, psikolojiye daha kuramsal açıdan da bakmayı tercih eden araştırmacıların işaret ettiği temel problemlere henüz pek dokunulmadığı da ortada. Örneğin, “açık bilim / open science” uygulamalarıyla “HARKing” ve “p-hacking” gibi araştırmacıyı da okuyucuyu da yanıltan hataların önüne geçilmesi mümkün oldu ancak, “PARKing”, “seçici raporlama / selective reporting”, “sonsuz deney / infinite re-experimenting” gibi sistemin kötü kullanıldığı durumlar hiç konuşulmadı. “Many Labs” gibi uygulamalarla dünyanın her yerinde aynı anda veri toplamanın ve bu sayede kültürlerarası geçerliliği yüksek sonuçlara ulaşılması mümkün olmuşken bu sefer de – belki de yayın baskısı nedeniyle – kuramsal soru(n)lara işaret etmeyen ve giderek daha çok “bilgi çöplüğüne” dönen araştırmalar yığını ile karşılaştık. Psikolojini ve sosyal psikolojinin tarihsel olarak insana bir bütün olarak bakmak ve bu bütünü anlamak için de farklı alanlardan beslenmesi, farklı araçları kullanması gibi pratikleri unutuldu (Henriques, 2003, 2013); hatta sosyal psikoloji özelinde, alanın tanımının bile yeniden düşünülmesi gerektiği sıklıkla dile getirildi (Wilson, 2022). Ancak, popüler alanyazın henüz hâlâ temel araştırma tartışmalarını ele alırken, kuramsal eleştirilere kulağını tıkamış gibi görünüyor. Panelin konusuna uygun olarak bu konuşmanın amacı bu durumdan kurtulmak için neler yapılabileceğini tartışmaya açmaktır. Dergilerin yayın politikaları, araştırmacıların temel hedefleri, psikoloji çalışmalarında kuramın önemi ve yeni metodoloji önerileri bu konuşmanın içeriğini oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal psikoloji, psikoji kuramları, psikoloji ve felsefe, bilimsel yöntem.

Kaynakça

Henriques, G. (2003). The tree of knowledge system and the theoretical unification of psychology. *Review of General Psychology*, 7(2), 150–182. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.7.2.150>

Henriques, G. (2013). Evolving from methodological to conceptual unification. *Review of General Psychology*, 17(2), 168-173. [https:// doi.org/10.1037/a0032929](https://doi.org/10.1037/a0032929)

Wilson, T. D. (2022). What is social psychology? The construal principle. *Psychological Review*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/rev0000373>

Eşitsizliğin Kültürel Yüzleri: Ev İçi İş Bölümü, Mekân, Namus ve Erkeklik

Panel Başkanı: Beril Türkoğlu

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Ece Akça-Doğan, Demet İslambay-Yapalı, Canay Doğulu, Beril Türkoğlu

Bu panel toplumsal cinsiyet temelli eşitsizlikleri sosyal ekolojik model (Bronfenbrenner,1994) perspektifinden tartışmayı amaçlamaktadır. Modele göre insanların gelişimini ve davranışlarını gözlemlemek adına daha bütüncül, sosyal bir perspektiften bakmak gerekir. Mikro sistemler bireylerin direkt ilişkiler kurdukları birincil yakın ortamlarına, mezo sistemler farklı mikro sistemlerin birbiri ile olan ilişkilerine ve makro sistemler ise kültürel elementlerin bireyleri nasıl etkilendiğine odaklanmaktadır. Bu anlamda toplumsal cinsiyet eşit(siz)liğini doğuran ve devam ettiren temel mekanizmalar olarak *ev içi iş bölümü* mikro sistem, *mekânlar* mezo sistem, *namus ve erkeklik* ise makro sistem olarak ele alınacaktır. Bu bağlamda alan yazın taraması yöntemiyle hazırlanmış ve ele alınan konulardaki güncel bulguları derleyen dört ayrı bildiriye yer verilecektir. İlk bildiri cinsiyete dayalı ev içi iş bölümünü ele almakta ve kadınları ev içi (özel) alandaki işlerin düzenli tekrarını ve takibini yapan; erkekleri ise bu sürece yardımcı olarak konumlandıran anlayışın ardında yatan kuramsal ve yönetsel yaklaşımları ele alacaktır. Bu bağlamda zaman kullanımı, kök aile ilişkileri, adalet algısı, anne bekleliği vb. gibi faktörlerin cinsiyet temelli ev içi iş bölümünde eşitsiz iş dağılım üzerindeki rolüne değinecektir. Ev içi özel alanı, eşitsizliği üreten mikro alan olarak ele aldıktan sonra ikinci bildiri, odağı ev içi ilişkilerden mezo sisteme taşıyarak mekânların toplumsal cinsiyet ilişkilerini nasıl şekillendirdiğinden bahsedecektir. Bu anlamda ikinci sunum toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin mekânlar aracılığı ile nasıl yeniden üretildiğini ve cinsiyet eşitsizliğinin mekânların cinsiyetlendirilmesine nasıl katkıda bulunduğunu inceleyecektir. Bu süreç ise çocuk yetiştirme ve sosyalleşmeden başlayarak (ulaşım araçlarının kullanımı, oyuncaklar vb.) yetişkinlerin kullanımına açık kamusal alanların (hamamlar, kiraathaneler, spor salonları vb.) cinsiyete dair nasıl beklentiler ve davranışlar oluşturduğunu gösterecektir.

Üçüncü bildiri, namus kültürünün bir makro sistem olarak cinsiyet temelli eşitsizlikleri nasıl sürdürdüğünü kadına yönelik şiddet bağlamında inceleyecektir. Namus kültüründe toplumsal cinsiyet rollerine dayalı itibar, kişinin hem kendi hem de başkalarının gözündeki kişisel değerini belirlemekte ve bu itibarın kaybı durumunda yakın partner şiddeti için bir sosyokültürel risk oluşturmaktadır. Bu bildiri ile erkeğe ve kadına atfedilen kültürel olarak yerleşmiş namus kodlarının yakın ilişkilere ne ölçüde içkin olduğu ve mikro sistemlerin makro sistemlerden ayrı bir ilişki ağında gerçekleşmediğini ortaya koymaktadır. Son olarak dördüncü bildiri, ayrı bir makro sistemi oluşturan erkeklik ve erkekliğin kurgusundan bahsedecektir. Bu çalışma, “erkek”leri toplumsal cinsiyet ve erkeklik ideolojisinden bağımsız bireyler olarak değil, bir toplumsal inşa ve ideolojik sistem olarak “erkeklik” i sürdürenler olarak irdeleyecektir. Buna ek olarak bahsi geçen eşitsizliklerin farklı temsilleriyle (kadınlara

ve cinsel azınlık gruplarına yönelik şiddet ve ayrımcılık vb.) olan ilişkisini kuram ve bulgular temelinde tartışacaktır.

Tüm bildirilerin bir arada işaret ettikleri genel tablo, toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliklerin bütüncül bir sistem üzerinden okunmasının gerekliliğidir. Eşitsizlikleri anlamak ve çözüm önerileri geliştirebilmek adına en küçük sosyalleşme alanlarından başlayarak (ev içi iş bölümü: mikro sistemler), bu ilişkilerin hangi toplumsal araçlarla genişleyip yayıldığını görmek (mekân: mezo sistemler) ve bu alt sistemlerde davranışsal ve bilişsel işleyişlere yön veren daha geniş kültürel ve toplumsal mekanizmaları (namus ve erkeklik: makro sistemler) ele almak gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ev içi iş bölümü, mekân, namus, erkeklik

Kaynakça

Bronfenbrenner, U. ve Ceci, S. J. (1994). Nature-nurture reconceptualised: A bio-ecological model. *Psychological Review*, 10(4), 568–586.

Birinci Konuşma:

Cinsiyetin Mekân Hâli

Ece Akça-Doğan

Ege Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Demet İslambay-Yapalı

Bağımsız Araştırmacı

İnsanların içinde yaşadıkları mekânlar, sosyal ve fiziksel özellikleri ile kaçınılmaz olarak insanların düşünce şekillerini, davranışlarını ve bilişlerini etkilemektedir (örn. Barrett, Davies, Zhang ve Barrett, 2015; Marx, Fuhrer ve Hartig, 1999; Steg, Van Den Berg ve De Groot, 2013; Yalch ve Spangenberg, 2000). Mekânlar, cinsiyetlerine göre kişilere “ne zaman”, “nerede” ve “nasıl” davranması gerektiği konusunda ipuçları vermekte (Matthews, 1983; Miedzian, 2002; Proshansky, 1978) ve toplumsal cinsiyet olgusunun ayrılmaz bir parçası olarak kendini göstermektedir. Bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin mekânlar aracılığı ile nasıl yeniden üretildiğini ve cinsiyet eşitsizliğinin mekânların cinsiyetlendirilmesine nasıl katkıda bulunduğunu incelemeyi amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda ilk olarak, çocuk yetiştirme pratiklerindeki farklılıkların ve erken sosyalizasyon döneminde mekânsal hakimiyeti belirleyen cinsiyetlere göre ayrıştırılmış mekân kullanımlarının kişilerin toplumsal cinsiyet bilinci geliştirmesi üzerindeki etkisinden bahsedilmiştir. Ardından, kamusal ve özel alan ayrımı aracılığı ile kadınların kapalı ve özel alanlara sıkıştırılmasının ve erkeklerin kamusal alanların hâkimi olmasının toplumsal cinsiyet eşitsizliğini nasıl desteklediğine değinilmiştir. Daha sonra, erkeklere özgü cinsiyetlendirilmiş mekânlar kahvehane ve pavyon örnekleri ile ve kadınlara özgü cinsiyetlendirilmiş mekânlar ise hamamlar, spor salonları ve toplu taşıma araçları örnekleri ile incelenmiştir. Son olarak mekân özelinde toplumsal cinsiyet ayrımının önüne geçebilmek ve daha eşit bir çevre yaratabilmek için neler yapılabileceğine dair öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mekân, toplumsal cinsiyet, sosyalizasyon, kamusal ve özel alan

Kaynakça

Barrett, P., Davies, F., Zhang, Y. ve Barrett, L. (2015). The impact of classroom design on pupils' learning: Final results of a holistic, multi-level analysis. *Building and Environment*, 89, 118-133.

Marx, A., Fuhrer, U. ve Hartig, T. (1999). Effects of classroom seating arrangements on children's question-asking. *Learning Environments Research*, 2(3), 249-263.

Matthews, J. A. (1983). Environmental change and community identity. G. Breakwell (Ed.), *Threatened identities* içinde (sf. 215-237). Chicester: John Wiley & Sons.

Miedzian, M. (2002). Boys will be boys: Breaking the link between masculinity and violence. Lantern Books.

Proshansky, H. M. (1978). The city and self-identity. *Environment and Behavior*, 10(2), 147-169.

Steg, L. E., Van Den Berg, A. E. ve De Groot, J. I. (2013). *Environmental psychology: An introduction*. BPS Blackwell.

Yalch, R. F. ve Spangenberg, E. R. (2000). The effects of music in a retail setting on real and perceived shopping times. *Journal of Business Research*, 49(2), 139-147.

İkinci Konuşma:

Yakın İlişkilerde Kadına Yönelik Şiddet ve Namus Kültürleri

Canay Doğulu

TED Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yakın ilişkiler, bireylerin aidiyet duygularını sürdürebilmeleri için önemli bir deneyim alanı sağlamakla birlikte; yakın ilişkilerde görülen şiddet olayları, ilişkinin başta ait olma ihtiyacını karşılama üzere partnerler ve ilişkiel deneyimler üzerindeki olumlu işlevlerine (Simpson ve Tran, 2006) gölge düşürmektedir. Temel bir insan hakkı ihlali olarak kadına yönelik şiddet sorununun ciddiyetine istinaden, yakın ilişkilerde şiddet konusunu kadına yönelik erkek şiddeti ve heteroseksüel romantik ilişkiler bağlamında ele alan çalışmalar sosyal psikoloji yazınında önemli bir gündem oluşturmuştur. İnsan zihninin yakın ilişkilere yüklediği anlamlarda ve ilişkilerin toplumsal bileşenlerine ilişkin düşünce kalıplarında görülen kültürel unsurlardan hareketle, kadına yönelik şiddetin toplumsal dinamiklerini anlamak için kültürü ve kültürün toplumsal cinsiyet rolleri ve aileye ilişkin inançlar, beklentiler ve normlar ile ilişkisini incelemek oldukça önemlidir (Brown, Baughman ve Carvallo, 2018; Vandello ve Cohen, 2008). Toplumlarda namusun anlamlandırılmasında (kültürel mantığında) görülen çeşitliliklerin oluşturdukları kültürel örüntüler, toplumlarda farklı değer sistemlerinin işleyişine işaret etmektedir. Namus kültürlerinde toplumsal cinsiyet rollerine dayanan itibara verilen önemin kişinin hem kendi hem de başkalarının gözündeki kişisel değeri için çok belirleyici olması, yakın partner şiddeti için bir sosyokültürel risk oluşturabilir (Gul, Cross ve Uskul, 2021; Mancera, Dorgo ve Provencio-Vasquez, 2017). Namus kültürü, bu kültürün yaygın olduğu toplumlarda yaşayan kişilerin kültürel gerekliliklere uygun hareket etmeleri ve namusa yönelik bir tehdit algıladıkları ya da tehdidin gerçekleştiği (namusun kaybedildiğini düşündükleri) durumlarda namusun yeniden kazanılması için karşılık vermeleri (ödeşmeleri) yönünde, şiddet yoluyla da olsa, kültürel bir rehber niteliğindedir (Brown ve ark., 2018; Rodriguez Mosquera, 2013, 2016; Vandello ve Cohen, 2008). Araştırma bulguları, namus kültürü anlayışının parçası olan erkekler, kadınlar ve ilişkiler ile ilgili inançların, barındırdıkları toplumsal cinsiyet rolleri dinamikleriyle kadın ve erkekler arasındaki eşitsizliğe dayanan mevcut güç ilişkilerinin ve kadına yönelik şiddetin sürdürülmesinde ve meşru görülmesinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bildiride, yakın partner şiddetinin sosyokültürel bir riski olarak namus kültürü üzerinde durularak bu riskin şiddete yönelik önleyici çalışmalardaki rolü üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: yakın ilişkiler, kültür, kadına yönelik şiddet, namus, sosyal psikoloji

Kaynakça

- Brown, R. P., Baughman, K. ve Carvallo, M. (2018). Culture, masculine honor, and violence toward women. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 44(4), 538–549. <https://doi.org/10.1177%2F0146167217744195>
- Gul, P., Cross, S. E. ve Uskul, A. K. (2021). Implications of culture of honor theory and research for practitioners and prevention researchers. *American Psychologist*, 76(3), 502–515. <https://doi.org/10.1037/amp0000653>
- Mancera, B. M., Dorgo, S. ve Provencio-Vasquez, E. (2017). Risk factors for Hispanic male intimate partner violence perpetration. *American Journal of Men's Health*, 11(4), 969–983. <https://doi.org/10.1177%2F1557988315579196>
- Rodriguez Mosquera, P. M. (2013). In the name of honor: On virtue, reputation and violence. *Group Processes & Intergroup Relations*, 16(3), 271–278. <https://doi.org/10.1177%2F1368430212472590>
- Rodriguez Mosquera, P. M. (2016). On the importance of family, morality, masculine, and feminine honor for theory and research. *Social and Personality Psychology Compass*, 10(8), 431–442. <https://doi.org/10.1111/spc3.12262>
- Simpson, J. A. ve Tran, S. (2006). The needs, benefits, and perils of close relationships. P. Noller ve J. A. Feeney (Ed.), *Close relationships: Functions, forms and processes* içinde (s. 3–24). Hove England, UK: Psychology Press/Taylor & Francis.
- Vandello, J. A. ve Cohen, D. (2008). Culture, gender, and men's intimate partner violence. *Social and Personality Psychology Compass*, 2(2), 652–667. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2008.00080.x>

Üçüncü Konuşma:

Adam Ol(m)anın Peşinde: Cinsiyet Temelli Eşitsizlikler ve Erkeklik

Beril Türkoğlu

TED Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ulusal ve uluslararası çalışmalar kadınlara, kız ve oğlan çocuklarına ve heteroseksüel olmayanlara yönelik önyargı, ayrımcılık ve şiddetin temel faili olarak erkekleri işaret etmektedir (Brescoll ve ark., 2012; Connell, 1995; Moss-Racusin ve Good, 2015). Peki her erkek bu şiddetin faili olabilir mi? Bu genel sorudan yola çıkarak bu çalışma, cinsiyet temelli eşitsizliklerde “erkek”leri değil, bir toplumsal inşa ve ideolojik sistem olarak “erkeklik” i anlamaya ve bahsi geçen eşitsizliklerin farklı temsilleriyle olan ilişkisini kuram ve bulgu temelli tartışmayı amaçlamaktadır. Derleme yöntemiyle hazırlanan bu çalışma dört ana başlık etrafında şekillenmiştir. İlk olarak, psikoloji alanında (eleştirel) erkeklik çalışmalarının kısa tarihçesi sunulmuştur. Kısa tarihçe psikolojide erkeklik çalışmalarının kişilik temelli ve özcü bir yaklaşımla başladığını ve 1980’lerden sonra eleştirel bakış açısı kazandığını göstermektedir (Pleck 1981, 2017). İkinci başlıkta, (egemen) erkeklik ideolojisi ve bu ideolojiyi benimsemenin eşitsizliği farklı tezahürleriyle nasıl sürdürdüğü açıklanmıştır. Çalışmalara göre (egemen) erkeklik ideolojisini benimseyen (cinsiyet ayrımı olmaksızın) herkes kadına yönelik şiddeti meşrulaştırmakta, eşitsiz cinsiyet sistemini savunan tutumlara sahip olmakta ve cinsel azınlık gruplarına yönelik önyargı ve ayrımcılık göstermektedir (Thompson ve Bennett, 2017). Üçüncü başlıkta, Kırılgan Erkeklik Kuramı (KEK: Vandello ve ark., 2008; Vandello ve Bosson, 2013) ve buna bağlı olarak erkeklığe tehdidin yıkıcı sonuçları ele alınmaktadır. KEK’e göre erkeklik toplumsal olarak kazanması zor, kaybedilme riski taşıyan ve başkalarının gözünde sürekli ispat edilmesi gereken dinamik bir sosyal statüdür. Gerek ilişkisel gerek deneysel çalışmalar, erkeklığın kurucu unsuru olan “kadınsılıktan uzak durma” normu tehdit edildiğinde (örn., bir erkeğe kadınsı olduğunun ima edilmesi) erkeklerin kadınlara ve gey erkeklere yönelik şiddet gösterme eğilimlerinin arttığını, daha cinsiyetçi söylemler ve tutumlar sergilediğini göstermektedir. Son başlıkta ise dünden bugüne aynı kırılgan toplumsal yapının üzerine inşa edilen erkeklığın değişiminin mümkün olup olmadığı sorgulanmıştır. Gerek sivil toplum alanında gerekse de akademik alanda yapılan çalışmalar düne göre daha eşitlikçi bir erkeklığın inşa edildiğini göstermektedir (bkz. Sancar ve Göç-Bilgin, 2021). Erkeklığın toplumsal ve bireysel anlamda olumsuz çıktıları farklı şekillerde tezahür etse de erkeklığın süre içerisinde değişebileceğini gözlemlemek de mümkündür.

Anahtar Kelimeler: erkeklik, şiddet, kırılgan erkeklik, ayrımcılık

Kaynakça

Brescoll, V. L., Uhlmann, E. L., Moss-Racusin, C. ve Sarnell, L. (2012). Masculinity, status, and subordination: Why working for a gender stereotype violator causes men to lose status. *Journal of Experimental Social Psychology*, 48(1), 354–357. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2011.06.005>

Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Berkeley: University of California Press.

Moss-Racusin, C. A. ve Good, J. (2015). Measure of a man: Outcomes of gender stereotyping for men and masculinity. *Social Psychology*, 46(4), 179–181. <https://doi.org/10.1037/a0018093>

Pleck, Joseph (1981). *The myth of masculinity*. MIT Press.

Pleck, Joseph (2017). Foreword: A brief history of psychology of men and masculinities. İçinde Ronald F. Levant ve Y. J. Wong (Ed.), *The psychology of men and masculinities* (1. baskı, ss. xi–xxi). American Psychological Association.

Sancar, S. ve Göç-Bilgin, M. (2021). *Erkekler, erkeklikler ve toplumsal cinsiyet eşitliği: Haritalama ve izleme çalışması*. Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği. www.ceidizler.ceid.org.tr

Vandello, J. A. ve Bosson, J. K. (2013). Hard won and easily lost: A review and synthesis of theory and research on precarious manhood. *Psychology of Men ve Masculinity*, 14(2), 101–113. <https://doi.org/10.1037/a0029826>

Vandello, J. A., Bosson, J. K., Cohen, D., Burnaford, R. M. ve Weaver, J. R. (2008). Precarious manhood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(6), 1325–1339. <https://doi.org/10.1037/a0012453>

Kamusal Alanda Toplumsal Cinsiyet Pratikleri

Panel Başkanı: Zuhale Yeniçeri

Panel konuşmacıları (sırasıyla): Zuhale Yeniçeri, Didem Türe Şakar, Burçin Akın Sarı, Pınar Yaşar

Kimi zaman görünür kimi zaman da gizil bir şekilde varlığını koruyan toplumsal cinsiyet eşitsizliği, yasalarla tam anlamıyla güvence altına alınmış olduğu coğrafyalarda bile çeşitli şekillerde hissedilen, bütünüyle ortadan kaldırılamayan küresel bir sorundur. Günümüzde COVID-19 pandemisi dahil olmak üzere birçok unsurla birlikte, kadın hareketlerinin etkisiyle toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik edinilen kazanımlar kaybedilme tehdidiyle karşı karşıyadır ve zaten halihazırda alınmış olan mesafe de halen ideale çok uzaktır. Sosyo-ekonomik statüden bağımsız olarak kendini sürekli yeniden üreten toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Türkiye’de ataerkil sistemin ve dini inançların etkileri altında oldukça yerleşik, eski ve mücadele etmesi zor bir olgudur (Berktaş, 2016).

Yukarıda da kısaca bahsedildiği üzere, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, özel ve kamusal her alanda çeşitli pratiklerle görünür hale gelebilmektedir. Kültürle belirlenen, diğer bir ifadeyle sosyal olarak inşa edilen toplumsal cinsiyet rollerinden beslenen kadına yönelik önyargıların ve bu önyargıların davranışa dönüştüğü cinsiyetçi eylemlerin, evde, okulda, işyerlerinde ve sosyal medyada sayısız örneğine rastlamak mümkündür. Bu rollerin özellikle iktidar tarafından (göçmen karşısında yerli, kadın karşısında erkek, trans birey karşısında cis birey gibi) pekiştirilmesi ve dayatılması sadece gündelik olanı etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda kişilerin kimlikleri ve yaşantıları üzerinde uzun vadede önemli psikolojik ve hatta fiziksel etkiler yaratabilmektedir.

Kadınların ve trans bireylerin toplum içerisinde var olabilmelerinin önündeki engeller, bu güç ilişkileri ile şekillenmekte ve içselleşmektedir. Bu panel kapsamında ele alınan perspektif, kadınların kamusal alandaki deneyimlerine ve toplumsal cinsiyetten beslenen güç ilişkileri terazisinin yukarıda kalan tarafına odaklanmaktadır. Ek olarak, mevcut panelde yer alan araştırmaların, hem metodolojik olarak nitel ve nicel araştırmaları içermesi yönüyle hem de katılımcı profilinin çeşitliliği değerlendirildiğinde gelecek çalışmalara yön verici olduğu düşünülmektedir.

Panelde sunulacak birinci bildiri, Twitter’da aktif olan kadın akademisyenlerin deneyimleri bağlam çöküşü kavramı üzerinden incelenmiştir ve Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal medya platformlarına nüfuz eden pratikleri araştırılmıştır. İkinci bildiri, kadınların yine sosyal medya üzerinden annelik deneyimlerini paylaşmaları ve kamusal alanda ayıplanmaları üzerine içerik araştırılmasına yer verilmektedir. Üçüncü bildiri, Suriyeli kadınlar, erkekler ve paydaşlarla nitel bir yöntemle yürütülen odak grup çalışmaları çerçevesinde Suriyeli kadınların Türkiye’deki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik yaşam deneyimleri ele alınmaktadır. Dördüncü ve son bildiri ise, trans bireylere karşı olumsuz tutum ve önyargılar hayali temas kuramı çerçevesinde deneysel yöntemle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, sosyal medya, annelik, göç, trans birey

Kaynakça

Berktaş, F. (2016). Tek tanrılı dinler karşısında kadın: Hristiyanlıkta ve İslamiyette kadının statüsü üzerine karşılaştırmalı bir yaklaşım. Metis Yayıncılık.

Birinci Konuşma:

Bağlam Çöküşü ve Toplumsal Cinsiyet: Türkiye’deki Kadın Akademisyenlerin Twitter Kullanımı

Zuhal Yeniçeri

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bahar Muratoğlu Pehlivan

Üsküdar Üniversitesi

Gazetecilik Bölümü

Gül Esra Atalay

Üsküdar Üniversitesi

Gazetecilik Bölümü

Bağlam çöküşü kuramsal temellerini sosyolog Erving Goffman’ın çalışmalarından almaktadır ve “günlük yaşamdaki yüzyüze sosyal ilişkilerde önemli bir belirleyici olan farklı bağlamların sanal dünyada bir araya gelişini, birbirinin üzerine çöküşünü” ifade etmektedir (Atalay ve ark., 2021). Bu çalışmanın amacı, bağlam çöküşü kavramını Türkiye’de Twitter’da aktif olan kadın akademisyenlerin deneyimleri üzerinden incelemek ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin sosyal medya platformlarına nüfuz eden pratiklerini araştırmaktır. Amaç çerçevesinde, Türkiye’de aktif olarak Twitter kullanan, hesabı açık ve ayda en az 20 tweet atan, minimum 1500 takipçili, farklı bilimsel disiplinlerde uzman 11 kadın akademisyen ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara demografik bilgi formunun yanı sıra bağlam çöküşü ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği kavramlarını çerçeveleyen açık uçlu sorular yöneltilmiştir. Kayda alınan ve sonrasında deşifre edilen katılımcı yanıtlarına, içerik analizi uygulanmıştır. Bulgular, Twitter’da yapılan paylaşımların niteliği, paylaşımlara alınan tepkiler, otosansür ihtiyacı, uygulanan otosansür ve özel yaşamın paylaşılması temalarında toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaygın olarak kullanılan bir sosyal medya platformu olan Twitter’da da varlığını sürdürdüğüne ve beklendiği üzere kadın akademisyenlerin Twitter’da bağlam çöküşünü deneyimlediklerine işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, bağlam çöküşü, sosyal medya, Twitter

Kaynakça

Atalay, G. E. ve ark. (2021). Bağlam çöküşü: Sosyal psikoloji ve yeni medya perspektifleri. *Nesne*, 9(20), 466-480.

İkinci Konuşma:

İnstamom Olmak Gerçek Mi?: Tema Analizi Yöntemi ile Sosyal Medya Figürlerinin Annelik Deneyimine Etkisinin İncelenmesi

Didem Türe Şakar

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Mevcut çalışma annelere yönelik ayıplama anılarını araştıran kapsamlı bir araştırmanın keşifsel bir parçasıdır. Araştırmada 28-38 ($Ort. = 31.7, SS = 2.3$) yaş aralığında 18 anne yer almıştır. Hepsinin ilk annelik deneyimi olup çocuklarının yaşları 24-30 ay arasında değişmektedir ($Ort. = 24.5, SS = 3.5$). Katılımcıların hepsi üniversite mezunudur ve en az bir sosyal medya karakterini ideal anne olarak gördüklerini belirtmişlerdir. İlk anneliğini deneyimleyen kadınların çevrelerinden aldıkları annelik pratiklerine yönelik ayıplayıcı (mom-shaming) tutumları inceleyen çalışmanın bir parçası olarak katılımcılara sosyal medya üzerinden ayıplanma deneyimi yaşayıp yaşamadıkları, özellikle instagramda popüler figür haline gelmiş annelerden kimleri takip ettikleri ve nasıl etkilendikleri sorulmuştur. Katılımcıların benlik uyuşmazlıkları, *Bütünleşmiş Benlik Uyuşmazlıkları Endeksi* ile değerlendirilmiştir. Gerçek/kendi annelik benliği ile zaruri/diğer annelik benliği arasındaki tutarsızlığı daha fazla olan katılımcıların, takip ettiği sosyal medya karakterlerinde (influencer/instamom) kendilerinde olmasını arzuladıkları veya eksikliklerini hissettikleri özelliklere odaklandıklarını ifade etmişlerdir (%41.2). Bu tutarsızlığa sahip olmayan anneler ise kendilerine daha çok benzeyen yönleri olduğu için takip etmeyi seçtiklerini ifade etmişlerdir (%58.8). Bu ifadeler iki ana tema altında toplanmıştır *yol gösterici yöntemler* ($f = 25$) ve *yetersiz ebeveynlik hissi* ($f = 19$). Katılımcıların ilk anneliklerini deneyimledikleri göz önünde bulundurulduğunda anneliğe dair sosyal kimliklerinin inşası için rol model olarak seçtikleri popüler instagram annelerinin-ve onların çoğunlukla gerçek dışı olan yaşantılarının-katılımcıların kendi becerileri ve yeterlilikleri ile ilgili kaygıları tetiklemesi oldukça olası ve sonuçlarla tutarlıdır. Kendi yaşantısı, dünya görüşü ve ebeveynlik tarzı ile uyumlu kimseleri takip eden annelerin ifadelerinde ise sosyal bir grubun parçası olmaktan dolayı hissedilen bir çeşit dayanışma hissi gözlemlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Annelik, benlik, sosyal medya

Üçüncü Konuşma:

Toplumsal Cinsiyet Perspektifinde Türkiye’de Kadın Mülteci Olmak

Burçin Akın Sarı

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği tarafından ‘en büyük göç olayı’ olarak nitelendirilen Suriye’deki iç savaş kaynaklı toplu göç hareketi ile birlikte Suriye’den “açık kapı” politikası izleyen Türkiye’ye yoğun bir göç dalgası başlamıştır. Günümüz itibarıyla de yaklaşık 4 milyon Suriyeli geçici koruma altında bulunmakta olup bu rakamsal değerler Türkiye’yi dünyanın en büyük sığınmacı nüfusuna ev sahipliği yapan ülke konumuna getirmektedir. Kriz koşullarında geçici koruma statüsünde olmanın zorluklarına ek olarak kadın ve kız çocuklarının toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimleriyle ve psikolojik sağlık sorunlarıyla daha yoğun bir şekilde uğraştıkları bilinmektedir. Ataerkilliğin yoğun şekilde hissedildiği toplumlardan olan Türkiye’de zaten zor olan kültürel pratikler, Suriyeli kadın mülteciler için kadın olmayı daha karmaşık hale getirmektedir. Bu çalışmada Suriyeli kadınlar (4 grup, 32 katılımcı), erkekler (3 grup, 21 katılımcı) ve paydaşlarla (2 grup, 21 katılımcı) olacak şekilde toplam 9 odak grup çalışması yürütülmüş olup, elde edilen veriler tematik içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Mevcut odak grup çalışmaları ile Suriyeli kadınların göç edilen yerdeki yaşam deneyimlerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Yapılan analizler neticesinde ortaya çıkan tablo, kadın olmaya ek olarak mülteci kadın olmanın sosyokültürel ve geleneksel normlar ve değerler nedeniyle kadınları psikolojik, ekonomik ve eğitsel açıdan daha dezavantajlı bir noktaya getirdiğine işaret etmektedir. Özellikle de dil bariyerinin etkisiyle, Suriyeli kadınlar eğitim, istihdam olanakları, sağlık hizmetleri ve sosyal etkileşim ağları gibi Türkiye’ye uyumlarını kolaylaştırabilecek birçok psikososyal ve ekonomik faktöre erişim noktasında erkeklere kıyasla daha çok zorluk deneyimlemektedirler. Bunlara ek olarak, özellikle de üreme çağındaki genç kadınlar genel üreme sağlığı hizmetlerine, doğum öncesi ve sonrası jinekolojik bakıma, modern doğum kontrol yöntemlerine, psikolojik sağlık hizmetlerine, aile içi şiddet ve partner şiddetine karşı destek hizmetlerine erişim dahil olmak üzere önemli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Sonuç olarak, kadınlara güvenli alan sağlayabilecek ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine duyarlı politikaların geliştirilmesinin Suriyeli kadınları ihtiyaç duydukları hizmetleri aramada ve günlük sorunlarını yönetmede proaktif bir rol üstlenmeye teşvik edeceğine inanılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, göç, Suriyeli kadınlar, toplumsal cinsiyet

Dördüncü Konuşma:

Trans Bireylere Karşı Önyargı: Hayali Temas Kuramı ve Davranışsal Sonuçları

Tuğba Teğın

Başkent Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Pınar Yaşar

Başkent Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Şenel Hüsnü Raman

Doğu Akdeniz Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Zuhal Yeniçeri

Başkent Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Bu araştırmanın amacı, (1) trans bireylere karşı olumsuz tutum ve önyargıyı hayali temas kuramı çerçevesinde incelemek ve (2) hayali temas kuramı ile gerçek davranış arasındaki ilişkiyi ölçmektir. Araştırmanın örneklemini, cinsiyetleri erkek ve kadın olarak atanmış, kendini hala kadın ve erkek olarak tanımlayan, heteroseksüel cinsel yönelime sahip, Psikoloji ($N = 58$) ve Moleküler Biyoloji ve Genetik ($N = 43$) bölümlerinde okuyan 1. sınıf üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Tüm katılımcıların trans bireylere karşı tutumu ölçüldükten sonra katılımcılardan tamamen rastgele şekilde iki ayrı grup oluşturulmuştur. Bir gruptan içinde trans bir birey ile olumlu, ilginç ve beklenmedik bir temas hayal etmeleri, “*ne zaman*” ve “*nerede*” gibi sorulara ek olarak hayal ettikleri trans bireyin fiziksel özelliklerinin de olduğu senaryoyu çok yönlü şekilde yazmaları istenmiştir. Diğer gruptan ise standart temassız okul ile ilgili bir hayal kurması beklenmiş ve aynı şekilde yazmaları istenmiştir. Gerçek davranışın ölçümünde ise katılımcılara yan odada bir trans birey olduğu söylenmiş ve kendisiyle tanışıp kısa süreli bir görüşme yapmayı kabul edip etmedikleri kaydedilmiştir. Ayrıca tüm katılımcıların geleneklere bağlılık, siyasi görüş, dindarlık seviyeleri ölçülmüştür ve bu boyutlar trans bireylere karşı olumlu tutum ile anlamlı ve negatif bir korelasyon gösterdiği için araştırmaya kontrol değişkeni olarak dahil edilmiştir. Araştırma sonuçları cinsiyet, eğitim düzeyi ve eğitim alınan bölüm gibi farklı değişkenlerce de incelenmiştir. Katılımcıların trans bireylere karşı tutumu önemli ölçüde olumlu çıkmıştır. Cinsiyet ile ilgili olarak bağımsız örneklem t-test sonucuna göre kadınların trans bireylere yönelik olumlu tutumlarının erkeklerle göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bütün bunlarla beraber,

sonuç olarak trans bireylere karşı olumsuz tutumu olan bireylerin hayali temas senaryosuna maruz kaldıklarında trans bir birey ile tanışmayı ve kısa süreli bir görüşme yapmayı kabul edecekleri yönündeki hipotez desteklenmemektedir. Alanyazında trans bireylere karşı oldukça yüksek olumsuz tutum sergilendiği birçok araştırma ile gözler önüne serilmesine karşın, mevcut çalışmada bu bulgu desteklenmemektedir. Bunun olası nedenleri, yine alanyazın çerçevesinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tutum, önyargı, transfobi, temas kuramı, hayali temas

Toplumsal Cinsiyetin Özgeci Davranışlar ile İlişkisi: Bakım Verme, Çevreci Davranışlar ve Kolektif Eyleme Katılma Üzerinden bir Analiz

Panel Başkanı: Leman Korkmaz

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Ezgi Sakman, Leman Korkmaz, İlke Candar, Yağmur İlgün, Muhammet Coşkun, Erkin Sarı, Ayşe Büşra İplikçi

Cinsiyete bağlı biyolojik, psikolojik ve sosyal düzeydeki farklılıklar hem pek çok farklı bilim alanının hem de popüler kültürün üzerinde çokça durduğu bir konudur. “Erkekler Marstan Kadınlar Venüsten” gibi kitaplar ya da kadınlar ve erkeklerin farklılıklarına odaklanan gazete ve popüler dergi yazıları, toplumsal cinsiyet üzerinden yapılan karşılaştırmalarda benzerlikten çok farklılıkların dikkat çekici algılandığına işaret etmektedir (Helgeson, 2017). Toplumsal cinsiyete bağlı farklılıkların bilimsel incelemelerine baktığımızda ise psikoloji alanında bu konunun psikanalitik kuram (Chodorow, 1978), sosyal öğrenme kuramı (Montanes, de Lemus, Bohner, Megias, Moya ve Garcia-Retamero, 2012)., sosyal rol kuramı (örn., Steinmetz, Bosak, Sczesny ve Eagly, 2014) gibi pek çok farklı kuram tarafından açıklanmaya çalışıldığını görürüz.

Aslında yürütülen çalışmalar pek çok alanda (örn., başarı motivasyonu, sosyallik, analitik beceri, öz-saygı) cinsiyete bağlı farklılıklardan çok benzerliklere işaret etse de veya var olan farklılıkların etki büyüklüklerinin hayli küçük olduğunu gösterse de (Helgeson, 2017) toplumsal cinsiyet üzerinden şekillenen farklılıkları, bu farklılıklara yönelik algıyı ve bu farklılıkların ortaya çıkmasında belirleyici olan faktörleri ortaya koymak önemlidir. Bu bağlamda bu panelde bakım verme, çevreci davranışlar ve kolektif eylem niyetleri alanlarındaki toplumsal cinsiyet etkisi incelenecektir. Bu davranışlar kişinin temel olarak kendisini değil, başka kişileri veya varlıkları düşünerek yaptığı, özünde diğerkam/ özgeci davranışlar olduğu için (de Waal, 2008), toplumsal rollerden, özellikle de toplumsal cinsiyet rollerinden yoğun olarak etkileniyor olabilirler. Bu panelin amacı bu etkileri tartışmak olacaktır.

Bu paneldeki ilk sunum toplumsal cinsiyete bağlı bakım verme farklılıklarına bağlanma alan yazını çerçevesinde odaklanmaktadır. Bu bölümde, bağlanma kuramı çerçevesinde yürütülen çalışmalarda bakım veren olarak çoğunlukla annenin ele alınmasıyla da ilişkili olarak bağlanma kuramının cinsiyetçi olarak değerlendirilmesine eleştirel bir bakış açısı getirilmektedir. Kuramın cinsiyetçi olarak eleştirilmesi, ataerkil bakış açısı, zihin-beden düalizmi üzerinden tartışılacak ve eşit bakım verme ve duygudaşlığa odaklanan alternatif bir görüş sunulacaktır.

Paneldeki ikinci sunum hangi tür çevreci davranışların kadınsı, erkeksi veya cinsiyet rollerinden bağımsız/nötr olarak kabul edildiğine yöneliktir. Alan yazında genel olarak çevreci davranışların kadınsı algılandığına yönelik bulgular mevcuttur ancak bu çalışma Türkiye örneğinde oldukça geniş yelpazede çevreci davranışı ele alarak kadınsı ve erkeksi

olarak kabul edilen davranışlara yönelik algıyı incelemekte ve bu algının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına odaklanmaktadır.

Panelin üçüncü ve son sunumu, cinsiyet iç grubuyla özdeşim ile kadına yönelik şiddete ilişkin kolektif eylem niyetleri arasındaki ilişkiyi sorgulamakta ve bu ilişki üzerinde ahlaki kanaatlerin aracı ve cinsiyetin düzenleyici rolünü incelemektedir. Alan yazın incelendiğinde, her ne kadar ahlaki kanaatlerin kolektif eylem niyetlerini çeşitli grup dinamikleri aracılığıyla yordadığı tespit edilse de bu ilişkinin toplumsal cinsiyet bağlamında yeterince araştırılmadığı saptanmıştır. Dolayısıyla bu çalışma kapsamında, cinsiyet iç grubuyla özdeşim ve cinsiyet ilişkisinin ahlaki kanaatler ve kolektif eylem niyetleri üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Ayrıca, cinsiyet grubuyla özdeşim ile kolektif eylem niyetleri ilişkisinin cinsiyete göre değişiklik gösterip göstermediği üzerinde durulmuştur.

Kaynakça

Chodorow, N. (1978). *The reproduction of mothering: Psychoanalysis and the sociology of gender*. London: University of California Press.

de Waal, F. B. M. (2008). Putting the altruism back into altruism: The evolution of empathy. *Annual Review of Psychology*, 59, 279-300. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.59.103006.093625>

Helgeson, V. S. (2017). *Psychology of gender* (2. baskı). New York: Routledge

Montanes, P., de Lemus, S., Bohner, G., Megias, J. L., Moya, M. ve Garcia-Retamero, R. (2012). Intergenerational transmission of benevolent sexism from mothers to daughters and its relation to daughters' academic performance and goals. *Sex Roles*, 66, 468-478. <https://doi.org/10.1007/s11199-011-0116-0>

Steinmetz, J., Bosak, J., Sczesny, S. ve Eagly, A. H. (2014). Social role effects on gender stereotyping in Germany and Japan. *Asian Journal of Social Psychology*, 17, 52-60. <https://doi.org/10.1111/ajsp.12044>

Birinci Konuşma:

Cinsiyetlendirilmiş Bakım Verme: Ataerkil Toplumlarda Ebeveynlik

Ezgi Sakman

Bilkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İnsan yavrusu “geç olgunlaşan” (*altricial*) yavrular arasında değerlendirilmektedir, yani doğduklarında son derece az gelişmişlerdir ve uzun bir süre bakıma ihtiyaç duyarlar. Türün yetişkin bir üyesi onlara bakım vermezse hayatta kalma şansları yoktur. Bağlanma kuramı, bebek ile bir yetişkin bakım veren arasında doğuştan gelen duygusal bir bağ olduğunu, *bağlanma* adı verilen bu bağ sayesinde bebeğin bu yetişkine psikolojik olarak bağlandığını ve böylece bu yetişkinden sürekli ve güvenilir bakım alarak hayatta kalmayı garantilediğini öne sürer (Bowlby, 1969/1982, 1973, 1980). Bu yüzden de bağlanma evrimsel bir adaptasyon olarak görülür. Psikoloji alanının en eski teorilerinden biri olmasına ve bebek davranışını açıklama ve yordama gücüne rağmen bağlanma kuramı insan gelişiminde anneliğin toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesindeki yerini vurguladığı gerekçesiyle “cinsiyetçi” bir kuram olmakla eleştirilmiştir (örn., Contratto, 2002; Morris, 2008). Bu konuşmada, bu eleştiriye sebep olan problemin ataerkil, bu yüzden de maalesef çoğu, toplumda ebeveynliğin kavramsallaştırılması olabileceği öne sürülecektir. Öncelikle, *babanın* “tohumunu” vurgulayan babalığa ataerkil bakış tartışılacaktır, daha sonra teknolojik topluma yapılan aşırı vurgudan ve bakım vermenin bedeni ve duygusal emek kısmını değersizleştiren ve böylece temel bakım veren olan kadınlara yönelik ayrımcılığın yolunu açan zihin-beden düalizminden bahsedilecektir. Ardından, cinsiyetten bağımsız olarak eşit bakım vermeyi savunan ve duygusal olarak besleme ve duygudaşlığa değer veren farklı bir bakış açısı bu görüşlere alternatif olarak sunulacaktır. Son olarak, bağlanma kuramının bu konuya bakışına bir açıklık getirmeye çalışılarak gerçekten cinsiyetçi bir kuram olup olmadığını tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet rolleri, ataerki, ebeveynlik, bakım verme, bağlanma

Kaynakça

Bowlby, J. (1973). Attachment and loss: Vol. II. Separation: Anxiety and anger. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1980). Attachment and loss: Vol. III. Loss: Sadness and depression. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss: Vol. I. Attachment* (2. baskı). New York: Basic Books. (1. baskı 1969)

Contratto, S. (2002). A feminist critique of attachment theory and evolutionary psychology. M. Ballou ve L. S. Brown, (Ed.), *Rethinking mental health and disorder: Feminist perspectives* içinde (29-47). New York, NY: The Guilford Press.

Morris, A. (2008). Too attached to attachment theory. M. Porter ve J. Kelsd, (Ed.), *Theorising and representing maternal realities* içinde (107-117). Newcastle, UK: Cambridge Scholars Publications.

İkinci Konuşma:

Çevreci Davranışın da Cinsiyeti Olur mu? Çevreci Davranışlarda Toplumsal Cinsiyet Etkisi

Leman Korkmaz

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

İlke Candar

Bilkent Üniversitesi

Çevreci davranışlar ile toplumsal cinsiyet rolleri arasındaki ilişkiyi inceleyen alan yazın kadınların erkeklere kıyasla daha çok çevreci davranış sergilediğini ve çevreci davranışların daha kadınsı algılandığını gözler önüne sermektedir (Hunter ve ark., 2004; Zelezny et al., 2000). Ancak otuz ülkede yürütülen bir çalışmada diğer ülkelerden farklı olarak Türkiye’de, erkekler kadınlara oranla daha yüksek düzeyde etik kaygılar güderek tüketici davranışları sergilediğini rapor etmiştir (Dizialo, 2017). Ancak Türkiye örneğinde çevreci davranışların ne ölçüde kadınsı ve erkeksi algılandığı ve bu konuda kadınların ve erkeklerin görüşlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmemiştir. Bu çalışma çerçevesinde hangi tür çevreci davranışların kadınsı, erkeksi veya cinsiyet rollerinden bağımsız kabul edildiği araştırılmaktadır. Çoğunluğunu üniversite öğrencilerinin oluşturduğu 348 katılımcıya (220 kadın, 128 erkek) veri toplama platformu olan Qualtrics aracılığıyla çalışmanın anketi ulaştırılmış ve farklı çevreci davranışların erkekler mi yoksa kadınlar tarafından mı daha çok sergilendiği sorulmuştur. İlk olarak açılımcı faktör analizi uygulanmış ve değerlendirilen çevreci davranışların 6 faktöre yüklendiği görülmüştür. Bu faktörlerdeki davranışların, “cinsiyetten bağımsız” seçeneğini ifade eden orta noktadan ne denli farklılaştığının tespiti içinse tek grup t testi uygulanmıştır. Sonuçlar, diğer faktörlere kıyasla çevre duyarlılığı sebebiyle gösterilen ulaşım ve su kullanımıyla ilgili davranışların cinsiyetten bağımsız görüldüğünü ortaya koymuştur. Diğer taraftan, katılımcılar çevre duyarlılığı nedeniyle gösterilen kolektif davranışların, tüketici davranışlarının ve ev eşyalarının kullanımıyla ilgili davranışların daha çok kadınlar tarafından; enerji tasarrufuyla ilgili davranışların ise daha çok erkekler tarafından gösterildiğini rapor etmişlerdir. Kadınların ve erkeklerin görüşlerindeki farklılıklar ise bağımsız örneklem t testi ile analizi edilmiştir. Bulgular, kadınların ve erkeklerin görüşlerinin çevre duyarlılığı nedeniyle gösterilen kolektif davranışlar ve su tüketimiyle ilgili davranışlar için farklılaşmadığını ancak kadınların erkeklere kıyasla çevre duyarlılığı nedeniyle gösterilen enerji tüketimi, tüketici davranışı, ulaşım ve ev aletlerinin kullanımıyla ilişkili davranışlarda kadınlara daha yüksek puan verdikleri görülmüştür. Bulgular çevreci davranışların, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretildiği bir alan olduğuna işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: çevreci davranışlar, toplumsal cinsiyet rolleri, cinsiyet

Kaynakça

Dzialo, L. (2017). The feminization of environmental responsibility: A quantitative, cross-national analysis. *Environmental Sociology*, 3, 427-437. <https://doi.org/10.1080/23251042.2017.1327924>

Hunter, L. M., Hatch, A. ve Johnson, A. (2004). Cross-national gender variation in environmental behaviors. *Social Science Quarterly*, 8, 677-694. <https://doi.org/10.1111/j.0038-4941.2004.00239.x>

Zelezny, L. C., Chua, P. P. ve Aldrich, C. (2000). Elaborating on gender differences in environmentalism. *Journal of Social Issues*, 56, 443-458. <https://doi.org/10.1111/0022-4537.00177>

Üçüncü Konuşma:

Cinsiyet İç Grubuyla Özdeşim ve Kadına Yönelik Şiddete Karşı Kolektif Eylem Niyetleri: Ahlaki Kanaatlerin Aracı ve Cinsiyetin Düzenleyici Rolü

Yağmur İlgün

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Muhammet Coşkun

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Erkin Sarı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Ayşe Büşra İplikçi

Akdeniz Üniversitesi

Bu çalışmanın temel amacı cinsiyet iç grubuyla özdeşim ile kadına yönelik şiddete ilişkin kolektif eylem niyetleri arasındaki ilişkide ahlaki kanaatlerin aracı ve cinsiyetin düzenleyici rolünü araştırmaktır. İlgili literatür, iç grupla özdeşimin bireylerin kolektif eylem niyetlerini pozitif olarak yordadığını göstermektedir (ör., Kelly ve Breinlinger, 1995; Thomas vd., 2012; van Zomeren vd., 2008). Ayrıca, bireylerin neyin doğru veya yanlış (ahlaki veya ahlak dışı) olduğu ile ilgili vazgeçilmez, evrensel görüşleri olan ahlaki kanaatlerin (Skitka, 2010) de kolektif eylem niyetlerini grup temelli öfke, grup yeterliliği ve grupla politik kimliklenme aracılığıyla yordadığı tespit edilmiştir (Passini, 2019). Ne var ki, ahlaki kanaatlerin kolektif eylemle ilişkisi toplumsal cinsiyet bağlamında yeterince araştırılmamıştır. Geçmiş araştırmaları ve literatürdeki eksikliği göz önünde bulundurarak gerçekleştirdiğimiz çalışmaya Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören 816 öğrenci (522 kadın, 294 erkek) katılmıştır. Giriş kısmında aktarılan modeli test etmek için PROCESS macro (Hayes, 2013; Model 8) eklentisi kullanılarak düzenleyici aracılık analizi yapılmıştır. Bulgular, etkileşimsel terimin (Cinsiyet İç Grubuyla Özdeşim x Cinsiyet) ahlaki kanaatler üzerindeki etkisinin anlamsız ($b = -.11$, $SH = .09$, $t = -1.22$, $p = .22$, %95 GA [-.29, .07]), kolektif eylem niyetleri üzerindeki etkisinin anlamlı ($b = .28$, $SH = .09$, $t = 3.21$, $p = .001$, %95 GA [.11, .45]) olduğunu göstermektedir. Etkileşimsel terimin kolektif eylem niyetleri üzerindeki düzenleyici etkisinin ayrıntıları incelendiğinde cinsiyet grubuyla özdeşim ile kolektif eylem niyetleri ilişkisinin

kadınlar için daha güçlü olduğu görülmektedir ($b = .18$, $SH = .06$, $t = 3.08$, $p = .002$, %95 GA [.06, .29]). Bulgular ilgili literatür bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadına yönelik şiddet, kolektif eylem, ahlaki kanaat, cinsiyet iç grubu özdeşimi

Kaynakça

Hayes, A. (2013). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach. The Guilford Press.

Kelly, C., & Breinlinger, S. (1995). Identity and injustice: Exploring women's participation in collective action. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 5, 41 - 57. <http://dx.doi.org/10.1002/casp.2450050104>

Passini S. (2019). Promoting or Opposing Social Change: Political Orientations, Moral Convictions and Protest Intentions. *Europe's journal of psychology*, 15(4), 671- 688. <https://doi.org/10.5964/ejop.v15i4.1693>

Skitka, L. J. (2010). The psychology of moral conviction. *Social and Personality Psychology Compass*, 4(4), 267 - 281. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2010.00254.x>

Thomas, E. F., Mavor, K. I., & McGarty, C. (2012). Social identities facilitate and encapsulate action-relevant constructs: A test of the social identity model of collective action. *Group Processes & Intergroup Relations*, 15(1), 75-88.

<https://doi.org/10.1177/1368430211413619>

van Zomeren, M., Postmes, T., & Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio-psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, 134(4), 504 - 535. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.134.4.504>

Psikolojik Dışlanma, Can Sıkıntısı ve Yaratıcılık Paneli

Panel Başkanı: Hayal Yavuz Güzel

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Hayal Yavuz Güzel, Hamit Coşkun, Yasemin Abayhan, Ayşe Tuna

İnsanlar yaşamsal ve sosyal ihtiyaçlarını gidermek için diğer canlılardan daha fazla sosyal olmaya ve birlikteliğe ihtiyaç duymaktadır. Bireyin görmezden gelinmesi olarak tanımlanan dışlanma bu durumu tehdit etmekte ve psikolojik açıdan bireyi zor yaşantılara maruz bırakmaktadır (Williams, 2001; 2007). Psikolojik dışlanma sonucu bireyin olumlu duyguları azalmaktadır. Ayrıca dışlanma psikolojik ihtiyaçları (olumlu benlik değerine sahip olma, bir gruba ait olma, olan biten üzerinde kontrol sahibi olma ve varoluşunun bir anlamı olduğunu hissetme ihtiyaçlarını) da tehdit etmektedir. Bu panel sunumunda, yaşamın birçok alanında ortaya çıkan psikolojik dışlanma fenomenini ele alan uluslararası ve ulusal araştırma bulguları anlatılacak ve gelecek çalışmalar için önerilerde bulunulacaktır.

Bu panelde ayrıca hoş olmayan duygular, dürtü eksikliği ve düşük psikolojik uyarılma ile ilişkili olduğu gösterilen can sıkıntısı üzerinde durulacaktır (Pekrun, Goetz, Daniels, Stupisky ve Perry, 2010). Can sıkıntısı kültürden (monoton şehir yaşantısı, rutin işler, hızlı yaşam), ortamlardan (anlamsız tekrar eden görevler, kısıtlayıcı durumlar, çok zorlayıcı ya da kolay görevler), duygu temelli psikolojik durumlardan (öfke, depresyon, kaygı, yalnızlık) ve bilişsel-motivasyonel durumlardan (esnek olmayan düşünce biçimi, düşük dikkat, motivasyon eksikliği, otonomi eksikliği) kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Son zamanlarda can sıkıntısını açıklamak için birkaç model öne sürülmüştür. Bu modeller arasında Can Sıkıntısı Geribildirim Modeli (Tam, van Tilburg, Chan, Igou ve Lau, 2021) can sıkıntısının nedenleri ve sonuçlarını yordayan açıklamalar üretmiştir. Bu panelde sözkonusu bu model tanıtılacak, bireyin başa çıkma stratejileri ve araştırma bulgularında ortaya çıkan farklılıklar eleştirel bir yaklaşımla değerlendirilecektir.

Bu panelde son zamanlarda ülkemizde de ilgiyle araştırılan psikolojik dışlanma ve can sıkıntısının yaratıcılık üzerinde etkileri iki ayrı çalışmayla değerlendirilecektir. Deney 1’de Sanal Top Oyunu paradigması kullanılarak psikolojik dışlanma değişimlenmiş, oyun sırasında hissedilen can sıkıntısı düzeyi kendini bildirim türü bir soru kullanılarak ölçülmüştür. Deney 2’de ise katılımcıların oyun sırasında hissettikleri yüksek can sıkıntısının Sanal Top oyunun temel unsuru olan oyuncular arasında topun gidip-gelme hızından kaynaklanıp kaynaklanmadığını anlayabilmek için top atışları arasında geçen süre orijinal hızdan daha yavaş ve daha hızlı olacak şekilde değişimlenmiştir. Her iki deneyde de katılımcıların verilen bir problem konusunda mümkün olduğunca çok düşünce üretmeleri istenerek yaratıcılık performansları ölçülmüştür. Bu panelde elde edilen bulgular sunulacak ve modeller çerçevesinde tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik dışlanma, can sıkıntısı, yaratıcılık

Kaynakça

Perkun, R., Goetz, T., Daniels, L., Stupinsky, R., & Perry, R. (2010). Boredom in achievement settings: Exploring control-value antecedents and performance outcomes of a neglected emotion. *Journal of Educational Psychology*, 102, 531–549

Tam, K. Y., Van Tilburg, W. A., Chan, C. S., Igou, E. R., & Lau, H. (2021). Attention drifting in and out: The boredom feedback model. *Personality and Social Psychology Review*, 25(3), 251-2

Williams, K. D. (2007). Ostracism: The kiss of social death. *Social and Personality Psychology Compass*, 1(1), 236-247.

Birinci Konuşma:

Psikolojik Dışlanma (Ostracism): Neden Kimse Beni Duymuyor?

Hayal Yavuz Güzel

Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İnsanoğlu diğerleriyle bir arada olmaya ve grup tarafından kabul edilmeye ilişkin temel bir ihtiyaca sahiptir. Sosyal türlerde gruba ait olmak ve diğerleriyle bir arada bulunmak grup üyelerinin beslenme, hayatta kalma, tehlikelerden korunma, eş bulma gibi yaşamsal işlevlerini yerine getirebilmelerinde son derece önemli bir rol oynamakta ve bireyin davranışları için normatif bir temel sağlamaktadır. Diğerleriyle bir arada olabilmeye ilişkin bu temel ihtiyaç, gruptan veya toplumdaki dışlanma, diğerleri tarafından reddedilme gibi durumlarda karşılanamamaktadır. Buradan hareketle, Kipling D. Williams (1997) bir grup ya da birey tarafından görmezden gelinme fenomeninin psikolojik dışlanma (ostracism) olarak adlandırılmasını önermiştir.

Sosyal yaşamda psikolojik dışlama bir iletişim aracı olarak ya da bir cezalandırma aracı olarak kullanılabilir. Ancak dışlayanın niyetinden bağımsız olarak, psikolojik dışlanmaya maruz kalmak herkes için olumsuz etkileri olan bir yaşantıdır. Yapılan birçok araştırma sonucunda psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın olumlu duygudurum düzeyinde azalmaya neden olurken; olumsuz duygudurumda artışa yol açtığı bulunmuştur. Bunun yanında, insanoğlunun en temel dört ihtiyacı olduğu kabul edilen olumlu benlik değerine sahip olma, bir gruba ait olma, olan biten üzerinde kontrol sahibi olma ve varoluşunun bir anlamı olduğunu hissetme ihtiyaçlarının tehdit edilmesine yol açtığı gösterilmiştir.

Dışlanmaya maruz kalmak o kadar yaygındır ki Williams (2007, s. 427) bu durumun işyerinde, okulda, çocuk parkında, toplu taşıma araçlarında ve hatta aile içinde bile karşımıza çıkabildiğini belirtmektedir. Ülkemizde yapılan çalışmalar da Williams'ın bu sözlerini destekler şekilde dışlanmanın akademi içinde, okullarda öğrenciler arasında, öğretmenler arasında, ergenler arasında ve iş yerlerinde (ör. Erdemli ve Kurum, 2019; Yıldırım ve Akın, 2018) yaygınlığının arttığını ve ciddi sonuçlar doğurduğunu göstermektedir. Bu bulgular, psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın birey, örgüt ve genel olarak toplum üzerindeki olumsuz etkisinin ülkemizde de ciddi boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Buradan hareketle, bu panel sunumunda psikolojik dışlanma literatüründe son yıllarda elde edilen bulgulara dayanarak bu fenomenin önemine değinilecek ve ülkemizde yapılan araştırma bulguları ışığında gelecek araştırmalar için önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik dışlanma, İhtiyaç tehdidi, olumsuz duygudurum

Kaynakça

Erdemli, Ö., ve Kurum, G. (2019). Ostracism at school from school administrators' and teachers' point of view: Causes and results. *Hacettepe University Journal of Education*. Advance online publication. doi: 10.16986/HUJE.2019051589

Williams, K. D. (1997). Social Ostracism. In R. M. Kowaski (Ed.), *Aversive Interpersonal Behaviors* (pp. 133-170). New York: plenum Press.

Williams, K. D. (2007). Ostracism. *Annual Review of Psychology*, 58, 425-452.

Yıldırım, E. ve Akın, M. (2018). Örgütlerde Dışlanma, Sinizm Ve Pozitif-Negatif Duygusallık Arasındaki İlişkiler: Pozitif Ve Negatif Duygusallığın Aracılık Rolü. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 14(2), 427-449.

İkinci Konuşma:

Can Sıkıntısı Yalnızca Olumsuz Bir Duygu mu Yoksa Benzersiz Bir Güdüleyici mi?

Hamit Coşkun

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Can sıkıntısı cinsiyet, yaş gibi temel bireysel farklılıklardan bağımsız olarak herkes tarafından deneyimlenen ortak bir duygudur. Ancak bu değişkene ilişkin üzerinde hemfikir olunan bir tanım bulunmamaktadır ve tanım hangi sosyal bağlam içerisinde ortaya çıktığına bağlı olarak değişmektedir (Eren ve Coşkun, 2016). Son yıllarda, can sıkıntısı hoş olmayan duygular, dürtü eksikliği ve düşük psikolojik uyarılma olarak tanımlanmaktadır (Pekrun, Goetz, Daniels, Stupisky ve Perry, 2010). Alanyazında can sıkıntısının altında yatan iki temel etken olduğu bildirilmektedir. Birincisi monoton şehir yaşantısı, rutin işler, hızlı yaşam gibi kültürel etkenler iken; ikincisi kişilik ve durumsal etkenlerdir. Durumsal etkenler olarak anlamsız tekrar eden görevler, kısıtlayıcı durumlar, çok zorlayıcı ya da kolay görevler sayılabilir. Can sıkıntısının öfke, depresyon, kaygı, yalnızlık gibi kişilik değişkenleri ve esnek olmayan düşünce biçimi, düşük dikkat, motivasyon eksikliği, otonomi eksikliği gibi bilişsel veya motivasyonel değişkenler ile birlikte ortaya çıktığı görülmektedir. Kısacası can sıkıntısı bir duygu olarak sınıflandırılrsa da bilişsel, davranışsal ve motivasyonel bileşenlere sahip olması nedeniyle diğer duygulardan ayrılmaktadır.

Can Sıkıntısı Geribildirim Modeli (Tam, van Tilburg, Chan, Igou ve Lau, 2021) bu değişkeni açıklamaya çalışan araştırma bulgularını derlemiş ve can sıkıntısının nedenleri ve sonuçlarını yordayan açıklamalar üretmiştir. Modele göre, can sıkıntısı ideal uyarılmışlık düzeyi ile mevcut uyarılmışlık düzeyi arasında fark olduğunda ortaya çıkmaktadır. Mevcut uyarılmışlık düzeyinin ideal olandan düşük ya da yüksek olması kişinin can sıkıntısı hissetmesine yol açmaktadır. Ortaya çıkan can sıkıntısı kişiyi bu hoş olmayan duygudan kurtulmak için güdülemektedir. Modele göre, kişinin dikkatini yapmakta olduğu işe istediği kadar odaklayamamasının sebebi görevle ilişkili olabileceği gibi içsel karakteristiklerle ilişkili olabilir. Sebebi hangisi olursa olsun dikkati yeterince odaklayamamak can sıkıntısı doğurur ve kişi bu can sıkıntısından kurtulmak, bu duyguyla baş edebilmek için harekete geçmektedir. Bu amaçla üç farklı strateji kullanılabilir. Bunlardan ilki, dikkati can sıkıntısına yol açan kaynağa değil, ilişkisiz başka bir kaynağa yönlendirmek; ikincisi, kişinin dikkatini kendi içine yönlendirmesi ve üçüncüsü, dikkati can sıkıntısına yol açan kaynağın üzerine odaklamaktır.

Anahtar Kelimeler: Can sıkıntısı, dikkat, motivasyon

Kaynakça

Eren, A., & Coskun, H. (2016). Students' level of boredom, boredom coping strategies, epistemic curiosity, and graded performance. *The Journal of Educational Research*, 109(6), 574-588.

Perkun, R., Goetz, T., Daniels, L., Stupinsky, R., & Perry, R. (2010). Boredom in achievement settings: Exploring control-value antecedents and performance outcomes of a neglected emotion. *Journal of Educational Psychology*, 102, 531-549

Tam, K. Y., Van Tilburg, W. A., Chan, C. S., Igou, E. R., & Lau, H. (2021). Attention drifting in and out: The boredom feedback model. *Personality and Social Psychology Review*, 25(3), 251-272.

Üçüncü Konuşma:

Psikolojik Dışlanmanın Yaratıcılık Üzerindeki Etkileri: Can Sıkıntısının Düzenleyici Rolü

Yasemin Abayhan

Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ayşe Tuna

Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Psikolojik dışlanmanın sıklıkla meydana geldiği okul, işyeri gibi kamusal alanlarda dışlanan kişiler başkalarının da izleyeceği performanslar sergilemekle yükümlüdür. Bu nedenle, deneysel yöntemlerin kullanıldığı araştırmalarla psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın performans üzerindeki etkilerini açıklayacak araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Yaratıcı düşünce üretme performansını ele alan az sayıdaki araştırma bulgusu psikolojik dışlanmanın etkileri konusunda çelişkili bilgiler vermektedir. Bu çelişkili bulguların açıklanabilmesi için dışlanma ile yaratıcılık arasındaki ilişki üzerinde rol oynayabilecek düzenleyici değişkenlerin incelenerek ortaya çıkarılması önem taşımaktadır.

Bu amaçla, iki deney deseni tasarlanmıştır. Deney 1’de Sanal Top Oyunu paradigması kullanılarak psikolojik dışlanma değişimlenmiş, oyun sırasında hissedilen can sıkıntısı düzeyi kendini bildirim türü bir soru kullanılarak ölçülmüştür. Deney 2’de ise katılımcıların oyun sırasında hissettikleri yüksek can sıkıntısının, Sanal Top oyunun temel unsuru olan oyuncular arasında topun gidip-gelme hızından kaynaklanıp kaynaklanmadığını anlayabilmek için top atışları arasında geçen süre orijinal hızdan daha yavaş ve daha hızlı olacak şekilde değişimlenmiştir. Her iki deneyde de katılımcıların verilen bir problem konusunda mümkün olduğunca çok düşünce üretmeleri istenerek yaratıcılık performansları ölçülmüştür.

Elde edilen bulgular, psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın yaratıcılık performansı üzerinde temel etkisinin anlamlı olmadığını (Deney 1) göstermiştir. Ancak can sıkıntısının düzenleyici etkisi anlamlıdır. Buna göre, can sıkıntısı puanları yüksek olan ve psikolojik dışlanmaya maruz kalma koşulunda yer alan katılımcıların özgün ve esnek yaratıcı düşünce üretme puanları anlamlı olarak daha yüksektir. Deney 2’de psikolojik dışlanmaya maruz kalmanın katılımcıların oyun sırasında daha fazla can sıkıntısı hissetmelerine yol açtığı bulunmuştur. Ancak ne psikolojik dışlanma sırasında kullanılan top atma hızının ne de can sıkıntısının yaratıcılık puanları üzerindeki etkisi anlamlıdır.

Araştırma bulguları Zamansal İhtiyaç Tehdidi Modeli (Williams, 2009) ve Can Sıkıntısı Geribildirim Modeli (Tam, van Tilburg, Chan, Igou ve Lau, 2021) çerçevesinde tartışılmış ve psikolojik dışlanmaya maruz kalması oldukça muhtemel olan öğrenciler, çalışanlar gibi sosyal ortamlarda bulunan kişilerin yaratıcı performanslarını arttırmak için kullanılabilir önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik dışlanma, yaratıcılık performansı, can sıkıntısı

Kaynakça

Tam, K. Y., Van Tilburg, W. A., Chan, C. S., Igou, E. R., & Lau, H. (2021). Attention drifting in and out: The boredom feedback model. *Personality and Social Psychology Review*, 25(3), 251-272.

Williams, K. D. (2009). Ostracism A Temporal Need-Threat Model. (M. P. Zanna, ed.) *Advances in Experimental Social Psychology*, 41, 275-314.

Türkiye’de Ebeveynlik Tutum ve Davranışlarının Öncülleri ve Sonuçları

Panel Başkanı: Nebi Sümer

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Nebi Sümer, Khaled M. M. Elazab, Ecem Erten

Türkiye’de hızlı sosyal değişimin sonucu aile yapısı ve sosyalizasyon süreci olarak tanımlanan ebeveynlik amaç, tutum ve davranışlarında da değişim ve dönüşüm yaşanmaktadır. TÜBİTAK 1003 Aile Çağrı Programı kapsamında dört üniversitenin işbirliği ile yürütülen “*Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Sosyo Kültürel ve Psikolojik Öncüllerinin ve Sonuçlarının Kuşaklararası, Kuşak İçi ve Gelişim Dönemleri Temelinde İncelenmesi*” başlıklı projede söz konusu ebeveynlik dinamikleri, öncelleri ve sonuçları ile birlikte, disiplinler arası bir perspektiften incelenmektedir. Bu panelde projenin ikinci aşamasında dört alt proje kapsamında toplanan verilerden yararlanarak ebeveynliğin genel örüntüsü, kuşaklararası değişimi ve ilgili konularda dört sunum yer almaktadır. Birinci sunumda yazarlar derinlemesine ebeveyn görüşmelerinden elde edilen *ebeveynlik amaçlarının* genel örüntüsü hakkında verileri sunarak, kültürel doğurgularını tartışmaktadır. İkinci sunumda yazarlar, kuşaklar arasında aktarılan ve zaman içinde değişen ebeveynlik uygulamaları ile birlikte ebeveyn-çocuk ilişkilerinin, özellikle *sıcaklık ve yakınlık* boyutunda nasıl değişim gösterdiğini veri temelinde tartışmaktadır. Üçüncü sunumda yazarlar beliren yetişkinlik döneminde “*iyi hayat*” olarak tanımlanan psikolojik esenliğin üç göstergesini yordayan ebeveyn davranışlarına odaklanmakta ve ebeveyn ilgi ve kontrol davranışlarının iyi hayatın göstergelerini yordama düzeyini incelemektedirler. Son sunumda ise Türkiye’de ebeveynliğe geçişte kıymetli bir destek unsuru olan bakıcı hizmeti ve bunun çocuk yetiştirme pratikleri içindeki yeri, bakıcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerden elde edilen bulgularla yorumlanmaktadır. Panelde Türkiye’ye özgü ebeveynlik özellikleri hem veri hem de başta Kağıtçıbaşı’nın aile modelleri olmak üzere, kuramsal temelde tartışılacaktır.

Birinci Konuşma:

Türkiye’de Ebeveynlik Amaçları

Nebi Sümer

Sabancı Üniversitesi

Umut Beşpınar

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Ladin Gürdal

Sabancı Üniversitesi

Dilara Cılızoğlu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Selen Koçali

Sabancı Üniversitesi

İlknur Yurtseven

Boğaziçi Üniversitesi

Bir kültürde çocuk yetiştirme tutum ve davranışları, ebeveynlerin nasıl bir çocuğa sahip olmayı amaçladıkları ve istedikleri amaca hangi davranışların ulaştıracağına dair inançlarına (ebeveynlik etnoteorisi) göre şekillenir. Bu çalışmada, TÜBİTAK-1003 çağrılı projesi kapsamında, Türkiye’de ebeveynlerin çocuk yetiştirme tutum ve davranışlarının dayandığı ebeveynlik amaçları kapsamlı olarak incelenmiştir. Yürütülen derinlemesine görüşmeler (N = 325) sonucu iki ebeveynlik amaçları ölçeği oluşturulmuştur. Yirmi maddeden oluşan ilk ölçekte genel ebeveynlik (sosyalizasyon) amaçları ölçülürken, 13 maddeden oluşan ikinci ölçekte ebeveynlerin çocuk 25 yaşına geldiğinde sahip olmasını amaçladıkları/bekledikleri özellikler sorulmuştur. Ebeveyn ve büyük ebeveynlerden verilen iki listeden en önemli gördükleri beş özelliği seçmeleri istenmiştir. Türkiye genelinde çevrimiçi yöntemle 4657 ebeveyn ve 189 büyük ebeveyn iki ölçüm aracına cevap vermiştir. Eğitim düzeyi, SES,

ebeveyn ve çocuğun cinsiyeti ve yaşından bağımsız olarak, ankete cevap veren bütün ebeveyn ve büyük ebeveynler öncelikli ilk 4 sosyalizasyon amacı olarak; *merhametli, ahlaklı, özgüvenli* ve *ne istediğini/istemediğini ifade eden* (çocuk) özelliklerini seçmiştir. Tipik olarak, bireyci/özerk ebeveynlik amaçları ile (özgüvenli ve ne istediğini/istemediğini ifade eden) kültürel/toplulukçu amaçlar (ahlaklı, merhametli) bir arada bütün Türkiye'yi ortaklaştıran sosyalizasyon amacı olarak görülmektedir. Bulgularda ortaya çıkan kültürel özellikler, Kağıtbaşı'nın aile modelleri ve sosyal değişim dinamikleri dikkate alınarak tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynlik etnoteorileri, ebeveynlik amaçları, kültür

İkinci Konuşma:

Kuşaklararası Aktarılan ve Değişen Ebeveynlik

Feyza Çorapçı

Boğaziçi Üniversitesi

Nebi Sümer

Sabancı Üniversitesi

Burcu Buğan Kısır

Boğaziçi Üniversitesi

Bu çalışmada, TÜBİTAK 1003 çağrılı proje kapsamında kuşaklar arasında aktarılan ve kuşaktan kuşağa değişen ebeveynlik uygulamaları nitel ve nicel veriler ışığında incelenmiştir. Nitel çalışmada yapılan mülakatlarda açık uçlu olarak “*Anne ve babanızın sizi büyütürken gösterdiği davranış ve tutumlarından sizin de benimseyerek uyguladığınız davranış ve tutumlar var mı? Varsa, neler? Farklı neler yapıyorsunuz?*” soruları yöneltilmiştir. Nicel çalışmada ise ebeveynlere çocukları ve kendi ebeveynleri ile ilişkilerindeki, büyük ebeveynlere ise torunları, çocukları ve kendi ebeveynleri ile ilişkilerindeki sıcaklığı/yakınlığı tanımlamaları için 9 aralıklı Likert-tipi bir derecelendirme içeren anket soruları yöneltilmiştir. Ayrıca, katılımcılar hem kendilerinin çocuklarına, hem de ebeveynlerinin kendilerine sıcaklık gösterme, kontrol uygulama ve özerklik verme davranışlarını ne sıklıkla uyguladıklarını 6’lı Likert ölçeği ile değerlendirmiştir. Nitel görüşme sonuçlarına göre, kuşaklar arası aktarımda en çok vurgulanan davranışlar çocuğa yakın ilgi ve sevgi, büyüklere ise saygı ve hürmet göstermek olurken, anneler ayrıca özverili olmayı da kuşaktan kuşağa aktarılan bir davranış olarak vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, anne ve büyükanneler baskıcı olmamayı baba ve büyükbabalardan daha fazla vurgulamıştır. Nicel çalışmada, hem ebeveynlerin hem de büyük ebeveynlerin çocukları ile olan ilişkileri kendi anneleri ve babaları ile olan ilişkilerinden daha yakın bulunmuştur. Benzer şekilde, büyük ebeveynler, torunları ile olan ilişkilerini kendi çocukları ile olan ilişkilerinden daha sıcak olarak değerlendirmiştir. Tüm bu veriler ebeveyn-çocuk ilişki yakınlığında kuşaklar arasında bir artış olduğuna işaret etmektedir. Sıcaklık (örn., takdir etmek, sıkıntıya destek olmak), psikolojik kontrol (örn., aşırı müdahale, sevgiyi esirgeme, suçluluk yaratma), olumsuz kontrol (örn., fiziksel disiplin) ve ahlak temelli kontrol (örn., davranışın ayıp olduğunu söylemek) davranışlarının nesiller arası aktarımı incelendiğinde, hem 4-18 yaş çocuğu olan anne (N = 339) ve babalar (N = 149) hem de büyük ebeveynler (N = 115) çocuklarına anne babalarının kendilerine uyguladığından daha az kontrol içeren yaklaşımlarda bulduklarını bildirmişlerdir. Son olarak, ebeveynlerin ve

büyük ebeveynlerin çocuklarının kararlarına gösterdikleri saygı incelendiğinde çocuğa gösterilen özerkliğe kuşaklar arasında bir artış olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynlik uygulamaları, kuşaklar arası aktarım, sıcaklık, kontrol, özerklik

Üçüncü Konuşma:

Çocukluk Döneminde Ebeveynlik Deneyimleri ve Beliren Yetişkinlikte İyi Hayat

Khaled M. M. Elazab

Koç Üniversitesi

Zeynep Kömbe-Elazab

Boğaziçi Üniversitesi

Zeynep Cemalcılar

Koç Üniversitesi

Mehmet Özden

Koç Üniversitesi

İsminaz Doğan

Koç Üniversitesi

Psikoloji literatüründe, “iyi hayat nedir?” sorusuna cevap olarak mutlu hayat (ör. yaşam memnuniyeti) ve anlamlı hayat (ör. yaşamın anlamı) kavramları oldukça önerildiğine dikkat çeken Oishi ve ark. (2019), iyi hayatın diğer bir boyutu psikolojik olarak dolu hayatın olduğunu ileri sürmüştür. Psikolojik olarak dolu hayat, diğer iyi hayat boyutlarından ayrı ve belirgin olduğuna dair iddiaların doğrultusunda, bu araştırmada Türkiye’deki gençlik ve beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin çocuklukta deneyimledikleri ebeveynlik davranışları ile şimdiki yaşam memnuniyeti, yaşamın anlamı ve psikolojik olarak dolu hayat faktörleri arasındaki yordayıcı ilişkiye bakılmıştır. Bu çalışmanın verisi TÜBİTAK 1003 projesi kapsamında toplanmıştır. Sanal ortam üzerinde doldurulan bu anket çalışmasında 18 – 29 yaşları arasında ($M_{Yaş} = 21.47$, $SS_{Yaş} = 2.42$) 206 katılımcı (Kadın = 155, Erkek = 51) gerekli ölççekleri doldurmuştur. Her iyi hayat boyutu göstergesinin sonuç değişkeni olduğu üç ayrı regresyon analizi yapılmıştır. Bu analizlerin ilk aşamasında yaş ve cinsiyet kontrol edilirken, ikinci aşamada geriye dönük ebeveyn sıcaklığı ve katı disiplin olmak üzere iki değişken incelenmiştir. Analizlerin sonucunda yaşam memnuniyeti ($F(4, 201) = 10.12$, $p < 0.001$, $R^2 = 0.17$) ve yaşamın anlamı ($F(4, 201) = 3.04$, $p < 0.05$, $R^2 = 0.05$) sonuç değişkeni

olduğu modellerin ikinci aşamaları anlamlı çıkmıştır. İkinci aşamada hem yaşam memnuniyeti ($B= .59, p < 0.001$) hem de yaşamın anlamı için ($B= .20, p < 0.05$) sadece ebeveyn sıcaklığının anlamlı bir şekilde yordayıcı etkisi olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar Türkiye'deki gençler ve beliren yetişkinlerin yaşam memnuniyeti ve yaşamın anlamı için ebeveyn sıcaklığının önemli olduğuna dikkat çekerken, bu araştırmada incelenen ebeveynlik davranışlarının psikolojik olarak dolu hayat ile ilişkili olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda, bu sonuçlar geriye dönük ebeveynlik davranışlarının iyi hayatın farklı boyutlarıyla farklı şekillerde ilişkilenmesini anlamak bakımından daha detaylı incelemeler gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Beliren yetişkinlik, ebeveynlik, yaşam memnuniyeti, yaşamın anlamı, psikolojik olarak dolu hayat.

Dördüncü Konuşma:

Ebeveynlik Pratiklerinde Bakıcının Yeri

Kezban Çelik

TED Üniversitesi

Umut Beşpınar

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Ecem Erten

TED Üniversitesi

Serra Müderrisoğlu

Boğaziçi Üniversitesi

Bu çalışma “Türkiye’de Çocuk Yetiştirme Tutumlarının Sosyo-Kültürel ve Psikolojik Öncüllerinin ve Sonuçlarının Kuşaklararası, Kuşak içi ve Gelişim Dönemleri Temelinde İncelenmesi” projesi kapsamında gerçekleştirilmiş olan 27 çocuk bakıcısının deneyimine dayanmaktadır. Türkiye, kadının işgücüne katılım oranının çok düşük olduğu bir ülkedir. Buna bağlı olarak, çocuk bakım hizmeti “aile-özel alan” hizmeti olarak kurgulanmıştır ve sonuç olarak çocuk bakım hizmetinde kommodifikasyonun/metalaşmanın çok düşük olduğu görülmektedir, genelde erken çocukluk döneminde bakım anne, annecanne, babaanne tarafından sağlanmaktadır. Ailenin, çocuk bakım konusunda dışarıdan hizmet/destek alması söz konusu olduğunda ücretli bakım yine bir başka kadın tarafından sunulmaktadır. Çalışmanın verisi çocuk bakıcısı olarak çalışan, yaptığı işten ücret alan ve tam zamanlı bir iş olarak bakıcılık yapan yerli işgücüne odaklanmaktadır. Çalışma, evde çocuk bakım emeğinin, çocuk yetiştirme pratikleri içinde neye karşılık geldiğini, bakıcı kadınların deneyimlerinden yola çıkarak irdelenmektedir. Bu kapsamda, sosyo-demografik özellikleri ile bakıcıların taşıdığı özellikler, bakıcı-çocuk ilişki pratikleri ve bakıcı ebeveyn ilişki pratiklerinin benzeşen ve farklılaşan yönleri ile bakıcının ebeveynlere ilişkin düşünce ve algıları değerlendirilecektir. Nitel verinin yardımı ile bakıcının çocuk yetiştirme pratikleri içindeki yeri ve çocuk bakım emeğinin anlamı, ücretli çalışan anne-baba, ev içi çalışma alanı ve çocuk dikkate alınarak analiz edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk bakıcısı, ebeveyn pratikleri, bakıcı-ebeveyn ilişkisi

Yaratıcılık ve Yeni Araştırmalar

Panel Başkanı: Hamit Coşkun

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Öznur Göçmen, Bedirhan Gültepe, Cantürk Akben, Gamze Uykucu Armutcuoğlu, Hamit Coşkun

Yaratıcılık yeni ve kullanışlı ürünler veya düşünceler ortaya koyma sürecidir (Amabile, 1983; Oldham ve Cummings, 1996; Paulus ve Coskun, 2012). Çift Yönlü Yaratıcılık Modeli (De Dreu, Baas ve Nijstad, 2008)'ne göre yaratıcılığa giden iki yoldan biri, çok farklı kategorilerden düşünce üretmeyi ve kategoriler arasında bağlantı kurmayı ifade eden esneklik; diğer yol ise odaklanma ve motivasyonla bir kategori içinde derinlemesine düşünce üretmeyi ifade eden derinlik yani sebatır.

En yaygın yaratıcılık tekniği olan beyin fırtınası tekniğinde dört kural bulunmaktadır: (1) düşüncelerinizi eleştirmekten kaçının, (2) aklınıza gelen her düşüncüyü söyleyin, (3) kaliteye önem vermeksizin çok sayıda düşünce üretin ve (4) oluşan düşünceleri geliştirin ve birleştirmeye çalışın. Gruplarda beyin fırtınası uygulanması durumunda gruplarda yaşanan değerlendirilme kaygısı, kaytarma, engelleme ve düşük performansa yönelik eğilimden dolayı üretim kayıpları yaşanmaktadır. Üretim kayıplarının önüne geçmek için elektronik beyin fırtınası, beyin yazımı gibi teknikler ve rol verme, ek yönerge sunma, belirgin görevler seçme, hedef gösterme gibi yöntemler geliştirilmiştir.

Bu panelde yaratıcılığı artıran bilişsel [düşünme türü (duygusal ve yaratıcı düşünme), seyreltilme, uyarıcı sayısı, görev türü (normal ve kötüye kullanım görevi)], sosyal (ödül, sosyal şeytanın avukatı rolü) ve güdüsül (hareketli müzik, can sıkıntısı) görevlerin etkisi incelenmektedir. Bu kapsamda yapılan bir çalışmada az sayıda uyarıcı sayısının çok sayıda uyarıcı sayısına göre özgün ve esnek düşünmeyi daha fazla artırdığı ve uyarıcı sayısı ile özgün düşünce arasındaki ilişkide esnekliğin aracı değişken olduğu görülmektedir. Bunun yanında, bireylere seyreltilmiş uyarıcı sunmak yaratıcılığı artırmaktadır. Bir diğer çalışmada, hareketli müziğin yavaş müziğe kıyasla düşünce üretimini daha fazla artırdığı bulgusu elde edilmiştir. Ayrıca katılımcılara izletilen videonun yaratıcılığı artırdığı talimatı alan koşuldakilerin, talimat almayanlara göre performansı daha yüksek bulunmuştur. Pozitif ve negatif yaratıcılık kavramlarının ele alındığı bir diğer çalışmada ise negatif yaratıcılığın sonuçları ele alınırken Çift Yönlü Yaratıcılık Modeline vurgu yapılmaktadır. Korelatif ve deneysel yöntemle can sıkıntısı konusunun incelendiği bir diğer çalışmada, can sıkıntısının yaratıcılığı azalttığı ve ayrıca can sıkıntısından sonra verilen ödülün yaratıcılığı artıran etkili teknik olduğu görülmektedir. Bu panelde yer alan bir diğer çalışmada şeytanın avukatının üç kişi olduğu etkileşimsel gruplarda, bu rolün olmadığı gruplara kıyasla düşünce üretim performansı artmaktadır. Bununla birlikte, aynı ortamda başka bir grupla karşılaştırma bilgisi alan grupların, bilgisayar ile karşılaştırma bilgisi alan ve herhangi bir karşılaştırma bilgisi olmayan gruplara göre performansı daha yüksektir. Literatürde ilk kez ortaya çıkan bu bulgular, aracı mekanizmaların görev türüne bağlı olarak esneklik ve derin düşünme

olabileceğine işaret etmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırmalar ve sunular bu konulara açıklık ve literatüre yeni katkılar getirmektedir.

Kaynakça

Amabile, T. M. (1983). The social psychology of creativity: A componential conceptualization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 45(2), 357.

De Dreu, C. K., Baas, M., & Nijstad, B. A. (2008). Hedonic tone and activation level in the mood-creativity link: toward a dual pathway to creativity model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(5), 739.

Oldham, G. R., & Cummings, A. (1996). Employee creativity: Personal and contextual factors at work. *Academy of Management Journal*, 39(3), 607-634.

Osborn, A. F. (1957). *Applied imagination: Principles and procedures of creative thinking* (rev. ed.). New York: Scribner's.

Paulus, P. B., & Coskun, H. (2012). Creativity. J. M. Levine (Ed.), *Group processes*. (s. 215-239) içinde. Amsterdam: Elsevier.

Birinci Konuşma:

Altı Şapkalı Düşünme Tekniklerinden Yeşil ve Kırmızı Şapkanın, Uyarıcı Sayısının ve Seyreltme Etkisinin Özgün Düşünce Üretimine Etkileri

Öznur Göçmen

Sakarya Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ünsal Yetim

Toros Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Hamit Coşkun

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yaratıcılık geçmişten bugüne halen popüler ve önemli bir konudur. Birey ve grup bağlamında eğitim, sağlık, reklam, endüstri, problem çözme gibi pek çok profesyonel ve günlük yaşam alanında ihtiyaca karşılık vermektedir. De Bono (1956) tarafından geliştirilen Altı Şapkalı Düşünme Tekniğinin yaratıcılığa etkileri son yıllarda görgül olarak incelenmektedir ve çeşitli değişkenlerle nasıl bir etki göstereceği henüz yeni bir konudur. Bu metaforik düşünme şapkalarının her biri problem veya durumlara farklı bakış açısı ile yaklaşmayı sağlamaktadır. Yeşil şapkalı teknik yaratıcılığı ve yenilikçiliği temsil ederken; kırmızı şapka duyguları ve sezgileri temsil etmektedir. Bu çalışmada ele alınan bir diğer konu olan uyarıcı sayısının, literatürdeki mevcut öngörüler açısından yorumlanması önemli görülmektedir. Seyreltme etkisinin ise özgün düşünce sayısı üretimine etkisi henüz bilinmemektedir. Çalışma kapsamında uyarıcı sayısı, seyreltme etkisi ve altı şapkalı düşünme tekniğinin (yeşil ve kırmızı şapka) özgün düşünce sayısına etkilerini incelemek ve var olan etkilerin altında yatan mekanizmaları aydınlatmak amacıyla iki deney yürütülmüştür. Birinci deneyde uyarıcı sayısı ve şapka türünün yaratıcılık üzerindeki etkileri incelenmektedir. Elde edilen bulgulara göre, az sayıda uyarıcı alan katılımcılar çok sayıda uyarıcı alanlara kıyasla daha fazla özgün ve esnek düşünce üretmektedirler. Bunun yanında, uyarıcı sayısı ve özgün düşünce sayısı arasındaki ilişkide esneklik aracı değişken rolündedir. İkinci deneyde ise, uyarıcı sayısı ve şapka türüyle beraber seyreltme etkisinin de yaratıcılığa etkisi incelenmektedir. Elde edilen bulgulara göre, birinci deney bulgularıyla tutarlı olarak az sayıda uyarıcı, çok sayıda uyarıcıya

kıyasla özgün ve esnek düşünce üretimini artırmaktadır. Seyreltilmiş uyarım alan katılımcılar ise normal uyarım alan katılımcılara göre daha fazla özgün düşünce üretmektedirler. Şapka türü ile seyreltme etkisi arasındaki ortak etki derin düşünme üzerinde anlamlıdır. Esnekliğin ise uyarıcı sayısı ve özgün düşünce sayısı arasındaki aracı değişken rolü birinci deneye ilişkin bulguyla tutarlılık göstermektedir. Elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, Altı şapkalı düşünme tekniği, Uyarıcı sayısı, Seyreltme etkisi.

Kaynakça

De Bono, E. (1956). *Six thinking hats*. Cambridge: Little, Brown and Company.

İkinci Konuşma:

Problemlle ilgili uyarıcı sunumunda müzik ve talimatın düşünce üretimine etkisi

Hakkıcan Aktaşlı

Balıkesir Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bedirhan Gültepe

Balıkesir Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yaratıcılığın ölçümünde kullanılan görevlerden olan beyin fırtınası, bireysel veya grup olarak insanların eleştirme yapmadan düşünce üretmelerine dayanmaktadır. Önceki çalışmalar, çeşitli deneysel manipölasyonların düşünce akıcılığı gibi yaratıcılık puanlarına olan etkisini incelemektedir. Görev öncesi verilen uyarıcının hangi çerçevelemeyle verildiği de bunlardan biridir. Örneğin; görev öncesi sunulan görsel, akranlar tarafından beğenildiği bilgisiyle verilirse performans artmaktadır (Gültepe, 2018). Yaratıcılık görevi öncesi verilen müziklerin de tempo, duygusal içerik, sözler gibi çeşitli özellikleri performansa etki edebilmektedir (Ritter ve Ferguson, 2017; Zhou, Chai, Shi ve Liao, 2020). Bu bağlamda; çalışmanın amacı, görevle ilgili video izleyen katılımcılarda videonun işitsel ve bilgisel özelliklerini değişimleyerek yaratıcı performansa olan etkisini incelemektir. Araştırmaya 64 öğrenci gönüllü olmuştur (Yaş Ort.=22.3, SS=3.88). Katılımcılar 2 (Talimat: Var, Yok) X 2 (Müzik: Hareketli, Yavaş) denekler arası desende rastgele bir koşula atanmışlardır. Onam formu ve demografik sorulardan sonra, katılımcılardan okyanus canlılarını gösteren bir videoyu izlemeleri istenmiştir. Talimatın olduğu koşuldaki katılımcılar, videodan hemen önce bu videonun yaratıcılığı %67 oranında artırdığı bilgisini almıştır. Videoyu izlerken ise hareketli müzik koşulu *Deadwood* isimli parçadan, yavaş müzik koşulu ise *Sur le fil* isimli parçadan bölümler dinlemiştir. Videodan sonra manipölasyon kontrol sorularına yanıt vermişler, daha sora da yaratıcılık görevine başlamışlardır. Beş dakika boyunca okyanusları ve okyanuslarda yaşayan canlıları korumak için ne yapılabileceğine yönelik beyin fırtınası yapan katılımcılar düşüncelerini alt alta sıralamıştır. Yapılan ANOVA analizine göre, müzik türünün düşünce üretimi üzerinde anlamlı temel etkisi bulunmuştur, $F(1,60) = 11.06, p = .002, \eta^2p = .16$. Hareketli müzik koşulu ($\bar{x} = 3.29, SS = 1.49$), yavaş müzik koşuluna ($\bar{x} = 2.50, SS = 1.17$) göre daha fazla düşünce üretmiştir. Ayrıca, verilen talimatın yaratıcılık üzerinde anlamlı temel etkisi bulunmuştur, $F(1,60) = 38.64, p < .001, \eta^2p = .39$. Talimatın var olduğu koşul ($\bar{x} = 3.68, SS = 1.41$), talimat olmayan koşula göre ($\bar{x} = 2.07, SS = .74$) daha yüksek performans sergilemiştir.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, müzik, beyin fırtınası

Kaynakça

Gültepe, B. (2018). *Görsel sanatsal uyarıcıların belirli özellikler açısından bilişsel esneklik üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Ritter, S. M., & Ferguson, S. (2017). Happy creativity: Listening to happy music facilitates divergent thinking. *PloS one*, 12(9), 1-14.

Zhou, C., Chai, C., Shi, J., & Liao, J. (2020). *Creativity performance following exposure to music*. 13th International Symposium on Computational Intelligence and Design (ISCID) ss. 322-325. doi: 10.1109/ISCID51228.2020.00078.

Üçüncü Konuşma:

Yaratıcılık Çalışmalarında Bir Dönüm Noktası Olarak Negatif Yaratıcılık

Gül Şahin

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Hamit Coşkun

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Cantürk Akben

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yaratıcılığın literatüre göre pek çok tanımı yapılabilir. Bir probleme çözüm bulma, fikir üretme, hizmet ya da sanat eseri üretme gibi pek çok kategoride düşünülen yaratıcılık, orijinal ve uygulanabilir sonuçlar ortaya çıkarmak amacıyla sergilenen bir süreçtir. Özellikle ıraksak düşünme süreci ile bağdaştırılan yaratıcılık bir problem ya da konuyla ilgili düşünceler ortaya çıkarma işlemi olarak da görülebilir. Bunun yanında yaratıcılık dendiğinde pek çok insanın aklına olumlu sonucu olarak bir süreç gelmektedir.

Değişen literatür bağlamında son yıllarda yaratıcılık kavramının aslında pozitif bir sonucu ifade ettiği üzerinde durulmaktadır ve negatif yaratıcılık denilen kavram daha fazla ön plana çıkmıştır. Hatta günümüz çalışmalarında artık yaratıcılık kavramı yerine kastedilen anlamına göre pozitif ya da negatif yaratıcılık terimi tercih edilmektedir. Kötü niyetli yaratıcılık olarak da karşımıza çıkan negatif yaratıcılık kavramı, geçmiş yıllardaki pek çok yaratıcılık kuramına açıklama getirmektedir. Özellikle yaratıcılığın çeşitli kişilik özellikleriyle ilişkilerinin vurgulandığı çalışmalarda aslında pozitif yaratıcılığın kastedildiği ve negatif yaratıcılıkla da ilişkili olan kişilik özelliklerinin varlığı ortaya koyulmuştur. Ayrıca olumsuz duygudurum ve yaratıcılıktaki görev farklılıklarının yaratıcılık amacına göre de değiştiği göz önüne alınmaya başlanmıştır. Bu bağlamda mevcut çalışmada literatürdeki son gelişmelerle birlikte negatif yaratıcılığın sonuçları ele alınmaktadır. Ayrıca Türkiye örneğinde yaptığımız bazı pilot çalışmalara yer verilmektedir. Bu çalışmalarda duygudurum ve yaratıcılık, iki yönlü yaratıcılık modeli gibi yaratıcılık sürecine açıklama getirmeye çalışan geçmiş yaratıcılık

kuramlarındaki, deneysel çalışmalarda etkisi zayıf kalmış bölümlerin negatif yaratıcılıkla bağlantılarına vurgu yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kötü niyetli yaratıcılık, ıraksak düşünme, kişilik özellikleri, sosyal psikoloji

Dördüncü Konuşma:

Can Sıkıntısı, Ödül ve Yaratıcılık

Edanur Uğur

Gençlik ve Spor Bakanlığı

Hamit Coşkun

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Literatürde can sıkıntısının eğitim ortamlarında sorun yarattığına ilişkin çok sayıda araştırma bulunmasına rağmen, can sıkıntısının yaratıcılık üzerindeki etkisi konusunda yapılan araştırmalar birbiriyle tutarlı olmayan sonuçlar göstermektedir. Ayrıca bu araştırmalar, can sıkıntısı ile yaratıcılık arasında rol oynayan aracı mekanizmalar konusunda bir açıklama yapmamaktadır. Son olarak can sıkıntısının nasıl önleneceği konusunda etkisi kanıtlanmış teknikler literatürde bulunmamaktadır. Bu panelde yapılan üç araştırmayla can sıkıntısının yaratıcılık üzerinde etkisi aydınlatılmaya çalışılmıştır. İlk araştırmada can sıkıntısı ile yaratıcılık arasındaki ilişki yapılan bir korelasyonel araştırmayla incelenmiş ve can sıkıntısı ile yaratıcılık arasında negatif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu ilişkinin bir bölümü can sıkıntısının derin düşünmeyi azaltmasından kaynaklanmaktadır. İkinci araştırmada can sıkıntısı sıkıcı bir görev verip vermeme yoluyla manipüle edilmiştir. Bu şekilde manipüle edilen durum, katılımcılar tarafından can sıkıcı olarak tanımlanmıştır. Ayrıca, can sıkıntısı yaratıcılığı azaltmıştır. Sonuç olarak hem korelatif hem de deneysel araştırma can sıkıntısının yaratıcılığı azalttığını tutarlı olarak göstermiştir. Bununla birlikte ikinci araştırmada can sıkıntısı ile yaratıcılık arasında derin düşünmenin aracılık etkisi bulunamamıştır. Bu durum birinci araştırmaya göre ikinci araştırmada can sıkıntısının manipüle edilmesi ve dolayısıyla daha güçlü bir değişken olarak ortaya çıkmasından kaynaklanabilir. Üçüncü araştırmada can sıkıntısı ve ödülün yaratıcılık üzerinde ortak etkisi incelenmiştir. Bu araştırmada can sıkıntısından sonra verilen ödülün yaratıcı performansı artırmada en etkili teknik olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada aracı değişkenlerin rolünün ortaya çıkmamasının katılımcı azlığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Özet olarak, ortaya çıkan bu etki, verilen ödülün sinerjik etkisinin ve telafi süreçlerinin söz konusu olmasından kaynaklanabilir.

Kaynakça

De Dreu, C. K., Baas, M., & Nijstad, B. A. (2008). Hedonic tone and activation level in the mood-creativity link: toward a dual pathway to creativity model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 94(5), 739.

Haager, J. S., Kuhbandner, C., & Pekrun, R. (2018). To be bored or not to be bored—How task-related boredom influences creative performance. *The Journal of Creative Behavior*, 52(4), 297-304.

Osborn, A. F. (1957). *Applied imagination: Principles and procedures of creative thinking* (rev. ed.). New York: Scribner's.

Paulus, P. B., & Coskun, H. (2012). Creativity. J. M. Levine (Ed.), *Group processes*. (s. 215-239) içinde. Amsterdam: Elsevier.

Beşinci Konuşma:

Şeytanın Avukatı Rolü ve Beyin Fırtınası Süreçlerinin Sosyal Değişkenlerle İncelenmesi

Gamze Uykucu Armutcuoğlu

Bartın Üniversitesi

Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü

Hamit Coşkun

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bu çalışmada, şeytanın avukatı ve sosyal karşılaştırma bilgisinin beyin fırtınası performansı üzerindeki etkisini araştırılmıştır. Osborn (1957) tarafından geliştirilen beyin fırtınası tekniği, yeni fikirlerin üretilmesi için kullanılmaktadır. Janis (1972) tarafından geliştirilen şeytanın avukatı tekniği; gruplarda oluşan “grup düşünme sendromunu” engellemektedir. Çalışmada, şeytanın avukatı rolündeki katılımcılara beyin fırtınası oturumu esnasında, gruptaki diğer katılımcıların düşüncelerine yönelik alternatif düşünce / yeni düşünce geliştirmelerine yönelik yönerge verilmiştir. Diğer yandan şeytanın avukatı rolünün olmadığı katılımcılara, diğer katılımcıların düşüncelerini dikkate alarak düşünce üretimi yapmaları yönergesi verilmiştir. Şeytanın avukatı rolüne yönelik etkileşim gruplarında katılımcı sayıları şeytanın avukatının rolünün 1 ve 2 katılımcıda olması ve grup üyelerinden kimsenin rolü almaması şeklinde düzenlenmiştir. Literatürde beyin fırtınası oturumunda düşünce üretimi performansında sosyal karşılaştırmanın etkili olduğunu göstermektedir; sosyal karşılaştırma bilgisi yüksek düzeyde olan grupların, grup içinde düşük sosyal karşılaştırması olanlara göre daha yaratıcı oldukları bulgusu mevcuttur (Dugosh ve Paulus, 2005). Çalışmada, şeytanın avukatı rolünü alan katılımcı sayısı; grup üyelerinin tümünün şeytanın avukatı rolünü üstlenmesi ve grup üyelerinin hiçbirinin şeytanın avukatı rolünü almaması şeklinde düzenlenmiştir. Gruplar arası sosyal karşılaştırma bilgisi koşulunda ise katılımcılara; düşünce üretim performanslarının bilgisayarla, benzer grupla ya da aynı ortamda bulunan diğer bir grupla (sınıf arkadaşları) karşılaştırılacaklarına yönelik bilgi verilmiştir. Karşılaştırma bilgisinin olmadığı koşulda ise, karşılaştırma türüne yönelik bir bilgi verilmemiştir. Katılımcılara, kağıt atacının kullanım alanlarına yönelik beyin fırtınası problemi üzerinde beyin yazımı tekniğinde (Paulus ve Yang, 2000) 15 dakikalık beyin fırtınası düşünce üretimi yapmaları yönergesi verilmiştir. 2 X 4 ANOVA analizi sonucunda, şeytanın avukatının 3 kişi olduğu etkileşim gruplarının, şeytanın avukatı rolünün olmadığı gruplardan daha fazla düşünce üretim performansı sergilediği bulgusuna ulaşılmıştır. Aynı ortamdaki diğer grupla karşılaştırıldığına yönelik bilgi alan

gruplar, bilgisayar ile karşılaştırılacağına yönelik bilgi alan gruplar ve karşılaştırma bilgisinin verilmediği gruplara göre daha fazla performans sergilemişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Beyin fırtınası, beyin yazımı, şeytanın avukatı, sosyal karşılaştırma.

Kaynakça

Dugosh, K. L., & Paulus, P. B. (2005). Cognitive and social comparison processes in brainstorming. *Journal of Experimental Social Psychology, 41*, 313 – 320.

Janis, I. (1972). *Victims of groupthink*. Boston, MA: Houghton Mifflin.

Osborn, A. F. (1957). *Applied imagination: Principles and procedures of creative problem solving*. New York, NY: Charles Scribner's Sons.

Paulus, P. B. ve Yang, H. (2000). Demonstrating production gains in group brainstorming using a writing procedure. *Organizational Behaviour and Human Decision Processes, 82*, 76 – 87.

Ben, Biz ve Onlar: Farklı Ulusal Bağlamlarda Benlik Dönüşümlerinin Çatışma Süreçlerine Etkisi

Panel Başkanı: Ahmet Çoymak

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Zafer Özkan, Hüseyin Çakal, Sami Çoksan, Nuray Sakallı, Eylül Deran Atalay, Banu Cingöz-Ulu, M. Fatih Bükün, Sevgi Yakın, Özde Koçak, Ahmet Çoymak, Mirona Gheorghiu

Gerçekçi Grup Çatışması Teorisi (RGCT, Sherif, 1967), gruplar arası bağlamı önyargı ve ayrımcılık açıklamalarında öne çıkararak sosyal ve politik psikolojideki bilgi düzeyini ileri taşıyan çığır açıcı bir yaklaşımı ortaya koymuştur. Teori, kıt kaynaklar üzerindeki rekabetin sosyal gruplar arasında çatışmayı ateşlediği, birbirine bağımlı hedeflerinin işbirliğinin ise bu çatışmayı azalttığını ortaya koyan basit ve ikna edici açıklamasıyla gruplar arası çatışma kuramlarına öncülük etmiştir (Sherif, 1958; Sherif, 1967). Tajfel ve Turner (1986), aradan geçen 20 yılın sonunda, RGCT'nin çok da fazla odaklanmadığı bir kavram olan grupla özdeşleşmeyi ele alarak Sherif'in deneylerindeki bazı çocukların diğer çocuklara nazaran neden daha çok çatışmaya dahil olurken bazı çocukların daha az çatışmaya dahil olduğunu açıklayan Sosyal Kimlik Teorisini (SIT) geliştirdi. Birey benliğini yapılan deneysel çalışmalarla sosyal olarak tanımlayarak, bir bireyin benliğini biz olarak tanımlama düzeylerinin yani diğer adıyla grupla özdeşleşmesinin diğer grup üyeleriyle paylaşılan bir ortaklığın zihinsel süreçlerini ortaya koymuştur (Tajfel & Turner, 1986). Gruplar arası davranış bu nedenle, insanın kendi davranışlarını grupla özdeşleşmesiyle ve diğer sosyal kategorileriyle ayrıştırmasını temsil eder. Ancak Sosyal Kimlik Teorisi'nin temel varsayımlarından biri, bir sosyal grupla özdeşleşmenin kaçınılmaz olarak, gruplar arası bir bağlamda kimlik grupları arasındaki çatışmanın kaynağı olan grup içi önyargı ürettiğidir. Bu nedenle SIT perspektifinden bakıldığında grup içi tanımlama ve gruplar arası ilişkiler, bağlam odaklı ve kategori temelli öz-kavramsallaştırma olarak anlaşılmalıdır (Hymans, 2002; Stryker & Burke, 2000). Gruplar arası davranışları aydınlatmak için bireyin içsel mekanizmalarını açıklamakla birlikte, bu yaklaşımın belki de en önemli dezavantajı, gruplar arası süreçlere odaklanarak grup içi dinamikleri yeterince dikkate almamasıdır. Bununla birlikte, şimdiye kadar, gruplar arası çatışma literatürü, günümüz çağdaş toplumlarındaki kompleks sosyal hayatın, bireyin bağlı olduğu pek çok grubun onun benliğinin anlamını nasıl inşa ettiği ve grubun bir üyesi olmanın her grup üyesi için aynı olmayacağı hakkında çok az tartışma yer almaktadır. Bu nedenle, bu panel, bireylerin grup içindeki ve gruplar arasındaki ilişkilerinin çeşitli düzeylerini de dikkate alarak insanın benliğini inşa etme sürecini tartışacaktır. Panelin ilk sunumu, gruplar arası çatışma bağlamlarında grupla özdeşleşme ve grup kaynaşımı perspektiflerinden grup yanlısı yıkıcı ve barışçıl eylemlere katılma niyetlerinin ilişkilerini ele alacaktır. İkinci sunum, ayrıcalıklı bir grupla özdeşleşmenin, dezavantajlı grup lehine politika yapma kararı eğilimi üzerindeki etkisini ve temas türünün bu süreci nasıl etkilediğini tartışacaktır. Üçüncü sunum ise, grup tanımlaması ile norm karşıtlığı arasındaki ilişkiyi

anlamak için 'kara koyun' yaklaşımını dikkate alarak toplumsal tanımlamada grup içi süreçlere odaklanacaktır. Son sunum bağlam ve zamanın bir birey için sosyal kimlik anlamının değişimine nasıl etki ettiğini ve bu değişimin dış grup ilişkilerinde nasıl bir değişikliğe yol açtığı değişim-değişim modellemesini ele alacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal kimlik, Çatışma, Gruplararası ilişkiler, Grup içi dinamikler

Kaynakça

Hymans, J. E. (2002). Applying social identity theory to the study of international politics: a caution and an agenda. In *International Studies Association convention*, New Orleans: LA.

Sherif, M. (1958). Superordinate goals in the reduction of intergroup conflict. *American Journal of Sociology*, 63(4), 349-356.

Sherif, M. (1967). Group conflict and co-operation: Their social psychology. London: Routledge & Kegan Paul.

Stryker, S., & Burke, P. J. (2000). The past, present, and future of an identity theory. *Social Psychology Quarterly*, 63(4), 284-297.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall

Birinci Konuşma:

Grupla Özdeşleşme, Kimlik Kaynaşımı ve Barışçıl veya Yıkıcı Çözümleri Destekleme ve Politik Eylemlere Katılma Niyetlerinin bir İncelemesi

Zafer Özkan

Ordu Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Hüseyin Çakal

Keele Üniversitesi

School of Psychology

Araştırmacılar, grup yanlısı eylemi destekleme niyetleri üzerinde bir grupla özdeşleşmenin rolünü uzun süredir incelemektedirler. İki farklı bakış açısı, sosyal kimlik ve kimlik kaynaşımı, insanların neden barışçıl ve yıkıcı çözümleri veya politik eylemleri desteklediğine dair açıklamalar yapmışlardır. Bu çalışmada, bu iki farklı kimlik bakış açısını yan yana inceledik. İsrail'deki Filistinlilerle gerçekleştirdiğimiz Çalışma 1'de (N = 333), kimlik kaynaşımının yıkıcı çözümleri desteklemekle, grupla özdeşleşmenin ise barışçıl çözümleri desteklemekle daha yakında ilişkili olduğunu gösterdik. Ayrıca daha yüksek kimlik kaynaşımının, barışçıl çözümlerin daha az desteklenmesiyle ilişkili olduğunu bulduk. Türkiye'deki Müslümanlardan oluşan oluşan 2. Çalışmada (N = 382), peygamber karikatürlerini basan Batılı dergileri protesto etmek için barışçıl ve yıkıcı politik eyleme katılma niyetleri bağlamında bu sonuçları tekrarladık. Sonuçlar kimlikle özdeşleşmenin barışçıl toplu eyleme katılma niyetleriyle daha fazla, kimlik kaynaşımının ise barışçıl politik eylemlere katılma niyetleriyle daha az ilişkili olduğunu gösterdi. Bu ilişkileri açıklamada öfke duygularının bir aracı değişken olduğunu da gösterdik. Öne sürdüğümüz Yapısal Eşitlikçi Modelde kimlikle özdeşleşme kontrol edildiğinde yalnızca kimlik kaynaşımının yıkıcı politik eyleme ilişkili olduğunu bulduk. Sonuç olarak, kimlik kaynaşımının yıkıcı, grupla özdeşleşmenin ise barışçıl çözüm ve eylemin daha iyi bir yordayıcısı olduğunu göstererek hem sosyal kimlik hem de kimlik kaynaşımı literatürlerine katkıda bulunuyoruz.

Anahtar Kelimeler: kimlik kaynaşması, sosyal kimlik, öfke duygusu, barışçıl eylem, yıkıcı eylem

İkinci Konuşma:

Avantajlı Grup Üyeleri Arasında İç Grup Özdeşimi ve Gruplar Arası Temasın Dezavantajlı Grup Üyelerine Yönelik Sosyal Politikaları Destekleme ile İlişkisi

Sami Çoksan

Erzurum Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Nuray Sakallı,

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Eylül Deran Atalay

Yaşar Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Gruplar arası temas uzun süredir gruplar arasındaki problemi çözmek ve sorunları azaltmak için kullanılan en etkili paradigmalardan biridir. Öte yandan yaklaşık son 15 yıldır temasın özellikle dezavantajlı grup üyeleri için uzun vadede zarar getirip getirmediği tartışılmaktadır. Görgül çalışmalar avantajlı grup üyeleriyle temas arttıkça dezavantajlı üyelerin kendi lehlerine olacak sosyal değişimi daha az talep ettiğini göstermektedir. Son yıllarda yapılan çalışmalar ise bu bulgunun avantajlı grup üyelerinde de tekrar edildiğini işaret etmektedir. Buna göre dezavantajlı grup üyeleri ile daha fazla temas, avantajlı üyelerin dezavantajlılar lehine sosyal değişimden daha fazla kaçınması ile ilişkilidir. Öte yandan sosyal kimlik yaklaşımı, üyelerin iç grup özdeşimlerine bağlı olarak gruplar arası davranışlarının farklılaşabileceğini dile getirmektedir. Bu çalışmada da iç grup özdeşimi ve temasın dezavantajlı üyelere yönelik sosyal politikaları destekleme üzerindeki etkisi deneysel olarak sınanmıştır. Bunun için çeşitli demografik özelliklerce temsil edici 173 katılımcıya erişilmiştir. Katılımcıların iç grup özdeşimi düzeyleri ve gruplar arası temas odakları değişimlenmiştir. Manipülasyon kontrol analizleri değişimlerin işlerliğini göstermiştir. Bulgular, dış grup aleyhine gruplar arası maksimum ayırıştırma stratejisini içeren sosyal politikalara en fazla dezavantajlı grup üyesiyle farklılık odaklı temas kuran ve yüksek iç grup özdeşimi düzeyindeki katılımcıların destek verdiğini göstermiştir. Dış grup aleyhine sosyal politikalara ise en düşük destek ise farklılık odaklı temas ve düşük iç grup özdeşimi düzeyindeki katılımcılardan gelmiştir. Bulgular farklı özdeşim düzeyindeki avantajlı grup

üyelerine uygulanacak temas müdahalelerinin farklı içerikte olması gerektiği, bu şekilde dezavantajlı grup üyeleri lehine davranışların daha etkili bir şekilde artırılabilceğini işaret etmiştir.

Üçüncü Konuşma:

Norm Çatışması Modeline Göre Muhalefet: Gruba Sadakat Karşı Çıkmayı Gerektirir mi?

Banu Cingöz-Ulu

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

M. Fatih Bükün

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Sevgi Yakın

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Özde Koçak

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Norm çatışması modeline göre muhalefet, gruptaki uymama ve muhalefet davranışını inceler. Bu modele göre, alan yazında var olan bulguların aksine, belirli koşullar altında, grupla özdeşleşme düzeyi yüksek üyelerin, düşük olanlara kıyasla grup normlarına özellikle uymayabileceğini savunur. Bu araştırma norm çatışması modelini ve bu kapsamdaki muhalefeti Türkiye yazınına uyarlayarak, grup kimliği ve normlara karşı çıkmak arasındaki ilişkiyi 2014-2021 yılları arasında yürütülen 8 çalışmada incelemektedir. Buna göre deneysel anlamda norm çatışması yaratılan üç çalışma ile norm çatışmasını ölçen bir korelasyonel çalışmada alan yazında var olan bulgular tekrarlanamamıştır. Ardından üniversite öğrencileri bağlamındaki farklı normlar ile yürütülen iki korelasyonel çalışma ile çalışan yetişkinler ile yürütülen örgütsel normlar bağlamındaki iki çalışmada da orijinal kuramla tam olarak uyumayan ilgi çekici bulgular elde edilmiştir. Normların ve normlara uyarak grup uyumunun üst düzeyde önemsendiği toplulukçu bir kültür açısından norm çatışması modeline göre muhalefetin beklediği norm çatışması ile özdeşleşme arasındaki etkileşimin tekrarlanamaması, modelin sınırlılıkları ve bahsi geçen normların önemine dair bir tartışma ile birlikte sunulacaktır.

Dördüncü Konuşma:

Kuzey İrlanda'da Zaman İçinde Çoklu Kimlik, Vatandaşlık ve Gruplararası Güven Dinamikleri Arasındaki İlişkilerde Bağlam Etkisi

Ahmet Çoymak

Abdullah Gül Üniversitesi

Mirona Gheorghiu

Edinburgh Napier University

Antagonistik grup kimliğinin yeniden kategorizasyonu, sosyal değişim üzerine radikal önlemlerin alındığı çatışma sonrası toplumdaki barış sürecinin inşasının kalbinde yer alan temel ilkelerden biridir. Bu tür bir sosyal değişimin, 1998'de Belfast Anlaşması'yla (Hayırlı Cuma Anlaşması olarak da bilinir) başlayan ve Kuzey İrlanda'daki İrlandalı Katolik ve Britanyalı (Türkçede daha çok İngiliz olarak bilinen) Protestan toplulukları arasındaki 'the Trouble' (O Bela) olarak bilinen uzun süreli ve acı siyasi şiddetin sona ermesiyle başlayan Kuzey İrlanda barış süreci için geçerli olduğu ileri sürülebilir. Bununla birlikte, siyasi çekişme, mahallelerin mezheplere göre bölündüğü ve genellikle dini olarak homojen personel ve öğrenci nüfusunu oluşturan ayrılmış okullar; günümüzde ayrımcılığı gençlerin gündelik yaşamlarında hala yaygın hale gelmesini sağlamaktadır. Günlük yaşamın birbirini dışlayan topluluklarda gerçekleştiği nispeten homojen ortamlarda büyüyen çocuklar; böylece kendilerinin ve diğerlerinin dini topluluklarının ne olduğu farklılığı ve ayırt ediciliği hakkında güçlü bir farkındalık geliştirirler. Bu nedenle, bu çalışmada amacımız, esas olarak homojen bir okuldan heterojen bir gruplar arası üniversite bağlamına geçişin, gençlerin sosyo-politik yönelimlerinin, gruplar arası ilişkiler hakkındaki görüşlerinin, çeşitli vatandaşlık biçimlerinin inşası ve siyasi ve çoklu ulusal kimlikleri gibi birçok faktörün nasıl etkilediğini modellemektir. İkinci amacımız ise, yalnızca çoklu ulusal kimliklerin belirli bir zaman içinde ilk zamanki gücünün, dış grup üyeleriyle ilişki kalitesinin ve farklı bir vatandaşlık duygusunun gruplar arası güven düzeyindeki değişimleri nasıl etkilediğini değil, aynı zamanda bu faktörlerdeki herhangi bir değişikliğin zaman içinde gruplar arası güven düzeyindeki değişiklikleri heterojen gruplar arası bağlamın nasıl etkilediğini de incelemektir. Çalışmanın örnekleme, Kuzey İrlanda'daki Queen's University Belfast'tan 63 birinci sınıf psikoloji öğrencisi oluşmaktadır. Bu araştırma için Zaman 1 ve Zaman 2 arasında yaklaşık altı aylık gecikmenin olduğu boylamsal bir veri seti kullanıldık. İlgili ölçeklerden türetilen bireysel olarak gözlemlenen test puanları arasındaki farklılıklar yoluyla daha dağılımdaki değişimlerin endeksini almak yerine, bireydeki gerçek değişimi modelleyen Gizil Değişim Modellemesini (LCM) kullandık. Ulusal kimliklerin gücündeki değişimle ilgili olarak elde ettiğimiz sonuçlar, geleneksel etno-ulusal kimliklerin (örneğin, Britanyalı/İngiliz, İrlandalı)

belirginliğinin azaldığı, Kuzey İrlanda'nın üst kimlik kategorisiyle özdeşleşmenin gücünün ise geçişli ve heterojen üniversite bağlamında hem Protestan hem de Katolik gençler için arttığı yönündeki ilk fikrimizi destekledi. Bu sunumda gözlemlenen bu değişimlerin etkilerini; gruplar arası çatışma, kimlik ve vatandaşlık teorilerini de dikkate alarak tartışacağız.

Davranışsal Bağışıklık Sistemi: Bulaşıcı Hastalık Tehdidine Yönelik Biliş ve Davranışları Anlamak

Panel Başkanı: İ. Mert Teközel

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): İ. Mert Teközel, Serkan Özçakan, Sezer Rengiyiler, Ceren Metin

Tıpkı diğer pek çok hayvan türü gibi insanlar da bulaşıcı patojenlere karşı davranışsal savunmalar yapmaktan -özellikle sağ kalım (*survival*) bağlamında- büyük avantajlar elde etmiştir. Avantaj sağlayan bu davranışsal savunmalar; (1) yakın çevrede bulaşıcı patojenlerin varlığına işaret eden algısal ipuçlarını tespit eden, (2) hastalığa dair duygusal ve bilişsel tepkileri tetikleyen ve (3) patojenlerden davranışsal olarak kaçınmayı kolaylaştıran bir dizi psikolojik mekanizmayı kapsayan davranışsal bağışıklık sistemi (DBS) tepkileridir (Murray ve Schaller, 2016; Schaller ve Park, 2011). DBS; kişiler arası çekim (Tybur ve Gangestad, 2011), ön yargılar (Park ve ark., 2007), sosyal etki (Murray ve Schaller, 2012), ahlâkî muhakeme (Horberg ve ark., 2009), kültürler arası farklılaşma (Schaller ve Murray, 2010) vb. sayısız sosyal psikolojik fenomene dair özgün çıktılar sağlamıştır. Ancak yine de DBS'den kaynaklanan çıktılara sahip alanlar, henüz bütünüyle keşfedilememiştir. Ek olarak, evrimleşmiş kompleks anti patojen davranışsal savunmaların varlığına rağmen; küresel salgınların, modern insanlık tarihinin bir parçası hâline gelmiş olması da (ör. kara veba, kolera, İspanyol gribi, COVID-19) üzerinde mesai harcanması gereken bir konudur.

Bu doğrultuda ampirik araştırmalar yapmak için DBS'nin genel çalışma prensipleri göz önünde bulundurulmalıdır: DBS aşırı genel ve yüzeysel işaretlere de patojen sinyaliymişçesine tepki verebilmektedir. Bu da gerçekte herhangi bir tehdit içermeyen uyarılara (ör. zararsız doğum lekeleri, başka bir etnisiteye mensup bireyler) karşı davranışsal bağışıklık tepkileri verilmesine neden olur. Ayrıca, sistem fonksiyonel olarak esnekler. Şöyle ki kişilerin patojen enfeksiyonuna karşı daha savunmasız hissettiği veya patojen baskısının doğal veya yapay bir şekilde- arttırıldığı koşullar altında, sistem daha şiddetli tepkiler oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu durum, ilgili konunun laboratuvar bağlamında araştırılabilmesini mümkün kılmaktadır.

Sistemin altında yatan temel bilişsel mekanizma ise; morfolojik sapmaya, normal olandan figüratif farklılığa veya ortalamadan sapmaya karşı artmış bir hassasiyet ve kaçınmayla karakterizedir (Nussinson ve ark., 2018). Patojen mikroorganizmalar görünmezdir ve varlıkları -genellikle- bulaştıkları canlıların görüntüsü üzerindeki tahribattan anlaşılabilir (lezyon, kızarıklık, şişlik vb.). Bu nedenle 'normal' morfolojiden sapma, patojen varlığının güçlü bir sinyali olarak değerlendirilmekte ve çoğu zaman kaçınmaya yol açmaktadır.

Mevcut bildiri -DBS'nin genel çalışma prensiplerinden hareketle- DBS tepkilerinin çıktılarını genişletmek (estetik tercihler ve beden hareketleri) ve sistemin hangi hedeflere karşı yeterli hassasiyete sahip olmadığını tespit etmek (patojen vektörü hayvanlar) amacıyla yapılmış

(kısmen yürütölmekte olan bir TÜBİTAK 1001 projesinin verilerine dayanan) üç farklı deneysel çalışma içermektedir.

İlk olarak; her ne kadar DBS genelleştirilmiş tepkilere neden olsa da tekrarlanan küresel salgınlar, DBS'nin bazı patojen vektörü hedeflere karşı yeteri kadar tetikte olmadığını düşündürmektedir. Nitekim bu düşünce deneysel bağlamda test edilmiştir (*bkz.* DBS tepkileri ve insan dışı türler). İkinci olarak, -DBS aktivasyonu ile artırılan- normalden sapmaya karşı hassasiyetin görsel estetik tercihler üzerinde etkilere yol açabileceği varsayımı deneysel olarak sınanmıştır (*bkz.* DBS ve görsel estetik tercihler). Son olarak; yürüyüş biçiminin de tıpkı yüzdeki morfolojik sapmalar, kötü kokular ve artmış nem oranı gibi DBS tepkilerine yol açıp açmayacağı araştırılmıştır (*bkz.* DBS ve beden hareketleri). Söz konusu araştırmaların bulgularının, COVID-19 salgınıyla yeniden gündeme gelen, salgın hastalıklarda bulaş riskinin insan davranışlarıyla ilişkileri bağlamında önemli doğurgulara sahip olduğu düşünülmektedir.

Birinci Konuşma:

DBS Tepkileri ve İnsan Dışı Türler

Sezer Rengiyiler

Ege Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Evrimsel anti patojen davranışsal savunmaların varlığına rağmen küresel salgınlar, modern insanlık tarihinin bir parçasıdır (ör. veba, kolera, İspanyol gribi, COVID-19). Bu salgınların ve benzer birçok salgının zoonotik karakteristiği göz önüne alındığında (Wolfe ve ark., 2007) DBS savunmalarının, insan dışı türler söz konusu olduğunda yeterli ihtiyata sahip olmadığı düşünülebilir. Hayvanlarla ve dolayısıyla potansiyel hastalık vektörleriyle oldukça sık, tekrarlı ve çok boyutlu bir biçimde etkileşen tarım toplumları ile karşılaştırıldığında, avcı-toplayıcı atalarımız ile hayvanlar arasındaki etkileşimin oldukça sınırlı bir bağlamda kaldığı (ör. avlanma ve tesadüfi karşılaşmalar) bilinmektedir (Ackerman ve ark., 2021). Dolayısıyla avcı-toplayıcı zihnin anti patojen savunmalarının, hayvanları değerlendirmek konusunda yeteri kadar tetikte olmayışının başlıca nedeni olarak bu evrimsel uyumsuzluk gösterilebilir.

Bu doğrultuda mevcut araştırmanın temel amacı; çevredeki olası enfeksiyon işaretlerini izlemek suretiyle proaktif bir biçimde çeşitli duygusal, bilişsel ve davranışsal kaçınma tepkilerini harekete geçiren DBS'nin, bulaşıcı hastalık vektörü hayvan hedeflere yönelik bir duyarlılığa sahip olup olmadığının ve bu potansiyel duyarlılığın türdeş hedeflerdeki ne düzeyde olduğunun ortaya konulmasıdır. Bu amaçtan hareketle desenlenen araştırmada, ilgili literatürde sıklıkla kullanıldığı görülen nokta-izleme paradigmasından yararlanılmış ve seçici dikkat süreçlerinin, hastalık vektörü türdeş ve hayvan hedeflerin varlığında nasıl değişim gösterdiği incelenmiştir. Ek olarak, katılımcıların patojen duyarlılığını geçici olarak artırmak adına bir deneysel manipülasyon uygulanmış ve bunun seçici dikkat süreçleriyle etkileşim gösterip göstermediği mercek altına alınmıştır.

Deney 78 katılımcıyla (39 kadın, 39 erkek) yürütülmüştür. Sonuçlara göre hastalık vektörü türdeşlere yönelik dikkat yapışmasının, hastalık vektörü hayvanlara yönelik olana kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Buna karşın, nötr türdeş ile nötr hayvan hedefler arasında anlamlı bir dikkat yapışması farklılığı ile karşılaşılmasıdır. Yani DBS, hastalık vektörü hayvanlarla karşılaştırıldığında hastalık vektörü türdeşleri daha tehdit edici olarak değerlendirmektedir. Ancak bu eğilim, patojen tehdidinin geçici olarak belirginleştirilmesinden etkilenmemektedir. Bulgular DBS'nin, güncel salgınların çoğunun kaynağı olan hastalık vektörü hayvanlara yönelik duyarlılığının olmadığını göstermesi bakımından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: davranışsal bağışıklık sistemi, nokta-izleme, zoonotik hastalıklar, evrimsel uyumsuzluk teorisi.

İkinci Konuşma:

DBS ve Görsel Estetik Tercihler

Serkan Özçakan

Tarsus Üniversitesi

DBS'nin patojenleri tespit için kullandığı yollardan birinin morfolojik sapmaları izleme olduğu birçok çalışmada ortaya konmuştur (bkz. Ackerman ve ark., 2018; Miller ve Maner, 2012). Dahası, -DBS tetiklendiğinde- bu morfolojik sapmalara yönelik hassasiyet normal formlardan sapmış görsel uyarılara (ör. geometrik şekiller) karşı da gösterilmektedir (Nussinson ve ark., 2018). Mevcut araştırma, benzer bir etkinin görsel estetiğe yönelik değerlendirmeler için de söz konusu olup olmadığını inceleme amacı taşımaktadır. Bu çerçevede patojen tehdidi deneysel olarak belirgin hale getirilen katılımcıların, çeşitli resim sanatı ürünlerine ilişkin tercihlerinin farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir.

Sanat eserleri söz konusu olduğunda 'normalden sapmış' olarak değerlendirilebilecek uyarıların neler olabileceği incelendiğinde, görsel estetik literatüründe büyük önem teşkil eden 'gerçekçilik' parametresi öne çıkmaktadır. Gerçekçi-soyut spektrumunda; soyut resimlere yaklaştıkça dış dünyanın çarpıtılmış ve 'normalden sapmış' bir formda yansıtıldığı açıktır (Krajewska ve Waligorska, 2015). Buradan hareketle; patojen belirginliği altında, gerçekçi olmayan resimlerin daha az tercih edilebileceği öngörülmüştür. Çalışma, DBS aktivasyonu sonrası estetik beğenilerdeki değişimi ele alan ilk çalışma olma niteliği taşımaktadır.

Bu amaç doğrultusunda deney, 97 katılımcıyla (68 kadın, 29 erkek) gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar patojen belirgin (patojen tehdidi içeren görsellerin sunulduğu), diğer tehditler (patojen içermeyen ancak korku uyarı görsellerin sunulduğu) ve nötr (nötr görsellerin sunulduğu) olmak üzere üç deneysel koşula seçkisiz olarak atanmıştır. Ardından -önceden üç farklı profesyonel tarafından gerçekçi, belirsiz ve gerçek dışı olarak sınıflandırılmış olan- 24 resme dair beğeni düzeylerini bildirmiştir.

Sonuçlar öngörüyle uyumludur: Katılımcıların gerçek dışı ve belirsiz resimlere dair beğeni düzeyleri patojen belirginliğinden etkilenmektedir. Buna karşılık gerçekçi resimlere dair beğeni düzeyleri ise etkilenmemektedir. Daha açık bir ifadeyle, katılımcıların patojen belirgin görsellere maruz bırakıldığı koşulda, nötr ve korku içeren görsellere maruz bırakıldığı koşullara göre, gerçek dışı ve belirsiz resimleri daha az beğendikleri; gerçekçi resimleri beğeni düzeyindeyse bir değişim olmadığı görülmüştür. Bulgular; DBS aktivasyonunun, görsel estetik tercihlerde gerçekçilikten sapmaya yönelik bir tahammülsüzlük yarattığına işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Görsel estetik tercihler, davranışsal bağışıklık sistemi, patojen belirginliği

Üçüncü Konuşma:

DBS ve Beden Hareketleri

Ceren Metin

Ege Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

DBS'nin yüzde ve bedende meydana gelen her "normalden" sapışı -aktif bir bulaşıcı hastalık belirtisi olsun ya da olmasın- genelleştirerek bu anomalileri yakalamaya yönelik bilişsel bir hassasiyet gösterdiği (Nussinson ve ark., 2018) ve sosyal mesafelenme eğilimini düzenlediği (Brown ve ark., 2021; van Leeuwen ve Petersen, 2018) bilinmektedir. Başka bir ifadeyle, DBS'nin aktive olduğu durumda -hastalıkla doğrudan ilişkili olsun ya da olmasın (ör. insan yüzlerindeki kızarıklıklar veya lezyonlar, zararsız lekeler vb.) bireyler kaçınma ve hassasiyette artış gibi olumsuz birtakım tepkiler göstermektedir. Bunun başlıca nedeni, hastalıkların çeşitli morfolojik sapmalarla karakterize olmasıdır. Bu konudaki literatür tamamıyla statik uyaranlara (ör. insan yüzlerindeki deformasyonlar) dayanıyor olmakla eleştirilebilir. Oysa hastalıklar yüz ve beden morfolojisinde değişime yol açtığı gibi davranışlarda veya hareketlerde de bazı değişikliklere neden olmaktadır. Örneğin hastalık davranışları (*sickness behavior*) kambur bir postürü ve yavaş bir yürüyüşü içermektedir (Shakhar ve Shakhar, 2015). Bu çerçevede mevcut çalışma -katılımcılara bir animasyon programı (PoserPro12) vasıtasıyla yürüyüşü değişimlenmiş modeller sunarak- DBS aktivasyonunun farklı yürüyüş tiplerine (sağlıklı ve sağlıksız yürüyüş) nasıl tepki vereceğini ortaya koymaya çalışmıştır. (Sağlıksız yürüyüşle karakterize parametreler ilgili literatürden edinilip sözü geçen animasyonlara uygulanmıştır.)

Bu amaç doğrultusunda 93 katılımcı (47 kadın, 46 erkek) seçkisiz olarak, patojen belirgin (bulaşıcı hastalık sinyalleleyen görsellerin sunulduğu) veya nötr (nötr görsellerin sunulduğu) koşullardan birine atanmış, ardından sağlıklı ve hasta gibi yürüyen animasyonları izlemişlerdir. Sonuçlara göre, tüm katılımcıların (patojen belirginliğinden bağımsız bir şekilde), "sağlıksız" yürüyüşe sahip olan animasyonlardaki insanlarla, "sağlıklı" bir yürüyüşe sahip olanlara kıyasla daha düşük bir sosyal etkileşim arzusu içinde olduğu görülmüştür. Ayrıca, katılımcılar sağlıksız yürüyüş tipini sağlıklı yürüyüşe kıyasla daha olağan dışı olarak değerlendirmişlerdir. Dahası patojen belirginliği altındaki katılımcılarda bu etki daha da artmıştır. Bulgular, DBS'nin dinamik uyaranlara da duyarlı olduğunu gösteren ilk çalışma olması bakımından da önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: davranışsal bağışıklık sistemi, yürüyüş tipi, beden hareketleri, dinamik uyaranlar

Kaynakça

- Ackerman, J. M., Hill, S. E., ve Murray, D. R. (2018). The behavioral immune system: Current concerns and future directions. *Social and Personality Psychology Compass*, 12(2), e12371.
- Ackerman, J. M., Tybur, J. M. ve Blackwell, A. D. (2021). What role does pathogen avoidance psychology play in pandemics?. *Trends in Cognitive Sciences*, 25(3), 177-186.
- Brown, M., Tracy, R. E., Young, S. G. ve Sacco, D. F. (2021). Crowd salience heightens tolerance to healthy facial features. *Adaptive Human Behavior and Physiology*, 7(4), 432-446.
- Horberg, E. J., Oveis, C., Keltner, D. ve Cohen, A. B. (2009). Disgust and the moralization of purity. *Journal of Personality and Social Psychology*, 97(6), 963-976.
- Krajewska, A. ve Waligorska, A. (2015). Likeable likeness: Personality, experience and preference for abstract and low complexity art. *Psychologia*, 58(2), 61-74.
- Miller, S. L. ve Maner, J. K. (2012). "Overperceiving disease cues: The basic cognition of the behavioral immune system, *Journal of Personality and Social Psychology*, 102(6), 1198-1213.
- Murray, D. R. ve Schaller, M. (2012). Threat(s) and conformity deconstructed: Perceived threat of infectious disease and its implications for conformist attitudes and behavior. *European Journal of Social Psychology*, 42(2), 180-188.
- Murray, D. R., ve Schaller, M. (2016). The behavioral immune system: Implications for social cognition, social interaction, and social influence. M. P. Zanna ve J. M. Olson (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* (53. baskı) içinde (s. 75-129). Cambridge: Academic Press.
- Nussinson, R., Mentser, S. ve Rosenberg, N. (2018). Sensitivity to deviance and to dissimilarity: basic cognitive processes under activation of the behavioral immune system. *Evolutionary Psychology*, 16(4), 1474704918813433.
- Park, J. H., Schaller, M. ve Crandall, C. S. (2007). Pathogen-avoidance mechanisms and the stigmatization of obese people. *Evolution and Human Behavior*, 28(6), 410-414.
- Schaller, M. ve Murray, D. R. (2010). Infectious diseases and the evolution of cross-cultural differences. *Evolution, Culture, and the Human Mind*, 243-256.
- Schaller, M. ve Park, J. H. (2011). The behavioral immune system (and why it matters). *Current Directions in Psychological Science*, 20(2), 99-103.
- Shakhar, K. ve Shakhar, G. (2015). Why do we feel sick when infected—can altruism play a role?. *PLoS Biology*, 13(10), e1002276.

Tybur, J. M. ve Gangestad, S. W. (2011). Mate preferences and infectious disease: Theoretical considerations and evidence in humans. *Philosophical Transactions of the Royal Society B: Biological Sciences*, 366(1583), 3375-3388.

van Leeuwen, F. ve Petersen, M. B. (2018). The behavioral immune system is designed to avoid infected individuals, not outgroups. *Evolution and Human Behavior*, 39(2), 226-234.

Wolfe, N. D., Dunavan, C. P. ve Diamond, J. (2007). Origins of major human infectious diseases. *Nature*, 447(7142), 279-283.

İnsandışılaştırma: Türkiye’den Görgül Bulgular Bize Ne Söylüyor?

Panel Başkanı: Meral Gezici Yalçın

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Esra Hatice Oğuz Taşbaş, Esra Yalçın, Pınar Konuk, Fatma Can, Veysi Tanriverdi, Meral Gezici Yalçın

Gruplar arasındaki saldırganlığı anlamak için ileri sürülen insandışılaştırma kavramı, başkalarını “insan olarak” veya “yeterince insan olarak” görmemenin yol açtığı olumsuz davranışlara ve bu davranışların nasıl meşrulaştırıldığına odaklanmaktadır (Kelman, 1973; Opatow, 1990). İnsandışılaştırma, ahlak dışı davranışların meşrulaştırılmasını, böylece failin bilişsel ve duygusal yükten (vicdani rahatsızlık, suçluluk duyma veya utanç hissetme gibi) kurtulmasını sağlayan sosyo-bilişsel mekanizmalardan biri olarak da görülmektedir (örn., Bandura, 2002). Sonraki çalışmalarda insandışılaştırma daha örtük biçimlerde elde edilmiştir. İlk olarak, Leyens ve arkadaşları (2000, 2003), ikincil duyguların (suçluluk, pişmanlık, huzur, hayal kırıklığı, umut gibi sadece insanların hissettiği düşünülen duygulardır) dış gruplara daha az atfedilmesi üzerinden ölçümler almışlar ve bu durumu insanlıktan uzaklaştırma (infra-humanization) olarak adlandırmışlardır.

Haslam ve arkadaşları (2005, 2008) ise Leyens ve ekibinin aksine insandışılaştırmanın çok boyutlu olabileceğini hatta gruplar arası ilişkiler bağlamında olduğu kadar kişiler arası ilişkiler bağlamında da gözlenebileceğini ileri sürmüşlerdir. Bunun dışında, insandışılaştırma ölçümünü kişilik özelliklerinin (traits) başkalarına ne derece atfedildiği üzerinden ele almışlar ve insandışılaştırmanın iki boyutlu bir yapıda olduğunu görgül olarak ortaya çıkarmışlardır. Buna göre, insanları hayvanlardan ayıran özelliklerin (dürüstlük gibi ahlakla veya nezaket gibi medeniyetle ilgili olan özellikler ve üst düzey bilişsel işlevler) başkalarına daha az atfedilmesi hayvani insandışılaştırma, insanları robotlardan ayıran özelliklerin (duygular, irade sahibi olma ve kendi başına karar verme gibi fail olma özellikleri) başkalarına daha az atfedilmesi ise mekanik insandışılaştırma olarak tanımlanmıştır. Bugüne dek yapılan uluslararası çalışmalarla insandışılaştırmanın söz konusu iki boyutunun da farklı kültürlerde gözlemlendiği, bu boyutlar arasındaki ilişkinin gücünün ise kültüre özgü olarak değişebildiği gösterilmiştir (örn., Bain ve ark., 2009, 2012; Haslam ve ark., 2008).

Bu panelde, Türkiye’de farklı bağlamlarda (minimal veya sosyal gruplar) ve farklı ölçme yöntemleri (ikincil duyguların ve/veya kişilik özelliklerinin atfedilmesi) kullanılarak gerçekleştirilmiş olan araştırmaların bulguları üzerinde durulacaktır. İlk olarak, hem Leyens ve arkadaşlarının (ikincil duyguların atfetme) hem de Haslam ve ekibinin kullandığı (kişilik özelliklerini atfetme) ölçme yöntemlerini aynı çalışmada birleştiren, bunun yanında minimal grup paradigmasının temel sayıltılarına dayanarak grubun büyüklüğünün insandışılaştırma üzerindeki etkisine odaklanan araştırmanın bulguları anlatılacaktır. İkinci sunumda, yine Leyens ve arkadaşlarının yöntemini kullanan fakat bu süreci minimal gruplarda değil, gerçek bir sosyal grup bağlamında ele alan çalışmanın bulguları aktarılacaktır. Söz konusu çalışmada, yakın partner şiddetine maruz kalan mağdurların ne derece insandışılaştırıldığı ve bunun tanığın mağdura yardım etme isteğini ne derece etkilediği incelenmiştir. Son iki sunumda ise cinsiyet

ilişkilerini çeldiren durumlarda insandışılaştırmanın boyutları açısından ne tür farklılıkların olduğuna dair yapılan araştırmaların bulguları özetlenecektir. Bunlardan ilkinde (üçüncü sunum), cinsiyet değişkenlerinin (atfedilen cinsiyet, cinsiyet ifadesi, cinsel yönelim) insandışılaştırma üzerindeki etkisi incelenmiş olup, cinsiyet ifadesinin diğer cinsiyet değişkenlerinden farklı olarak insandışılaştırma üzerinde önemli bir role sahip olduğu gösterilmektedir. Son araştırma (dördüncü sunum) ise kadınlardan beklenen itibar kodunun dışında bir kadın profili kendilerine sunulduğunda, bahsi geçen kişiyi her iki boyutta da (hayvansı ve mekanik) farklılaşan derecelerde insandışılaştırdığı ortaya konmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İnsandışılaştırma, minimal ve sosyal gruplar, ikincil duygular, kişilik özellikleri, kişi ve grup bazında insandışılaştırma

Kaynakça

Bain, P., Park, J., Kwok, C., & Haslam, N. (2009). Attributing human uniqueness and human nature to cultural groups: Distinct forms of subtle dehumanization. *Group Processes and Intergroup Relations*, 12(6), 789-805. <https://doi.org/10.1177/1368430209340415>

Bain, P., Vaes, J., Kashima, Y., Haslam, N., & Guan, Y. (2012). Folk conceptions of humanness: Beliefs about distinctive and core human characteristics in Australia, Italy, and China. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43(1), 53-58. <https://doi.org/10.1177/0022022111419029>

Bandura, A. (2002). Selective moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Moral Education*, 31(2), 101-119. <https://doi.org/10.1080/0305724022014322>

Haslam, N., Bain, P., Douge, L., Lee, M., & Bastian, B. (2005). More human than you: Attributing humanness to self and others. *Journal of Personality and Social Psychology*, 89(6), 937-950. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.89.6.937>

Haslam, N., Kashima, Y., Loughnan, S., Shi, J., & Suitner, C. (2008). Subhuman, inhuman, and superhuman: Contrasting humans with nonhumans in three cultures. *Social Cognition*, 26(2), 248-258. <https://doi.org/10.1521/soco.2008.26.2.248>

Kelman, H. C. (1973). Violence without restraint: Reflections on the dehumanization of victims and victimizers. *Journal of Social Issues*, 29(4), 25-61.

Leyens, J. P., Cortes, B., Demoulin, S., Dovidio, J. F., Fiske, S. T., Gaunt, R., & Vaes, J. (2003). Emotional prejudice, essentialism, and nationalism, The 2002 Tajfel Lecture. *European Journal of Social Psychology*, 33(6), 703-717. <https://doi.org/10.1002/ejsp.170>

Leyens, J. P., Paladino, P., Rodriguez, R., Vaes, J., Demoulin, S., Rodriguez, A., vd. (2000). The emotional side of prejudice: The attribution of secondary emotions to ingroups and outgroups. *Personality and Social Psychology Review*, 4(2), 186-197. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0402_06

Opatow, S. (1990). Moral exclusion and injustice: An introduction. *Journal of Social Issues*, 46(1), 1–20. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1990.tb00268.x>

Birinci Konuşma:

Grup Büyüklüğü Minimal Gruplarda İnsandışılaştırmayı Etkiler mi?

Esra Hatice Oğuz Taşbaş

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Esra Yalçın

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Grubun büyüklüğünün uyma (Bon, 2005), karar alma (Amir ve ark., 2018) ve ayrımcılık (Leonardelli ve Brewer, 2001) gibi süreçlerde rol oynadığı bilinmektedir. Bununla birlikte, tarihsel olarak insandışılaştırılan gruplar (mülteciler, madde bağımlıları, evsizler vb.) genellikle azınlık gruplarıdır. Bu çalışmada grup büyüklüğünün insandışılaştırma üzerindeki etkisinin özellikle gerçek gruplarda değil minimal gruplarda araştırılması ile grupların üyelerinin sahip olduğu ortak geçmiş ve duygular ile ortaya çıkacak karıştırıcı değişkenlerin ortadan kaldırılması planlanmıştır (Simon ve Gutsell, 2019). Böylece, minimal grup bağlamında grup büyüklüğünün alt-insanlaştırma, hayvani ve mekanik insandışılaştırma üzerindeki etkilerinin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu yolla grup büyüklüğünün hem ikincil duyguların hem de pozitif ve negatif insan biricikliği ve insan doğası özelliklerinin atfedilmesi üzerindeki etkisinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Önkaydı yapılmış olan mevcut çalışmaya 93 üniversite öğrencisi katılmış, klasik minimal grup atamalarından biri olan Nokta Tahmin Görevi'ni tamamlayarak dört koşula (abartıcı-azınlık, abartıcı-çoğunluk, azımsayıcı-azınlık, azımsayıcı-çoğunluk) seçkisiz şekilde atanmıştır. Katılımcılar iç ve dış gruplarını insan özellikleri ve birincil-ikincil duygular bakımından değerlendirmiştir. Analizlerin sonuçları grup büyüklüğünden bağımsız olarak iç-gruba dış-gruptan daha fazla pozitif insan özellikleri atfedildiğini göstermiştir $F(1,92) = 25.904$, $p < .001$, $\eta^2 = .220$. Ayrıca, azınlık ve çoğunluk grupları ayrı ayrı ele alındığında grup büyüklüğünün insanlık algısında farklılaşmaya yol açtığı bulunmuştur. İç-grup çoğunluk olduğu zaman negatif insan doğası özellikleri negatif insan biricikliği özelliklerinden daha fazla atfedilmiştir, $F(1,47) = 13.242$, $p < .01$, $\eta^2 = .220$, fakat bu fark iç-grup azınlık olduğu durumda ortaya çıkmamıştır, $F(1,44) = 2.45$, $p = .13$, $\eta^2 = .053$. Buna paralel olarak, çoğunluk olan iç-gruba ikincil duygular, azınlık olan dış-gruptan daha fazla atanmıştır $F(1,47) = 5.588$, $p = .02$, $\eta^2 = .106$. Ancak azınlık iç-grupla çoğunluk dış-grup arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır $F(1,44) = 2.167$, $p = .15$, $\eta^2 = .106$. Bu bulgular, minimal gruplarda sayısal azınlık ve çoğunluk grubu üyesi olmanın insanlık algısını etkileyebileceğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: İnsandışılaştırma, grup büyüklüğü, minimal gruplar,

Kaynakça

Amir, O., Amir, D., Shahar, Y., Hart, Y., ve Gal, K. (2018). The more the merrier? Increasing group size may be detrimental to decision-making performance in nominal groups. *PLOS ONE*, 13(2): e0192213. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0192213>

Bond, R. (2005). Group size and conformity. *Group Processes & Intergroup Relations*, 8(4), 331–354. <https://doi.org/10.1177/1368430205056464>

Leonardelli, G. J., ve Brewer, M. B. (2001). Minority and majority discrimination: When and why. *Journal of Experimental Social Psychology*, 37(6), 468–485. <https://doi.org/10.1006/jesp.2001.1475>

Simon, J. C., ve Gutsell, J. N. (2020). Effects of minimal grouping on implicit prejudice, infracumanization, and neural processing despite orthogonal social categorizations. *Group Processes & Intergroup Relations*, 23(3), 323–343. <https://doi.org/10.1177/1368430219837348>

İkinci Konuşma:

İnsanlıktan Uzaklaştırma ve Partner Şiddeti Mağdurlarına Yardım Etme

Pınar Konuk

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Fatma Can

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bu çalışmanın amacı, yakın partner şiddetinde mağduru algılanan insanlığı ile yardım etme istekliliği arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Bu araştırmada Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesinde öğrenim gören 405 öğrenciden elde edilen veriler kullanılmıştır. Bu amaçla katılımcılara seçkisiz olarak aldatma şüphesi durumunda itiraf olan ya da itiraf olmayan bir şiddet senaryosu verilmiştir. Ardından 6 birincil (3 olumlu, 3 olumsuz) 6 ikincil (3 olumlu, 3 olumsuz) duygudan oluşan bir ölçek üzerinden mağduru insanlıktan uzaklaştırma düzeyleri ölçülmüştür. Bağımlı değişken ölçümü olarak katılımcılardan, saldırıya tanık olan bir komşuymuş gibi mağdura yardım ve destek sağlamaya istekliliklerini belirtmeleri istenmiştir. İkincil duygu ve yardım etme puanlarının cinsiyete ve koşula göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan çok yönlü varyans analizi sonuçlarına göre, itiraf olmadığı koşulda ortalama ikincil duygu puanları ($Ort. = 30.49, S = 5.42$) itiraf koşulundaki ortalama ikincil duygu puanlarından ($Ort. = 24.05, S = 8.37$) anlamlı olarak daha yüksektir, $F(1,369) = 24.29, p < .05, \eta^2 = .06$. Mağdura yardım etme puanlarına bakıldığında ise itiraf olmadığı koşulda ortalama yardım etme puanlarının ($Ort. = 87.82, S = 12.49$) itiraf koşulundaki yardım etme ortalama puanlarından ($Ort. = 82.07, S = 14.66$) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmüştür, $F(1,369) = 8.54, p < .05, \eta^2 = .02$. Cinsiyete göre yardım etme puanlarına bakıldığında, kadınların ortalama yardım etme puanları ($Ort. = 87.47, S = 11.33$) erkeklerin ortalama yardım etme puanlarından ($Ort. = 77.54, S = 17.73$) anlamlı olarak daha yüksektir, $F(1,369) = 48.02, p < .05, \eta^2 = .11$. Son olarak, koşul ve mağdura yardım etme arasındaki ilişkide insanlıktan uzaklaştırmanın aracılık etkisine bakıldığında ise, koşulun yardım etme üzerindeki dolaylı etkisi aracılığın anlamlı olduğunu doğrulamıştır ($b = .92, SE = .44, \%95 \text{ GA } [.11, 1.85]$). Bulgular mağduru suçlama açısından tartışılmış ve önleme stratejileri için öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İnsanlıktan uzaklaştırma, birincil duygular, ikincil duygular, yardım etme.

Üçüncü Konuşma:

Hedef Kişinin Cinsiyet İfadesinin ve Cinsel Yönelim Bilgisinin İnsandışılaşdırmaya Etkileri

Veysi Tanriverdi

Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Cinsiyetle ilgili değişkenlerin insanlık algısı üzerinde etkisi var mıdır? Bu araştırma sorusundan türetilen hipotezleri test etmek amacıyla 2 (atfedilen cinsiyet: kadın ismi veya erkek ismi) x 2 (cinsiyet ifadesi: kadınsı görünüm veya erkeksi görünüm) x 2 (cinsel yönelim bilgisi: heteroseksüel veya eşcinsel) gruplararası faktöryel desenin kullanıldığı iki ayrı deney yapılmıştır. İnsanlık algısı, insanı hayvanlardan (insan biricikliği) ve robotlardan (insan doğası) ayıran özelliklerinin hedef kişiye ne derece atfedildiği üzerinden elde edilmiştir. Toplamda 131 üniversite öğrencisinin (yaş *Ort.* = 20.05; *SS* = 2.12; 59 kadın) yer aldığı birinci deneyde, sadece cinsiyet ifadesinin insanlık algısı üzerindeki temel etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Kadınsı cinsiyet ifadesine sahip kişilere erkeksi cinsiyet ifadesine sahip olanlara kıyasla insan doğasına ait özellikler anlamlı şekilde daha fazla atfedilmiştir. Toplam 146 üniversite öğrencisinin (yaş *Ort.* = 21.59 *SS* = 1.69, 105 kadın) katıldığı ikinci deneyde ise hem cinsiyet ifadesi hem de cinsel yönelimin temel etkileri insanlık algısı üzerinde gruplar arasında anlamlı farklar ortaya çıkarmıştır. Kadınsı cinsiyet ifadesine sahip bireylere erkeksi cinsiyet ifadesine sahip olanlara kıyasla, ve eşcinsellere heteroseksüellere kıyasla insan doğasına ait özellikler anlamlı şekilde daha fazla atfedilmiştir. Ayrıca ikinci çalışmada, cinsiyet ve cinsiyet ifadesinin ortak etkisinin anlamlı olduğu, insan biricikliğine ait özelliklerin, erkeksi cinsiyet ifadesine sahip olan erkeklere (cinsiyetle uyumlu cinsiyet ifadesi) erkeksi cinsiyet ifadesine sahip olan kadınlara (cinsiyetle uyumsuz cinsiyet ifadesi) kıyasla daha çok atfedildiği bulunmuştur. İkinci çalışmada yazılı materyal (vinyet) yerine görsel materyalin (fotoğraf) kullanılması daha fazla hipotezin desteklendiği bulgular ortaya çıkarmıştır. Bulgular genel olarak değerlendirildiğinde, kadınsılığın doğayla ve duygusallıkla, erkeksiliğin ise kültürle ve rasyonellikle özdeşleştirildiğini ortaya koyan alan yazınla uyumlu yönde olduğu görülmektedir. Cinsiyet ifadesinin cinsiyetten ve cinsel yönelimden bağımsız bir değişken olduğunun ortaya konması, bu araştırmanın alana en önemli katkısıdır. Saç kesimi, giyim şekli gibi fiziksel görünümle dışı vurulan ve cinsiyetin önemli bir edimsel yönü olan cinsiyet ifadesi, insanlık algısında anlamlı bir fark ortaya çıkarmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet ifadesi, insandışılaşdırma, insan doğası, insanın biricikliği

Dördüncü Konuşma:

Kadını İtibar Kodunun Çeldirilmesinin Kadınların İç Grup Üyesini İnsandışlaştırması Üzerindeki Etkisi

Meral Gezici Yalçın

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Türkiye'nin de içinde sayıldığı itibar kültürlerinde (honor cultures) bireylerin saygınlıkları (respect, reputation) davranışlarına bağlıdır (örn., Üskül vd., 2019, 2012). Bireyler cinsiyetlerine özgü olarak onlardan beklenen davranışları yerine getirmediğinde saygınlıklarını kaybedebilirler. İtibar kültürlerinde kadınların cinsel olarak saflığını koruması, partnerine sadık kalması ve ailedeki erkeklere boyun eğmesi beklenirken, erkeklerden ailenin geçimini sağlaması ve ailenin itibarını koruması beklenir (örn., Cihangir, 2013; Vandello ve Cohen, 2003). Patriyarkal ilişkilerin hüküm sürdüğü tüm toplumlarda gözlenen cinsiyete dayalı iş bölümünden farklı olarak itibar kültürlerinde birey edimleriyle cinsiyete özgü itibar kodunun dışına çıktığında hem kendinin hem de ailesinin saygınlığını ve itibarını zedeleyebilir. Dolayısıyla hem kadınlar hem de erkekler itibarlarına zarar verebilecek edimlerden kaçınırlar. Fakat şimdiye kadar yapılan çalışmalarda itibar kodunu çeldiren kişilerin ne derece insandışlaştırıldığına dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Alan yazında kadınların insandışlaştırılmasıyla ilgili az sayıda da olsa araştırmaya rastlanmaktadır (örn., Rudman ve Mescher, 2012). Öte yandan, kadınlarla ilgili yapılan çalışmalar ağırlıklı olarak cinsel nesneleştirilme ile ilgilidir (örn., Heflik vd., 2011; Vaes vd., 2011). Biz bu araştırmada, itibar kodunun dışına çıkan bir üniversite öğrencisi kadının kendi iç grup üyesi diğer kadınlar tarafından ne derece insandışlaştırıldığını incelemeyi amaç edindik. Bu amaç doğrultusunda üniversite öğrencileriyle cinsiyet kodunun çeldirildiği öykülerin kullanıldığı (0 = itibar koduyla uyumlu, 1 = itibar koduna aykırı hareket eden) ve önkaydı yapılmış olan dört farklı çalışma gerçekleştirdik. Çalışmalarda katılımcılara, kadınlardan beklenmeyen bir mesleği seçerek erkeklerle rekabet eden (Çalışma 1, N = 74), mezun olduktan sonra eşi istemediği halde çalışmaya devam etmek isteyen (Çalışma 2, N = 87), eşinden daha yüksek ücret kazanacağını bilse de bu durumu sürdüren (Çalışma 3, N = 104) ve çocuk sahibi olduktan sonra çalışmaya devam edeceğini belirten (Çalışma 4, N = 133) bir kadın profili sunulmuştur. Bulgulara göre itibar kodunun dışına çıkan kadın profili hem hayvansı hem de mekanik insandışlaştırmaya maruz kalmaktadır. Her bir çalışma özelinde insandışlaştırmının her iki boyutu açısından elde edilen bulgular alan yazın bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kadını itibar kodu, hayvansı insandışlaştırma, mekanik insandışlaştırma

Kaynakça

- Cihangir, S. (2013). Gender specific honor codes and cultural change. *Group Processes and Intergroup Relations*, 16(3), 319-333. <https://doi.org/10.1177/1368430212463453>
- Heflick, N. A., Goldenberg, J. L., Cooper, D. P., & Puvia, E. (2011). From women to objects: Appearance focus, target gender, and perceptions of warmth, morality and competence. *Journal of Experimental Social Psychology*, 47(3), 572–581. <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2010.12.020>
- Rudman, L. A., & Mescher, K. (2012). Of animals and objects: Men's implicit dehumanization of women and male sexual aggression. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 38(6), 734–746. <https://doi.org/10.1177/0146167212436401>
- Üskül, A. K., Cross, S. E., Günsoy, C., & Gul, P. (2019). Cultures of honor. In D. Cohen & S. Kitayama (Eds.), *Handbook of cultural psychology* (pp. 793–821). The Guilford Press.
- Üskül, A. K., Cross, S. E., Sunbay, Z., Gercek-Swing, B., & Ataca, B. (2012). Honor bound: The cultural construction of honor in Turkey and the northern US. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 43, 1131–115. <https://doi.org/10.1177/0022022111422258>
- Vaes, J., Paladino, P., & Puvia, E. (2011). Are sexualized women complete human beings? Why men and women dehumanize sexually objectified women. *European Journal of Social Psychology*, 41, 774–785. <https://doi.org/10.1002/ejsp.824>
- Vandello, J. A., & Cohen, D. (2003). Male honor and female fidelity: Implicit cultural scripts that perpetuate domestic violence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(5), 997–1010. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.84.5.997>

İlişki Doyumu, Uyumu ve Kalitesi Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmaların Sistemik Derlemesi

Panel Başkanı: Arzu Araz

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Arzu Araz, Nesrin Kara, Büşra Bahar Balcı, Özge Sarıyer Yılmaz

Araştırmacılar uzun yıllardır evlilik/ ilişki doyumu, uyumu ve kalitesi anahtar kelimeleri ile evliliğin yapısını, dinamiklerini incelemektedirler. Söz konusu değişkenlerin ilişkilerin doğasını anlamak ve olumlu ilişkileri desteklemeye yardımcı olacak müdahale programlarını düzenlemek açısından önemi büyüktür ancak hangi kavramın neyi kapsadığı ve ölçümünün neyi içerdiğine dair farklı görüşler bulunmakta, çoğu zaman bu kavramların birbiri yerine kullanıldığı görülmektedir (Delatorre ve Wagner, 2020).

Evlilik doyumu, bireylerin genel olarak evliliklerini düşündüklerinde hissettikleri olumlu duygular olarak tanımlanırken (örn. Tavakol, Nikbakht, Behboodi Moghadam, Salehiniya ve Rezaei, 2017), evlilik uyumu partnerlerin evliliğe/birbirlerine alışma, uyma ve bir takım haline gelmelerini anlatmak için kullanılmaktadır (örn. Kendrick ve Drentea, 2016; Spanier ve Cole, 1976). İlişki kalitesinin ise ilişki doyumu ile eş anlamlı olmasına rağmen ilişkinin olumlu ve olumsuz yönlerini yansıtmaması açısından daha geniş bir içeriğe sahip olduğu savunulmaktadır (örn. Rogge, Finstam, Crasta ve Maniaci, 2016).

Bu panelde evlilik/romantik ilişki dinamiklerini çiftler bazında boylamsal olarak çalışan araştırmaların sistemik bir derlemesinin sunulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Web of Science ve Science Direct veri tabanlarında 1990-2021 yılları arasında yayınlanan çalışmalar İngilizce olarak “çift”, “boylamsal”, “evlilik doyumu”, “evlilik uyumu” ve “evlilik kalitesi” anahtar kelimeleri kullanılarak taranmıştır. Sistemik derleme çalışması için toplam 80 araştırmanın kriterleri karşıladığı görülmüş ve söz konusu çalışmalar, yazarlarının örneklemlerini tanımlarken vurguladıkları özellikler göz önünde bulundurularak sekiz kategoride değerlendirilmiştir: evli ya da birlikte yaşayan (n= 23), yeni evli (n= 19), bir hastalıkla mücadele eden (n= 9), çocuğu olan (n=10), flört/nişan döneminde olan (n= 2), bebek bekleyen/hamilelik döneminde olan (n= 9), LGBTİ+ (n= 1) ve bu kategorilerin herhangi birinde yer almayan çiftler (n= 7). Bu panel kapsamında ilk sunumda sistemik derleme çalışmasının yöntemi ve derlemeye dahil edilen araştırmaların genel özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Panelin ikinci sunumunda, derlemenin “evli/birlikte yaşayan çiftler”, “yeni evli çiftler” ve “çocuğu olan çiftler” kategorilerini oluşturan araştırmalar hakkında bilgi aktarılacaktır. Panelin üçüncü sunumunda ise “bir hastalıkla mücadele eden çiftler” ve “bebek bekleyen çiftler” kategorilerinin bulguları sunulacaktır. Panel genel bir değerlendirme ve gelecek çalışmalar için önerilerle sonlandırılacaktır.

Anahtar Kelimeler: evlilik doyumu, evlilik uyumu, evlilik kalitesi, boylamsal, çift

Kaynakça

Delatorre, M. Z. ve Wagner, A. (2020). Marital quality assessment: Reviewing the concept, instruments, and methods. *Marriage & Family Review*, 56(3), 193-216, DOI: 10.1080/01494929.2020.1712300.

Kendrick, H. M. ve Drentea, P. (2016). Marital adjustment. C. L. Shehan (Ed.), *Encyclopedia of Family Studies* içinde (s. 1–2). John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781119085621.wbefs071>

Rogge, R. D., Fincham, F. D., Crasta, D. ve Maniaci, M. R. (2017). Positive and negative evaluation of relationships: Development and validation of the Positive–Negative Relationship Quality (PN-RQ) scale. *Psychological Assessment*, 29(8), 1028.

Spanier, G. B. ve Cole, C. L. (1976). Toward clarification and investigation of marital adjustment. *Journal of Sociology of the Family*, 6, 121–146.

Tavakol, Z., Nikbakht N.A., Behboodi Moghadam, Z., Salehiniya, H. ve Rezaei, E. (2017). A review of the factors associated with marital satisfaction. *Galen Medical Journal*, 6, 3.

Birinci Konuşma:

İlişki Doyumu, Uyumu ve Kalitesi Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmalar: Sistemik Derlemenin Yöntemi ve Dahil Edilen Araştırmaların Genel Özellikleri

Nesrin Kara

Marmaris Devlet Hastanesi

Psikoloji biliminin ve aile çalışmalarının en çok çalışılan konuları arasında evlilik/romantik ilişki doyumu, uyumu ve kalitesi yer almaktadır. İlgili alan yazına bakıldığında doyum, uyum ve kalite değişkenleri konusunda bir görüş birliğinin olmadığı, kavramsallaştırma ve ölçmede bu kavramların iç içe geçtiği görülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar, söz konusu değişkenlerin ilişkinin devam edip etmemesi konusunda belirleyici olmaları nedeniyle önemlidir. Kuşkusuz boylamsal çalışmalar evliliğin zaman içindeki gelişimini, değişimini ve dönüşümünü anlamada büyük bir zenginlik sağlamaktadır. Evlilik/romantik ilişki dinamiklerini çiftlerle ve boylamsal olarak çalışan araştırmaların sistemik bir derlemesini oluşturmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmamızda, Web of Science ve Science Direct veri tabanlarında “çift”, “boylamsal”, “evlilik doyumu”, “evlilik uyumu” ve “evlilik kalitesi” anahtar kelimeleri kullanılarak, 1990-2021 yılları arasında yayınlanan araştırmalar PRISMA kriterleri dahilinde taranmıştır. Tarama yapılırken “çift” ve “boylamsal” kelimeleri sabit kalmış, diğer 3 anahtar kelime tek tek eklenerek ilgili makalelere ulaşılmıştır. Panelin bu sunumunda sistemik derleme çalışmasının yöntemi ve derlemeye dahil edilen araştırmaların genel özellikleri hakkında bilgi verilecektir. Bu amaç doğrultusunda öncelikle ilişki doyumu, uyumu ve kalitesi kavramlarının tanımlarına, bu kavramların benzeşen ve farklılaşan yönlerine, tarama sonucunda ulaşılan makalelerin sistemik derlemeye dahil edilme/dışlanma kriterlerine, makalelerin genel niteliklerine ve örneklem özellikleri baz alınarak yapılan sınıflandırmaya dair bilgiler aktarılacaktır.

Anahtar Kelimeler: ilişki doyumu, ilişki uyumu, ilişki kalitesi, boylamsal, sistemik derleme

İkinci Konuşma:

İlişki Doyumu, Uyumu ve Kalitesi Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmalar: Evli/Birlikte Yaşayan, Yeni Evli ve Çocuklu Çiftler

Büşra Bahar Balcı

Samsun Üniversitesi

Romantik ilişki ve evlilik sürecinde bazı dönemler diğer dönemlere kıyasla daha fazla değişim içermektedir. Evliliğin ilk yılları veya çocuk büyütülen dönemler bunlara örnek olarak verilebilir. Bu dönemlerde çiftlerin yaşadıkları deneyimlere odaklanan çalışmalar ilişkilerin doğasına dair çıkarımlar yapabilmek için oldukça önemlidir ve literatüre ciddi katkı sağlayabilir. Bu sunumun amacı, derlemenin “evli/birlikte yaşayan”, “yeni evli” ve “çocuğu olan çiftler” kategorilerini oluşturan boylamsal araştırma bulgularını sunmaktır. Evli/birlikte yaşayan örneklemedeki çiftlerle yapılan çalışmaların ($n = 23$) dini mezhep benzerliği, iş yükü, kadın eşin çalışması, ekonomik baskı, benlik belirginliği, öz saygı, eşten alınan bakım, alkol ve sigara kullanımı, terapötik müdahale etkisi, duygu düzenleme, zihinsel sağlık, kayıp, boşanma düşüncesi ve çatışma sırasındaki olumlu etki gibi değişkenleri ele aldığı görülmektedir. Yeni evli çiftlerle yapılan çalışmalar ($n = 19$) evliliğin ilk yıllarındaki çiftlerin deneyimlerine odaklanarak ilişki doyumu/uyumu/kalitesi ile ilişkili olan bağlanma, çatışma çözme, evlilik öncesi ilişki uyumu, evliliği sürdürmeye yönelik davranışlar ve evlilikteki gerginlik gibi değişkenleri ele almaktadır. Çocuğu olan çiftlerle yapılan çalışmalarda ise ($n = 10$) ölçümler çoğunlukla doğumdan kısa bir süre sonra alınmaya başlayıp ilerleyen yıllarda aralıklı olarak devam ederek evlilik etkileşimleri, doğum sonrası depresyon ve göçmenlik gibi faktörlerin ilişkisini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: yeni evli çift, hamilelik dönemi, çocuklu çift, evlilik, boylamsal çalışma

Üçüncü Konuşma:

İlişki Doyumu, Uyum ve Kalitesi Üzerine Çiftlerle Yapılan Boylamsal Çalışmalar: Hastalıkla Mücadele Eden Çiftler ve Bebek Bekleyen Çiftler

Özge Sarıyer Yılmaz

Kadir Has Üniversitesi

Bireylerin mücadele etmek durumunda kaldığı çeşitli hastalıkların, hastanın fizyolojisini ve psikolojisini nasıl etkilediği Tıp ve Psikoloji alanında önemli bir çalışma konusudur. Diğer yandan araştırmacılar bireyin bu hastalığının, yakın çevresini nasıl etkilediği ve kişinin bu süreçte yakın çevresinden nasıl etkilendiği sorularına da yanıt bulmaya çalışmaktadır (Robles ve ark., 2014). Çünkü kişi hastalığı ile mücadelede en yakınlarının desteğine, takibine ve bakımına ihtiyaç duymakta, hastalığın oluşturduğu koşullar bakımından duygusal ve fiziki yardımı yine en yakınlarından alabilmektedir (Revenson ve Delongis, 2010). Özellikle çift ilişkilerinde hastalık durumu, çiftin her ikisini de etkileyerek tedavi için kararlar alma, sorumlulukların yeniden dağıtılması ve hastalığın stresi ile baş etmelerini ve ilişki doyumu/uyumu/kalitesini etkileyebilmektedir (Berg ve Upchurch, 2007). Evlilikte hastalıkla mücadele odaklı boylamsal olmayan çalışmalar, hastalık durumunun yarattığı stresle baş etmede yararlı stratejiler kullanılmasının ve eşlerin birbirine destek olmasının, hasta eşin psikolojik sağlığını olumlu etkilediğini göstermektedir (Meier ve ark., 2011). Ayrıca hasta eş için sosyal destek ve iyi bakım, kişinin hastalıkla fiziksel olarak baş etmesinde fayda sağlayıp hastalığın gerilemesine de neden olabilmektedir (Revenson, Kayser ve Bodenmann, 2005; Weitkamp ve ark. 2021). Bu sunumun amacı, sistematik derlemenin “hastalıkla mücadele eden çiftler” ve “bebek bekleyen çiftler” kategorilerini oluşturan araştırma bulgularını sunmaktır.

Bir hastalıkla mücadele eden çiftlerin ilişki doyumu ve uyumunun boylamsal olarak araştırıldığı 1990 sonrası çalışmalarda (n= 9) stres, aile yapısı, çocukla ilgili yükler, eşlerin yaşadığı rol düzenleme sorunları, rol çatışması, evlilik istikrarı, hastalıkla ilgili değişiklikler, devam eden taleplerin karşılanması, psikolojik sıkıntıların artması, ameliyat ve sonrasındaki süreç, zaman, eşlerin fiziksel ve psikolojik sağlıkları, sosyal destek, kısırlık tanısı alma ve danışmanlık alma değişkenlerinin çalışıldığı görülmektedir. Bebek bekleyen çiftlerle yapılan çalışmalarda (n= 9) ise hamileliğin belli dönemlerinde ve doğumdan sonra çiftlerin ilişki doyumundaki değişiklikler, bunlarla ilişkili olabilecek hamilelik niyeti, iletişim, ortak ebeveynlik, doğum öncesi ilişki kalitesi, sosyal destek ve eşlerin özellikleri gibi değişkenler incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: ilişki doyumu, ilişki uyumu, ilişki kalitesi, boylamsal, hamilelik, hastalıkla mücadele

Kaynakça

- Berg, C. A., & Upchurch, R. (2007). A developmental-contextual model of couples coping with chronic illness across the adult life span. *Psychological bulletin*, *133*(6), 920.
- Meier, C., Bodenmann, G., Mörgeli, H., & Jenewein, J. (2011). Dyadic coping, quality of life, and psychological distress among chronic obstructive pulmonary disease patients and their partners. *International journal of chronic obstructive pulmonary disease*, *6*, 583.
- Revenson, T. A., & DeLongis, A. (2010). Couples coping with chronic illness. In S. Folkman (Ed.), *Handbook of coping and health* (pp. 101–123). New York, NY: Oxford Press.
- Revenson, T. A., Kayser, K., & Bodenmann, G. (2005). Introduction. In T. A. Revenson, K. Kayser, & G. Bodenmann (Eds.), *Couples coping with stress: Emerging perspectives on dyadic coping* (pp. 3–10). Washington, DC: American Psychological Association.
- Robles, T., Slatcher, R., Trombello, J., & McGinn, M. (2014). Marital quality and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, *140*(1), 140-187.
- Weitkamp, K., Feger, F., Landolt, S. A., Roth, M., & Bodenmann, G. (2021). Dyadic Coping in Couples Facing Chronic Physical Illness: A Systematic Review. *Frontiers in Psychology*, *12*, 21-35.

Sığınmacılara Karşı Yaklaşımlar: Tolerans, İnsandışılaştırma ve Temas Kavramlarına Farklı Bir Bakış

Panel Başkanı: Nur Soylu Yalçinkaya

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Nur Soylu Yalçinkaya, Sevgi Yakın, Berfin Acar, Sabahat Çiğdem Bağcı

Bu panel, Türkiye bağlamında Suriyeli sığınmacılara karşı baskın grup üyelerinin yaklaşımlarına odaklanmaktadır. Alanyazında farklı bağlamlarda gerçekleştirilen çalışmalar, sığınmacı/mültecilere ve genel olarak göçmenlere karşı önyargı ve ayrımcılık gibi dışlayıcı tutum ve davranışların tehdit algısıyla birlikte arttığına dair kanıt sunmaktadır (Stephan ve Stephan, 1985; Verkuyten, 2009). Çoğu zaman baskın kesim tarafından göçmenlerin göç ettikleri topluma kültürel olarak asimile olması beklenmekte ve kültürel benzeşmeyle birlikte tehdit algısı ve dışlayıcı tutumlarda düşüş gözlenebilmektedir (Reijerse ve ark., 2013). Panelin amacı, baskın grupların göçmenlere karşı yaklaşımları ile ilgili alanyazında sıklıkla ele alınan bazı kavramların tanımlarını sorgulamaya açmak ve Türkiye bağlamındaki uygulamalarını tartışmaktır. Paneldeki ilk konuşma, tolerans kavramını ele almaktadır. Tolerans kavramı alanyazında genel olarak olumlu bir tavır olarak ele alınsa da, azınlık grupların var oluş biçimlerinin olduğu gibi kabullenilmesinden ziyade, tasvip edilmediği halde müdahale edilmemesi anlamına gelmektedir. İlk konuşmada baskın grup üyelerinin azınlık grup üyelerine yönelik toleransı bu grup üyelerinin kabul görmesi veya ayrımcılığa maruz kalma durumlarına kıyasla nasıl değerlendirdiği tartışılmaktadır. Toleransa dair yorumların, baskın kesimin algıladığı tehdit algısıyla şekillenebileceğine dair bulgular sunulmaktadır. Örneğin, yüksek tehdit uyandıran bir azınlık grubun tolere edilmesi düşük tehdit uyandıran bir grubun tolere edilmesine göre daha olumlu bir tavır (kabullenmeye yakın) olarak değerlendirilmektedir. Paneldeki ikinci konuşma, göçmenlere karşı olumsuz tutum ve davranışları meşrulaştırma aracı olarak kullanılan insandışılaştırma kavramını kültürel perspektiften ele almaktadır. İnsandışılaştırma, dış grupları iç gruba göre daha az insani olarak algılama eğilimi olarak tanımlanmaktadır (Kteily ve ark., 2015). Bu tür eğilimler sıklıkla insana has olarak nitelenen duyguların, iç gruba kıyasla dış gruplara daha az atfedilmesi üzerinden ölçülmektedir. Ancak alanyazın, insandışılaştırmanın kültürel bağlama has olarak gelişen “insan olma” tanımları üzerinden farklı biçimlerde ortaya çıkabileceğini henüz ele almamıştır. Bu doğrultuda ikinci çalışmada, onur ya da namus kültürü olarak tanımlanan Türkiye bağlamında mültecilerin onurlu olmadığına dair söylemlerin bir insandışılaştırma örneği olarak ele alınabileceği önerilmektedir. Kültürel benzeşme gösteren Suriyeli mültecilerin daha onurlu olarak nitelendirildiği ve onur atıflarının mülteci karşıtlığını yordadığı gösterilmektedir. Üçüncü konuşma, mültecilere karşı tutum ve davranışların zaman içinde görece daha olumlu hale gelmesini sağlayabilen etmenlerden biri olan gruplararası temasın farklı biçimlerini tartışmaktadır. Alanyazın, bazı faktörlerin temasın olumlu etkilerinin ortaya çıkmasında etkili olabileceğini göstermektedir. Gündelik hayatta gerçekleşen doğrudan (yüzyüze) temasın yanında, dolaylı temas medya üzerinden de

gerçekleşebilmekte, özellikle sığınmacılar bağlamında olumsuz temas deneyimlerinin edinilmesine yol açabilmektedir. Üçüncü konuşmada, doğrudan ve kitle-aracılı gerçekleşen olumlu ve olumsuz temasın Suriyeli ve Afgan sığınmacılara yönelik tehdit algısı ve insandılaştırma eğilimleri üzerindeki rolüne dair bulgular sunulmaktadır. Türkiye'deki sığınmacılara yönelik görece olumlu ve olumsuz yaklaşımlara dair sunulan bulgular birlikte değerlendirilerek tartışılacaktır. Buna göre, baskın kimlikten farklılaşan gruplara karşı olumsuz yaklaşımların temelde farklılıkların uyandırdığı tehdit hissiyle ilişkilendiği yönündeki bulgular Türkiye bağlamında da desteklenmektedir. Gruplararası temas ile kültürel benzeşme göçmen gruplara karşı görece olumlu yaklaşımları destekleyebilmektedir. Görece olumlu (tolerans) ya da olumsuz (insandılaştırma) olgulara, kültürel bağlama has biçimlerde anlam yüklenebilmesinin tartışılması, gruplararası ilişkiler alanyazınının gelişmesi açısından önemlidir.

Kaynakça

Kteily, N., Bruneau, E., Waytz, A., & Cotterill, S. (2015). The ascent of man: Theoretical and empirical evidence for blatant dehumanization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(5), 901-931.

Reijerse, A., Van Acker, K., Vanbeselaere, N., Phalet, K., & Duriez, B. (2013). Beyond the ethnic-civic dichotomy: Cultural citizenship as a new way of excluding immigrants. *Political Psychology*, 34(4), 611-630.

Stephan, W. G., & Stephan, C. W. (1985). Intergroup Anxiety. *Journal of Social Issues*, 41(3), 157-175.

Verkuyten, M. (2018). The benefits of studying immigration for social psychology. *European Journal of Social Psychology*, 48(3), 225-239. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2354>

Birinci Konuşma:

Gruplararası Toleransa Çoğunluk Grup Üyelerinin Bakış Açısı: Algılanan Tehdidin Rolü

Berfin Acar

Sabancı Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Azınlık gruplara yönelik tolerans çoğu zaman toplumları ileri götürdüğü düşüncesiyle olumlu bir dışgrup davranışı olarak bilinse de, azınlık grup üyeleri arasında ‘katlanılma’ hissi oluşturarak bu grup üyelerinin psikolojik sağlıklarını zedeleyebilmektedir. Bu konuda yürütülen görgül çalışmalardaki artışa rağmen, çoğunluk grup üyelerinin azınlık gruplara yönelik toleransı nasıl algıladıkları bilinmemektedir. Bu çalışmada dört farklı çalışma ile çoğunluk grup üyelerinin a) toleransı ayrımcılık ve kabul edilme deneyimlerinden ne şekilde ayrıştırdıkları, b) tolerans deneyimini ayrımcılık ve kabul edilmeye kıyasla ne derece olumlu değerlendirdikleri ve c) bu değerlendirmelerin algılanan tehdit tarafından nasıl şekillendiği incelenmiştir. Birinci çalışmada (N = 214), Türklerin Suriyeli sığınmacılara ilişkin tehdit algıları arttıkça bu grubun tolere edilmesini daha fazla ‘kabul edilme’ şeklinde algıladıkları bulunmuştur. İkinci (N = 161, yerel örneklem-Suriyeli sığınmacılar, algılanan tehdidin yüksek olduğu grup bağlamı) ve üçüncü (N = 206, öğrenci örnekleme-LGBTİ bireyler, algılanan tehdidin düşük olduğu grup bağlamı) çalışmalarda ise, katılımcılara tolerans, ayrımcılık veya kabul senaryolarından biri verilmiştir. Tolerans senaryosu özellikle algılanan tehdidin yüksek olduğu bağlamda kabul etmeye atfedilip, daha olumlu bir deneyim olarak değerlendirilirken, algılanan tehdit düşük olduğunda, daha çok ayrımcılığa benzetilmiş ve daha olumsuz bir deneyim olarak algılanmıştır. Dördüncü ve son deneysel çalışmada (N = 150) ise, İngiliz Hıristiyanların Müslümanlara ilişkin tehdit algıları arttıkça toleransı daha olumlu gördükleri, bunun da dolaylı olarak Müslümanlara yönelik desteği azalttığı bulunmuştur. Bulgular çoğunluk grup üyeleri için tolerans deneyiminin oldukça belirsiz olduğunu ve ilgili dışgruptan algılanan tehdidin toleransın tanımlanmasında ve değerlendirilmesinde önemli bir rol oynadığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Tolerans, sığınmacılar, tehdit algısı, kabul edilme, ayrımcılık

İkinci Konuşma:

Suriyeli Mültecilerin Onur Atıfları üzerinden İnsandışılaştırması ve Mülteci Karşıtı Tutumlar

Sevgi Yakın

Boğaziçi Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Dış grupların insani özellikler taşıdığını reddetme eğilimleri insandışılaştırma ya da insanlıktan uzaklaştırma olarak adlandırılmaktadır. İnsana özgü özelliklerin belirli dış gruplara atfedilmemesi, “insan olma”nın nasıl tanımladığı ile ilintili olsa da, bugüne kadar yapılan araştırmalarda kültüre özgü insandışılaştırma biçimleri dikkate alınmamıştır. Türkiye gibi onur kültürlerinde insandışılaştırma, mülteciler gibi dış gruplara onurla ilgili niteliklerin (örneğin, güvenilir ve ahlaklı olma) atfedilmemesi olarak tezahür edebilir. Birinci çalışmada, sosyal medya üzerinden toplanan bir Türkiye örneğinde Suriyeli sığınmacıların onur üzerinden insandışılaştırılmasını ele aldık. Buna ek olarak, Suriyeli sığınmacıların Türk kültürünü benimsediği algısının sığınmacılara daha fazla onur atfedilmesini sağlamasını ve bu atıfların sığınmacı karşıtı politikalara daha az destek vermeyi yordamasını bekledik. Ayrıca, sığınmacıların Türk kültürünü benimsemesine dair beklentileri daha yüksek olan katılımcılar için bu dolaylı etkinin daha büyük olmasını bekledik. Çalışma 1’de (N = 397) katılımcıların Suriyeli sığınmacılara Türklerden daha az onur atfettiği bulunmuştur. Yapısal eşitlik modeli, mültecilerin Türk kültürünü benimsediği algısının, sığınmacıların daha onurlu olarak algılanmasını yordadığını ve bu algının da sığınmacılara yönelik daha az olumsuz tutum, kolektif eylem eğilimleri ve sığınmacı karşıtı politika desteğini yordadığını göstermiştir. Bu dolaylı etki yalnızca sığınmacıların Türk kültürünü benimsemesi konusunda beklentisi orta ya da yüksek düzeyde olan katılımcılar arasında ortaya çıkmıştır. Çalışma 2 (N = 322) sığınmacıların kültürel olarak adapte olduğu algısının onur atıflarına olan etkisini deneysel bir desenle tekrarlamıştır. Suriyeli sığınmacıların Türk kültürünü benimsediği yönünde haber okuyan katılımcılar, haber okumayan katılımcılara kıyasla daha fazla kültürel benimseme algısı göstererek daha yüksek onur atfında bulunmuştur. Bulgular, onurla ilgili atıfların bir insandışılaştırma biçimi olabileceğine ve sığınmacı karşıtı tutum ve politika desteği ile ilişkilendiğine işaret etmektedir. Bulgular ışığında insandışılaştırma kavramı kültürel psikoloji perspektifinden tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İnsandışılaştırma, sığınmacılar, kültürel adaptasyon, onur kültürü

Üçüncü Konuşma:

Suriyeli ve Afgan Sığınmacılara Yönelik Tutum ve Davranışların Belirlenmesinde Doğrudan ve Kitle-Aracılı Temasın Rolü

Sabahat Çiğdem Bağcı

Sabancı Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Göç sürecinin şehiriçine taşınması ile beraber yerel halkın göçmenler ile etkileşim kurma olasılığı artsa da alanyazındaki araştırmalar yerel halkın genellikle göçmenlerle temastan kaçındığını, ya da bu temasın olumsuz olarak algılanabileceğini göstermiştir. Son yıllarda Suriyeli sığınmacılar ile temas ve bu gruba yönelik tutumları inceleyen çalışmaların sayısı artmış olsa da, sayıları giderek artan Afgan sığınmacılar ile kurulan etkileşimler ve sonuçları henüz araştırılmamıştır. Bunun yanında, her iki grup için de, doğrudan temasın ötesinde medyada hedef grup ile ilgili yer alan haberler üzerinden gerçekleşen kitle-aracılı temasın özellikle tehdit algısı ve insandışılaştırma gibi değişkenlerle ilişkisi bilinmemektedir. Bu korelasyonel çalışmada karşılaştırmalı bir bakış açısı kullanarak, Türk katılımcıların (N = 195) Suriyeli ve Afgan sığınmacılar ile kurduğu doğrudan ve kitle-aracılı olumlu ve olumsuz temaslarının bu gruplara yönelik tutumları ne şekilde yordadığını inceledik. Bulgular Suriyeliler ile kurulan, hem doğrudan hem kitle-aracılı olumlu temasın Afganlara göre daha yüksek olduğunu göstermiştir. Olumsuz doğrudan temas yine Suriyeliler ile daha yoğun hissedilirken, olumsuz kitle-aracılı temas her iki grup için de en yüksek seviyede belirtilen temas olarak görünmektedir. İki gruba yönelik gerçekçi tehdit algısı ve insandışılaştırma seviyeleri anlamlı farklılıklar göstermezken, Afganlara yönelik sembolik tehdidin daha yüksek olduğu, yine bu gruba yönelik tutum ve desteğin anlamlı şekilde daha düşük olduğu gözlenmektedir. Sonuçlar, her iki grup için de olumlu ve doğrudan temasın gruplararası tutumlarda önemini vurgularken, özellikle insandışılaştırma ve sığınmacılara desteğin yordanmasında olumlu kitle-aracılı temasın da etkili olabileceğini göstermiştir. Bulgular Suriyeli ve Afgan sığınmacılara yönelik tutum ve davranışlarda temasın farklı çeşitlerinin ele alınmasının önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gruplararası temas, sığınmacılar, tehdit algısı, insandışılaştırma, kitle-aracılı temas

Aydınlık ve Karanlık Yüzleriyle Romantik İlişkiler: Algılanan Partner Duyarlılığı, Örtük Partner Değerlendirmeleri ve Ayrılık Süreçleri Üzerinden bir Analiz

Panel Başkanı: Ezgi Sakman

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Duygu Taşfiliz, Gaye Solmazer, Ezgi Sakman, Hilal Terzi

Yakın ilişkilerin insan hayatındaki yeri hayli önemlidir, kendimizi diğer insanlara yakın hissetmek ve onlarla sosyalleşmek en temel psikolojik ihtiyaçlarımız arasında gelir (bkz., Baumeister ve Leary, 1995). Yetişkin hayatına bakıldığında özellikle romantik ilişkilerin önem kazandığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar doyum düzeyi yüksek bir romantik ilişki içinde olmanın, mutluluk ve iyi oluş hali (örn., Easterlin, 2003) ve sağlık ve uzun ömür (örn., Robles ve ark., 2014) gibi pek çok olumlu yaşam çıktısı ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Öte yandan, romantik ilişkilerde yaşanan stres, yalnızlık (Cacioppo ve Patrick, 2008) ve depresyon (Beach ve ark., 1990) gibi ciddi sorunları yordamaktadır.

İnsan hayatının bu denli kritik çıktılarını yordayan romantik ilişkiler, içlerinde hem olumlu hem de olumsuz yönler barındırmaları bakımından özellikle önemlidir. Romantik ilişkiler, hem güvende hissetme, paylaşma, destek alma, mutluluk gibi ödüllendirici deneyimler; hem de değersiz hissetme, reddedilme, hayal kırıklığı, hatta bazen şiddet görme gibi olumsuz yaşantılar içermektedir. Bu panelin amacı yakın ilişkileri hem olumlu hem de olumsuz yönlerinden ele alarak, çeşitli bilişsel, duygusal ve davranışsal süreçlerin ilişkilerin hem aydınlık hem de karanlık yüzleriyle nasıl ilintili olduğunu farklı araştırma yöntemleri ışığında incelemektir.

Panelin ilk sunumu romantik ilişkilerin en olumlu yönlerinden olan psikolojik esenlik (*psychological well-being*) ile pozitif bağıntısına odaklanmaktadır. Bireylerin hayatın akışı içinde rapor ettikleri esenlik hislerinin kendilerini partnerlerine açma yatkınlıkları ile ilişkisini incelemek için bir günlük çalışması ile gerçekleştirilen araştırmanın sonuçları, partneriyle daha çok duygu paylaşımında bulunan kişilerin, özellikle de partnerini duyarlı algıyorlarsa, daha yüksek esenlik rapor ettiklerini göstermektedir.

İkinci sunum, algılanan partner duyarlılığının yalnızca ilk sunumda gösterildiği gibi olumlu çıktılarla ilişkili olmadığını, aynı zamanda olumsuz çıktılara karşı da koruyucu bir faktör olabileceğine işaret etmektedir. Bu çalışmada, romantik partnere yönelik siber takip davranışları öz bildirim dayalı yöntemlerle incelenmiş, partnerini daha duyarlı algılayan bireylerin hem ilişki hem de partner için son derece olumsuz olabilecek siber takip davranışında bulunma olasılıklarının daha az olduğu görülmüştür.

Romantik ilişkilerin duygusal yükü yüksek doğası düşünüldüğünde ilişkileri yöneten pek çok dinamiğin, özellikle de olumsuz olanların, farkında olunmayan otomatik zihinsel süreçlerden etkileniyor olduğu öne sürülebilir. Panelin üçüncü sunumu, bu süreçleri romantik ilişkilerin

incelemesine dahil etmek amacıyla örtük partner değerlendirmelerini boylamsal bir araştırma deseniyle inceleyen bir çalışmayı içermektedir. Araştırmanın sonuçları, örtük partner değerlendirmelerinin, ilişkide zaman içerisinde gelişen olumsuz davranışları öngördüğünü ve bu olumsuz davranışların da azalan ilişki doyumunu yordadığı göstermiştir.

Panelde son olarak ilişkideki olumsuzlukların dayanılmaz bir noktaya gelip, ilişkinin dağıldığı ayrılma süreçleri ele alınacaktır. Genç yetişkinlik dönemindeki katılımcıların ilişkilerinin bitme nedenlerinin odak görüşmeleri ile incelendiği bu nitel desenli araştırma, bireylerin ayrılma kararını çok çeşitli unsurların etkisi ile aldığını göstermektedir. Araştırmanın bulguları, ilişki kalitesinin düşmesinin ayrılık sürecindeki en önemli faktörlerden biri olduğuna işaret etmektedir.

Paneldeki sunumlar insan hayatında çok önemli yer tutan romantik ilişkilerin hem olumlu hem de olumsuz taraflarıyla var olduğunu ve kritik çıktılar bu farklı tarafların etkileşimiyle yordadığını düşündürmektedir. Romantik ilişkilerin psikolojik etkilerinin daha iyi anlaşılabilmesi için ileride yapılacak çalışmalara çok yönlü analizlerin dahil edilmesi faydalı olacaktır.

Kaynakça

- Baumeister, R. F. ve Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachment as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529. doi: 10.1037/0033-2909.117.3.497
- Beach, S. R. H., Sandeen, E., O'Leary, K. D. ve Barlow, D. H. (1990). *Depression in marriage: A model for etiology and treatment*. New York: Guilford Press.
- Cacioppo, J. T. ve Patrick, W. (2008). *Loneliness*. New York, NY: W.W. Norton.
- Easterlin, R. A. (2003). Explaining happiness. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 100, 11176-11183. doi: 10.1073/pnas.1633144100
- Robles, T. F., Slatcher, R. B., Trombello, J. M. ve McGinn, M. M. (2014). Marital quality and health: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 140, 140-187. doi: 10.1037/a0031859

Birinci Konuşma:

Romantik İlişkilerde Duyguları Paylaşma ve Psikolojik Esenlik İlişkisi: Algılanan Partner Duyarlılığının Düzenleyici Rolü

Duygu Taşfiliz

Altınbaş Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Duyguları paylaşma, bireylerin duygusal deneyimleri hakkındaki bilgileri paylaşması olarak ifade edilebilir ve birçok olumlu sonuçla ilişkilidir. Kişiler arası süreçler içerisinde algılanan partner duyarlılığı; yani kişinin ihtiyaçlarının, duygularının ve düşüncelerinin partneri tarafından ne kadar anlaşıldığına ve desteklendiğine ilişkin algısı gibi belirli süreçler, kişileri duygularını açıklamaya yönlendiren önemli mekanizmalardır. Mevcut çalışmanın amacı, romantik partnerlere duyguları açma ve algılanan partner duyarlılığının günlük yaşamda psikolojik esenliği öngörücü rolünü incelemektir. Psikolojik esenlik kavramsal olarak Ryff'ın (1989) Altı Faktörlü Psikolojik İyi Oluş Modeli (*Six-factor Model of Psychological Well-Being*)'nin yaşam amacı, özerklik, bireysel gelişim, çevresel hâkimiyet ve öz kabul boyutları üzerinden değerlendirilmiştir. Çalışmanın örneklemini Türkiye'de yaşayan ve halihazırda romantik bir ilişkisi olan genç yetişkinlerden oluşmaktadır ($N = 215$, $Ort.yaş = 22.63$). Katılımcılar araştırma kapsamında gerçekleştirilen bir günlük çalışmada dokuz gün boyunca günlük deneyimlerine ve hislerine odaklanan bir dizi kısa çevrimiçi anket tamamlamışlardır. Günlük olumlu ve olumsuz duygu açıklamaları çok-düzeyle modelleme analizleri kullanılarak test edilmiştir. Araştırmanın bulgularında partnerleriyle daha fazla olumlu duygu paylaşımında bulunan kişilerin günlük psikolojik esenlik hislerinin daha yüksek olduğu, aynı zamanda kişilerin daha fazla duygu paylaşımında buldukları günlerde normalden daha yüksek esenlik hissettikleri ve bunun ortalamada ne derece duyguları paylaşma eğiliminde olduklarına göre farklılaşmadığı görülmüştür. Ayrıca bulgular, partnerlerini duyarlı algılayan kişilerin daha az duyarlı algılayanlara kıyasla olumlu duyguları daha fazla paylaşıyorlarsa daha fazla esenlik deneyimlediklerini göstermektedir. Olumsuz duyguları paylaşma da esenlik ile olumlu yönde ilişkilidir, ancak olumsuz duygular için algılanan partner duyarlılığı etkileşimi anlamlı bulunmamıştır. Sonuçlar doğrultusunda günlük yaşamda özellikle olumlu duyguları duyarlı bir partnerle paylaşmanın kişinin psikolojik esenliğine olumlu katkıda bulunduğundan söz edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Duygular, algılanan partner duyarlılığı, psikolojik esenlik, genç yetişkinlik, romantik ilişkiler

Kaynakça

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069-1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>

İkinci Konuşma:

Algılanan Partner Duyarlılığı ve Partnere Yönelik Siber Takip Davranışı: Psikolojik Temel İhtiyaç Tatmini ve Engellenmesinin Aracı Rolü

İbrahim Sönmez

İzmir Bakırçay Üniversitesi

Siber Psikoloji Ana Bilim Dalı

Gaye Solmazer

İzmir Bakırçay Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Romantik partnere yönelik siber takip davranışlarının yaygınlığı değerlendirildiğinde (Darvell, Walsh ve White, 2011; Watkins, Benedicto, Brockdorf ve DiLillo, 2022), bu tür izleme davranışlarını etkileyen faktörlerin anlaşılmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, bu çalışmanın temel amacı, Smoker ve March'ın (2017) yaklaşımı çerçevesinde partnere yönelik siber takip davranışının algılanan partner duyarlılığıyla ilişkisinin incelenmesidir. Bu çalışmanın diğer bir amacı ise algılanan partner duyarlılığı ve partnere yönelik siber takip davranışı arasındaki ilişkideki psikolojik ihtiyaç tatmini ve engellenmesinin aracı rolünün araştırılmasıdır. Türkiye'de yaşayan, en az 1 aydır romantik ilişkisi bulunan, partneri sosyal medya hesabına sahip olan ve yaşları 18 ile 58 arasında değişen katılımcılar çalışmanın örneklemini oluşturmaktadır (N = 210, Ort.yaş = 27.30). Çalışmanın verisi algılanan partner duyarlılığı, romantik partnere yönelik siber takip davranışları ve psikolojik temel ihtiyaç tatmini ve engellenmesini değerlendiren çevrimiçi bir anket bataryası aracılığıyla toplanmıştır. Çalışmanın verileri Spearman korelasyon analizi ve SPSS programına uyumlu PROCESS (Model 4) eklentisi (Hayes, 2018) kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada oluşturulan hipotezlerle tutarlı bir şekilde, algılanan partner duyarlılığı ile partnere yönelik siber takip davranışı arasında negatif yönlü ve istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki elde edilmiştir. Ayrıca partnere yönelik siber takip davranışlarıyla psikolojik temel ihtiyaç engellenmesinin ilişkili olduğu bulunurken, psikolojik temel ihtiyaç tatmininin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde ilişkili olmadığı bulgulanmıştır. Son olarak, algılanan partner duyarlılığı ile partnere yönelik siber takip davranışı arasındaki ilişkide psikolojik temel ihtiyaç engellenmesinin aracı role sahip olduğu gösterilmiştir. Elde edilen bulgular algılanan partner duyarlılığının siber takip davranışı gibi hem ilişki hem de birey için zedeleyici olabilecek davranışlara karşı bir koruyucu faktör olabileceğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Partnere yönelik siber takip, romantik ilişkiler, algılanan partner duyarlılığı, psikolojik temel ihtiyaç tatmini ve engellenme

Kaynakça

Darvell, M. J., Walsh, S. P. ve White, K. M. (2011). Facebook tells me so: Applying the theory of planned behavior to understand partner-monitoring behavior on Facebook. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(12), 717-722. doi:10.1089/cyber.2011.0035

Hayes, A. F. (2018). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression based approach (2. baskı). Guilford Press.

Smoker, M. ve March, E. (2017). Predicting perpetration of intimate partner cyberstalking: Gender and the Dark Tetrad. *Computers in Human Behavior*, 72, 390-396. doi:10.1016/j.chb.2017.03.012

Watkins, L. E., Benedicto, R. C., Brockdorf, A. ve DiLillo, D. (2022). Physical and sexual intimate partner aggression among college students: examining the roles of cyber intimate partner aggression and alcohol use. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(1-2), 387-403. doi:10.1177/0886260520912593

Üçüncü Konuşma:

İlişkisel Benliğimizin Karanlık Yüzü: Negatif Örtük Partner Değerlendirmeleri Olumsuz İlişki Davranışlarını Yorduyor

Ezgi Sakman

Bilkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Vivian Zayas

Cornell Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İlişkiler bir kişinin içindeki en iyiyi ortaya çıkarabilir. Peki kişinin içindeki en kötüyü ortaya çıkaran nedir? Bir romantik ilişki içindeyken partnerler genellikle ilişki için olumlu olacak şekillerde davranırlar (örn., güven ve destek vermek). Ama partnerler zaman zaman ilişkiye zarar veren şekillerde de hareket edebilirler (örn., aşırı eleştirel olmak, erişilebilir olmamak) (Murray, Holmes ve Collins, 2006). Bu çalışmanın amacı, ilişkilerde gözlemlenen bu karmaşık davranışların daha iyi anlaşılabilmesi için, bireyin partnerine veya partneriyle ilişkili sembollere karşı verdiği otomatik, spontane ve kontrol dışında gelişen olumlu veya olumsuz zihinsel tepkiler olarak tanımlanan örtük partner değerlendirmelerinin (ÖPD), ilişki süreçleri ile bağıntısını araştırmaktır. Çalışmada, zihnin çevreyi aynı anda hem olumlu hem de olumsuz uyarılar bakımından değerlendirdiğini ve tepkilerin buna göre verildiğini öne süren Değerlendirici Alan Modeli'ne (*Evaluative Space Model*) (Cacioppo ve Berntson, 1994) dayanılarak, hem olumlu hem de olumsuz örtük partner değerlendirmelerinin ilişki doyumunu zaman içerisinde gerçekleşen ilişki davranışları üzerindeki etkileri aracılığıyla yordayacağı hipotezi test edilmiştir. Bir romantik ilişkisi olan üniversite öğrencilerinin ($N = 143$, $Ort.yaş = 21.19$) katıldığı boylamsal çalışmada, üç ay arayla yapılan ölçümlerde pozitif ve negatif ÖPD Partner Odaklı Yap/Yapma Çağrışım Görevi ile ayrı ayrı ölçülmüştür. Ayrıca, hem her iki ölçüm döneminde, hem de iki dönem arasında yapılan ve 14 gün süren bir günlük çalışmada kişilerin sergilediği olumlu ve olumsuz ilişki davranışları ölçülmüştür. Çok-düzeyle modelleme analizlerinin sonuçları, 1. dönem negatif ÖPD'nin, günlük çalışmada rapor edilen olumsuz ilişki davranışlarını (örn., suçlama, bağırma) yordadığını göstermiştir. Ayrıca, ÖPD üç ay sonra yapılan 2. dönem ölçümlerinde daha olumsuz olarak kaydedilmiş, olumsuz ilişki davranışlarının sıklığı da artmıştır. Yapılan aracı değişken etkisi analizleri, bu artışın 2. dönem ölçümünde rapor edilen ilişki doyumundaki azalmayı yordadığını göstermiştir. Diğer yandan, pozitif ÖPD'nin ilişki davranışları ve ilişki doyumunu üzerinde

etkisi olmadığı görülmüştür. Bulgular, partnere yönelik örtük değerlendirmeleri pozitif ve negatif olarak ayrı ayrı değerlendirmenin değerini ve otomatik zihinsel süreçlerin ilişki davranışlarındaki rolünü vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: örtük partner değerlendirmeleri, olumsuz ilişki davranışları, Partner Odaklı Yap/Yapma Çağrışım Görevi, çok-katmanlı modelleme, günlük çalışması

Kaynakça

Cacioppo, J. T., & Berntson, G. G. (1994). Relationship between attitudes and evaluative space: A critical review, with emphasis on the separability of positive and negative substrates. *Psychological Bulletin*, 115(3), 401–423. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.3.401>

Murray, S. L., Holmes, J. G. ve Collins, N. L. (2006). Optimizing assurance: The risk regulation system in relationships. *Psychological Bulletin*, 132(5), 641–666. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.132.5.641>

Dördüncü Konuşma:

Genç Yetişkinlikte Ayrılık: Romantik İlişkilerde Ayrılık Nedenlerinin İncelenmesi

Hilal Terzi

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Romantik ilişkiler bireylerin bulunduğu gelişimsel döneme bağlı olarak farklı sebeplerle sona erebilmektedir. Romantik ilişki bağlılığının oluştuğu ve romantik ilişki hedeflerinde uzun süreli ilişkilerin ilk kez gözlemlendiği dönem genç yetişkinlik dönemidir (Connolly, Craig, Goldberg ve Pepler, 2004; Ha, Overbeek, Lichtwarck-Aschoff ve Engels, 2013). Özellikle bu dönemde bireylerin romantik bir ayrılık yaşaması sıklıkla karşılaşılan bir durumdur (Norona, Olmstead ve Welsh, 2017; Rhoades, Kamp Dush, Atkins, Stanley ve Markman, 2011). Bu bağlamda bu çalışmada genç yetişkinlikteki romantik ilişkilerin doğası incelenmiştir. Bu çalışmanın amacı, genç yetişkinlikteki romantik ilişkilerin hangi sebeplerle sona erdiğini ortaya koymaktır. Bu amacı gerçekleştirebilmek için 2016 yılının son çeyreğinde Türkiye’de yaşayan ve en az üç aydır romantik ilişki içerisinde olan veya halihazırda romantik ilişkisi olmasa da üç aydan uzun süren romantik ilişki geçmişi olan, 35 kadın ve 28 erkekten veri toplanmıştır ($N = 63$). Verilerin toplanmasında nitel bir araştırma tasarımı olan odak grup görüşmesi kullanılmıştır. Yüzyüze ve ortalama iki saat süren, sekiz yarı yapılandırılmış tek cinsiyetli odak grup oturumu ("ilişkisi olan kadınlar", "ilişkisi olmayan kadınlar", " ilişkisi olan erkekler", " ilişkisi olmayan erkekler" olmak üzere her bir grupta ikişer oturum) gerçekleştirilmiştir. Hem ilişkisi olanlar hem de ilişkisi olmayanlar oturumlarında kadın katılımcı sayısının erkeklere kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür. Görüşmeler, nitel içerik yaklaşımı kullanılarak yazıya dökülmüş ve analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, sekiz odak grup oturumunun en az yedisinde bulunan (1) güvenin sarsılmasının, (2) duygusal uzaklığın, (3) yaşam tarzı farklılıklarının, (4) ilişkinin dengesiz olmasının, (5) partnerin uzaklaşmasının, (6) partnerin duyarsız olmasının, (7) ilişkiden keyif alamamanın ve (8) kıskançlığın oturuma katılan katılımcıların sunduğu başlıca romantik ayrılık nedenleri olduğunu ortaya koymuştur. Belirtilen başlıca ayrılık nedenleri aynı zamanda genç yetişkinlerin romantik ilişkilerinin devamlılığı için gereken koruyucu faktörlerin belirlenmesine de katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Romantik ilişkiler, ayrılık, ayrılık sebepleri, genç yetişkinlik

Kaynakça

Connolly, J. A., Craig, W., Goldberg, A. ve Pepler, D. (2004). Mixed-gender groups, dating, and romantic relationships in early adolescence. *Journal of Research on Adolescence*, 14, 185–207. doi: 10.1111/j.1532-7795.2004.01402003.x

Ha, T., Overbeek, G., Lichtwarck-Aschoff, A. ve Engels, R. C. M. E. (2013). Do conflict resolution and recovery predict the survival of adolescents' romantic relationships? *PLoS ONE*, 8(4). doi: 10.1371/journal.pone.0061871

Norona, J. C., Olmstead, S. B. ve Welsh, D. P. (2017). Breaking Up in Emerging Adulthood: A developmental perspective of relationship dissolution. *Emerging Adulthood*, 5(2), 116-127. doi: 10.1177/2167696816658585

Rhoades, G. K., Kamp Dush, C. M., Atkins, D. C., Stanley, S. M. ve Markman, H. J. (2011). Breaking up is hard to do: The impact of unmarried relationship dissolution on mental health and life satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 25(3), 366–374. doi: 10.1037/a0023627

Sosyal İlişkileri Etkileyen Güncel Faktörler

Panel Başkanı: Cansu Yılmaz

Panel Konuşmacıları (sırasıyla): Furkan Tosyalı, Cansu Yılmaz, Esmâ Esen Çiftçi

Sosyal ilişkiler, aile bağlarından romantik ilişkilere, arkadaşlık ilişkilerinden işyeri bağlarına kadar pek çok farklı türü ile günlük hayatın bir parçası olmakla kalmamış üzerine sıkça araştırma yapılan sosyal psikoloji konularından da biri olmuştur. Bağlanma stilleri (Hazan ve Shaver, 1987), yatırım modelinin bileşenleri (Rusbult, 1980), duygular (Murray, Holmes ve Griffin, 2000; Murray, Rose, Bellavia ve diğerleri, 2006), benlik saygısı (Erol & Orth, 2013, 2016; Harris & Orth, 2020), sosyal kimlik (Jetten, Haslam ve Haslam, 2009) ve kültür (Fiske ve Fiske, 2007) sosyal ilişki çalışmalarında en sık araştırılan faktörler arasında yer almaktadır. Örneğin, benlik saygısı ve sosyal ilişkilerin kalitesi arasında negatif bir ilişki olduğu tekrarlayan bir sosyal psikoloji bulgusudur (Harris & Orth, 2020). Ancak, değişen sosyal hayatla beraber sosyal ilişkileri etkileyen sosyal psikolojik faktörlere yenileri de eklenmiştir. Bu panel, farklı sosyal ilişkileri etkileyen, daha önce sıklıkla çalışılmamış partner duyarlılığı, yerleşim hareketliliği, cinsiyetçilik gibi güncel faktörler üzerine odaklanmaktadır.

Panelin ilk konuşması, bir sosyal ilişki çeşidi olarak yakın ilişkiyi başlatma noktasında etkisi görülen algılanan partner duyarlılığının (APD; Reis, Clark ve Holmes, 2004) ilişkiyi sürdürmekte de etkili bir faktör olup olmadığını açıklamayı hedeflemektedir. APD, romantik partnerlerin birbirlerini ne derece anladıklarının, birbirlerine ne derece değer verdiklerinin ve birbirleriyle ne derece ilgilendiklerinin bir göstergesidir (Reis ve diğ., 2004). Ayrıca ilişki kalitesinin de önemli bir göstergesi olan APD şu süreçlerin altında yatan bir mekanizmayı ifade etmektedir: duygusal yakınlık kurmak, birbiri için fedakârlık yapmak, zaman zaman yaşanabilecek çatışmaları empati ile çözümlayebilmek, iyi veya kötü günde birbirine destek olmak; yani üzüntülü zamanlarda acıları paylaşmak, mutlu zamanlarda ise sevinçlere ortak olmak (Maisel ve diğ., 2008; Reis ve diğ., 2004). Algılanan partner duyarlılığının ilişki doyumuna etkisini ampirik olarak test eden araştırma sonuçlarına da yer veren ilk konuşmayı romantik ilişkiyi ele alan ve bireylerin yerleşim hareketliliğini sosyal ilişkileri etkileyen bir faktör olarak inceleyen ikinci konuşma takip etmektedir. Değişen yaşam biçimleri arasında sıklıkla taşınmak da yer almaktadır (Bell, Charles-Edwards, Ueffing ve ark., 2015). Konu üzerinde yapılan psikoloji araştırmaları sık sık yer değiştiren insanların sosyal ilişkilerinin de bu durumdan etkilendiğini göstermiştir. Yerleşim hareketliliği olarak tanımlanan bu durumun bireylerin romantik ilişkilerini nasıl etkilediğini Türkiye örneğinde toplanan veri aracılığıyla ortaya koyan ikinci konuşma, sosyal ilişkileri açıklayan güncel faktörler konusuna önemli bir katkı sağlamaktadır. Bireylerin sosyal ilişki geliştirdikleri bir başka yaşam alanı ise işyerleridir. Üçüncü konuşma, yakın ilişkileri inceleyen ilk iki konuşmanın ardından sosyal ilişkileri kadınların işyerinde birbirleriyle olan arkadaşlıkları kapsamında ele almaktadır. Sosyal ilişkileri işyerinde kadınların maruz kaldıkları cinsiyetçilik çerçevesinde inceleyen ampirik çalışma sonuçlarının anlatılacağı konuşma, örgüt iklimini de sosyal ilişkileri etkileyen güncel bir faktör olarak odağına almaktadır. Bu konuşma kapsamında sosyal ilişkileri

etkileyen çevresel değişkenler olarak tanımlanabilecek cinsiyetçilik değişkeni kadınların iş yerlerinde algıladıkları cinsiyetçilik deneyimlerine odaklanırken, örgüt iklimi değişkeni kadınların iş arkadaşlarının ve yöneticilerinin cinsiyetçiliği ne kadar tolere ettiklerine dair algılarına ve örgüt politikalarından kaynaklanan toleransa dair algılarına odaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: sosyal ilişkiler, algılanan partner duyarlılığı, yerleşim hareketliliği, cinsiyetçilik

Kaynakça

- Bell, M., Charles-Edwards, E., Ueffing, P., Stillwell, J., Kupiszewski, M., & Kupiszewska, D. (2015). Internal migration and development: comparing migration intensities around the world. *Population and Development Review*, 41(1), 33-58.
- Erol, R. Y., & Orth, U. (2013). Actor and partner effects of self-esteem on relationship satisfaction and the mediating role of secure attachment between the partners. *Journal of Research in Personality*, 47(1), 26–35. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2012.11.003>
- Erol, R. Y., & Orth, U. (2016). Self-esteem and the quality of romantic relationships. *European Psychologist*, 21(4), 274–283. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000259>
- Fiske, A. P., & Fiske, S. T. (2007). Social relationships in our species and cultures. In S. Kitayama & D. Cohen (Eds.), *Handbook of cultural psychology* (pp. 283–306). The Guilford Press.
- Harris, M. A., & Orth, U. (2020). The link between self-esteem and social relationships: A meta-analysis of longitudinal studies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 119(6), 1459-1477. <http://dx.doi.org/10.1037/pspp0000265>
- Hazan, C., & Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52(3), 511-524.
- Jetten, J., C. Haslam, & S. A. Haslam (Eds.) (2012). *The social cure: Identity, health and well-being*. New York, NY: Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203813195>
- Maisel, N. C., Gable, S. L., ve Strachman, A. (2008). Responsive behaviors in good times and in bad. *Personal Relationships*, 15, 317–338. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6811.2008.00201.x>
- Murray, S. L., Holmes, J. G., & Griffin, D. W. (2000). Self-esteem and the quest for felt security: How perceived regard regulates attachment processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78(3), 478–498. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.78.3.478>
- Murray, S. L., Rose, P., Bellavia, G. M., Holmes, J. G., & Kusche, A. G. (2002). When rejection stings: How self-esteem constrains relationship-enhancement processes. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83(3), 556–573. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.83.3.556>

Reis, H. T., Clark, M. S. ve Holmes, J. G. (2004). Perceived partner responsiveness as an organizing construct in the study of intimacy and closeness. D. J. Mashek ve A. P. Aron (Ed), *Handbook of closeness and intimacy* içinde (s. 201–225). London: Erlbaum.

Rusbult, C. E. (1980). Commitment and satisfaction in romantic associations: A test of the investment model. *Journal of Experimental Social Psychology*, 16(2), 172-186.

Birinci Konuşma:

Sosyal İlişki Dinamiklerinde Algılanan Partner Duyarlılığının Rolü

Furkan Tosyalı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Gündelik hayatta ilişkilerimizi kurma ve sürdürme süreçlerini şekillendirme noktasında bazı sosyal işaretler (ör., karşılıklı ilgi duymaya yönelik algılar) veya motivasyonlar (ör., romantik bir ilişki kurma isteği) etkili olabilir. İlişki kurma süreçleri, Sosyal Psikoloji alanında bu tür sorulara cevap niteliğindeki çalışmalarda *kişiler arası çekim* başlığı altında ele alınmıştır. Bu çalışmalar, belirli bazı faktörlerin (ör., fiziksel görünüş, benzerlik, güç ve statü) ilişki kurma sürecinde kişiler arası çekimi önemli ölçüde etkileyebilecek düzeyde olduğunu tutarlı bir şekilde ortaya koymuştur (ör., Buss ve Barnes, 1986; Cunningham, 1986). Bu noktada kritik bir soru şu olabilir: Romantik bir ilişki kurma sürecinde etkili olan bu faktörler bir ilişkiyi sürdürebilme noktasında da aynı şekilde önemini korumakta mıdır?

Bu tür soruları cevaplandırmayı hedefleyen bilimsel araştırma sonuçlarına göre, sosyal ilişkilerdeki doyum düzeyini arttırabilecek ve böylece bir ilişkiyi sürdürmeye yardımcı olabilecek dinamiklerinden biri algılanan duyarlılıktır (bk., Bağlanma Teorisi, Bowlby, 1988). Farklı sosyal ilişki türlerindeki (ör., anne-çocuk, arkadaşlık ilişkileri) etkileşimin niteliğini yansıtan önemli dinamiklerden biri olan bu kavram, özellikle romantik ilişkilerde *algılanan partner duyarlılığının (APD)* önemini vurgulayan çalışmalarda ele alınmıştır (Reis, Clark ve Holmes, 2004). Bu bildiride, ilgili panelin ana temalarından olan algılanan duyarlılığın (spesifik olarak romantik ilişkilerdeki partner duyarlılığının) romantik partnerler tarafından raporlanan ilişki doyumuyla olan ilişkisinden bahsedilecektir. En az üç aylık ilişkisi olan 148 romantik partnerden toplanan çift verisi Aktör-Partner Karşılıklı Bağlı Modeli (APIM) üzerinden analiz edilmiştir. Sonuçlara göre kadınlar ve erkekler tarafından raporlanan APD skorlarındaki artışın çiftlerin sadece kendi ilişki doyumlarıyla değil aynı zamanda partnerleri tarafından raporlanan ilişki doyumuyla da pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların yaş, eğitim, sosyoekonomik düzey ve ilişki sürelerinin (ay olarak) kontrol edildiği modelde bu sonuçlar değişmemiştir. Geçmiş çalışmalarla (ör., Bar-Kalifa, Hen-Weissberg ve Rafaeli, 2015) tutarlılık gösteren bu sonuçlar APD'nin bir ilişkiyi sürdürebilme noktasındaki kritik rolünü vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ilişkiler, ilişki kurmak, ilişkiyi sürdürmek, ilişki doyumunu, algılanan partner duyarlılığı

Kaynakça

- Bar-Kalifa, E., Hen-Weissberg, A., & Rafaeli, E. (2015). Perceived partner responsiveness mediates the association between social anxiety and relationship satisfaction in committed couples. *Journal of Social and Clinical Psychology, 34*(7), 587-610. <https://doi.org/10.1521/jscp.2015.34.7.587>
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Clinical applications of attachment theory*. New York: Routledge.
- Buss, D. M. ve Barnes, M. (1986). Preferences in human mate selection. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*(3), 559-570. doi: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.50.3.559>
- Cunningham, M. R. (1986). Measuring the physical in physical attractiveness: quasi experiments on the sociobiology of female facial beauty. *Journal of Personality and Social Psychology, 50*(5), 925-935. doi: <https://doi.org/10.1037/0022-3514.50.5.925>
- Reis, H. T., Clark, M. S. ve Holmes, J. G. (2004). Perceived partner responsiveness as an organizing construct in the study of intimacy and closeness. D. J. Mashek ve A. P. Aron (Ed), *Handbook of closeness and intimacy* içinde (s. 201–225). London: Erlbaum.

İkinci Konuşma:

Sosyal İlişkilerde Yerleşim Hareketliliğinin Rolü

Cansu Yılmaz

Anadolu Üniversitesi

Son zamanlarda taşınan insan sayısındaki göze çarpan artış, yerleşim hareketliliğini (bireylerin taşınma sıklığı) ilgi çekici bir çalışma konusu haline getirmiştir. Yapılan çalışmalar, taşınma oranlarının yüksek olduğu Amerika'da 2000li yıllarda 5 yıl içerisinde nüfusun neredeyse yarısının yer değiştirdiğini göstermiştir (Bell, Charles-Edwards, Ueffing ve ark., 2015). Taşınma sıklığında meydana gelen artışlar sadece bireylerin fiziksel çevrelerinde değil, aynı zamanda ilişkilerinde de önemli değişikliklere neden olmuştur. Sık taşınan bireyler daha hızlı, sorumluluk duygusunun hissedilmediği, esnek arkadaşlıklar kurarken, az taşınanlar güçlü bağların ve sorumlulukların olduğu daha küçük bir arkadaş grubuna sahiptir (Oishi, 2010; Oishi ve Kisling, 2009). Daha sık taşınan bireyler daha geniş sosyal iletişim ağına sahip olmalarına rağmen, kurdukları arkadaşlıkların süresi kısa olduğu için arkadaşlarıyla sıkı bağlar kuramamaktadırlar.

Geçmiş çalışmalar yerleşim hareketliliğinin arkadaş ilişkileri üzerindeki rolüne odaklanırken, mevcut çalışma, ilk kez, yerleşim hareketliliğinin romantik ilişkiler üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Taşınmanın az olduğu yerlerde görülen, birbirine sıkı sıkı bağlanan toplum yapısının aksine, taşınmanın fazla olduğu bir yaşam biçiminin benimsenmesi geniş aileden uzakta, çekirdek aile ile bir yaşam sürmeyi beraberinde getirmiştir. Bunun sonucu olarak, çekirdek aile bireyleri ile olan ilişkiler (örn, eş ile) geniş aile ile olan ilişkilerden önce gelmeye başlamıştır (Salter ve Adams, 2012). Buradan yola çıkarak, uzun süreli romantik ilişkilerin, sık taşınan bireyler için daha merkezi olup olmadığı üç farklı kesitsel anket çalışması yürütülerek incelenmiştir (toplam N = 5,366; yaş aralığı = 18-95). Birinci çalışmada, doğduğu yerden uzağa taşınan bireylerin taşınmayanlara kıyasla önemli konularda ilk önce eşlerine güvendikleri görülmüştür. İkinci çalışmanın bulguları, sık taşınan bireylerin romantik partnerlerine daha güçlü bağlandıklarını ortaya koymuştur. Üçüncü çalışmada, algılanan partner duyarlılığının ödomonik iyi oluş üzerindeki olumlu etkisinin sık taşınan bireylerde daha güçlü olduğu bulunmuştur. Yerleşim hareketliliğinin romantik ilişkiler üzerindeki rolünü gösteren bu bulgular, romantik ilişki süreçlerinin araştırılmasında sosyo-ekolojik faktörleri incelemenin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: sosyal ilişkiler, yerleşim hareketliliği, taşınma sıklığı, romantik ilişkiler

Kaynakça

Bell, M., Charles-Edwards, E., Ueffing, P., Stillwell, J., Kupiszewski, M., & Kupiszewska, D. (2015). Internal migration and development: comparing migration intensities around the world. *Population and Development Review*, 41(1), 33-58.

Oishi, S., & Graham, J. (2010). Social ecology: Lost and found in psychological science. *Perspectives on Psychological Science*, 5(4), 356-377.

Oishi, S., & Kisling, J. (2009). The mutual constitution of residential mobility and individualism. In R.S. Wyer Jr., C.-Y. Chiu, & Y.Y. Hong (Eds.), *Understanding culture: Theory, research, and application* (pp. 223–238). New York: Psychology Press.

Üçüncü Konuşma:

Sosyal İlişkilerde Cinsiyetçiliğin ve Örgüt İkliminin Rolü

Esmâ Esen Çiftçi

Anadolu Üniversitesi

Yakın ilişkiler gibi bireylerin gündelik yaşamının bir parçası olan bir diğer sosyal ilişki türü de iş arkadaşlarıyla kurulan sosyal ilişkilerdir. Aynı örgütte çalışan bireyler arasında kurulan sosyal bağların iş doyumu, verimlilik ve örgüte bağlılıkla pozitif korelasyon gösterdiği (Dutton ve Ragins, 2007) ve bu güçlü bağların stresle başa çıkmada önemli bir kaynak olduğu (Jetten, Haslam ve Haslam, 2012) söylenebilir. Ancak, üzerine daha az düşünülen konu iş yeri ilişkilerinin bizzat kendisinin stresten etkilenip etkilenmediğidir. Özellikle kadınlar arasındaki sosyal ilişkilerin cinsiyetçilikle bağlanmakta önemli bir kaynak olduğu düşünülebileceği gibi kadınların sosyal ilişkilerinin bizzat kendisinin cinsiyetçilikten etkilenebileceği de söylenebilir. Mevcut çalışma iş yerindeki cinsiyetçilik deneyimlerinin kadınların iş yerindeki diğer kadınlarla olan sosyal ilişkilerini nasıl etkilediğini ve bu etkide örgütsel iklimin düzenleyici rolünü araştırmayı amaçlamaktadır. Bu araştırma, Birleşik Krallık'ta yaşayan ve aktif bir biçimde çalışan kadınlar arasında algılanan iş yeri cinsiyetçiliği deneyiminin ölçüldüğü korelasyonel bir çalışmadan (N=405) ve işyeri cinsiyetçiliğine maruz kalmanın manipüle edildiği 2 deneysel çalışmadan (N_{çalışma2} =377, N_{çalışma3} =391) oluşmaktadır. Tüm çalışmalarda örgütsel iklim, akranların, yöneticilerin ve örgüt politikalarının cinsiyetçiliğe karşı gösterdiği toleransın nasıl algılandığı ölçülerek elde edilmiştir. İlk ve ikinci çalışmada ana bağımlı değişken diğer kadınlarla olan işyeri arkadaşlığı iken, son çalışmada ana bağımlı değişken işyerindeki diğer kadınlarla olan sosyal yakınlık olarak belirlenmiştir. Bulgular, yöneticilerin gösterdiği ve örgüt politikasının desteklediği toleransa kıyasla akranların cinsiyetçiliğe karşı gösterdikleri toleransın istatistiksel olarak daha anlamlı ve tutarlı olduğunu göstermiştir. Kadınlar özellikle iş yerindeki akranlarının cinsiyetçiliğe tolerans göstermediklerini düşündüklerinde, algılanan cinsiyetçilik deneyimleri arttıkça diğer kadınlarla olan işyeri arkadaşlıkları (Çalışma 1 ve 2) ve sosyal yakınlıkları (Çalışma 3) da güçlenmiştir. Öte yandan, kadınlar akranlarının işyeri cinsiyetçiliğine tolerans gösterdiklerini düşündüklerinde ise bu yaklaşma etkisi kaybolmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ilişkiler, cinsiyetçilik, örgüt iklimi, tolerans, arkadaşlık

Kaynakça

Dutton, J. E., & Ragins, B. R. (2007). Moving Forward: Positive Relationships at Work as a Research Frontier. In J. E. Dutton & B. R. Ragins (Eds.), *LEA's organization and*

management series. Exploring positive relationships at work: Building a theoretical and research foundation (p. 387–400). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

Jetten, J., C. Haslam, & S. A. Haslam (Eds.) (2012). *The social cure: Identity, health and well-being*. New York, NY: Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203813195>

POSTER BİLDİRİLER

Türkiye’deki Natrans Gey Erkeklerde Reddedilme-Özdeşleşme

Celal Fırat Utku

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Güliden Sayılan

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Hayatın farklı alanlarında karşılaştıkları ayrımcılık deneyimlerinin LGBTİQ+ bireylerin öznel ve psikolojik iyi oluşları üzerindeki olumsuz etkileri ulusal ve uluslararası alanyazında bildirilegelmiştir. Bu nedenle, cinsel yönelim ve cinsiyet kimliği temelli ayrımcılığın yıkıcı etkilerine karşı koruyucu olabilecek faktörlerin araştırılması önem taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı dezavantajlı ve azınlık grup kimliğinin koruyucu bir faktör olabileceğini öne süren Reddedilme-Özdeşleşme Model’ini (Branscombe, Schmitt ve Harvey, 1999) Leach ve arkadaşlarının (2008) çok bileşenli kimlik yaklaşımını kullanarak Türkiye’deki natrans gey erkekler örnekleminde test etmektir. Çalışmanın örneklemi, uygun örnekleme yoluyla çeşitli sosyal medya platformları ve LGBTİQ+ organizasyonları ile üniversite kulüpleri aracılığıyla ulaştığımız 496 natrans gey erkekte oluşmaktadır ($M_{yaş} = 23.62$; $SD_{yaş} = 5.86$). Hayes’in (2018) önyükleme [bootsapping] tekniği (Model 4) ile %95 güven aralığında 5000 yeniden örnekleme ile test edilen modellerde grup ve birey düzeyinde algılanan ayrımcılık (Ruggiero ve Taylor, 1995) yordayıcı değişkenler olarak; iç-grupla özdeşimin altı bileşeni (memnuniyet, dayanışma, belirginlik, önemlilik, kendini kalıp-yargılaştırma, grup içi homojenlik - Begeny ve Huo, 2017; Leach ve ark., 2008) paralel aracı değişkenler olarak; psikolojik iyi oluş (Ryff, 1989), olumlu ve olumsuz duygulanım (Watson, Clark ve Tellegen, 1988) ile yaşam doyumu (Diener, Emmons, Larsen ve Griffin, 1985) çıktı değişkenler olarak yer almıştır. Bulgular altı özdeşim bileşeninden sadece kimlik belirginliği bileşeninin algılanan bireysel seviyede ayrımcılığın psikolojik iyi oluş ($B = -.21$, $BSE = .1182$, 95% CI [-.477, -.0184]) ve olumsuz duygulanım ($B = .28$, $BSE = .13$, 95% CI [.0712, -.5714]) ile ilişkisinde aracı rolü olduğunu göstermektedir. Ancak bu etki modelin öngördüğünün tersi yöndedir. Algılanan grup düzeyinde ayrımcılık ve çıktı değişkenler arasında özdeşleşmenin hiçbir bileşeninin aracı etkisine rastlanmamıştır. Birey düzeyinde algılanan ayrımcılık psikolojik iyi oluş ($p < .001$), olumlu duygulanım ($p = .02$), olumsuz duygulanım ($p < .001$) ve yaşam doyumunu ($p < .001$); grup düzeyinde algılanan ayrımcılık ise sadece olumsuz duygulanımı ($p < .001$) doğrudan yordamaktadır. Bu çalışmanın dezavantajlı grup kimliğinin koruyucu etkisinin sınırlarını göstermesi bağlamında alanyazına önemli bir katkı olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Algılanan ayrımcılık, esenlik, iyi oluş, LGBTİQ+, Türkiye

Kaynakça

Begeny, C. T., & Huo, Y. J. (2017) When identity hurts: How positive intragroup experiences can yield negative mental health implications for ethnic and sexual minorities. *European Journal of Social Psychology*, 47, 803-817. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2292>

Branscombe, N. R., Schmitt, M. T., & Harvey, R. D. (1999). Perceiving pervasive discrimination among African Americans: Implications for group identification and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77, 135–149. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.1.135>

Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of Personality Assessment*, 49, 71–75. https://doi.org/10.1207/s15327752jpa4901_13

Hayes, A. F. (2018). Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (2. baskı). New York, NY: Guilford Press.

Leach, C. W., van Zomeren, M., Zebel, S., Vliek, M. L. W., Pennekamp, S. F., Doosje, B., Ouwerkerk, J. W., & Spears, R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95, 144–165. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.95.1.144>

Ruggiero, K. M., & Taylor, D. M. (1995). Coping with discrimination: How disadvantaged group members perceive the discrimination that confronts them. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68, 826–838. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.68.5.826>

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069–1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>

Watson, D., Clark, L. A., & Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: The PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54, 1063–1070. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.6.1063>

Romantik İlişkilerde Kalıp Yargılar, Türk TV Dizilerini İzleme ve Cinsiyetçilik Arasındaki İlişki

Seda Merve Şahin

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Nuray Sakallı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Romantik ilişkilerde kadınlardan ve erkeklerden beklentiler farklı değişkenlerden etkilenebilir. Bu çalışmada Türk TV dizilerini izleme sıklığının ve bu dizilerin romantik ilişki içerme derecesinin, çelişik duygulu cinsiyetçiliğin, yaşın, cinsiyetin ve sosyo-ekonomik düzeyin romantik ilişkilerde erkeklerin baskın ve girişken olması beklentilerine dair kalıpyargıları yordama düzeyleri incelenmiştir. Katılımcılara, Demografik Bilgi Formu, Romantik İlişkilerde Kalıp yargılara İlişkin Tutumlar Ölçeği (Sakallı ve Curun, 2001) ve Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (Sakallı-Uğurlu, 2002) sunulmuştur. Çalışmaya Türk TV dizilerini izlediğini belirten 224 katılımcı katılmıştır. Romantik ilişkilerde erkeklerin baskın tavırlar sergilemesine yönelik beklentileri yordamak amacıyla yapılan hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonucunda; cinsiyet, yaş ve sosyo-ekonomik düzey anlamlı yordayıcılardır ve açıklanan varyans % 19'dır. Türk TV dizilerini izleme sıklığı ve dizilerin romantik ilişkiler içermesi ikinci adımda eklendiğinde, model varyansın % 22'sini açıklamıştır ve Türk TV dizilerinin romantik ilişkiler içerme derecesi dışında tüm değişkenler anlamlı bir şekilde ilişkilerde erkeklerin baskın olmasına yönelik kalıpyargıları yordamıştır. Son olarak, korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik eklendiğinde model varyansın % 50'sini açıklamıştır ve cinsiyet, yaş, korumacı ve düşmanca cinsiyetçilik anlamlı yordayıcılardır. Aynı analiz, romantik ilişkilerde erkeklerin girişken olmasına yönelik kalıpyargılar açısından incelendiğinde, birinci model varyansın % 11'ini, ikinci model % 13'ünü ve üçüncü model % 46'sını açıklamıştır. İkinci modelde sadece yaş ve sosyo-ekonomik düzey anlamlı yordayıcılar iken üçüncü modelde, erkeklerin baskın olmasına yönelik beklentilerden farklı olarak düşmanca cinsiyetçilik anlamlı bir yordayıcı değildir. Ek olarak üçüncü modelde, dizilerin romantik ilişki içerikli olması da anlamlı bir yordayıcı olarak bulunmuştur. Sonuç olarak, korumacı ve düşmanca cinsiyetçiliğin romantik ilişkilerde erkeklerin baskın olmasına yönelik kalıp yargıları anlamlı şekilde yordarken; erkeklerin girişken olmasına yönelik beklentileri izlenen dizilerin romantik ilişki içerme sıklığı ve korumacı cinsiyetçilik yordamıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk TV dizilerini izleme, cinsiyetçilik, romantik ilişki kalıp yargıları

Kaynakça

Sakallı, N. ve Curun, F. (2012). Romantik ilişkilerle ilgili kalıpyargılara karşı tutumlar. *Psikoloji Çalışmaları*, 22, 31-45.

Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58. doi:10.31828/tpd13004433

Aktivist Kimliğin ve Sorumluluk Atfının Toplumsal Cinsiyet Eşitliği için Kolektif Eylem Üzerindeki Rolü

Süeda Vardar

İstanbul Üniversitesi

Evin Ateş

Kültür Üniversitesi

Seray Soyman

Sapienza Üniversitesi

Aydın Kaan Şenel

Boğaziçi Üniversitesi

Sudem Nur Turan

Mersin Üniversitesi

Fatma Kahraman

Acıbadem Üniversitesi

Küresel cinsiyet eşitsizliğinde 133. sırada olan Türkiye’de, son dönemdeki gelişmelerle birlikte toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik kolektif eylem, üzerine odaklanması gereken bir konu haline gelmiştir (Dünya Ekonomik Forumu, 2021). Bu çalışmanın temel amacı, sosyal psikolojik perspektiften toplumsal cinsiyet eşitliği hareketini ele almak ve bu bağlamda kolektif eylem çağrısı yapan mesajlardaki farklı sorumluluk atıflarının ve aktivist kimlikle özdeşleşmenin, kolektif eylem katılım niyeti üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Çağrı metinleri, Kolektif Eylemin Sosyal Kimlik Modeli’nden (SIMCA) yola çıkarak adaletsizliği ortaya koyan ve yeterliliği vurgulayan bir içerik şeklinde hazırlanmıştır. Araştırma, İstanbul’daki üniversite öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir (N=207, Ort.yaş=21, SS= 2.05). Gerekli örneklem büyüklüğü G*power kullanılarak 155 olarak belirlenmiş, gruplar arası katılımcı sayısını dengelemek amacıyla daha fazla katılımcıya ulaşılmıştır. Katılımcılar, Aktivist Kimlikle Özdeşleşme Ölçeği’ni doldurduktan sonra araştırmacılar tarafından

hazırlanmış ve cinsiyet eşitsizliğinin çözümüyle ilişkili farklı aktörlerin sorumluluğunu vurgulayan çağrı metinlerini okuyacakları koşullara ya da kontrol grubuna seçkisiz olarak atanmışlardır. Sonrasında katılımcılar, Kolektif Eylem Niyetliliği Ölçeği'ni ve demografik bilgi formunu doldurmuşlardır. Kolektif eylem niyetliliği ortalama puanlarının, katılımcıların aktivist kimlikle özdeşleşme düzeylerine (tüm katılımcıların ortalamasına göre düşük ve yüksek) ve mesajda sorumlu tutulan aktöre göre (politikacılar, toplumdaki bireyler ve kontrol) farklılaşması beklenmiştir. Yapılan tek yönlü ve iki yönlü ANOVA analizi sonuçları, aktivizm düzeyinin kolektif eylem niyetliliği üzerindeki temel etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu $F(1, 201) = 72.29, p=.001, \eta^2=.26$; sorumluluk atfının temel etkisi ile aktivist kimlikle özdeşleşme düzeyi ve sorumluluk atfının ortak etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir. Literatürle uyumlu olarak aktivist kimlikle özdeşleşme gösteren bireylerin toplumsal cinsiyet eşitsizliğine yönelik kolektif eyleme katılım niyetinin de daha yüksek olduğu görülmüştür. Sonuçların, toplumsal cinsiyet bağlamında kolektif eylem ile ilgili gelecekteki çalışmalara yol gösterici olabilecek yönleri ve uygulamalı alana olası katkıları tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kolektif eylem, sorumluluk çerçevelemesi, aktivist kimlik

Evlilik Bağlamında Benlik Kurgularının Kendini Susturma Üzerindeki Etkisi: Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları ve Stresinin Rolü

Pınar Elmas

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ela Balıkcı

Psikolog

Hacer Harlak

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İlişkiler ve kültür bağlamında inşa edilen benlik, alosantrik/ideosantrik (Triandis, 1989) ve bağımsız/karşılıklı bağımlı (Markus ve Kitayama, 1991) şeklinde ikili yapıda ele alınarak benlik kurgusu olarak tanımlanmıştır. Kağıtçıbaşı (2005) ise kişilerin benliğini diğerlerinden belirli sınırlarla ayırıştırabileceği gibi (özerk benlik kurgusu), diğerleriyle esnek ve akışkan sınırlar içerisinde de ilişkililik gösterebileceğini (ilişkisel benlik kurgusu) ileri sürerek özerk-ilişkisel benlik kurgusunun varlığını göstermiştir. Özerk birey kendini olduğu gibi sergilerken, ilişkisel bireyler ‘önemli diğerlerini’ benliğine doğrudan dahil eder. Öyle ki, ilişkiyi devam ettirme motivasyonu kişinin görüşlerini ifade etmesini engelleyerek kendini susturması ile sonuçlanabilir (Jack, 1991). Özellikle kendini ifade etmek o kültürün normlarına uygun değilse uyum için kendini susturma daha çok görülebilir (Kurtiş, 2010). Kültürel yapı kadınlığın ve erkekliğin de sosyal ortamlarda ifade edilmesini etkiler. Dahası, bireyin kadınsı ve erkeksi olmasına ilişkin yüksek beklentilere ulaşamaması toplumsal cinsiyet rolü stresine sebep olmakta ve kendini susturmayla sonuçlanabilmektedir (Witte ve Sherman, 2002). Bu çalışmada, evlilik bağlamında benlik kurgularının kendini susturmaya etkisinde toplumsal cinsiyet rolü tutumları ve stresinin rolünün sınanması hedeflenmiştir. Örneklem, 18 yaşından büyük 236 evli kadından oluşmuştur ve katılımcılara çevrim içi anket formu ile ulaşılmıştır. Veri toplama araçları olarak Evlilik Bağlamında Benlik Kurgusu Ölçeği, Kendini Susturma Ölçeği, Kadın Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi Ölçeği, Toplumsal Cinsiyet Rollerini Tutum Ölçeği ve Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre, evlilik bağlamında özerk benlik kurgusuna sahip olmak kendini susturmayı ve geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumunu azaltmakta ve toplumsal cinsiyet rolü stresini artırmaktadır. Ayrıca,

geleneksel toplumsal cinsiyet rolü tutumu ve stresi arttıkça kendini susturma artmaktadır. Sonuçlar, çalışmadan elde edilen bulguların alanyazın ile tutarlı olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Evlilik, Benlik Kurguları, Kendini Susturma, Toplumsal Cinsiyet Rolü Tutumları, Toplumsal Cinsiyet Rolü Stresi

Kaynakça

Jack, D. C. (1991). *Silencing the self: Women and depression*. Cambridge, MA: Harvard University Press

Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36 (4), 403-422.

Kurtiş, T. (2010). *Silencing the self and depression among Turkish women*. (Unpublished master's thesis), Department of Psychology, University of Kansas, Lawrence, KS, USA.

Markus, H. R., & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.

Triandis, H. C. (1989). The self and social behavior in differing context. *Psychological Review*, 96, 506-520.

Witte, T. H., & Sherman, M. F. (2002). Silencing the self and feminist identity development. *Psychological Reports*, 90, 1075-1083.

Şiddetin ve Erkek Egemenliğinin Meşrulaştırılması Ölçeği'nin Türkçe' ye Uyarlanması

Sebil Ayrıl

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Eda Karacan

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bu çalışmanın amacı Şiddetin ve Erkek Egemenliğinin Meşrulaştırılması Ölçeği' nin (ŞEEM) (Diaz-Aguado ve Martinez, 2015) Türkçe' ye uyarlanması ve flört şiddeti ile ilişkisinin incelenmesidir. Orijinal ölçek 10 maddeden oluşurken, ilişkili olduğu düşünülen 3 madde daha ölçeğe eklenerek geçerlik ve güvenilirliği 573 (375 kadın ve 198 erkek) katılımcı ile test edilmiştir. Ölçeğin geçerliğine yönelik açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri tek faktörlü yapının uygunluk gösterdiğini ortaya koymuştur. Madde geçerliğine kanıt olarak madde test korelasyonları hesaplanmış ve madde test korelasyonlarının 0,60-0,70 arasında değiştiği görülmüştür. Buna ek olarak, ölçüt-bağlantılı geçerliğini test etmek amacıyla ŞEEM puanları ile ilişkili olduğu düşünülen flört şiddetine yönelik tutum ve davranışlar ile çelişik duygulu cinsiyetçilik arasındaki korelasyonlar ele alınmış ve sonuçta hem kadın hem de erkek örnekleminde pozitif yönde anlamlı ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca, ŞEEM puanlarındaki cinsiyet farklılıkları incelendiğinde, erkek katılımcılarda erkek egemenliğinin meşrulaştırılması düzeyinin, kadın katılımcılardan daha fazla olduğu gözlenmiştir. Güvenirlik testi için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı (Cronbach Alpha=0,84) ve iki-yarım güvenilirliğe bakılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, Türkçe' ye uyarlanan ŞEEM ölçeğinin geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olduğu ve ülkemizde genç yetişkinlerde şiddetin ve erkek egemenliğinin meşrulaştırılmasını ölçmekte kullanılmaya uygun bir araç olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal kontrol, romantik ilişkiler, evlilik öncesi cinsel ilişki, ölçek geliştirme

Kaynakça

Diaz-Aguado, M. J. ve Martinez, R. (2015). Types of adolescent male dating violence against women, self-esteem, and justification of dominance and aggression. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(15), 2636-2658.

Planlanmış Davranış Kuramının Kadınların Kolektif Hareketine Uyarlanması

Merve Nur Şahin

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Nuray Sakallı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Cinsiyet eşitliği mücadelesinde kadın hareketleri önemli yer tutmaktadır. Radke, Hornsey ve Barlow (2018) bu hareketleri, feminist (eşitsizliği bitirmeyi amaçlayan hareketler) ve koruyucu (mevcut sistem içerisinde kadınları korumayı amaçlayan hareketler) olarak ikiye ayırmışlardır. Mevcut çalışmada, Planlanmış Davranış Kuramı (PDK, Ajzen 1988, 1991) kapsamında kadınların bu hareketlere katılım sebepleri araştırılmıştır. PDK'ya uygun olarak bu hareketlere dair tutum, algılanan kontrol (kontrol), algılanan norm (norm) ve katılma niyeti (niyet); ayrıca algılanan norma uyma (norma uyma), hareketlere geçmiş katılım deneyimi (geçmiş katılım) ve feminist kimliğe sahip olma (feminist kimlik) değişkenleri incelenmiştir.

Çalışmaya, 323 kadın ($M = 24.50$, $SS = 7.97$) çevrimiçi olarak katılmıştır. Yazarlar, PDK alanyazını çerçevesinde soruları oluşturmuşlardır. Feminist ve koruyucu kolektif hareket sorularının benzer olmalarının yanıtlamayı zorlaştırmaması adına katılımcılar yalnızca bir kolektif hareket türüne dair soruları yanıtlamışlar ve cevaplar iki davranış türü için iki ayrı model olarak analiz edilmiştir. Açıklayıcı faktör analizinde (tüm $\alpha = 0.67- 0.94$) algılanan norm iki grup için de topluma dair algılanan norm (toplum normu) ve devlete dair algılanan norm (devlet normu) olarak iki faktöre ayrılmıştır. Yol analizine göre feminist ($GFI = 0.99$, $NFI = 0.99$, $CFI = 1$, $RMSEA = 0.00$) ve koruyucu ($GFI = 1$, $NFI = 1$, $CFI = 1$, $RMSEA = 0.00$) kolektif hareket modelleri dataya iyi uyum göstermiştir. Feminist kolektif hareketler için tutum pozitif, geçmiş katılım ve kontrol negatif ve direkt olarak niyeti yordamış; geçmiş katılım ve tutum, feminist kimlik aracılığıyla niyeti yordamış; kontrol, toplum ve devlet normu norma uyma aracılığıyla niyeti yordamıştır. Koruyucu kolektif hareketler için tutum pozitif, kontrol negatif ve direkt olarak niyeti yordamış; geçmiş katılım, feminist kimlik aracılığıyla niyeti yordamış; kontrol, toplum ve devlet normu norma uyma aracılığıyla niyeti yordamıştır. Hem feminist hem de koruyucu kolektif hareket modellerinde niyet için tutum olumlu, geçmiş katılım ve kontrol olumsuz yordayıcılardır. Toplum ve devlet normu ise norma uyma aracılığıyla niyeti yordamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kolektif hareket, tutum, norm, kontrol, niyet

Kaynakça

Ajzen, I. (1988). Attitudes, personality, and behavior. Dorsey Press.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.

Radke, H. R., Hornsey, M. J. ve Barlow, F. K. (2018). Changing versus protecting the status quo: Why men and women engage in different types of action on behalf of women. *Sex Roles*, 79(9), 505-518. doi: 10.1007/s11199-017-0884-2

18-24 Yaşları Arasındaki Bireylerin Flört İlişkileri Kapsamında Şiddete Karşı Farkındalık ve Görüşlerin İncelenmesi

Ahmet Yasin Şenyurt

Balıkesir Üniversitesi

Berke Kızılyel

Balıkesir Üniversitesi

Ulaş Koşan

Balıkesir Üniversitesi

Ege Unan

Balıkesir Üniversitesi

Bireylerin partnerlerine karşı uyguladığı, fiziksel (vurmak, dövmek ve kırmak), psikolojik (kısıtlamak, kıskanmak, baskı kurmak ve manipüle etmek) ve cinsel şiddet (taciz ve tecavüz) içeren kişiye zarar veren davranışlara flört şiddet adı verilmektedir. Flört şiddeti zamanla yaygınlaşmasından dolayı toplum içerisinde önemli problemlerden biri haline gelmiştir. Bu nedenle bireylerin flört şiddeti konusundaki farkındalık ve görüşlerinin araştırılması önemlidir. Bu araştırma 18-24 yaş aralığındaki bireylerin flört şiddeti konusundaki farkındalıkları ve görüşleri hakkında bilgi edinilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma katılımcıları 18-24 yaşları arasındaki 16 kişiden, 8 erkek ve 8 kadından eşit bir şekilde oluşmaktadır. Araştırmada kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma yarı-yapılandırılmış görüşme tekniğiyle çalışılmış ve Covid-19 salgını nedeniyle görüşmeler çevrimiçi (Zoom, 2020) şekilde yürütülmüştür. Zoom uygulaması üzerinden görüntülü ve sesli erişim sağlanmış olup katılımcıların verileri kayıt altına alınmıştır. Araştırmadaki sorular araştırmacılar tarafından hazırlanmış olup gerekli geçerlik ve güvenilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. 3'ü demografik 9'u görüşme sorusu olmak üzere katılımcılara 12 soru iletilmiştir. Araştırma soruları (flört şiddeti nedeni, flört şiddeti, flört şiddetine maruz kalınması ve gelecek yaşantıya etkileri) belirli akış sırasıyla sorulmuştur. Flört şiddetinin bireyler üzerinde ne ifade ettiğini, flört şiddetinin nedenlerini, flört şiddeti hakkında ne düşündüklerini, flört şiddetine maruz kaldığı zaman neler yapacaklarını, neler düşüneceklerini ve flört şiddetinin bireylerin gelecek yaşamlarını nasıl etkileyebilecekleri araştırılmıştır. Araştırma verileri MAXQDA (2020) uygulaması kullanılarak belirli kodlar ve alt kodlara yerleştirilerek analiz edilmiştir. Analiz sonucundaki kodlara ve alt kodlara

bakılarak veriler içerisinde en fazla frekansa sahip olanların; psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, kıskançlık, kısıtlamak, ilişkiyi bitirmek, güven problemi yaşamak, kötü hissetmek ve tecrübe edinmek olduğu saptanmıştır. Tartışma bölümünde Finkel ve Eckhardt'ın (2013) I³ modelinden yararlanılarak araştırma bulgularıyla karşılaştırılarak bulgular kuramsal temele oturtulmaya çalışılmıştır. Ayrıca tartışma kısmındaki bulguları literatürdeki araştırmalarla karşılaştırılarak arasındaki benzerlik ve farklılıklara bakılmış ve açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Flört şiddeti, psikolojik şiddet, kıskanmak, kısıtlamak, I³ modeli

Cinsel Saldırı Mağdurlarına Yönelik Tutum Ölçeği

Eda Bostancı

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Aysima Akyol

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Büşra Suatoğlu

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Oğuzhan Temizkan

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Birgül Kalender

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Berk Gökçe

Psikolog

Meryem Berrin Bulut

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Cinsel saldırı, geçmişten günümüze hayatımızda var olan travmatik bir gerçektir. Dünya genelinde pek çok insan cinsel saldırı mağduriyeti deneyimleyebilmektedir. Bu mağduriyet genelde kadınlara yönelik olarak algılansa da birçok erkek de cinsel saldırı mağduru olabilmektedir. Cinsel saldırı mağdurları yaşadıkları trajediden sonra tekrar topluma uyum sağlamada ciddi sorunlar yaşamaktadırlar. Bunun yanı sıra toplum mağdurlara karşı olumsuz bir tutum içinde olduğunda bu durum mağdurların yaşantısını çok daha zor hale getirebilmektedir. Bu sebeple, cinsel saldırı mağdurlarına yönelik tutumun ölçülmesi ve buna yönelik çalışmaların yapılması hem bu kavramı geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçülebilir hale getirme hem de konu hakkında farkındalık oluşturma açılarından önemli görülmektedir. Alanyazında kadınlara yönelik cinsel saldırı, cinsel istismar gibi konularda araştırmalar olsa da hem kadın hem de erkek cinsel saldırı mağdurlarına yönelik bir araştırmaya rastlanamamıştır. Bu nedenle, alanyazındaki bu eksikliği gidermek amacıyla bu çalışmada kadın veya erkek fark etmeksizin cinsel saldırı mağdurlarına yönelik tutum ölçeğinin geliştirilmesi amaçlanmıştır. Psikanalitik kuram temelinde kişiliğin oluşmasında erken çocukluk döneminde yaşanan deneyimler büyük önem taşımaktadır. Bu kuramdan yola çıkılarak, çalışmada cinsellik ve saldırganlığın insanın doğasında bulunması durumu temel alınmıştır. Toplumlarda belli ahlaki kurallarla bu dürtülerimiz dengede tutulmaya çalışılır ve cinsellik ile saldırganlık davranışının aynı anda olmaması için belli standartlar geliştirilir. Sosyal öğrenme kuramı kapsamında ele alındığında ise cinsel saldırı davranışının pornografi, televizyon, internet veya sosyal çevreden gözlemlenerek ve taklit edilerek ortaya çıkması beklenebilir. Psikanalitik kuramda kişiliğin erken çocukluk döneminde oluşması ile sosyal öğrenme kuramındaki taklit edilerek ya da gözlemlenerek davranışların öğrenilmesi bağlamında bu iki kuram ilişkilendirilmiş olup, ölçeğin maddelerinin oluşturulmasında bu kuramlar etkili olmuştur. Aynı zamanda, iç grubun dış gruptan üstün ve baskın olma ihtiyacı neticesinde cinsiyetler arasındaki ayrımcılığın meşrulaştırıldığını ileri süren Sosyal Baskınlık Kuramının önermeleri de madde havuzunun oluşturulmasında temel alınmıştır. Çalışmanın verilerini toplamak amacıyla ülkemizin farklı şehirlerinde yaşayan bireylere kolayca ve kartopu örnekleme yöntemleri ile pandemi sürecinden dolayı çevrim içi olarak ulaşılmıştır. Google forms aracılığıyla oluşturulan form Whatsapp aracılığıyla katılımcılara ulaştırılmıştır. Bu çalışmaya 18-30 yaş aralığında (Ort.=21,28, S=2,34) 111 erkek (%36) ve 195 kadın (%63,3) olmak üzere 308 kişi (2 kişi cinsiyetini belirtmemiştir) gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğunu (249 [%80,8]) lise mezunu ve altı eğitim düzeyine sahip bireyler oluşturmaktadır. Madde havuzu oluşturulmadan önce alan yazın taraması yapılmış ve bu tarama sonrasında araştırmacıların her biri birbirlerinden bağımsız olarak madde (n=126) hazırlamışlardır. Daha sonra bu maddeler bütünleştirilmiş ve tekrarlayan maddeler (n=63) havuzdan çıkarılmıştır. Alan uzmanlarının (n=7) görüşleri doğrultusunda 23 madde çıkarılmıştır. Dil uzmanlarının (n=3) görüşleri doğrultusunda ise anlaşılabilirliği sıkıntılı olan 2 madde daha havuzdan çıkarılmış ve böylelikle 38 maddelik havuz katılımcılara uygulanmıştır. Araştırmanın verileri nicel analiz teknikleri yardımıyla çözümlenmiştir. Yapı geçerliğini incelemek amacıyla yapılan Açıklayıcı Faktör Analizi (oblimin döndürme yöntemi ile) sonucunda 20 maddeli ve 5 faktörlü (mağdura yönelik olumsuz tutum- α =.82, cinsel saldırıyı meşrulaştırma- α =.76, mağdura güven- α =.72, mağdura yönelik olumlu tutum- α =.77, mağdura yönelik duygu- α =.68) bir ölçek elde edilmiştir (KMO=.882 ve Barlett'in Küresellik Testi=2374,292). Ölçekteki maddelerden örnekler şu şekilde sıralanabilir: 'Cinsel saldırıya uğramış bireye yardım ederim.', 'Cinsel saldırıya

uğramış bireyden korkarım.’, ‘Cinsel saldırıya uğramış bireyden uzak dururum.’. Ölçekteki faktörlerin açıkladıkları varyans %61,40’tır. Faktör yükleri ,462-,794 arasında değişmektedir. Faktörlerin birbirleri arasındaki korelasyon katsayısı ise ,265-,582 arasındadır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin geçerlik ve güvenirlik değerlerinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu belirtilebilir. Cinsel saldırı mağdurlarına yönelik olumsuz tutumların değiştirilmesi ve bir farkındalık oluşturması açısından sosyal psikoloji alan yazınına bu ölçeğin önemli bir katkısının olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Cinsel saldırı, mağdur, tutum, geçerlik, güvenirlik.

Cinsiyet Rollerini ve Cinsiyetçiliğinin İki Yüzü: Kadınlara ve Erkelere Yönelik Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik

Ömer Topuz

Abdullah Gül Üniversitesi

Hacer Harlak

Adnan Menderes Üniversitesi

Cinsiyetçilik genellikle kadınlara yönelik olumsuz tutumlar olarak ele alınmaktadır (Sakallı-Uğurlu, 2002). Ancak kadın ve erkek grupları arasındaki ilişkinin karşılıklı doğası cinsiyetçiliği korumacı (KC) ve düşmanca (DC) olmak üzere çelişiklik yönleri içeren özel bir önyargı türü olarak ele almayı gerektirmektedir (Glick ve Fiske, 1996). Mevcut çalışmanın amacı erkelere ve kadınlara yönelik çelişik duygulu cinsiyetçiliğinin birbirleriyle ve toplumsal cinsiyet rolleri ile ilişkilerini incelemektir. Bu amaçla oluşturulan anket formu ile 196'sı kadın ve 123'ü erkek toplam 329 üniversite öğrencisinden yüz yüze veri toplanmıştır. Ankette Erkeğe İlişkin Çelişik Duygular Ölçeği (EÇDÖ, Sakallı-Uğurlu, 2008), Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (ÇDCÖ, Sakallı-Uğurlu, 2002) ve Bem Cinsiyet Rolü Envanteri Kısa Formu (BCRE-K, Özkan ve Lajunen, 2005) ile sosyo demografik form yer almıştır. Yapılan analizlerin sonuçlarına göre, EÇDÖ-KC puanları, ÇDCÖ-KC ($r = .70$) ve ÇDCÖ-DC puanları ($r = .70$) ile pozitif yönde anlamlı güçlü ilişkilidir. EÇDÖ-DC puanları ile ÇDCÖ-KC puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = .16$). Korelasyon analizlerinin sonuçları katılımcıların BCRE-K-Erkeklik puanları ile EÇDÖ-KC ($r = .30$), ÇDCÖ-DC ($r = .24$) ve ÇDCÖ-KC ($r = .20$) arasında, ayrıca BCRE-K-Kadınsılık puanları ile ÇDCÖ-KC ($r = .20$) puanları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkili bulunduğunu göstermiştir. Erkelere ve kadınlar için ayrı ayrı yapılan korelasyon analizleri değişkenler arası ilişkilerin örüntüsünde farklar ortaya koymuştur. Sonuç olarak çalışmanın bulguları, erkelere yönelik düşmanca cinsiyetçilik arttıkça kadınlara yönelik cinsiyetçiliğinin sadece korumacı yönü artmasına karşın, erkelere yönelik korumacı cinsiyetçilik arttıkça kadınlara yönelik hem düşmanca hem de korumacı cinsiyetçiliğinin arttığını göstermiştir. Çalışmanın sonuçları, erkelere yönelik tutumların mevcut cinsiyetçi sistemin devam ettirilmesindeki etkisini vurgulayan açıklamaları (Sakallı-Uğurlu, 2008) desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: düşmanca cinsiyetçilik, korumacı cinsiyetçilik, toplumsal cinsiyet roller

Kaynakça

Glick, P. ve Fiske, S. T. (1996). The ambivalent sexism inventory: Differentiating hostile and benevolent sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 70(3), 491-512.

Özkan, T. ve Lajunen, T. (2005). Masculinity, femininity, and the Bem sex role inventory in Turkey. *Sex Roles*, 52(1-2), 103-110.

Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik duygulu cinsiyetçilik ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58.

Sakallı-Uğurlu, N. (2008). Erkeklerle ilişkin çelişik duygular ölçeği'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(21), 1-11.

Enseste Yönelik Bilgi ve Tutum Ölçeği: Geliştirilmesi, Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Meryem Berrin Bulut

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Beyza Naile Ömerca

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Kübra Polat

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Münevver Kuzu

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İstismarın en sarsıcı türü olan ensest, aile içi cinsel istismar olarak bilinir. Latince köken alan ensest kelimesi, “lekelemek”, “kirlilemek” anlamına gelir (Polat, 2006). Türk Dil Kurumu (2022) sözlüğünde “aile içi yasak ilişki” olarak tanımlanan ensest çocuk üzerinde fiziksel, ruhsal ve sosyal sonuçları ağır olan ve olumsuz etkisi hayat boyu süren bir şiddet türü olarak da adlandırılmaktadır (Türkiye Ensest Atlası Projesi, 2014). Ensest, görünürlüğü çok olmayan fakat yaygın bir toplumsal sorun olarak ele alınabilir. Ensestin yaygınlığına rağmen ülkemizde ensesti ölçebilecek bir ölçüm aracına rastlanamamıştır. Bu çalışmada ensesti geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçebilecek bir ölçüm aracının geliştirilmesi amaçlanmıştır. Ölçek geliştirme sürecinde Bandura'nın Sosyal Öğrenme Kuramından faydalanılmıştır. Bu kuram, davranışların gözlem yoluyla öğrenildiğini, bireylerin buldukları ortamdaki ahlaki ve sosyal kurallar çerçevesinde davranışları taklit ettiklerini ve model aldıklarını öne sürer. Sosyal öğrenmenin ilk gerçekleştiği ortamlardan biri aile ortamıdır. Ailede enseste maruz kalan birey, gözlem ve model alma yoluyla ensesti öğrenerek kendisi de bir ensest failine dönüşebilir. Ölçeğin madde havuzu literatür taraması sonucunda araştırmacılar tarafından birbirlerinden bağımsız bir şekilde oluşturulmuştur. Madde havuzu kapsam geçerliği için 9

alan uzmanına gönderilmiş ve uzmanlardan gelen dönüşler sonrasında düzenlemeler yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubuna kolayda ve kartopu örnekleme yöntemleri ile ulaşılmıştır. Hedeflenen örneklem 18 yaş ve üzeri bireylerdir. Çalışma iki farklı aşamada yürütülmüştür. İlk aşamaya yaş ortalaması 24,86 ve standart sapması 7,50 (yaş aralığı 18-66) olan 457 (110 erkek ve 347 kadın) ve ikinci aşamaya yaş ortalaması 23,07 ve standart sapması 5,90 (yaş aralığı 18-59) olan 255 yetişkin (69 erkek ve 185 kadın, 1 kişi cinsiyetini belirtmemiş) katılmıştır. Veriler pandemi koşullarından dolayı çevrimiçi olarak toplanmıştır. Çalışmanın verileri nicel analiz teknikleriyle çözümlenmiştir. İlk aşamada açımlayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi, ikinci aşamada ölçüt geçerliği, doğrulayıcı faktör analizi ve güvenilirlik analizi gerçekleştirilmiştir. Analizler sonucunda 23 maddeli ve 5 faktörlü (ensest mağduruna yönelik tutum, enestinin sonuçları, enest failine yönelik yargı, enestinin yaygınlığı ve enestinin önlenmesi) bir ölçek elde edilmiştir. Ölçekteki faktörlerin açıkladığı varyans %58,67'dir. Ölçeğin 5 faktörlü yapısı doğrulayıcı faktör analizi aracılığıyla doğrulanmıştır. Çocuklukta duygusal enest ölçeği ile geliştirilen ölçeğin eneste yönelik yargı ve enestinin yaygınlığı faktörleri arasında olumlu yönde anlamlı ilişkiler tespit edilmiştir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik değerleri kabul edilebilir sınırlar arasındadır. Ölçek hem akademisyenler hem de alan çalışanları tarafından kullanılabilir. Bu ölçek ile alandaki önemli bir boşluğun kapatılacağı ve enest konusunda akademide ve toplumda büyük bir farkındalığın oluşturulacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: enest, geçerlik, güvenilirlik, istismar.

Kaynakça

Polat, O. (2006). *Aile İçi Cinsel Tecavüz "ENSEST"*. Ankara: Nokta Kitap.

TDK (2022). Büyük Türkçe Sözlük.

Türkiye Enest Atlası Projesi (2014). *zet Rapor*. Kadın Dernekleri Federasyonu.

Erkeklerin Erkeklik Normlarını Benimseme Seviyesinin ve Sosyoekonomik Düzeyin Babalık ve Babalık Rolü Algılarıyla Olan İlişkisi

Emir Üzümçeker, Aybüke Balı, Beste Utku, Burak Kaan Zoroğlu, Buse Erol, Büşra Doğru, Ceyda Çevik, Emircan Yılmaz, Esra Taş, Işıl Akgül Çevik, İrem Kendirli, Nilay Çolak, Sami İnce, Selin Satan

Dokuz Eylül Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yapılan araştırma, erkeklerin sosyo-demografik özelliklerinin ve erkeklik normlarını kabul düzeyinin babalık rolü algılarına etkisini ölçmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma doğrultusunda; 380 katılımcıya Sosyo-Demografik Bilgi Formu, Babalık Rolü Algı Ölçeği ve Erkek Rol Normları Envanteri uygulanmıştır. Bulgular, katılımcıların babalık rolü algısı ile yaşları arasında negatif bir ilişki olduğunu gösterirken katılımcıların erkeklik normlarını benimseme düzeyi ile yaşları arasında pozitif yönde bir ilişki olduğunu göstermiştir. Ek olarak babalık rolü algısının erkeklerin aylık gelir düzeylerine göre farklılık gösterdiği, eğitim seviyelerine göre farklılık göstermediği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Erkeklik, erkeklik normları, babalık, babalık rolü algısı

Kaynakça

- Bayazıt, S. H. (2020). The social construction of fatherhood and masculinity among stay-at-home fathers in İstanbul: A qualitative study
- Hunter, S. C., Riggs, D. W. ve Augoustinos, M. (2017). Hegemonic masculinity versus a caring masculinity: Implications for understanding primary caregiving fathers. *Social and Personality Psychology Compass*, 11(3), 1–9. <https://doi.org/10.1111/spc3.12307>
- Kuzucu, Y. (1999). Babalarıyla çatışma düzeyi yüksek ve düşük olan ergenlerin ve babalarının babalık rolüne ilişkin algılarının karşılaştırılması (Yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Levant, R. F., Hall, R. J. ve Rankin. T. J. (2013). Male Role Norms Inventory-Short Form (MRNI-SF): Development, confirmatory factor analytic investigation of structure, and measurement invariance across gender. *Journal of Counseling Psychology*, 60, 228-238.
- Petts, R. J., Shafer, K. M. ve Essig, L. (2018). Does adherence to masculine norms shape fathering behavior? *Journal of Marriage and Family*, 80(3), 704–720. <https://doi.org/10.1111/jomf.12476>

Şenol, D. ve Erdem, S. (2018). Babalık kültürü ve kimliği. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (2) 1–16.

Seks İşçilerine Yönelik Önyargının Ahlaki Temellendirilme Yolları

Fatih Köseoğlu

Bursa Uludağ Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Hilal Üney

Bergamo Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Seks işçiliği “karar verme yetisi olan yetişkinler arasında para veya mal karşılığında ve herhangi bir zor kullanma olmadan gerçekleştirilen cinsel hizmet alışverişi” biçimde tanımlanmaktadır (Cinsel Eğitim ve Araştırma Derneği [CETAD], 2007: 8). Dünya genelinde dezavantajlı gruplardan biri olarak kabul edilen seks işçileri, toplumsal düzenin pek çok katmanında çeşitli önyargı ve ayrımcılık pratikleriyle karşı karşıyadır. Bu çalışmanın amacı seks işçilerine yönelik önyargıların hangi ahlaki temeller dayanak alınarak yapıldığını incelemektir. Ahlaki yargılamaların çeşitliliğini ve evrenselliğini açıklamak için oluşturulan Ahlaki Temeller Kuramı (ATK) bu çalışmanın kuramsal temelini oluşturmaktadır. Ahlaki yargılamada sosyal ve kültürel etkilerin önemini vurgulayan Haidt (2001), ahlaki yargıların akıl yürütme aracılığıyla değil genellikle hızlı, otomatik değerlendirmelerin (sezgilerin) sonucu meydana geldiğini savunur. Kuram kendi içinde iki farklı ucu temsil eden 5 ahlaki temel olduğunu bildirir: Bakım/zarar, adalet/hilekarlık, bağlılık/ihanet, itaat/devrimcilik, kutsallık/yozaşma (Graham ve ark, 2013).

Görüşmeler 20-25 yaşları arasında 3 erkek, 3 kadın üniversite öğrencisiyle yüz yüze yapılmıştır. Katılımcılara bilgilendirilmiş onam ve demografik bilgi formu verilmiştir. Araştırmacılar tarafından ilgili literatür taraması ve kuramlar ışığında yarı yapılandırılmış görüşme yöntemiyle veriler toplanmıştır. Çalışmada niteliksel analiz yöntemleri içerisinde yer alan tematik içerik analizi kullanılmış, veriler içerisinde belli örüntü halinde ilerleyen anlam kalıpları belirlenerek analiz edilmiştir. ATK'nin 5 ahlaki teması kapalı kodlar olarak seçilmiştir. Ayrıca *özgür seçim/mağduriyet* olarak bir açık kod belirlenmiştir. Analiz birimi olarak cümle seçilmiştir. Yapılan görüşmelerin ses kayıtlarının yazı dökümleri çıkarılmış ve her bir cümle analiz edilerek uygun olduğu temalara göre gruplanmıştır.

İnanç, politik görüş, yaş ve cinsiyet gibi demografik özellikler fark etmeksizin her katılımcı seks işçilerine yönelik önyargı söylemi (örtük veya aleni) üretmiştir. Kutsal bedene saygısızlık, heteronormatif aile kurumuna tehdit, kirlilik ve tiksinti, topluma/gelecek nesillere

zarar, dinsel/kültürel normların bozulması, aşka ihanet, sadakatsizlik gibi ortak örüntüler önyargının gerekçeleri olmuştur. Seks işçilerine yönelik önyargının ahlaki temellendirilme yolları hem AKT'nin varsayımları ile tutarlı bulunmuş hem de 5 ahlaki tema altında incelenebilmiştir. Bulgular AKT bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki Temeller Kuramı, ahlaki yargı, seks işçileri, önyargı, ayrımcılık

Kaynakça

Cinsel Eğitim ve Araştırma Derneği [CETAD], (2007). *Bilgilendirme dosyası – 8 “sex ticareti”*. <https://www.cetad.org.tr/CetadData/Books/46/pdf-dosyasini-indirmek-icin-tiklayiniz.pdf>

Haidt, J. (2001). The emotional dog and its rational tail: A social intuitionist approach to moral judgment. *Psychological Review*, 108(4), 814.

Graham, J., Haidt, J., Koleva, S., Motyl, M., Iyer, R., Wojcik, S. P. ve Ditto, P. H. (2013). Moral foundations theory: The pragmatic validity of moral pluralism. *Advances in experimental social psychology* içinde (s. 55-130). Burlington: Academic Press.

Farklı Politik Görüşlere Sahip Üniversite Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Rollerine İlişkin Tutumları

Murat Arğış, Yiğithan Üstün, Almina Özen, Pınar
Söylemez, Ceren Karan, Zehra Doğan, Aleyna Koç,
Yaren Altun, Merve Özgür, Esmâ Yüksel, Sena
Kulaberoğlu, Fatih Yaşa, Gülçin Aksoy, Yaren Irmak
Aydın, Sümeyye Ulaş
Dokuz Eylül Üniversitesi
Psikoloji Bölümü

Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin sahip oldukları politik görüşlerin toplumsal cinsiyet rolleri tutumlarında etkisi gruplar arası karşılaştırma yapılarak araştırılmıştır. Çalışmanın örneklemini Türkiye’de üniversite okuyan 18-30 yaş arası 416 kadın ve 171 erkekten oluşan 587 kişilik katılımcı grubu oluşturmaktadır. Araştırma için hazırlanan ankette sosyodemografik bilgileri içeren soruların yanında “Toplumsal Cinsiyet Rollerine Tutum Ölçeği (TCRTÖ)” uygulanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, hipotezlerin çoğunluğunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark ($p<0.05$) bulunmuştur. Üniversite öğrencilerinde farklı politik kimliklere sahip olmak öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarını etkilemektedir. Milliyetçi öğrenciler muhafazakâr öğrencilere göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarda daha eşitlikçi bulunmuştur. Liberal öğrencilerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarda milliyetçi öğrencilere göre daha eşitlikçi olduğu görülmüştür. Sosyal demokrat öğrenciler de muhafazakâr öğrencilere göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarda daha eşitlikçidir. TCRTÖ kapsamındaki bulgulara göre en eşitlikçi bulunanlar sol görüşe sahip öğrencilerken en az eşitlikçi olanlar ise muhafazakâr görüşe sahip öğrenciler olduğu bulunmuştur. Geleneksel cinsiyet rolü alt ölçeği kapsamında muhafazakâr öğrenciler en geleneksel grup, sol görüşe sahip öğrenciler en az geleneksel grup olarak bulunurken eşitlikçi cinsiyet rolü alt ölçeği kapsamında liberal görüşe sahip öğrenciler en eşitlikçi, muhafazakâr öğrenciler en az eşitlikçi görüşe sahip olarak bulunmuştur. Öğrencilerin cinsiyeti de bu konuda farklılık göstermektedir. Araştırma bulguları sonucunda; kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha eşitlikçi bir tutuma sahip olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, politik kimlik, cinsiyet rolleri, tutum

Biliş Eksikliği ve Gündelik Hayatta Korumacı Cinsiyetçiliğe Şahit Olma Deneyimi Arasındaki İlişki

Deniz Bilger

Bursa Uludağ Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İlgün Bilekli Bilger

Bursa Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Sapir-Whorf hipotezi kullanılan dilin insanların düşünce içeriklerini sınırladığını ileri sürmektedir (Kay ve Kempton, 1984). Bu yaklaşımın, küçük farklılıklarla birlikte modern bir versiyonuna göre *biliş eksikliği* (*hypocognition*), düşünceleri ve deneyimleri aktarabilmek için gerekli olan kavramlara ilişkin bilişsel temsillerden yoksun olma durumunu ifade etmektedir (Wu ve Dunning, 2018). Sınırlı sayıda araştırma insanların belirli bir kavramı öğrendikten sonra, yani “biliş eksikliğinden” kurtulduktan sonra, o kavrama ilişkin daha fazla olay veya durum deneyimleyebildiklerini göstermiştir (Wu ve Dunning, 2018, 2019; Zwicky, 2005). Mevcut çalışmada, oldukça güncel ve az çalışılmış bir durum olan biliş eksikliğinin, toplumsal cinsiyet alanına özgü bir kavram olan “korumacı cinsiyetçilik” bağlamında incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın hipotezine göre, sahip olduğu kavram seti içerisinde “korumacı cinsiyetçilik” kavramı yer alan bireylerin, bu kavrama vakıf olmayanlara kıyasla, korumacı cinsiyetçilik içeren bir olaya yakın zamanda şahit olduklarını belirtme olasılıkları daha yüksek olacaktır.

Çalışmaya lisans düzeyinde eğitim gören 126 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 20 ile 60 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 23.46’dır ($SS=5.73$). Çevrimiçi ortamda anket uygulama sitesi aracılığıyla katılımcılardan korumacı cinsiyetçiliğin anlamını bilip bilmedikleri sorusuna yanıt vermeleri, bildiğini belirtenlerden bu kavramı açıklamaları (gerçekten bildiklerini teyit etmek amacıyla) istenmiştir. Ardından katılımcılara korumacı cinsiyetçilik kavramına ilişkin genel tanıtım yapılmış ve bu eğilime ilişkin gündelik hayattan bazı örnekler verilerek katılımcılardan son iki haftalarını gözden geçirerek böyle bir duruma (korumacı cinsiyetçilik) kaç kere şahit olduklarını (1= Hiç 10= 9 kez ve daha fazla olmak üzere) belirtmeleri istenmiştir. Katılımcıların böyle bir tutuma son iki haftada ortalama 4.26 ($SS = 2.52$) kez şahit oldukları görülmüştür. Ortalamanın 1 SS üstü ve altı kesme noktası olarak belirlenerek alt ve üst uç gruba düşen katılımcılar tespit edilmiştir. Korumacı cinsiyetçilik kavramını bildiğini ve bilmediğini ifade eden kişiler arasında bu kavrama şahit olma oranı açısından alt ve üst uç gruba düşen kişilerin oranı çapraz tablo ki kare testiyle (Crosstab Chi Square) karşılaştırılmıştır. Hücrelere düşen kişi sayıları farklılaşmakla birlikte,

bu farklılık anlamlılık düzeyine erişmemiş, marjinal düzeyde anlamlılık seviyesinde kalmıştır ($\chi^2= 3.24, p = 0.07$). Katılımcıların yazdıkları yanıt içerikleri kontrol edilerek korumacı cinsiyetçilik kavramını gerçekten bilip bilmediklerine bakılmış, araştırmacı tarafından kavramı gerçekten bildiğine karar verilen ve bilmediğine karar verilen kişilerin bu olguya şahit olma oranları incelenmiştir. Kavramı gerçekten bilen ve bilmeyen kişilerin bu duruma şahit olma oranları birbirinden anlamlı şekilde farklılaşmamıştır ($\chi^2= 0.24, p = 0.62$). Bulgular ve yöntem kısıtlılıkları, literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, biliş eksikliği, korumacı cinsiyetçilik.

Kaynakça

Kay, P. ve Kempton, W. (1984). What is the Sapir-Whorf hypothesis?. *American Anthropologist*, 86(1), 65-79.

Wu, K. ve Dunning, D. (2018). Hypocognition: Making sense of the landscape beyond one's conceptual reach. *Review of General Psychology*, 22(1), 25-35.

Wu, K. ve Dunning, D. A. (2019). Hypocognitive mind: How lack of conceptual knowledge confines what people see and remember. PsyArxiv.

Zwicky, A. (2005). Just between Dr. Language and I. Language Log. <http://itre.cis.upenn.edu/~myl/languagelog/archives/002386.html> adresinden alınmıştır.

Üniversite Öğrencileri için Siber Mağduriyet Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Yusuf Bayar

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Alper Bayar

Bülent Ecevit Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bilgisayar, tablet ve cep telefonu gibi teknolojik iletişim araçlarının kullanım sıklığının artması ve bunlar aracılığıyla kurulan iletişimin gençlerin yaşamlarının vazgeçilmez birer parçası haline gelmesiyle birlikte, akran zorbalığının sanal ortama da taşındığı görülmektedir. Söz konusu iletişim araçları, bilgiye daha kolaylıkla ulaşabilme ve kişiler arası iletişimi hızlı bir şekilde gerçekleştirmeyi sağlama gibi avantajlar sunarken bu araçların denetimsiz biçimde ve yüksek oranlarda kullanımı yeni bir zorbalık türünden bahsedilmeye başlanmasına yol açmıştır: Siber (sanal) zorbalık (Campell, 2005). Siber zorbalık, bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak bir birey ya da grup tarafından diğer bir birey ya da gruba zarar vermek için tasarlanan kasıtlı, tekrarlanan ve düşmanca davranış içeren zorbalık türü olarak tanımlanmaktadır (Ybarra ve Mitchell, 2004).

Siber zorbalık kavramı son yıllarda farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda sıklıkla ele alınan başlıca konulardan biri haline gelmiştir (Akman 2022, Raskauskas ve Stoltz, 2007; Sorrentino, Baldry ve Farrington, 2018; Wang ve Kim, 2021; Ybarra ve Mitchell, 2004). İletişim teknolojilerinin kullanım yoğunluğu ve biçimindeki hızlı değişim siber mağduriyeti ölçmek için yeni ölçeklerin geliştirilmesini de zorunlu kılmaktadır. Ayrıca konu ile ilgili geliştirilen ölçeklerin büyük kısmı ilköğretim ve liseye devam eden ergenler için hazırlanmıştır. Bu sebeple bu çalışmanın temel amacı, üniversite öğrencileri için geliştirilen yeni bir siber mağduriyet ölçeğinin geçerlik ve güvenirliliğini sınamaktır.

Araştırmanın örneklemini yaşları 18 ile 24 arasında değişen (Ort.=19.61±4.45) 486 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

Üniversite Öğrencileri için Siber Mağduriyet Ölçeğinin yapı geçerliğini sınamak için promaks eksen döndürmesi kullanılarak temel bileşenler analizi yöntemi ile yapılan açımlayıcı faktör analizi yürütülmüştür. Barlett küresellik testi sonuçları incelendiğinde verinin küresellik varsayımını karşıladığı görülmektedir ($\chi^2(378)= 5973.68, p < .001$). Analiz sonucunda, .88 KMO değerine sahip olan ve toplam varyansın % 61.27'sini açıklayan ve özdeğeri 1'in üzerinde olan 6 faktörlü bir yapının elde edildiği görülmektedir.

Ölçeğin güvenilirliğini sınamak için Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı sosyal dışlanma alt boyutu için .82, siber ortamda yerine geçme alt boyutu için .77, cinsel içerikli siber mağduriyet alt boyutu için .86, anonim siber zorbalık alt boyutu için .73, siber ortamda ifşa alt boyutu için .79 ve sözlü sataşma için .76 olarak hesaplanmıştır. Bütün ölçek için hesaplanan Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı değeri ise .81'dir. Ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik düzeyinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Siber mağduriyet, Geçerlik, Güvenirlik

Kaynakça

- Akman (2022), Y. Siber Zorbalık, Sosyal Yetkinlik ve Sosyal İlişki Unsurları Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 42(1), 787-816.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: An old problem in a new guise?. *Journal of Psychologists and Counsellors in Schools*, 15(1), 68-76.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental psychology*, 43(3), 564.
- Sorrentino, A., Baldry, A. C., & Farrington, D. P. (2018). The efficacy of the Tabby improved prevention and intervention program in reducing cyberbullying and cybervictimization among students. *International journal of environmental research and public health*, 15(11), 2536.
- Wang, S., & Kim, K. J. (2021). Effects of victimization experience, gender, and empathic distress on bystanders' intervening behavior in cyberbullying, *The Social Science Journal*, DOI: 10.1080/03623319.2020.1861826.
- Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308-1316.

Üniversite Öğrencilerinde Siber Zorbalık Davranışları ile Öz Şefkat ve Olumlu Olumsuz Duygulanım Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Funda Kutlu

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Eylül Parıldar

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İzgü Senay Bağcı

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ekim Elnidal Tan

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bu çalışmanın amacı; üniversite öğrencilerinde siber zorbalık yapma, siber kurban olma ile öz şefkat ve olumlu ve olumsuz duygulanım değişkenleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmaya uygun örnekleme yöntemi ile ulaşılan 310 (117 erkek, 193 kadın) üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların yaş ranjı 18 ve 28 yaş arasındadır ($Ort = 21.47$, $SS = 1.69$). Bu çalışmada veri toplama aşamasında yüz yüze uygulama yapılmış ve ölçüm araçları olarak; Kişisel Bilgi Formu, Yenilenmiş Siber Zorbalık Envanteri II, Öz Şefkat Ölçeği Kısa Formu, Olumlu ve Olumsuz Deneyim Ölçeği kullanılmıştır. Demografik değişkenlerden cinsiyete göre öz şefkat, olumlu ve olumsuz duygulanım ve siber zorbalık yapma ve siber kurban olma puanları arasında bir fark olup olmadığı t-test analizi ile incelenmiştir. Analiz sonucunda öz şefkat ($t(308) = -2,672$, $p = .008$) ve olumsuz duygulanım puanları için fark bulunmuştur ($t(308) = 2,158$, $p = .03$). Siber kurban olma ve siber zorba olma puanlarını yordayan değişkenleri bulmak için Hiyerarşik Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. İlk aşamada kontrol amaçlı cinsiyet ve yaş, ikinci aşamada öz şefkat ve son aşamada ise olumlu ve olumsuz duygulanım değişkenleri yordayıcı olarak analize girilmiştir. Yapılan analiz sonucunda siber kurban olma puanını sadece öz şefkatin yordadığı bulunmuştur ($\beta = -.231$, $t =$

3.697, $p = .000$). Bu sonuca göre siber kurban olma puanını düşük öz şefkat yordamaktadır. Diğer taraftan siber zorba olma puanını ise son aşamada cinsiyet ($\beta = -.133$, $t = 2,388$, $p = .018$) ve öz şefkat ($\beta = -.254$, $t = -4,098$, $p = .000$) puanlarının yordadığı bulunmuştur. Buna göre erkek bireylerin düşük öz şefkati siber zorbalık yapmayı yordamaktadır. Bulgular literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelime: Siber zorbalık, Öz Şefkat, Olumlu ve Olumsuz Duygulanım

Türkiye’de Yaşayan Genç Yetişkin LGBT Bireylerin Sosyal Dışlanma Deneyimlerinin İncelenmesi

Cemre Aktaş

Başkent Üniversitesi

Ayşe Nur Bahçekapılı

Başkent Üniversitesi

Özlem Kahraman Erkuş

Başkent Üniversitesi

Farklı cinsel yönelimlere veya cinsiyet kimliklerine sahip bireyler, ötekileştirilmekte ve çeşitli dışlanmalara maruz kalmaktadır. Bu araştırmanın amacı; genç yetişkin LGBT bireylerin sosyal dışlanma deneyimlerinin detaylı bir şekilde incelenmesi ve kişilerin bu deneyime yükledikleri anlamların belirlenmesidir. Nitel analiz yöntemlerinden Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz (YFA) kullanılarak LGBT bireylerin dışlanmayı nasıl deneyimledikleri ve nasıl algıladıkları incelenmiştir. Çalışmanın örneklemi; 18-29 yaş aralığında, Türkiye’de yaşayan, 4 genç yetişkin gay bireylerden oluşmaktadır. Sosyal medya üzerinden araştırma duyurusuna çıkmış, belirtilen kriterleri karşılayan kişilerin gönüllü katılımı ile örneklem rastlantısal oluşturulmuştur. Araştırma verisi; bireysel görüşmelerle, yarı yapılandırılmış 7 açık uçlu soru sorularak toplanmıştır. Pandemi sebebiyle katılımcılarla Zoom üzerinden görüşülüp ses kaydı alınmıştır. Çıkarılan transkriptler; tekrar eden kategorilere göre kodlanmış, temalar oluşturulmuş ve ilgili örneklerle desteklenmiştir. Elde edilen bulgular; “Sosyal Dışlanma Etkileri”, “Sosyal Dışlanma Türleri” ve “Sosyal Dışlanma ile Başa Çıkabilmek İçin Geliştirilen Stratejiler” olmak üzere 3 üst tema altında toplanmıştır. “Sosyal Dışlanma Etkileri” temasında 4 kategori (İçselleştirilemeyen Doğallık, Güvenlik Algısının Yitirilmesi, Kendini Kabul/ Kendi Kimliğini Sorgulama ve Gelecek Kaygısı); “Sosyal Dışlanma Türleri” temasında 5 kategori (Erken Dönemlerden Beri Hissedilen Dışlanma, Cinsiyet Kalıplarına Uymama Nedeniyle Farklı Tutuma Maruz Kalma, Dışlayıcı Söylem Dolayısıyla Ait Hissetmeme, Destek Gibi Görünen Hastalık Damgası, İç Grupta Ötekileştirme); “Sosyal Dışlanma ile Başa Çıkabilmek İçin Geliştirilen Stratejiler” temasında 6 kategori; (Sosyal Dışlanma Deneyimlememek İçin Hayatını Düzenleme, Dışarıdan Onay Arama/ Onaylanma İhtiyacı, Güçlenen Öz-Savunma, Deneyim Gerçekleşmeden Olumsuz Beklentiye Girme, Kabul Görmemenin Normalleşmesi, Yaşanan Olumsuzluklar Olumlu Deneyim Çıkartma Çabası) bulunmaktadır. Toplum normlarının dışında cinsel yönelime sahip olan ve 'öteki grup' olarak algılanan LGBT bireylerin maruz kaldığı sosyal dışlanmalar, Sosyal Kimlik Kuramı üzerinden incelendiğinde; katılımcılar, kendilerinin dezavantajlı grup

dinamiğinden daha az etkilendiğini düşünmelerine rağmen yaşamlarının erken dönemlerinden beri çeşitli şekillerde dışlanma deneyimledikleri ve bu deneyimlerden korunmak amacıyla çeşitli stratejiler geliştirerek hayatlarını düzenledikleri görülmektedir. Çalışma bulgularının, alanyazın ve klinik uygulamalar için önemli olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: sosyal dışlanma, cinsel yönelim, nitel analiz

İç Grubun Çevreye Duyarlılık Normunun İhlaline Gösterilen Tepkilerde Duyguların

Mehmet Fatih Bükün

Bingöl Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Erkin Sarı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Emine Yücel

Selçuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bu çalışmanın temel amacı bir grubun normları iç grup üyeleri tarafından ihlal edildiğinde diğer grup üyelerinin bu durum karşısında ne hissettiklerini ve ne tür eylem yönelimlerini benimseyeceklerini anlamaktır. İlgili alan yazın, iç grup normlarının ihlal edildiği durumda bireylerin normu ihlal eden grup üyelerine karşı öfke (ör., Leach vd., 2006) ve/veya norm ihlaline ilişkin suçluluk (ör. Iyer vd., 2003) hissedebileceğini ortaya koymaktadır. Deneyimlenen bu duygular ise bireyleri norm ihlali sonucunda oluşan zararı telafi etmeye yönelik kolektif eylemlere yöneltebilmektedir (ör., Harth vd., 2013). Bu doğrultuda mevcut araştırmada iç grubun çevreye duyarlılık normu ihlali algısı ile kolektif eylem yönelimleri arasındaki ilişkide norm ihlaline ilişkin açığa çıkabilecek öfke, tikslenme, suçluluk ve gurur duygularının aracı rolü sorgulanmıştır. Yürütülen deneysel çalışmada ilk olarak ODTÜ öğrencilerine ($N = 221$) ODTÜ'nün “doğal çevreye duyarlılık” normunu hatırlatan bir haber okutulmuştur. Ardından katılımcılar seçkisiz olarak iki gruba atanmış; bir gruba kampüsteki genel kullanım alanlarının kirletildiğine ilişkin fotoğraflar, diğer gruba ise aynı mekânların temiz bırakıldığı fotoğraflar gösterilmiştir. Sonrasında ise katılımcıların ODTÜ'lülerin kampüs içi çevre davranışlarına ilişkin duygu ve düşünceleri ile kampüsün çevresel şartlarını iyileştirmeye yönelik kolektif eylem niyetleri ölçümlenmiştir. Değişimleme kontrolü için yürütülen bağımsız örneklem t -testi sonuçlarına göre kirlilik fotoğrafları gösterilen grup ($Ort. = 5.58, SS = 1.30$) diğer gruba ($Ort. = 2.22, SS = 0.96$) göre daha fazla norm ihlali algılamıştır ($t(219) = 21.67, p < .001, d = 2.94$). Hipotez testi için, katılımcıların hâlihazırda çevre duyarlılığı puanları kontrol edilerek yürütülen yol modeli analizi iyi uyum istatistikleri vermiştir ($\chi^2(3, N = 221) = 7.76, p > .05, CFI = .99, GFI = .99, RMSEA = .08$). Çalışma

beklentileriyle uyumlu olarak norm ihlali algısı ile kolektif eylem yönelimleri arasındaki ilişkiye katılımcıların norm ihlaline ilişkin artan öfke ve azalan gurur puanları aracılık etmiştir. Bulgular ilgili alan yazın çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ingroup environmental norm, norm violation, emotions.

Kaynakça

Harth, N. S., Leach, C. W., & Kessler, T. (2013). Guilt, anger, and pride about ingroup environmental behaviour: Different emotions predict distinct intentions. *Journal of Environmental Psychology, 34*, 18–26.

Iyer, A., Leach, C. W., & Crosby, F. J. (2003). White guilt and racial compensation: The benefits and limits of self-focus. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*, 117–129.

Leach, C. W., Iyer, A., & Pedersen, A. (2006). Guilt and anger about in-group advantage as explanations of the willingness for political action. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*, 1232–1245.

İdeolojik Asimetri Hipotezi Kapsamında Flaş Anı Olgusunun İncelenmesi

Merve Çavuşoğlu

Bursa Uludağ Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

M. Ersin Kuşdil

Bursa Uludağ Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ana akım bellek çalışmalarında tüm katılımcıları genelde benzer yönde etkilediği bilinen geçmiş toplumsal olayların hatırlanma eğilimleri incelenirken katılımcıların toplumsal kimlik ya da konumlarına ilişkin ayrışan değerlendirmelerinin ele alınmamasının sınırlılık ürettiği bilinmektedir. Bu kapsamda toplumsal olgulara ait bellek süreçlerinin daha geniş sosyal bağlamlarda, özellikle gruplar arası ilişkiler yaklaşımı geleneklerinin kuramsal ve metodolojik yaklaşımlarıyla çalışılması gün geçtikçe önem kazanmaktadır. Bu çalışma Türkiye’de 15 Temmuz 2016’da yaşanan darbe girişimine odaklanarak, toplumsal bir olaya yönelik flaş anıların toplumsal sisteme yönelik algılardan ve bireysel eğilimlerden nasıl etkilendiğini incelemeyi amaçlamıştır. Bu hedef doğrultusunda, Sosyal Baskınlık Kuramı’nın “ideolojik asimetri hipotezi”nin temel savları 15 Temmuz 2016 darbe girişimine ilişkin toplumsal nitelikli flaş anıların yapısal özellikleri ve psikososyal işlevleri bağlamında iki aşamadan oluşan bir çalışmayla sınanmıştır. İlk aşamada üniversite öğrencilerine ($N = 1113$) sosyal baskınlık yönelimi ve sistemi meşrulaştırma eğilimlerini ölçmeye yönelik ölçekler uygulanmış ve genel örneklem içinde bu puanlar üzerinden en yüksek ve en düşük puanlara sahip olan katılımcılar saptanmıştır. İkinci aşamada seçilen yüksek/düşük sosyal baskınlık yönelimi ve yüksek/düşük sistemi meşrulaştırma eğilimi gruplarına ait katılımcıların ($N = 239$) toplumsal nitelikli flaş anılarının psikososyal işlevleri (benlik sürekliliği, sosyal bağ kurma ve yönlendirici işlev) ve yapısal özellikleri (önem, sonuç üretme, duygusal yoğunluk, canlılık, tekrar ve duygusal değer gibi fenomenolojik özellikler); meşrulaştırıcı mitlerle (değerleriyle, inanışlarıyla/sosyal aksiyonlarıyla ve 15 Temmuz 2016 darbe girişimi olayını protesto eylemlerine katılımlarıyla) korelasyonları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Bulgular, ideolojik asimetri savıyla da tutarlı olacak şekilde, yüksek sistemi meşrulaştırma eğilimine sahip katılımcıların sosyal baskınlık yönelimlerinin flaş anıların işlevleriyle sergilediği korelasyonların, düşük sistemi meşrulaştırma eğilimine sahibi katılımcıların sergilediği korelasyonlara oranla daha güçlü olduğunu göstermektedir. Bulgular, toplumsal nitelikli flaş anıların özellik ve işlevlerinde toplumdaki hiyerarşik yapılanmanın belirleyici bir etkisi olduğu kanısını güçlendirmiştir. Söz konusu çalışma toplumsal nitelikli flaş anıların bireylerin içinde yaşadıkları toplumsal sistemi algılama biçimlerine bağlı olarak nasıl hatırlandıklarını ortaya koymasından dolayı ilk adımlardan birini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal baskınlık yönelimi, sistemi meşrulaştırma eğilimi, meşrulaştırıcı mitler, ideolojik asimetri, flaş anı

Küresel Kimlik Küresel Sorunları Çözer Mi?: Farklı Düzeylerdeki Kimlik Belirginliklerinin Çevre Yanlısı Davranışlar Üzerindeki Etkisi

Ayşe Tuna

Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Hayal Yavuz Güzel

Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bu araştırmanın temel amacı Sosyal Kimlik Yaklaşımı bağlamında çevre yanlısı davranışların doğasını anlayabilmektir. Çevre yanlısı davranışlar çoğunlukla sosyal bir bağlam içinde ortaya çıkar ve buna bağlı olarak bir grubun üyesi olmak bireylerin çevre ile ilgili davranışlarını etkiler. Bu nedenle “ben” olarak gerçekleştirilen davranış ile “biz” olarak gerçekleştirilen davranışın çevre üzerindeki etkileri de birbirleriyle aynı değildir. Çünkü bireysel kimlik ön planda iken, kişisel çıkarları gözetme güdüsü ile hareket edilirken; grup kimliği ön planda olduğunda grup çıkarlarını gözeterek davranışı belirlemek söz konusu olabilmektedir. Bu çalışmada sosyal kimlikler ile çevre yanlısı davranışları ele alan iki ayrı çalışma yürütülmüştür. Birinci çalışmada, farklı sosyal kimliklerle (bireysel, ulusal ve küresel) çevre yanlısı davranışlar arasındaki ilişki incelemiştir. 312 katılımcı (220 kadın, 92 erkek) ile *PsyToolkit* kullanılarak veri toplanmıştır. Bulgular çevre yanlısı davranışların bireysel kimlik ($r=.29, p<.01$), ulusal kimlik ($r=.19, p<.01$) ve küresel kimlik ($r=.20, p<.01$) ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkisi olduğunu göstermiştir. İkinci çalışmada, farklı kapsayıcılık düzeylerindeki kimlik belirginlikleri (bireysel ve küresel) açık-uçlu sorular kullanılarak manipüle edilmiş kimlik belirginliklerinin çevre yanlısı davranış ölçek puanları ile çevreci örgüte bağış niyeti üzerindeki etkisi tek yönlü MANOVA ile test edilmiştir. Çalışmanın bağımlı değişkenleri Çevre Yanlısı Davranışlar Ölçeğinden alınan puanlar ve hipotetik olarak oluşturulan senaryo kapsamında, Doğal Hayatı Koruma Vakfına (WWF) yapmak istenilen

bağışın tutarıdır. 196 katılımcı (124 kadın, 72 erkek) ile laboratuvarında yürütülen çalışmada, bireysel kimlik koşulundaki katılımcıların çevre yanlısı davranış puanlarının ($\bar{X} = 5.10, SH=.06$), küresel kimlik koşulunda yer alan katılımcıların puanlarına kıyasla ($\bar{X} = 4.91, SH=.06$) dahayüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır, ($F(1,194) = 4.56, p<.05$). Ayrıca bireysel kimlik koşulundaki katılımcıların yapacakları bağış tutarının ($\bar{X} = 73.74, SH=3.46$), küresel kimlik belirginliği koşulundaki katılımcıların bağış tutarlarına kıyasla ($\bar{X} = 63.07, SH= 3.39$) daha yüksek olduğu görülmüştür, ($F(1,194) = 4.86, p<.05$). Alanyazındaki çalışmalar bireylerin küresel kimlikle özdeşleşmelerinin iklim değişikliğini daha ciddi bir durum olarak

değerlendirdikleri ve daha fazla çevre yanlısı davranış sergilediklerini (ör. Brieger, 2019; Loy ve Reese, 2019) göstermesine rağmen, mevcut çalışmada küresel kimliğe kıyasla bireysel kimliğin çevre yanlısı davranışlar üzerinde daha güçlü bir etkisi olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçların, küresel kimlikle yeterince özdeşleşememe gibi olası nedenleri alanyazın kapsamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: çevre yanlısı davranış, sosyal kimlikler, bireysel kimlik, küresel kimlik

Kaynakça

Brieger, S. A. (2019). Social identity and environmental concern: The importance of contextual effects. *Environment and Behavior*, 51(7), 828-855.

Loy, L. S., & Reese, G. (2019). Hype and hope? Mind-body practice predicts pro-environmental engagement through global identity. *Journal of Environmental Psychology*, 66, 101340.

Minimal Grup Durumunda Karşılıklılık Normu

Emir Üzümçeker

Dokuz Eylül Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Serap Arslan Akfırat

Dokuz Eylül Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Minimal grup paradigması (MGP), katılımcıların keyfi kriterlerle iki gruba atıldığı, daha sonra bu iki grubun anonim üyelerine kaynak dağıtmakla görevlendirildikleri bir deney paradigmasıdır (Tajfel ve ark., 1971). Bu çalışmada karşılıklılık normunun minimal grup durumunda kullanılan dağıtım stratejileri üzerindeki etkisinin incelenmesi hedeflenmiştir. Karşılıklılık normu, bireylerin kendilerine karşı yapılan olumlu ve olumsuz davranışlara aynı şekilde karşılık vermeleri yönündedir ve pozitif karşılıklılık normu (PKN) ve negatif karşılıklılık normu (NKN) olmak üzere ikiye ayrılır (Perugini ve ark., 2003). PKN olumlu davranışları ödüllendirmeyi, NKN ise olumsuz davranışları cezalandırmayı ifade eder. Bu normların MGP bağlamında da etkili olması, bireylerin dışgrup üyelerinin olumlu ve olumsuz davranışlarına aynı şekilde karşılık vermesi beklenebilir. Bu beklentiyi sınamak amacıyla katılımcılar rastgele minimal gruplara ayrılmış ve onlara dışgrupun bir üyesinin daha önce yapmış olduğu bir paylaşım sunulmuştur. PKN koşulunda bir dışgrup üyesinin adil dağıtım yaptığı, NKN koşulunda ise bir dışgrup üyesinin kendi grubunu kayıran bir dağıtım yaptığı bilgisi sunulmuştur. Kontrol grubuna herhangi bir bilgi verilmemiştir. Manipülasyondan sonra katılımcılara MGP matrisleri sunulmuş ve iki grubun anonim üyelerine kaynak dağıtım yapmaları istenmiştir. Çalışmanın örneklemi 220 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Örneklem 158 kadın (%71.8) ve 62 erkekten (%28.2) oluşmaktadır, yaşları 18-46 arasındadır (Ort. = 21.7, SS = 3.73). Adil dağıtım düzeyinin deney koşullarına göre değişip değişmediğinin tespiti için ANOVA gerçekleştirilmiştir. Deney grupları arasında varyans anlamlıdır, $F(2, 217) = 4.36, p = .014$, kısmi $\eta^2 = .039$. Post-Hoc t testi, NKN koşulundaki katılımcıların adil dağıtım ortalamasının kontrol (Ortalama farkı = 4.701, $t(217) = 2.585, p = .031$) ve PKN (Ortalama farkı = 4.625, $t(217) = 2.507, p = .039$) koşullarından daha düşük olduğunu göstermiştir. PKN ve kontrol koşulları arasındaki fark anlamlı değildir (Ortalama farkı = .076, $t(217) = .041, p = 1$). Bulgular, dışgrup üyesinin kendi grubu kayıran davranışının (NKN) katılımcıların davranışını etkilediğini, ancak adil dağıtım davranışlarının (PKN) herhangi bir etki yaratmadığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: minimal grup paradigması, karşılıklılık normu, gruplararası ilişkiler

Kaynakça

Perugini, M., Gallucci, M., Presaghi, F., & Ercolani, A. P. (2003). The personal norm of reciprocity. *European Journal of Personality*, 17(4), 251–283. <https://doi.org/10.1002/per.474>

Tajfel, H., Billig, M. G., Bundy, R. P., & Flament, C. (1971). Social categorization and intergroup behaviour. *European Journal of Social Psychology*, 1(2), 149–178. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420010202>

Sosyal Kimlik Kuramı Çerçevesinde Liderlerin Ahlaki Olmayan Davranışlarının İncelenmesi

Hasan Yentür

Dokuz Eylül Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Serap Arslan Akfırat

Dokuz Eylül Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Liderlik ile ilgili alan yazına bakıldığında, ahlaki ihlalde bulunan lidere verilen desteğin azalıp azalmayacağını, liderin ne kadar başarılı ve etkili değerlendirildiğini, Kimlik Liderlik Modeli çerçevesinde inceleyen çalışmalara rastlanmamaktadır. Bu çalışmanın amacı, sosyal kimlik yaklaşımına dayanan Kimlik Liderlik Modelinden yola çıkarak, liderlerin ahlaki olmayan davranışlarına (başkalarına zarar verici davranışlarına) rağmen, izleyenleri tarafından hangi koşullarda desteklenmeye devam edildiği ve liderin ahlaki olmayan davranışları karşısında izleyenlerin lidere ilişkin başarı ve etkililik değerlendirmelerinin hangi koşullarda farklılaştığını incelemektir. Bu amaçtan hareketle, liderin kimlik ilerletici özelliği ve liderin ahlaki ihlali manipüle edilerek biri örgütsel bağlamda bir diğeri de siyasi bağlamda olmak üzere iki deneysel çalışma tasarlanmıştır.

Çevrim içi yürütülen ilk çalışmaya 389 kadın ve 226 erkek olmak üzere 615 kişi gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcılar *Google forms* uygulaması üzerinden hazırlanan dört farklı senaryoya random atanmıştır. Senaryolar liderin kimlik ilerleticiliği özelliği ve zararın yöneldiği grubun türü bakımından yapılandırılmıştır. Manipülasyonlar da senaryolar üzerinden yapılmıştır. Ahlaki ihlalde bulunan bir örgüt liderinin kimlik ilerleticiliği ve ahlaki ihlalin hedefi (liderin davranışından zarar gören grup) özellikleri manipüle edilerek lidere verilen destek, algılanan lider başarısı ve algılanan lider etkililiği incelenmiştir. Bulgulara göre; ahlaki ihlal yapan lider, kimlik ilerletici olduğunda, kimlik ilerletici olmadığı koşula göre daha fazla desteklenmiş, daha başarılı ve daha etkili değerlendirilmiştir. Yine, ahlaki ihlalden dış grup zarar gördüğünde, iç grubun zarar gördüğü koşula göre lider; daha fazla desteklenmiş, daha başarılı ve daha etkili değerlendirilmiştir. Tüm bunlarla birlikte, lider, kimlik ilerletici olduğunda dış gruba değil fakat iç gruba zarar verdiği durumda, daha az başarılı ve daha az etkili değerlendirilmiştir. Yine lider, dış gruba zarar verdiğinde, kimlik ilerleticisi olduğunda kimlik ilerletici olmadığı duruma göredaha başarılı ve etkili değerlendirilmiştir. İkinci deneysel çalışmada ise, tüm değişkenler ve prosedürler ilk çalışma ile aynı tasarlanmış ancak bağlam siyasi bir bağlam olarak tasarlanmıştır. 718 katılımcı ile online olarak gerçekleştirilen ikinci çalışmanın bulgularına göre, lider kimlik ilerletici

olduğunda katılımcılar tarafından daha fazla desteklenmekte, daha başarılı kabul edilmekte ve daha etkili değerlendirilmektedir. Ancak hem ilk hem de ikinci çalışmada etki büyüklüğü düşük çıkmıştır. Tüm bunlara bakıldığında liderliğin bir grup süreci olarak ele alınması gerektiği ve bu sürecin dinamik bir doğasının olduğunu öne sürebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Liderlik, Sosyal Kimlik Kuramı, Kimlik Liderlik Modeli, Liderin Kimlik İlerleticiliği, Ahlaki İhlal.

İç Grup ve Dış Grup Üyeleri Tarafından Psikolojik Dışlanmanın Dört Temel İhtiyaç Üzerindeki Etkisi

Tuğçe Çakan

Hacettepe Üniversitesi

Nazmiye Koçak

Hacettepe Üniversitesi

Mustafa Görkem Özer

Hacettepe Üniversitesi

Zeynep Öcal

Hacettepe Üniversitesi,

Yasemin Abayhan

Hacettepe Üniversitesi

Bu araştırmada grup statüsünün (iç grup-dış grup) ve psikolojik dışlanmanın dört temel ihtiyaç (ait olma, kontrol, anlamlı varoluş, benlik değeri) üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu amaçla genel alanyazında yapılan çalışmaların kültürel dikotominin iki ucunu oluşturan Amerika ve Çin kültürlerinde yapıldığı görülürken, şimdiki çalışmanın Türkiye örnekleminde bu amaçla yapılan ilk çalışma olması yönünden alanyazına önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Çalışma çevrim içi olarak farklı etnik kökene sahip, 18-26 yaş aralığında 40 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada grup statüsü etnik kökene göre belirlenmiş, psikolojik dışlanma Sanal Top Oyunu ile değişimlenmiştir. Çalışmada bağımlı değişken ölçümü için Aydın ve arkadaşları (2013) tarafından Türkçeye uyarlanan İhtiyaç Tehdidi Ölçeği (İTÖ) kullanılmıştır. Katılımcılara değişimleme kontrolü için deney sonunda sorulan “Sanal Top Oyunu sırasında topun size atılma yüzdesi kaçtır?” sorusunun cevapları bağımsız gruplar için t-testine tabi tutulmuş, analizler sonucunda değişimlemenin başarıyla gerçekleştirildiği görülmüştür. Katılımcıların İTÖ puanları, 2 (psikolojik dışlanma, dahil edilme) x 2 (grup statüsü: iç grup, dış grup) ANOVA deseni kullanılarak analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda, çalışmadaki deney ve kontrol gruplarının (iç grup-deney/kontrol, dış grup-deney/kontrol) İTÖ puanları arasında istatistiksel olarak fark olduğu görülürken; kontrol gruplarının (iç grup-kontrol/dış grup-kontrol) ve deney gruplarının (iç grup-deney/dış

grup-deney) kendi içinde istatistiksel olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Alanyazında psikolojik dışlanmanın hangi gruptan geldiğine bağlı olarak gruplar arası fark bulan çalışmaların, fark bulmayan çalışmalara yönelttiği eleştirinin odağını yüksek grup aidiyetini sağlayan iç grup ve dış grup kriterlerinin ne olduğu oluşturmaktadır. Araştırmacılar ırksal/etnik köken kriterinin kişilerde daha fazla iç grup özdeşimi yarattığını ifade etmişlerdir. Şimdiki çalışmada ise, Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) baz alınarak grupların tepkileri arasındaki farkın bu kriterden ziyade, gruplar arasında algılanan rekabet, ortak geçmiş, çatışma, bir tarafa uygulanan ayrımcılıktan kaynaklanan yüksek grup aidiyetinin ve özdeşimin neden olduğu düşünülmektedir. Nitekim alanyazındaki çalışmalardan farklı olarak çatışma düzeyleri oldukça düşük etnik kökenlerin kullanıldığı bu çalışmada gruplar arasında fark bulunmaması bu iddiaları destekler niteliktedir.

Anahtar kelimeler: psikolojik dışlanma, ihtiyaç tehdidi ölçeği, iç grup, dış grup, etnik köken

Kaynakça

Aydın, O. Şahin D. , Güzel H. Y. , Abayhan Y., Kaya A. G, Ceylan S. (2013). Ait olma ihtiyacının ve haberdar olmanın psikolojik dışlanmaya gösterilen tepkiler üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 28(72), 21 - 35.

Tajfel, H. ve Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve S. Worchel (Ed), *The Social Psychology of Intergroup Relations* (s. 33-47) içinde. Brooks-Cole.

Çevrimiçi Temas Avantajlı ve Dezavantajlı Gruplar Arasındaki İlişkiyi Nasıl Etkiler?

Leman Pınar Tosun

Bursa Uludağ Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Üyesi Deniz Eniç

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Çalışmanın amacı avantajlı ve dezavantajlı gruplar arasındaki çevrimiçi temasın, grupların birbirlerine yönelik tutumlarına ve dezavantajlı grubun konumunu iyileştirmeyi amaçlayan bir kolektif eyleme katılım niyetlerine etkilerini incelemektir. Veriler, Adana ilinde bulunan ve aralarında öğrencilere sunulan imkânlar açısından konum farklılığı olan Çukurova Üniversitesi (avantajlı grup) ve Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi (dezavantajlı grup) öğrencilerinden toplanmıştır. Katılımcılar dört kişilik ekiplere ayrılmış ve her ekip, gruplar arası temasın ve kimlik temsillerinin manipüle edildiği üç deney koşulundan (Deney#1: Gruplar arası temasın olduğu ve öğrenci ortak üst grup kimliğinin belirginleştirildiği koşul; Deney#2: Gruplar arası temasın olduğu ve ikili kimlik temsillerinin belirginleştirildiği koşul; Kontrol Koşulu: Gruplar arası temasın olmadığı ve bireysel kimliğin belirginleştirildiği koşul) birine atanmıştır. Katılımcılar, bir ay boyunca metin tabanlı çevrimiçi bir platformda ekiplerindeki üyelerle temas kurmuştur. Çevrimiçi temastan iki hafta önce (368 katılımcı: 212 ATÜ, 156 ÇÜ), temas deneyimlerinin hemen ardından (159 katılımcı: 98 ATÜ, 61 ÇÜ) ve temas deneyimlerinden bir ay sonra (138 katılımcı: 84 ATÜ, 54 ÇÜ) olmak üzere üç farklı zaman diliminde ölçüm alınmıştır. Gruplar arası karşılaştırmalar yapmak amacıyla bir dizi karışık desenli ANOVA uygulanmıştır. Bulgular, Deney#1 ve Deney#2 koşullarının her ikisinde de, çevrimiçi temasın ardından dış gruba yönelik olumlu tutumların artarken, kontrol grubunda böyle bir değişim gözlenmediğini ortaya koymuştur. Dış gruba yönelik tutumlardaki artış miktarı, çevrimiçi temas sırasında hangi sosyal kimliğin belirginleştirildiğine bağlı olarak değişmemektedir. Bir diğer sonuç, çevrimiçi gruplar arası temasın kolektif eylem niyeti üzerindeki etkilerine dairdir. Bu etki, avantajlı ve dezavantajlı gruplarda birbirinden farklıdır: Çevrimiçi temas deneyimi sonrasında avantajlı sosyal grup üyelerinin kolektif eylem niyetinde artış, dezavantajlı sosyal grup üyelerinkinde ise azalma olmuştur. Farklı sosyal kimlikleri belirginleştirerek yapılan çevrimiçi temas müdahalelerinin hem önyargılı tutumları azaltmaya hem de kolektif eylem niyetini artırmaya yönelik etkilerinin avantajlı ve dezavantajlı gruplarda değerlendirildiği mevcut çalışmanın sonuçları, literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi Gruplar arası Temas, Önyargı, Kolektif Eylem Niyeti, Avantajlı Grup, Dezavantajlı Grup

Avantajlı Grup Üyelerinin Yüksek Riskli Ortamlarda Dezavantajlı Grup Adına Kolektif Eyleme Katılmaya Yönelik Ahlaki Motivasyonları

Ece Sezen Bağcı*

Rozelin Vurgun*

Muhammet Coşkun*

Banu Cingöz Ulu*

*Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü

Bu çalışma, Türkiye’de avantajlı grup üyelerinin bir dezavantajlı grup adına kolektif eyleme katılma motivasyonlarını incelemeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda kişilerin kolektif eyleme katılmakla ilgili hissettikleri ahlaki zorunluluk ve kolektif eyleme katılma sonucunda öngördükleri risklerin, Türkiye’de dezavantajlı bir konumda olan LGBTİ+’lar adına toplu eyleme katılma niyetleri ile ilişkisi ölçülmüştür. Araştırma için oluşturulan hipotezlerde, algılanan ahlaki ihlalin, ahlaki zorunluluğu pozitif olarak yordaması (H1a) ve bu ilişkiye öfkenin aracılık etmesi (H1b); yeterliliğin ahlaki zorunluluğu pozitif olarak yordaması (H2) ve ahlaki yükümlülüğün kolektif eyleme katılma niyetini olumlu bir şekilde yordaması (H3) beklenmiştir. Literatürde algılanan risklerin etkisine dair çelişkili sonuçlar olduğundan son hipotezde yön belirtilmeyerek kolektif eyleme katılma niyeti ile algılanan risk olasılığı arasında bir ilişki olması (H4) beklenmiştir. Araştırma kapsamında katılımcılara (N = 127) bir ahlak ihlali hissi yaratmak amacıyla bir senaryo hazırlanmış, bu senaryodan sonra algılanan ahlaki ihlal, eyleme katılmaya yönelik ahlaki zorunluluk, algılanan riskler, öfke, yeterlilik ölçümleri ve kolektif eyleme katılma niyetleri ölçülmüştür. Yapılan analizlere göre değişkenlerin anlamlı bir şekilde kolektif eyleme katılım niyetini yordadıkları ortaya koyularak ilk üç hipotez desteklenmiştir. Ancak analizler algılanan riskler ile diğer değişkenler arasında anlamlı bir ilişki ortaya koymamıştır. Tartışma bölümünde algılanan risk ölçümünün sonuçlar üzerinde etkisi olabileceğini ve riskleri yordayabilecek farklı değişkenlerin neler olabileceğine yer vereceğiz.

Anahtar Kelimeler: Kolektif eylem, ahlaki zorunluluk, risk, avantajlı grup.

Açık Öğretim Psikoloji Kararına Karşı Bir Dijital Aktivizm Örneği: Tweetlerin Tematik Analizi

Esra Nur Şen

Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi

Fatma Kahraman

Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi

Dünya’da ve Türkiye’de gerçekleştirilen sosyal hareketlerin yansımaları özellikle Twitter üzerinde gündem haline gelerek kamuoyu oluşturulmasında önemli rol oynamıştır (örn. Gezi Olayları, Black Lives Matter Hareketi, Me too Hareketi). Bu çalışmanın da amacı, 13 Temmuz 2020 tarihinde Türkiye’de açık öğretim psikoloji bölümlerinin açılması kararının ardından TPD ve psikoloji öğrencilerinin twitter üzerinden beraber yürüttüğü kampanyadaki süreç içinde yaşanan düşünceleri, deneyimleri ve sonuçları kolektif eylem ve sosyal kimlik modelleri bağlamında tartışarak eylemleri anlamaya yönelik sosyal-psikolojik bir çerçeve sunmaktır. Bu amaçla doküman incelemesi yapılarak tweet içeriklerindeki anlam örüntülerini keşfetmek üzere tematik analize başvurulmuştur. Toplamda 20 etikete gönderilen 1337 popüler tweet incelenmiştir. Tematik analiz sonucunda twitter üzerinden etiketlere tweet gönderen kullanıcıların açık öğretim kararına yönelik nedensel atıflara (adaletsizlik, eğitime önem vermeme gibi) , kampanya sürecinde yaşananlara (yorgunluk, eğlenmek gibi), kampanya sonucundaki kazanımlara (güçlenme ve birlik hissi gibi) ve gruplar arası karşılaştırmalara (örgün/açık öğretim psikolog) dair betimlemeler yapılmıştır. Bulgular sonucunda tweetlerde ülkede yaşanan sorunlarla kararın alınmasını ilişkili gören atıflar (haksızlık algısı), kampanyanın başarıya ulaşabileceğine yönelik umut ve inanç vurguları (algılanan yeterlilik) güçlenme/birliktelik teması ve psikoloji kimliğine dair gurur duygularının yaşandığı (kimlikle özdeşleşme) görülmektedir. Van Zomeren, Postmes ve Spears (2008)’in Kolektif Eylemlerin Sosyal Kimlik Modeli’nde (KESKM) yer alan algılanan haksızlık, algılanan yeterlilik ve kimlikle özdeşleşme değişkenlerinin dijital eylemcilik süreçlerinde de kolektif eylemin bileşenleri olduğu gösterilmiştir. Ayrıca Twitter ve Psikoloji alanı bağlamında eylemlerde görülen süreçler, deneyimler ve grup kimlikleri ortaya konulmuştur. Sonuçlar dijital eylemcilik, sosyal kimlik ve kolektif eylem olguları üzerinden tartışılmış ve eylemleri anlamlandırmada sosyal-psikolojik yaklaşımla ele almanın önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Açık öğretim psikoloji, kolektif eylem, twitter, sosyal kimlik, dijital aktivizm

Kaynakça

Van Zomeren, M., Postmes, T. ve Spears, R. (2008). Toward an integrative social identity model of collective action: A quantitative research synthesis of three socio- psychological perspectives. *Psychological Bulletin*, 134(4), 505-535.

Özür, Kolektif Özür ve Affetme'nin İncelenmesi: Üniversite Öğrencileri Örneğinde İki Nitel Çalışma

Veysel Mehmet Elgin

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yapılan hatadan sonra dilenen özür, uzlaşa sağlamak adına önemli bir araçtır (Lazare, 2004) ve alan yazında bireyci kültürlerde yapılmış olan araştırmalar özür dileme ile affetme konularını çeşitli boyutlarıyla ele almıştır (Lazare, 2004; Tavuchis, 1991). Bu bağlamda bu çalışmanın temel amacı, sosyal saygınlığın belirleyici olduğu toplulukçu haysiyet kültürüne (honor culture) sahip Türkiye’de, kişiler arasında dilenen özür, bir grup adına diğer bir kişiye veya gruba dilenen kolektif özür (collective apology), ve affetme olgularının birlikte derinlemesine incelenmesidir. Üniversite öğrencilerinin gönüllü katılımıyla gerçekleşen iki nitel çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış ve Covid-19 pandemisi sebebiyle çalışmalar çevrim içi ortamda, Microsoft Teams üzerinden kayıt alınarak yürütülmüştür. İlk çalışmada, yaşları 20-24 arasında değişen toplam 17 katılımcıyla (4 erkek, 13 kadın) üç odak grubu görüşmesi yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu üzerinden yürütülen her bir odak grubu yaklaşık bir saat sürmüştür ve cevaplar transkript edildikten sonra içerik analizi yapılarak yorumlanmıştır. Bulgular ışığında, kişiler arası özür dilemenin her ne kadar erdemle ilişkili olarak olumlu algılsa da, günlük yaşam pratiğinde zayıflık olarak algılandığı sonucuna varılmıştır. Kolektif özür kapsamında ise, özellikle Türkiye’nin başka bir ülkeden özür dilemesi olgusu incelendiğinde, böyle bir durum kabul edilemez ve zayıflık olarak algılanmıştır. Affetme kapsamında ise, tamamıyla affetmenin zor olarak algılandığı ve affetmenin yapılan hatanın büyüklüğü ve içeriğine göre değiştiği sonucu çıkarılmıştır. İkinci çalışmada, yaşları 20-24 arasında değişen 22 katılımcıyla (5 erkek, 17 kadın) birebir görüşme gerçekleştirilmiştir. Yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak, dört kapalı uçlu ve bir açık uçlu soru sorulmuş ve her bir görüşme yaklaşık 15 dakika sürmüştür. Türkiye’nin yaşadığı gerçek bir olayla ilgili haber -Türkiye Milli futbol takımının İzlanda havalimanında saatlerce bekletilmesi-, kolektif özür konusu üzerinden senaryolaştırılarak katılımcılara sunulmuş ve katılımcıların görüşleri içerik analizi yapılarak yorumlanmıştır. Katılımcılar tarafından genel olarak, havalimanında Türkiye’ye ciddi ve kasıtlı bir yanlış yapıldığı belirtilmiş ve Türkiye’nin özür talep etme durumu üzerinde durulmuştur. Genel sonuç olarak, hem kişiler arası özürün hem de kolektif özürün zayıflık olarak algılanması, bununla birlikte affetmenin de zor olarak algılanması, Türkiye’nin sahip olduğu toplulukçu haysiyet kültürü özellikleriyle uyumludur. Mevcut bulgular haysiyet kültürü çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: özür, kolektif özür, affetme, kültür

Kaynakça

Lazare, A. (2004). *On apology*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Tavuchis, N. (1991). *Mea culpa: A sociology of apology and reconciliation*. Stanford, CA: Stanford University Press.

Açıklama Kalitesi ve Sosyal İpuçlarının Seçici Güven Üzerindeki Rolü

Begüm Özdemir Demirci

Maltepe Üniversitesi

Psikoloji (İngilizce) Bölümü

Pınar Öztürk Atlı

Maltepe Üniversitesi

Psikoloji (İngilizce) Bölümü

Çocukların, kendi keşif ve gözlemlerinin yeterli olmadığı durumlarda çevrelerindeki kişilerin bilgisine başvurmaları gerekir. Önceki araştırmalar, çocukların diğer insanlara koşulsuz güvenmediklerini, bunun yerine bilgi verenin epistemik ve sosyal özelliklerini dikkate aldıklarını göstermiştir (Bergstra, De Mulder, & Coopmans, 2018). Şu ana kadar yapılan çalışmalar, 4 yaşındaki çocukların döngüsel açıklamaları döngüsel olmayan açıklamalardan ayırt ettiğini ve 6 yaşından itibaren açıklama kalitesini güvenin bir göstergesi olarak kullandıklarını gösteriyor (Corriveau & Kurkul, 2019). Ancak epistemik ve sosyal ipuçları çatıştığında çocukların kimi seçtikleri açık değildir.

Bu çalışma, 4-6 yaş arası çocukların, açıklamanın niteliğini güvenin bir yordayıcısı olarak görüp görmediklerini ve daha da önemlisi, açıklama kalitesi olumsuz sosyal özelliklerle birlikte olduğunda yeterince güçlü bir yordayıcı olarak görülüp görülmeyeceğini araştırmaktadır. Bu sebeple 4 ila 6 yaş arasındaki 36 çocuğu ($M=5.47$ yıl; $SD=0.69$) ($n=36$ Kız=20) test ettik. Çocuklar bazı fiziksel ve sosyal olayları açıklayan bilgi kaynaklarının açıklamalarını duydular (ör: “Yağmur nasıl yağar?”). Her soru için iki farklı açıklamayı derecelendirdiler: *döngüsel olmayan ve döngüsel*. 4 denemeden sonra çocuklara yeni bir nesne adını kimden öğrenmek istedikleri sorulmuştur. İkinci aşamada, çocuklar bilgi verenler hakkında çelişkili ipuçları aldılar (döngüsellik \times kibarlık) ve daha önce olduğu gibi aynı prosedürü izlediler. Ön analiz, çocukların döngüsel olmayan açıklamaları ($M=4.96$) döngüsel açıklamalardan ($M=4.29$) ($p<01$) önemli ölçüde daha iyi bulduklarını göstermiştir. Ayrıca çocukların %67,6'sı yeni bir nesne adını daha önce iyi açıklamalar üreten bilgi kaynağından öğrenmeyi seçmiştir. Bununla birlikte, iki ipucu çatıştığında çocukların değerlendirmeleri ve seçici güveni şans düzeyinde kaldı.

Bu bulgular açıklama değerlendirmesinin gelişimsel önemini göstermekte ve kaliteli açıklamaların okul öncesi yıllarda sonraki öğrenmelerle bağlantılı olduğunu desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Seçici Güven, Açıklama Kalitesi, Sosyal İpuçları

Kaynakça

Bergstra, M., De Mulder, H. N., & Coopmans, P. (2018). Do children go for the nice guys? The influence of speaker benevolence and certainty on selective word learning. *Journal of Child Language*, 45(4), 900-916.

Clegg, J. M., Kurkul, K. E., & Corriveau, K. H. (2019). Trust me, I'm a competent expert: Developmental differences in children's use of an expert's explanation quality to infer trustworthiness. *Journal of Experimental Child Psychology*, 188, 104670.

Instagram Kullanımı, Nesneleştirme ve Kilo Damgalaması Arasındaki İlişkinin Korelatif ve Deneysel Olarak İncelenmesi

Merve Nur Şahin

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yasemin Abayhan

Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Instagram, görüntü odaklı içeriğiyle kullanıcılarının kendilerine ve diğerlerine dair beden algılarının bozulmasına neden olmakla eleştirilmektedir. Buradan hareketle bu çalışmada üniversite öğrencilerinin Instagram kullanımı, kendini nesneleştirme, diğerlerini nesneleştirme ve kilo damgalaması düzeyleri arasındaki ilişki korelatif ve deneysel yöntemlerle incelenmiştir.

104 katılımcının ($X = 21.55$, $SS = 2.08$) yer aldığı korelatif çalışmaya göre, kendini nesneleştirme ve diğerlerini nesneleştirme ($r = .71$, $p < .01$); Instagram kullanım sıklığı ve kendini nesneleştirme ($r = .52$, $p < .01$); Instagram kullanım sıklığı ve diğerlerini nesneleştirme ($r = .26$, $p < .01$) pozitif ilişkilidir. 85 katılımcının ($X = 19.44$, $SS = 1.46$) yer aldığı ilk deneysel çalışmada, ilk olarak sınıf ortamında kendini nesneleştirme ve kilo damgalaması ölçülmüştür. Daha sonra katılımcılar laboratuvarında, rastgele atandıkları gruba göre 10 adet Instagram fotoğrafına (fit beden, obez beden ya da uzay) maruz bırakılmışlardır. Ardından ilk alınan ölçümler tekrar alınmıştır. Fotoğraflara maruz kaldıktan sonra kendini nesneleştirme düşmüş ($t(69) = 2.14$, $p = .03$), kilo damgalaması ise ($t(69) = -1.15$, $p = .25$) değişmemiştir. 80 katılımcıyla ($X = 23.46$, $SS = 2.14$) gerçekleştirilen ikinci deneysel çalışma, ilkiyle aynı şekilde dizayn edilmiş, pandemi nedeniyle çevrimiçi ortamda yapılmıştır ve diğerlerini nesneleştirme ve kilo damgalaması incelenmiştir. Sonuçlara göre, fotoğraflara maruz kaldıktan sonra diğerlerini nesneleştirme ($t(79) = -.38$, $p = .70$) ve kilo damgalaması ($t(79) = -.80$, $p = .42$) anlamlı düzeyde değişmemiştir. İki deneysel çalışmada da Instagram fotoğraflarının türü gruplararası fark yaratmamıştır.

Instagram kullanım sıklığı, kendini nesneleştirme ve diğerlerini nesneleştirme arasında korelatif olarak pozitif ilişki bulunmaktayken, Instagram fotoğraflarına maruz kalmanın diğerlerini nesneleştirme üzerinde etkili olmadığı, kendini nesneleştirmede ise düşüş yarattığı görülmüştür. Bu sonuç ilişkinin yönü, sosyal karşılaştırma, maruz kalma süresi ve yazılı içeriğin etkileri açısından tartışılmıştır. Kilo damgalaması ve Instagram kullanımı arasında ise hem korelatif hem de deneysel çalışmalarda ilişki olmadığı görülmüştür. Bu bulgu kültürel, tinsel ve sosyo-ekonomik çerçevede tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nesneleştirme, kendini nesneleştirme, sosyal medya, kilo damgalaması

**Gençlerin Sosyal Mesafe Kurallarıyla İlişkili Riskli Davranışlarında
Yaşlılık Etkisi: Önyargı Farkındalığı Artırmaya Yönelik Anonim Bir
Çevrimiçi Program Önerisi**

M. Ersin Kuşdil, L. Pınar Tosun, Ahu Öztürk, Merve Çavuşoğlu

Bursa Uludağ Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Gamze Özdemir

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Kenan Alparslan

Muş Alparslan Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Sercan Karlıdağ

Altınbaş Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Anıl Kablanoğlu

Süleyman Demirel Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Dilan Polat

Bartın Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Necati Enöz
Dokuz Eylül Üniversitesi

Sinem Söker
Işık Üniversitesi

Baran Şengül
Yaşar Üniversitesi

Doğa Melis Zeybek
İstanbul Üniversitesi

Burada bulguları tanıtılacak olan TÜBİTAK-1001 projesinin ana amacı, gençlerin yaşçılık önyargılarını azaltmak için çevrimiçi bir farkındalık programı geliştirmek ve etkinliğini sınamaktır. “Yaşçılık Farkındalığı Artırma Programı” (YAFAP), 18 yaş grubundaki gençlerin anonim biçimde iletişim kurdukları ve yüksek düzeyde sosyal bulunuşluk deneyimi yaşamaları hedeflenen anonim bir çevrimiçi platformda katılımcıları 5-6 kişilik gruplar (toplam 26 grup) halinde buluşturan ve önceden belirlenmiş bir içerik üzerinden yürütülen bir dizi oturumu kapsamaktadır. Seçkisiz olarak belirlenen bu grupların bir kısmı COVID-19 salgını sırasında karşılaşılan yaşam zorluklarına çözümler arama konusunda (13 deney grubu; $N= 73$); diğerleri de Türkiye'nin kültürel birikimini dünyaya tanıtmak konusunda (13 kontrol grubu; $N= 75$) bir kolaylaştırıcı rehberliğinde projeler üretme hedefine yönlendirildiler. Deney gruplarında açık ve örtük yaş ayrımcılığının ve yaşlılarla ilgili sosyal temsillerinin olumsuzluk düzeylerinde azalma ve dış (yaşlılar) ve iç (gençler) grupların algılanan heterojenliğinde artış beklendi. Ayrıca, deney gruplarındaki gençlerin riskli davranışlara eğilimlerinin azalması ve resmî kısıtlamalara verdikleri desteğin artması da beklentiler arasındaydı. İlk olarak, proje kapsamında geliştirilen ölçeklerin psikometrik özelliklerini sınamak için Türkiye’de COVID-19 kısıtlamalarının yaygın olarak uygulandığı dönemde (Ağustos-Eylül 2020) büyükşehirlerde yaşayan lise son sınıf öğrencilerinin katılımıyla ($N= 2096$) çevrimiçi bir anket düzenlendi. Ardından, YAFAP'ın etkililiğini sınamak üzere, belirlenen gruplarla çevrimiçi bir platformda altı oturumluk uygulamalar yürütüldü (Aralık 2020-Ocak 2021). Bulgular, YAFAP'ın deney gruplarında hem “düşmanca yaşçılık” hem de “örtük yaşçılık” eğilimlerinin azalmasında anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Öte yandan, benzer etkiler yine anonim bir çevrimiçi platformda yürütülmüş olan kontrol gruplarında da gözlenmiştir. Ayrıca, deney grubunda riskli davranışlarda ve yaşlılara yönelik sosyal temsillerin olumsuzluk düzeylerinde anlamlı bir azalmaya rastlanmamış, kısıtlamalara verilen destekte ise bir artış gözlenmemiştir. İki farklı benlik sınıflandırmasını (deney gruplarında ‘ülke vatandaşlığı’; kontrol grubunda ‘ulus kimliği’) etkinleştirmesi hedeflenen bu

programların eşdeğer etkiler üretmiş olmaları beklentinin dışında bir sonuç olsa da bunların yaşcılığın yıpratıcı formları üzerinde azaltıcı etki sergilemeleri ümit verici bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 kısıtlamaları, Riskli davranışlar, Açık ve örtük yaşcılık, Algılanan grup heterojenliği, Sosyal temsiller

Zenofobi: Yabancılara Karşı Olumsuz Tutumların Bireysel Değerlerle İlişkisi

Neslihan Sayraç Kavadar

İstanbul Medipol Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Feyza Nur Akpınar

İstanbul Medipol Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Zenofobi, yabancı olarak algılanan kişilere ve göçmenlere karşı duygusal ve davranışsal önyargı olarak tanımlanmaktadır. Yabancı düşmanlığı olarak kavramsallaştırılan zenofobi, bireylerin kendilerinden farklı ya da dış-grup üyesi olarak algıladıkları kişilerden korkma, nefret etme ve onlara karşı gösterdikleri düşmanca tutumları ifade etmektedir.

Sosyal kimlik kuramına göre iç-grupla özdeşleşme ötekine karşı olan önyargıyı belirlemektedir. Bu doğrultuda göç alan toplumlar göçmenleri sosyal kimliğine karşı bozucu bir etken olarak görmektedir. Dolayısıyla sosyal kimliğin göç gibi ciddi bir toplumsal hareket sonucunda değişime uğraması, son yıllardaki küresel göç hareketleriyle birlikte zenofobinin gittikçe artan bir sorun haline dönüşmesine neden olmaktadır. Özellikle 2011 yılından itibaren ülkemizin, Suriye’de çıkan savaş sonrasında, yoğun olarak göç alan ülke konumuna dönüşmesiyle zenofobi dikkat çeken bir kavram haline gelmektedir. Buna göre mevcut çalışmanın ilk amacı, zenofobinin demografik değişkenler açısından incelenmesidir. İkinci amacı, zenofobi ile bireysel değerler arasındaki ilişkinin belirlenmesidir.

Çalışmanın örneklemini yaşları 18-68 arasında değişen ($X_{ort}=32.44$, $s=12.83$), 87 kadın ve 53 erkek olmak üzere 140 kişi oluşturmaktadır. Çalışmada veri toplama amacı ile demografik bilgi formu, Portre Değerler Anketi ve Zenofobi Ölçeği kullanılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, zenofobi düzeyinin demografik değişkenlerden ikinci dil bilme ($t(138)=2.62$, $p<.05$) ve yakın çevrede göçmen bireylerin olması ($t(138)=2.35$, $p<.05$) açısından anlamlı derecede farklılaştığı bulunmuştur. Araştırmanın ikinci amacı doğrultusunda gerçekleştirilen korelasyon analizi sonucunda zenofobi düzeyi ile güç ($r=.33$, $p<.01$), başarı ($r=.34$, $p<.01$), geleneksellik ($r=.20$, $p<.05$) ve güvenlik ($r=.18$, $p<.05$) değerleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Sonuç olarak sosyal statü ve kişisel başarıyı içeren değerler ile geleneklere bağlı olma, toplum ve ilişkiler için güvenliğin ve istikrarın korunmasını ifade eden değerlerin zenofobi düzeyi üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Mevcut çalışmada, zenofobiye neden olan demografik

değişkenlerin ve bireysel değerlerin belirlenmesinin, özellikle farklı kültürlerde yetişmiş insanlar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. İlâveten, göç alan toplumdaki bireylerin öteki olarak gördükleri yabancılara karşı duydukları korku ve nefret duygularının önüne geçilmesi bakımından ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bireysel değerler, göç, zenofobi

Müzik (Stereo) Tipin Ne? Müzik Kalıpyargıları Üzerine Nitel Bir Araştırma

Firuze Ebrar Mullaoglu

Ruhr University Bochum

Kalıpyargılarla ilgili kamuoyu bunun genellikle ırk, cinsiyet, cinsel yönelim, sosyoekonomik durum gibi birincil kimliklerle ilgili olduğunu göstermektedir. Ancak kalıpyargılar bununla sınırlı değildir. Her sosyal kimlik ve günlük zevk, örneğin müzik zevki, sosyal kategorizasyonun sebebi olabilir ve bu kalıpyargıları beraberinde getirebilir. Bu atıflar sistematik olarak kümelenmediğinde önyargı ve ayrımcılık ile olan ilişkisi daha belirgin hale gelmektedir. Ancak, doğalarını anlamadan kalıpyargılara odaklanmak, onları çözmek için sorunlu çözümler getirebilir. Bu nedenle, mevcut araştırmada, çok iyi çalışılmamış grupları (yani, belirli müzik türlerini dinleyen insanları) daha iyi anlamak için nitel tasarım kullanıldı. Buna bağlı olarak, çalışmanın temel amacı, basit bir beğeni seçiminin bireylere nasıl güçlü atıflar sağladığını ortaya çıkarmak (i) ve belirli müzik türlerini dinleyen insanlara yönelik kalıpyargıları belirlemektir (ii). Ayrıca çalışma, kalıpyargıları metodolojik anlamda anlamak için daha ileri ve ayrıntılı bir bakış açısı sağlamayı amaçlamaktadır. Kalıpyargılar ve atıflar genellikle nicel yöntemlerle araştırıldığından, çalışma alana farklı bir metodoloji önermeyi amaçlamaktadır (iii). Bu amaca ulaşmak için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan gömülü teori yaklaşımı kullanılmaktadır. Mülakatlara farklı mesleklerden (mühendislik, öğrencilik, ev hanımlığı vb.) ve yaştan (18-48 yaş arası) 13 kişi (3 erkek) katılmıştır. Son katılımcı ile veri doygunluğuna ulaşılmıştır. Tematik analiz uygulanmıştır. Yapılan görüşmelere göre Türkiye'deki müzik türleri pop, rock, rap, arabesk, klasik Türk müziği ve Türk halk müziği gibi alt gruplara ayrılmaktadır. Ek olarak, belirli sosyal kimlikler (örneğin ekonomik, dini, kültürel imajlar) verilen müzik türlerinin her birini dinleyen insanlara atfedildi. Örneğin, sonuçlar rap müzik dinleyen insanların patolojik sorunlara sahip olduğu, isyankar, ve topluma aykırı olduğu gibi kalıpyargıları göstermektedir. "Rap sadece para, seks, kumar ve alkoldür." görüşmelerde elde edilen söylemlerden biridir. Sonuç olarak, günlük bir zevk olan müzik bile, belirli gruplara ait olan (yani belirli müzik türlerini dinleyen) bireylere yönelik atıflar oluşturmak için bir neden olabilir. Ayrıca, bu atıflar belirli kalıpyargılar altında kümelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kalıpyargılar, nitel araştırma, müzik

Farklı Sosyal Gruplara Yönelik Hoşgörüsüzlük ve Önyargı ve Dindarlık

Deniz Akdeniz

Başkent Üniversitesi

Tuğba Teğın

Başkent Üniversitesi

İlker Dalgır

Ankara Medipol Üniversitesi

İnsanlar dünyayı ve olayları anlamaya çalışırken şeyleri sınıflandırıp kategorilere ayırıyor ve bu kategorilere göre önyargılar ve kalıpyargılar geliştiriyorlar. Bu nedenle gruplar arası ilişkileri anlamak için sosyal kategorilerin nasıl değerlendirildiğini inceleyebiliyoruz. Farklı dini inançlar çerçevesinde oluşturulmuş sosyal kategorilerin ise gruplar arası ilişkilerin önemli faktörlerinden olduğunu düşünüyoruz. Allport (1954) *The Nature of Prejudice* çalışmasını yayınladığından bu yana birçok kez dindarlık ve farklı sosyal gruplara yönelik hoşgörüsüzlük ve önyargı arasında bir ilişki olduğu gösterildi. Biz bu sunumda dünya görüşleri (ideolojiler ve dindarlık) ve sosyal gruplar arasındaki hoşgörüsüzlük ve önyargılar arasındaki ilişkiyi incelediğimiz önkayıtlı çalışmanın (<https://osf.io/vcqyh>) dindarlık boyutları ile ilişkili bulgularını paylaşmayı planlıyoruz.

Çalışmada katılımcılar (N = 594) Türkiye’de güncel çatışma konusu olan ya da olma potansiyeli taşıdığını düşündüğümüz 23 sosyal gruba yönelik hissettikleri sıcaklık-soğukluk ve sosyal mesafeyi değerlendirdiler. Aynı zamanda katılımcıların hem kendi hem de hedef sosyal gruplar için algıladıkları dindarlık düzeylerini ölçtük. Korelasyon analizleri katılımcıların belirttikleri dindarlık düzeyleri ile her gruba yönelik hoşgörüsüzlük ve önyargıları arasında farklılaşan yön ve düzeylerde ilişki tespit etti. Rassal kesim ve eğimli karma modeller analizleri (mixed model with random intercepts and slopes) dindarlık ve farklı gruplara yönelik hoşgörüsüzlük ve önyargı arasındaki ilişkinin algılanan dindarlığa göre değiştiğini gösterdi. Buna göre dindarlık düzeyi arttıkça algılanan dindarlık düzeyi yüksekse hissedilen sıcaklık artıyor ve sosyal mesafe düşüyor. Ancak dindarlık düzeyi arttıkça algılanan dindarlık düşükse hissedilen soğukluk ve sosyal mesafe artıyor. Sonuçlar dindarlık ile hoşgörüsüzlük ve önyargılar arasındaki ilişkinin hedef grubun algılanan dindarlığı ile ilişkili olduğunu göstermekle birlikte dindarlık seviyesi az olan ya da hiç inanmayan katılımcıların da farklı hedef gruplara yönelik önyargılara (sıcaklık-soğukluk) sahip olduklarını göstermektedir. Bu bulgular dünya görüşü çatışması hipotezi ve iç grup taraftarlığı çerçevesinde de tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Önyargı, dindarlık, dünya görüşü çatışması, iç grup taraftarlığı

Kaynakça

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Perseus Books.

Etnisitenin Ateş Etme Yanlılığı Üzerindeki Etkisi

Esra Yalçın

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Merve Coşar

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Nilsu Candan

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Esra Hatice Oğuz Taşbaş

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Geniş bir literatür ırkın “ateş etme yanlılığı” (shooter bias) üzerindeki etkisini ortaya koymuştur. Literatüre göre, hedefin ırkı bireylerin ateş etme ya da ateş etmeme kararını hem yapılan hatanın sayısı hem de tepki süresi bakımından etkilemektedir (Frenken vd, 2022). Bugüne kadar ırkın, cinsiyetin ve dini kıyafetlerin ateş etme yanlılığındaki rolü incelenmiştir. Bu çalışmada, literatürde genellikle ırkın tehditle ilişkilendirilmesi sonucunda ortaya çıkan bir olgu olarak incelenen “ateş etme yanlılığı” ilk kez etnik gruplar bağlamında incelenecektir. Mevcut çalışma, hedefin etnisitesinin ateş etme yanlılığı üzerindeki etkisini inceleyerek göçmenlere yönelik örtük ayrımcılıkla ilgili anlayışı genişletmeyi amaçlamıştır. G-Power 3.1 programı ile güç analizi yapılarak %80 güven aralığında, 0.05 hata düzeyi ile en az 84 kişilik örneklem büyüklüğünün gerekli olduğu belirlenmiştir. Çalışmada daha önceki çalışmalarda da kullanılmış olan Florida Ceza İnfaz Kurumu web sitesinden (bkz. Unkelbach vd., 2008) alınan hapis hane mahkumların fotoğrafları kullanılmıştır. Katılımcılardan 128 denemeden (trial) oluşan bir bilgisayar oyununda tehlikeli (silah) veya tehlikesiz bir obje (şişe) ile gördükleri şüphelileri vurma/vurmama kararı vermeleri istenmiştir. Şüphelilerin yarısının boynunda Suriye (göçmen dış-grup) diğer yarısının boynunda El Salvador (göçmen olmayan dış-grup) bayrağı gösterilmiştir. Ön kaydı yapılan çalışmada manipülasyon kontrolünden kalan katılımcılar (N=16) ve genel tepki süresi ortalaması artı ve eksi üç standart sapma üzerinde

kalan tepki sürelerinin olduğu denemeler analizlere dahil edilmemiştir. Analizlerin sonuçları katılımcıların Suriyeli (M=1006 ms, SD=47 ms) ve El Salvadorlu (M=965 ms, SD=39 ms) şüphelilerle ilgili farklı hızda karar verme eğilimi taşıdıklarını göstermiştir $F(1,66) = 3.737$, $p = .058$, $\eta^2 = .054$. Buna karşın yapılan hatalarda anlamlı bir fark bulunmamıştır $F(1,66) = .211$, $p = .648$, $\eta^2 = .003$. Bu bulgular, etnisitenin ateş etme yanlılığında bir rolü olabileceğini ilk kez işaret etme özelliği taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ateş etme yanlılığı, etnisite, önyargı, göçmenler

Kaynakça

Frenken, M, Hemmerich, W., Izydorczyk, D., Scharf, S. ve Imhoff, R. (2022). Cognitive processes behind the shooter bias: Dissecting response bias, motor preparation and information accumulation, *Journal of Experimental Social Psychology*, 98, <https://doi.org/10.1016/j.jesp.2021.104230>.

Unkelbach, C., Forgas, J. P., Denson, T. F. (2008). The turban effect: The influence of Muslim headgear and induced affect on aggressive responses in the shooter bias paradigm. *Journal of Experimental Social Psychology*, 44, 1409-1413.

İrkçılığın Kökleri Dizisi Üzerinden Sosyal Psikoloji Kuramları Temelinde İncelenmesi ve Günümüzdeki Yansımaları

Damla Gültekin

Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Eylem İrem Morkoç

Bandırma 17 Eylül Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Kökler (Roots), Alex Haley'in aynı adlı kitabından 1977 yılında uyarlanmıştır ve Afrika'da özgür bir yaşam sürerken Amerika'ya köle olarak getirilen Kunta Kinte'nin soyunun tekrar özgürleşme hikayesini anlatmaktadır. Çalışmada dizi üzerinden ırkçılık sosyal psikoloji kuramları temelinde incelenmektedir ve ırkçılığın günümüzdeki yansımaları ele alınmaktadır.

Sosyal Kimlik Kuramı (Tajfel ve Turner, 1979) açısından ele alınınca dizide temelde Afrikalı ve Amerikalı olarak iki grup yer alsa da sınıflandırma sadece Afrikalı ve Amerikalılar arasında değil bu grupların kendi içerisinde de görülmektedir. Bu sınıflandırmalar sonucunda kalıpyargılar oluşmakta ve içgrup ile dışgrup arasında farklılaşmaktadır (Hortaçsu, 2014). Dizide her grup kendini diğerlerinden üstün görmekte ve diğer grupları değersizleştirmektedir. Bu da ayrımcılığa ve hatta insandışılaştırmaya kadar olumsuz pek çok sonuca neden olmaktadır. Afrika kökenlilerin Amerika'ya getirilirken kargo olarak görülmesi, sıklıkla “maymun, goril” gibi benzetmelere maruz kalması bunların örnekleri arasındadır.

Sistemi meşrulaştırma kuramı (Jost ve Banaji, 1994; Jost, 2019) açısından incelendiğinde dizide eşitsizliklerin ve adaletsiz sosyal düzenlemelerin meşrulaştırıldığı ve kaynakların, özelliklerin gruplarda adil dağıtıldığına dair kalıpyargıların olduğu görülmektedir. Dizide beyazların Afrika kökenlilerin içinde buldukları durumu doğaları gereği hak ettiklerini savunması; Afrika kökenlilerin ise kendilerini beyazlardan daha aşağıda görmeleri, aynı işi yapsalar da beyazlardan daha az kazanç hak ettiklerini kabullenmeleri, kölelik sistemi bittiğinde bile aynı işlerinde çalışmayı sürdürmeleri buna örnek verilebilir. Özetle avantajlı grup olan beyazlar suçluluk duygularıyla daha iyi baş edebilmekte, dezavantajlı grup olan Afrika kökenli Amerikalılar ise mevcut durumun yarattığı huzursuzluktan daha az rahatsız olmakta ve bunu daha kolay kabullenmektedirler.

Günümüzde küreselleşme, savaşlar vb. birçok nedenle göç eden insanlar gittikleri çoğu ülkede ırkçılığa maruz kalmaktadır ve bu durum her ne kadar kölelik çok eskide kalmış olsa da ırkçılığın “modern” olarak devam ettiğini göstermektedir. Modern ırkçılık daha üstü kapalı bir şekilde ortaya çıkmaktadır ve ırkların eşitliğini savunuyor gibi görünen fakat yine de çeşitli

ırklara yönelik negatif düşünceleri barındıran bir ırkçılık biçimidir (Blatz ve Ross, 2009; Gaertner ve Dovidio, 2005). Açık tenli ve koyu tenli göçmenlere insanların farklı yaklaşımı, göçmenlerin tehdit olarak görülmesi, değersizleştirilmesi, düşük statülü görülen işlerde ve düşük ücretle çalıştırılmaları bunun örneklerindedir. Dolayısıyla Kökler dizisi üzerinden ırkçılığın geçmiş ve günümüzde karşılaştırmalı olarak incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Irkçılık, modern ırkçılık, sistemi meşrulaştırma kuramı, sosyal kimlik kuramı, insandışılaştırma.

Kaynakça

Blatz, C. W., & Ross, M. (2009). Principled ideology or racism: Why do modern racists oppose race-based social justice programs? *Journal of Experimental Social Psychology*, 45(1), 258-261.

Gaertner, S. L., & Dovidio, J. F. (2005). Understanding and addressing contemporary racism: From aversive racism to the common ingroup identity model. *Journal of Social Issues*, 61(3), 615-639.

Haley, A. (2020). Kökler. (2. baskı). (B. Dinçaslan, A. Seden ve N. Himmetoğlu, Çev.) İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Hortaçsu, N. (2014). Grup içi ve gruplararası süreçler. (2. Baskı). Ankara: İmge.

Jost, J. T. ve Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33, 1-27.

Jost, J. T. (2019). A quarter century of system justification theory: Questions, answers, criticisms, and societal applications. *British Journal of Social Psychology*, 58(2), 263-314.

Tajfel, H. ve Turner, J. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. W. G. Austin ve Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations*, içinde (s.33-47). Monterey, CA: Wadsworth.

Kimliğimiz Örseleniyor! Demografik Değişim ve Mültecilere Karşı Olumsuz Tutum (Kolektif Kaygı) arasında Kimlik Örselenmesinin Aracı Rolü

Tolga Ergiyen

İzmir Ekonomi Üniversitesi

Taylan Yurtbakan

İstanbul Medipol Üniversitesi

Daha önce yapılan araştırmalar gelecekte yaşanacak demografik değişim algısının çoğunluk-azınlık arasındaki ilişkide bozucu etki gösterdiğini ortaya koymaktadır (Bai, 2022; Stefaniak ve Wohl, 2021). Ayrıca iç-grup tarafından uyumsuz olarak algılanan bir dış grup ile ortak bir üst kimliğin paylaşılması grubun kimliğine ilişkin bir tehdit oluşturmaktadır (Putra, 2014; Sindic ve Reicher, 2009). Bu çalışma demografik değişim ve dış gruba karşı (mülteciler) olumsuz tutum arasında kimlik örselenmesinin aracı rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca kolektif kaygı ve demografik değişim arasındaki ilişkide kimlik örselenmesinin aracı rolü benzer şekilde test edilmektedir. Bu kapsamda demografik değişim deneysel olarak manipüle edilmiştir. Sonuçlara göre (N = 104), kimlik örselenmesi hem demografik değişim algısı ve dış gruba karşı hoşgörü (tolerans) arasında hem de demografik değişim algısı ve kolektif kaygı arasında aracı rol oynamaktadır. Mültecilerin sayısal çoğunluğa erişmesi, katılımcılar açısından kendi kimliklerinin ve değerlerinin zarar göreceği algısı yaratarak kolektif olarak kaygı hissetmesine ve mültecilere karşı olumsuz tutuma işaret etmektedir. Genel olarak, bu sonuçlar kimlik örselenme algısının demografik değişim algısı konusunda önemli bir değişken olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Kimlik örselenmesi, üst kimlik, hoşgörü

Kaynakça

- Bai, H. (2022). Perceived Muslim population growth triggers divergent perceptions and reactions from Republicans and Democrats. *Group Processes & Intergroup Relations*. <https://doi.org/10.1177/1368430222108485>
- Putra, I. E. (2014). The role of ingroup and outgroup metaprejudice in predicting prejudice and identity undermining. *Peace and Conflict: Journal of Peace Psychology*, 20(4), 574. <https://doi.org/10.1037/pac0000068>

Sindic, D., & Reicher, S. D. (2009). 'Our way of life is worth defending': testing a model of attitudes towards superordinate group membership through a study of Scots' attitudes towards Britain. *European Journal of Social Psychology*, 39(1), 114-129.

<https://doi.org/10.1002/ejsp.503>

Stefaniak, A., & Wohl, M. J. (2021). In time, we will simply disappear: Racial demographic shift undermines privileged group members' support for marginalized social groups via collective angst. *Group Processes & Intergroup Relations*, <https://doi.org/10.1177/1368430222108485>

Kapanma Türk Öğrencileri Suriyeli Yaşıtlarına Yakınlaştırdı mı? COVID-19 Sürecindeki Kapanmanın Ortaokul Öğrencilerinin Gruplararası Temas Davranışlarına Etkisi

Faruk Tayyip Yalçın

Sabancı Üniversitesi

Ayşenur Didem Yılmaz

Sabancı Üniversitesi

Sabahat Çiğdem Bağcı

Sabancı Üniversitesi

Abbas Türnüklü

Dokuz Eylül Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Mustafa Tercan

Recep Ersayın İlkokulu

COVID-19 pandemisinin gruplararası tutum ve davranışlar üzerindeki etkileri, geçtiğimiz iki yılda önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Bu araştırmaların önemli bir kısmı, Davranışsal Bağışıklık Sistemi teorisine (Faulkner vd., 2004) paralel olarak, pandemi sürecinin azınlık gruplara, özellikle de hastalığın yayıldığı iddia edilen Asyalılara yönelik tutumların olumsuzlaştığını göstermektedir (Croucher vd., 2020). Ortak İçgrup Kimliği teorisinden etkilenen (Dovidio vd., 2020) bazı araştırmalar da bu tutumların olumlu yönde etkilenmiş olabileceğini öne sürmüştür (Adam-Troian & Bağcı, 2021). Ancak çalışmalar, kullanılan yöntemler, ölçümler ve örneklemeler açısından halen sınırlıdır. Bu araştırma ile boylamsal bir araştırma yöntemi (COVID sebebiyle kapanma öncesi ve sonrası) kullanılarak Türk çocukların Suriyeli çocuklar ile gruplararası ilişkilerinin davranışsal boyutlarında (temas ve yaklaşma eğilimi gibi) ne şekilde değişimler yaşandığı incelenmiştir. Bu bağlamda, İzmir’de bulunan üç ortaokuldan 502 Türk öğrencinin Suriyeli yaşlıtlarına yönelik çeşitli temas davranışı (olumlu ve olumsuz temas, iradeyle gerçekleşen temas, temas öz yeterliliği ve yaklaşma ve uzaklaşma yatkınlıkları), kapanma öncesi ve sonrasında ölçülmüştür. Bu veriler,

tekrarlı ölçümlü çok değişkenli varyans analizi yöntemiyle incelenmiştir. Bulgular, Ortak İçgrup Kimliği Oluşumu teorisinin ve Dennison'un (2020) *sorun belirginliği* yaklaşımının öngörülerine dolaylı bir destek sunmuş; temas değişkenlerinin kapanma sürecinden olumlu etkilendiğini göstermiştir. Ayrıca, Kteily ve diğerlerinin (2019) bulgularına paralel olarak, bu durumun özellikle kapanma öncesinde daha önyargılı olan çocuklar arasında daha dönüştürücü bir etki oluşturduğunu göstermiştir. Bu bulgular, pandemi sırasındaki okul kapanmalarının yalnızca olumsuz sonuçlarının olmadığını; özellikle tehdit algısı yüksek olan grup bağlamlarında gruplararası davranışların daha olumlu düzeye gelebileceğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19 pandemisi, kapanma, gruplararası temas, doğal deney paradigması

Kaynakça

Adam-Troian, J., & Bagci, S. C. (2021). The pathogen paradox: Evidence that perceived COVID-19 threat is associated with both pro- and anti-immigrant attitudes. *International Review of Social Psychology*, 34(1), 11. <https://doi.org/10.5334/irsp.469>

Croucher, S. M., Nguyen, T., & Rahmani, D. (2020). Prejudice Toward Asian Americans in the Covid-19 Pandemic: The Effects of Social Media Use in the United States. *Frontiers in Communication*, 5. <https://www.frontiersin.org/article/10.3389/fcomm.2020.00039>

Dennison, J. (2020). How Issue Salience Explains the Rise of the Populist Right in Western Europe. *International Journal of Public Opinion Research*, 32(3), 397–420. <https://doi.org/10.1093/ijpor/edz022>

Dovidio, J. F., İkizer, E. G., Kunst, J. R. & Levy, A. (2020). Common Identity and Humanity. J. Jetten, S. D. Reicher, S. A. Haslam & T. Cruwys (Ed.), *Together Apart: The Psychology of COVID-19* içinde (1. Baskı, syf. 119-123). Londra, SAGE.

Faulkner, J., Schaller, M., Park, J. H., & Duncan, L. A. (2004). Evolved Disease-Avoidance Mechanisms and Contemporary Xenophobic Attitudes. *Group Processes & Intergroup Relations*, 7(4), 333–353. <https://doi.org/10.1177/1368430204046142>

Kteily, N. S., Hodson, G., Dhont, K., & Ho, A. K. (2019). Predisposed to prejudice but responsive to intergroup contact? Testing the unique benefits of intergroup contact across different types of individual differences. *Group Processes & Intergroup Relations*, 22(1), 3–25. <https://doi.org/10.1177/1368430217716750>

Suriyeli Mültecilere Karşı Ön Yargıda Kültürel Tehdit ve Gerçekçi Grup Çatışması Hipotezlerinin Test Edilmesi

Saliha Özkanlı

Büşra Kök

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi

Esra Yalçın

29 Mayıs Üniversitesi

Sinem Subaşı

Fatmanur Beşli

Büşra Bahar Balcı

Samsun Üniversitesi

İlker Dalgı

Ankara Medipol Üniversitesi

Dünya çapında meydana gelen göçler ve göçmen sorunu günümüzde gruplar arası ilişkilerin dinamikleri, yerel ve uluslararası politikayı belirlemede önemli faktörler olmaya devam etmektedir. Son yıllarda Türkiye'ye gelen göçmenlerin sayısı hızla artarken hem yerel halk ile göçmen gruplar arasındaki gerilim artmakta hem de politik söylem daha sık bu çerçevede kurulmaktadır (Yanaşmayan, Üstübcü ve Kaşlı, 2019). Psikolojide göçmenlik ile ilişkili gruplar arası dinamikler çoğunlukla ekonomik ve kültürel çatışmalar bağlamında çalışılmaktadır. Buna göre göçmenlerin ekonomik faaliyetleri ekonomik bir çatışmaya zemin hazırlarken kültürel farklılıklar da sembolik çatışmalar ile ilişkili değerlendirilmektedir. Biz bu ön kayıtlı çalışmada (<https://osf.io/59y7s>) Zárate, Garcia, Garza ve Hitlan'ın (2004) gerçekçi ve sembolik tehdit algısı ile göçmenlere yönelik ön yargılar arasındaki ilişkiyi inceledikleri deneysel çalışmayı tekrar ederek Türkiye'de öğrencilerin Suriyeli göçmenlere yönelik ön yargılarını ve kalıp yargılarını test ettik. Katılımcılar (N = 705) seçkisiz olarak

atandıkları dört farklı deney grubunda Suriyeli göçmenler ve kendi etnik grupları arasındaki benzerlik ve farkları çalışma özellikleri ya da kişiler arası ilişkilene özellikleri açısından değerlendirdiler. İki farklı kontrol grubunda ise katılımcılar aynı özellikleri kendileri için değerlendirdiler. Manipülasyonda kullandığımız özellikleri belirlemek ve geçerliliğini benzer bir örnekleme test etmek için bir pilot çalışma (N= 66) yaptık. Faktöriyel varyans analizi ve kontrol değişkenlerini eklediğimiz kovaryans analizlerinde (<https://osf.io/59y7s>) gerçekçi tehdit algısı, göçmenlere yönelik ön yargılar ve kalıp yargılar açısından gruplar arasında bir fark bulamadık. Ancak dindarlık ile olumsuz ön yargılar arasında negatif bir korelasyon bulduk. Tartışmada gerçekçi ve sembolik tehdit ile ön yargı ve kalıp yargılar arasındaki farklılaşan ilişkiye yönelik bir kanıt bulamama ve orjinal çalışmanın bulgularını tekrarlayamama sebebimizi örneklem özelinde ve ABD ile Türkiye arasındaki kültürel ve siyasi farklılıklar temelinde tartışacağız.

Anahtar Kelimeler: Ön yargı, kalıpyargılar, kültürel tehdit, gerçekçi grup çatışması, göçmenler

Kaynakça

Yanaşmayan, Z., Üstübcü, A. ve Kaşlı, Z. (2019). Under the shadow of civilizationist populist discourses. *New Diversities*, 21(2), 37-51.

Zárate, M. A., Garcia, B., Garza, A. A. ve Hitlan, R. T. (2004). Cultural threat and perceived realistic group conflict as dual predictors of prejudice. *Journal of Experimental Social Psychology*, 40(1), 99-105.

Suriyeli Yetişkinlerde Kültürleşme Yönelimlerinin Gç Bağlamında Otobiyografik Belleğe Etkisi

Hilal Ersoy

Ortadoğu Teknik Üniversitesi

İnci Boyacıoğlu

Dokuz Eylül Üniversitesi

Gç, kültürleşme süreci ile birlikte bireyin benliğini değiştiren bir deneyimdir. Bu doğrultuda, bireyin benlik ile ilgili tüm geçmiş deneyimlerine ait anılarını içeren bellek türü olarak tanımlanan otobiyografik bellek (Fivush, 2011) de gç deneyiminden etkilenmektedir. Bu çalışmanın temel kavramlarından olan kültürleşme, Berry'nin (1992) kültürleşme modeli çerçevesinden incelenirken; otobiyografik bellek ise Conway ve Pleydell-Pearce'nin (2000) Benlik-Bellek Sistemi Modeli kapsamında ele alınmıştır.

Mevcut çalışmanın ilk amacı çift dilli olmanın Suriyeli yetişkinlerin otobiyografik bellek özelliklerinde birtakım farklılıklara yol açış açmadığını sorgulamak iken; ikinci amacı ise Suriyeli yetişkinlerin benimsediği kültürleşme yönelimlerinin otobiyografik bellek özelliklerini ve psikolojik sağlığı ne yönde yordadığını incelemektir. Ayrıca, Suriyeli yetişkinlerde gç öncesi ve gç sonrası dönemlere ait otobiyografik anılara ait özelliklerin depresyon, anksiyete ve psikolojik dayanıklılık ile ilişkisi de incelenmiştir. Araştırma verileri Türkiye'nin çeşitli illerinde yaşayan 297 Suriyeli yetişkinin katılımıyla elde edilmiştir ve katılımcılara kar topu örnekleme yöntemi ile ulaşılmıştır. Bulgular, dilin otobiyografik belleğin görsel imgeleme özelliğinde ve geleceği hayal etmede farklılaşmaya yol açtığına ve en sağlıklı otobiyografik hatırlama sürecini bütünleşme tutumunun sağladığına işaret etmektedir. Buna ek olarak, sağlıklı otobiyografik hatırlama depresyonu azaltıcı yönde etki göstermiştir. Psikolojik dayanıklılık ise beklentilerin aksine otobiyografik anı özelliklerinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Bulgular, bütünleşme tutumu ile hem gç öncesi hem de gç sonrası dönemi sağlıklı hatırlamanın psikolojik sağlık açısından olumlu olduğunu belirtirken; psikolojik dayanıklılığın ise gn erken ve geç dönemlerine özgü süreçlerle birlikte daha derinlemesine çalışılması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Otobiyografik bellek, gç, kültürleşme, çift dillilik, psikolojik iyi oluş

Kaynakça

Berry, J. W. (1992). Acculturation and adaptation in a new society. *International Migration*, 30, 69-85. Doi:

Conway, M. A. ve Pleydell-Pearce, C. W. (2000). The construction of autobiographical memories in the self-memory system. *Psychological Review*, 107(2). 261-288. doi: 10.1037//0033-295X. 107.2.261

Fivush, R. (2011). The development of autobiographical memory. *Annual Review of Psychology*, 62, 559-582. doi: 10.1146/annurev.psych.121208.131702

Türkçe ve Arapça Otobiyografik Bellek Ölçeklerinin Ölçüm Değişmezliğinin İncelemesi

Hilal Ersoy

Ortadoğu Teknik Üniversitesi

Yılmaz Orhun Gürlük

Ege Üniversitesi

Benliğin temel yapı taşlarından olan otobiyografik bellek ile dilin yakın ilişkisi alan yazında sıklıkla çalışılan bir konudur (örn., Esposito ve Baker-Ward, 2016; Marian ve Neisser, 2000). Çok dilli grupların örneklem olarak kullanıldığı araştırmalarda bilişsel ve davranışsal süreçlerde hangi dilin öne geçebileceğini belirlemek önemli bir problemdir. Ayrıca çalışmalarda farklı dillerde kullanılan ölçeklerin karşılaştırılması özünde farklı yapıların ölçülmüş olabileceği gibi sorunları beraberinde getirmektedir. Farklı gruplarda kullanılan ölçeklerde bu grupları karşılaştırabilmek adına ölçüm değişmezliğinin doğrulanması gerekmektedir. Çünkü ölçüm değişmezliğinin olmaması istatistiksel analizlerin geçerlik ve güvenilirliğini düşürmektedir; zira ifadeler aynı olsa bile farklı gruplarda bu ifade aynı yapıyı temsil etmiyor olabilir (Vandenberg, 2002).

Türkiye’de yaşayan Suriyeliler ile yapılan bu çalışmada 151 katılımcıya Türkçe, 146 katılımcıya ise Arapça otobiyografik bellek ölçekleri uygulanmıştır. Farklı dillerde uygulanan aynı ölçeklerin aynı yapıyı ölçüp ölçmediğinin belirlenmesi amacıyla ortalama ve kovaryans yapı analizi kullanılmıştır. Otobiyografik bellek ölçeğinin gelecek alt boyutu için tüm seviyelerde değişmezlik olduğu tespit edilmiş ve iki dilin karşılaştırılmasında güçlü değişmezliği sağlayan bir ölçek olduğu keşfedilmiştir, katı değişmezlik için $norm \chi^2=2.35$. Göç öncesi epizodik bellek alt boyutunda ise yapısal değişmezlik seviyesinde maddeler arası ilişkilendirme yapıldığından ölçeğin kısmî yapısal değişmez olduğu bulunmuştur. Ancak Metrik değişmezlik aşamasında matrislerin pozitif tanımlanmaması nedeniyle yalnızca kısmî yapısal değişmezlik kabul edilebilmiştir.

Bu sonuçlar ışığında söz konusu ölçüm araçları için en azından kısmî düzeyde bir değişmezliğin olduğu kabul edilmiştir ve bu ölçeklerin Arapça bilen katılımcılar ile kullanılmasının uygun olduğu görülmüştür. Özellikle gelecek alt boyutu için her iki dilde de bire bir aynı yapının varlığının kabul edilmesi bu ölçme aracının gücünü göstermektedir. Epizodik bellek alt boyutunun ise daha uygun hale getirilebilmesi için yeni örneklem ve maddelerle çalışmanın gerekliliği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ölçüm Değişmezliği, Otobiyografik Bellek, Suriyeli göçmenler

Kaynakça

Esposito, A. G. ve Baker-Ward, L. (2016). Immigration, language proficiency, and autobiographical memories: Lifespan distribution and second-language access. *Memory*, 24(7), 949-960. doi: 10.1080/09658211.2015.1061010

Marian, V. ve Neisser, U. (2000). Language-dependent recall of autobiographical memories. *Journal of Experimental Psychology: General*, 129(3), 361-368. doi: 10.1037/0096-3445.129.3.361

Vandenberg, R. J. (2002). Toward a further understanding of and improvement in measurement invariance methods and procedures, *Organizational Research Method*, 5, 139-158. doi: 10.1177/1094428102005002001

Kovid-19 Korkusu, Akademik Motivasyon ve Stresle Başa Çıkma Stilleri: 2021 ve 2022 Yılı Verilerinin Karşılaştırılması

Meryem Berrin Bulut

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Abdullah Tunç

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İçinde bulunduğumuz pandemi süreci ölüm belirginliğini artırması nedeniyle pek çok davranışımız üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu çalışmada pandeminin dokuzuncu ayında (Ocak 2021) ve yirmi birinci ayında (Ocak 2022) elde edilen veriler karşılaştırılarak katılımcıların Kovid-19 korkuları, akademik motivasyonları ve stresle başa çıkma stilleri arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenmiştir. Ölüm belirginliğinin bireylerin pek çok davranışı üzerinde etkili olması sonucunda ölüm belirginliğine eşlik eden kaygıyı tamponlamak amacıyla bireylerin savunma mekanizmaları kullandıklarını ele alan Dehşet Yönetimi Kuramı ile bireylerin en iyi şekilde işlev göstermelerini destekleyen psikolojik süreçleri açıklayan Öz Belirleme Kuramı, bu çalışmanın kuramsal temellerini oluşturmaktadır. Öz belirleme, içsel ve dışsal motivasyonun geliştirilmesi ve uygulanmasında önemlidir. Bu çalışmada, ölüm belirginliğinin çok fazla olduğu ilk zamanlar ve nispeten azaldığı (insanların duyarsızlaştığı) günümüzde Kovid-19 korkusunda ve stresle başa çıkma stillerinde azalma; akademik motivasyonda ise artma beklenmektedir. Aynı zamanda 2022 yılında elde edilen veriler için bu değişkenler arasındaki ilişkiler de ele alınmıştır.

Çalışmanın ilk kısmına 337; ikinci kısmına ise 296 üniversite öğrencisi gönüllü olarak katılmıştır. Çalışmanın verileri Kovid-19 Korkusu Ölçeği, Akademik Motivasyon Ölçeği ve Stresle Başa Çıkma Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde nicel analiz tekniklerinden bağımsız gruplar t-testi ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Bulgular, Kovid-19 korkusu ile kaçınma ve problem odaklı stresle başa çıkma stillerinin 2021 yılına göre 2022 yılında azaldığını göstermektedir. Kovid-19 korkusu ile içsel, dışsal motivasyon ve stresle başa çıkma stillerinden kaçınma olumlu yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. İçsel ve dışsal motivasyon stresle başa çıkma stilleri ile olumlu yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Son olarak, motivasyonsuzluk stresle başa çıkma stillerinden hem problem odaklı hem de sosyal

destek arama ile olumsuz yönde anlamlı bir ilişkiye sahiptir. Bulgular alan yazın temelinde tartışılmış hem akademiye hem de alana yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kovid-19, motivasyon, stres, başa çıkma, pandemi

COVID-19 Salgınının Birinci Dalgasında Paylaşılan Sahte Haberler Sosyal Kimlik Yaklaşımı Bağlamında Ne Anlatıyor?

Sami Çoksan

Erzurum Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ayşenur Didem Yılmaz

Sabancı Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla beraber sahte haber yayılımı özellikle dezavantajlı grup üyeleri için endişe verici boyutlara ulaşmıştır. COVID-19 salgının ilk dalgası süresince Türkiye’de paylaşılan ve sahteliği uluslararası geçerliliğe sahip doğruluk kontrolü yapan bir organizasyon tarafından tespit edilmiş haberler, sosyal kimlik yaklaşımı çerçevesinde incelenmiştir. Böylelikle, Türkiye’de yayınlanan sahte haberlerin grup kimliği ve gruplararası ilişkiler üzerinde ne gibi etkileri olabileceği daha sonraki çalışmalarda ele alınabilecektir. Bu nedenle sosyal kimlik yaklaşımı perspektifi ile salgının birinci dalgasında paylaşılan sahte haberlerin içerik analizinin yapılması amaçlanmıştır.

28.01.2021 ile 26.06.2021 tarihleri arasında Teyit.org tarafından analiz edilen 349 haberden, içinde *koronavirüs*, *Covid-19*, *pandemi* veya *salgın* kelimeleri geçen, Türkçe olarak paylaşılmış, sahte olduğu tespit edilmiş ve iç-dış grup değerlendirmesi yapan veya gruplararası ilişkiler bağlamı içeren 92 sahte haberin içeriği sosyal kimlik yaklaşımı açısından incelenmiştir. Temalar ve içerikler bağımsız yargıcılara gönderilerek yargıcılar arası güvenilirlik hesaplanmıştır.

Sahte haberlerin (1) temas edilen dış grubu suçlama, (2) temsil edilen iç grubu suçlama, (3) hayali üst aklı suçlama, (4) iç grubu yüceltme, (5) dış grubu takdir etme ve (6) dış grubu küçümseme temaları altında kodlanabileceği tespit edilmiştir. Araştırmacılar ve iki bağımsız yargıcının arasındaki güvenilirlik Fleiss’ $K = .657$ ’dir. Tüm temalardaki yargıcılar arası güvenilirlik Cohen’s K anlamlı ve kabul edilebilir sınırın üstündedir.

Analizimiz diğer ülkelerde yapılan sahte haber içerik analizlerine benzer sonuçlar vermiş, dahası koronavirüs ile ilgili sahte haber içeriklerinde suçlama davranışının yaygın olduğunu göstermiştir. Gruplararası ilişkiler ve iç-dış grup değerlendirmelerini esas alacak sahte haber çalışmaları için zemin oluşturacak çalışmamız, sosyal kimlik yaklaşımının sahte haberleri Türkiye’de bir çalışma sahası olarak kullanabilmesine olanak sağlamıştır.

Anahtar Kelimeler: sahte haberler, içerik analizi, COVID-19 birinci dalga

Covid-19 Tehdidinin Siyasi Lider Tercihleri Üzerindeki Etkisi: Sağ Yönelimli ve Sol Yönelimli Kişilerin Tercihleri Arasındaki Farklılıklar

Tuğçenaz Elcil

Dokuz Eylül Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Sinan Alper

Yaşar Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İnsanlara ölümlü olduklarını hatırlatan olaylar, örneğin terörist saldırıları, bulaşıcı hastalıklar ya da deneysel olarak manipüle edilmiş tehdit algısı, birçok sosyal ve siyasi tutum üzerinde etkili bulunmuştur. Araştırmalar, bu tarz olayların kişilerin siyasi lider tercihleri üzerinde, özellikle siyasi liderlerin algılanan kişilik özelliklerine bağlı olarak, etkisi olduğunu göstermektedir. Siyasi lider tercihlerinin, siyasi liderlerin sevecenlik ve yetkinlik boyutlarıyla ilgili kişisel özelliklerinden etkilendiğini, hatta bu özelliklerin siyasi adayların kişilik izlenimlerini şekillendiren en önemli iki boyut olduğu ortaya koyulmuştur.

Bu doğrultuda, bu araştırmanın iki ana amacı vardır: (1) COVID-19 nedeniyle artan varoluşsal endişelerin, siyasi lider tercihleri üzerinde, siyasi liderlerin sahip oldukları kişilik özelliklerine (sevecenlik ve yetkinlik) bağlı olarak, bir etkiye sahip olup olmayacağını araştırmak; (2) Kişilerin sevecen ve yetkin lider tercihleri arasındaki farkın siyasi yönelim tarafından yordanıp yordanmayacağını araştırmak. Bu amaçlara yönelik olarak, 687 Türk katılımcı ile deneysel bir çalışma gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar rastgele COVID-19 ile ilgili ölüm belirginliği ya da kontrol koşullarına atanmıştır. Sonrasında biri sevecenlik boyutuyla ilgili kişilik özelliklerine, diğeri yetkinlik boyutuyla ilgili kişilik özelliklerine sahip olacak şekilde manipüle edilmiş olan iki varsayımsal siyasi lideri değerlendirmeleri istenmiştir.

Sonuçlar, siyasi lider tercihleri üzerinde COVID-19 ile ilgili ölüm belirginliği manipülasyonunun bir etkisinin olmadığını göstermiştir. Ancak, siyasi liderin yetkin ya da sevecen olmasının siyasi lider tercihleri üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmuş, yetkinlik boyutuyla ilgili kişilik özelliklerine sahip siyasi liderin, sevecenlik boyutuyla ilgili kişilik özelliklerine sahip olana kıyasla daha fazla tercih edildiği görülmüştür. Siyasi yönelim göz önünde bulundurulduğunda, yetkin ve sevecen siyasi lider tercihleri arasındaki farkın kişilerin siyasi yönelimleri tarafından yordanmadığı bulunmuştur ve bu bulgu dünya görüşünü savunma ve muhafazakarlığa kayma hipotezleri üzerinden tartışılmıştır. Bu bulguya göre sağ yönelimli ve sol yönelimli kişilerin yetkin kişilik özelliklerine sahip lideri sevecenlik

boyutuyla ilgili kişilik özelliklerine sahip olana kıyasla daha fazla tercih ettiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: dehşet yönetimi kuramı, COVID-19, siyasi lider tercihi, kalıpyargı içeriği modeli, sevecenlik, yetkinlik

COVID-19 Aşı Haritalarının Aşı Yaptırmayan Bireylere Yönelik Damgalama Üzerindeki Etkisi

Zeynep Tuba İrkılata
Hacettepe Üniversitesi

Şükür Şükrü Kalı
Hacettepe Üniversitesi

Habibe Beyza Sekmen
Hacettepe Üniversitesi

Leyla Söğüt
Hacettepe Üniversitesi

Ahsen Yılmaz
Hacettepe Üniversitesi

Yasemin Abayhan
Hacettepe Üniversitesi

Damgalama, zaman içinde gelişip, güncel şartlara göre ortadan kalkabilir ve her koşulda toplumdan negatif anlamda farklılaşmayı ve dışlanmayı ifade eder (Sevim ve Artan, 2019). Damgalanan kişi/grup, bulundurduğu ‘aykırı’ özellikten dolayı sosyal hayatta uzak durulan, aşağılamaya ve ayrımcılığa maruz kalan kişi/grup olarak ifade edilmektedir (Goffman, 1963). COVID-19 döneminde çeşitli gruplara yönelik damgalamanın varlığı bilinmektedir. Aşının bulunmasıyla birlikte ise aşıya karşı olumlu/olumsuz tutumlar gözlenmiştir. Bu çalışmada COVID-19 döneminde aşı yaptırmayan bireylerin, aşı haritaları aracılığıyla yaşayabileceği damgalamaya dikkat çekmek amaçlanmıştır. Çalışma Hacettepe Üniversitesi öğrencisi, 96 gönüllü katılımcıyla yapılmıştır. Deney grubuna, araştırmacılar tarafından oluşturulmuş, aşı oranlarının bulunduğu renklendirilmiş hipotetik aşı haritası; kontrol grubuna ise aşı oranlarının bulunmadığı renksiz hipotetik harita verilmiştir. Sonrasında iki farklı bireyin işten çıkarılma senaryosunu içeren birbirinden bağımsız; damgalayıcı ve nötr olmak üzere 2 hikâye

sunulmuştur. Katılımcılar hikayeleri haritadaki şehirlerden biriyle eşleştirmişlerdir. Hikayelerle eşleştirilen şehirler renklerine göre farklı puanlar almıştır. Aynı şehirlerin puan değerleri her iki haritada da sabit tutulmuştur ve bu puanlar katılımcının damgalama puanını oluşturmuştur. Bu durumda her bir katılımcının, nötr ve damgalayıcı hikayeden alınan olmak üzere iki farklı damgalama puanı olmuştur.

Araştırmanın temel hipotezi deney grubunun, kontrol grubuna göre; damgalayıcı hikâyeden aldıkları damgalama puanları daha yüksek olacaktır, şeklindedir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda renkli harita verilen deney grubundaki katılımcıların kontrol grubundaki katılımcılara göre her iki hikâyeden aldıkları damgalama puanlarının daha yüksek olduğu görülmüş, analiz için Mann-Whitney U testi kullanılmıştır [sırasıyla; $U=505.50$, $p=.000$; $U=785.00$, $p=.004$]. Kontrol grubunda hikâyelerden alınan damgalama puanları arasında fark görülmezken ($z=.762$, $p=.446$), deney grubunda damgalayıcı hikâyeden alınan puanlar nötr hikâyeden alınan puanlardan daha yüksek çıkmış, analiz için Wilcoxon İşaret Sıra Sayıları Testi kullanılmıştır ($z=-2.136$, $p=.033$). Araştırmanın sonuçları aşı haritalarının kamuoyu ile paylaşımının aşı yaptırmayan bireylere yönelik damgalamaya sebep olabileceğini göstermiştir. Sonuçlardan hareketle, ileride yaşanabilecek benzer durumlarda, paylaşılacak verilerin olumsuz örnekler yerine olumlu örnekler içermesi, damgalama oluşumunu önlemede yardımcı olabilir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, aşı haritaları, damgalama.

Kaynakça

Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New Jersey: Prentice Hall.

Sevim, K. ve Artan, T. (2019). Üniversite öğrencilerinde benlik saygısı ve damgalama eğilimi arasındaki ilişki. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (35), 143-156.

COVID-19’u Çerçevelemek: Asya Hastalığı Paradigması Açısından Bakış

E. Öykü Us

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Doğan Kökdemir

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Kuramsal Gerekçe: Asya hastalığı paradigması, beklenti kuramı (prospect theory) bağlamında risk alma davranışını test etmek için popüler bir yöntem olmasına rağmen tüm dünyada görülmekte olan gerçek bir hastalık söz konusu olduğunda çalışıp çalışmayacağı belirsizdir. Bu nedenle bu çalışmanın amacı: (1) farklı isimlere ve semptomları olan hastalıkların risk alma davranışını etkileyip etkilemeyeceğini ve (2) farklı hastalık kökenlerinin risk alma davranışını arttırıp arttırmayacağı ve belirsizliğe tahammülsüzlüğün bu ilişkide düzenleyici bir etkiye sahip olup olmayacağını bulmaktır.

Yöntem: Yukarıda belirtilen araştırma soruları iki çalışma ile test edilmiştir. Çalışma 1 için toplam 12 farklı çerçeveleme sorusu (6 farklı hastalık, olumlu veya olumsuz çerçeveleme) sorusu oluşturulmuştur. Bu hastalıklar Asya hastalığı, COVID-19, bilinmeyen ölümcül hastalık, kalıcı fiziksel hasar, kalıcı bilişsel hasar ve kalıcı bilinmeyen hasar olarak sıralanabilir. Son dört koşulda herhangi bir hastalık ismi verilmemiştir. İlk üç koşul öldürücü hastalık koşulları, son üç koşul öldürmeyen ancak kalıcı hasar bırakan koşullar olarak nitelendirilebilir. Çalışma 2 için ise toplam 10 farklı çerçeveleme sorusu (5 farklı hastalık kökeni, olumlu veya olumsuz çerçeveleme) oluşturulmuştur. Hastalık kökeni, hastalığın ortaya çıktığı yeri ifade etmektedir ve sırasıyla Asya hastalığı koşulu, Avrupa hastalığı koşulu, Amerika hastalığı koşulu, Afrika hastalığı koşulu ve COVID-19 koşulunu kapsamaktadır. Bunun yanında Çalışma 2 için belirsizliğe tahammülsüzlüğün düzenleyici etkisine bakılmıştır. Veri sosyal medya platformları üzerinden, Qualtrics aracılığıyla toplanmıştır. Her iki çalışmada da katılımcılara Qualtrics’in seçkisiz atama algoritması kullanılarak tek bir koşul gösterilmiştir.

Bulgular: Çalışma 1’de 616 katılımcı verisiyle ($Ort.yaş=23.7$, %79.1 kadın) ki-kare analizleri sonucunda olumsuz çerçevelemiş ifadelerle maruz kalan katılımcıların daha fazla risk aldığı bulunmuştur, $\chi^2(1, N = 616) = 80.0, p < .001$. Gruplar arasındaki farklılıkları birbiriyle karşılaştırmak amacıyla yapılan hiyerarşik lojistik regresyon analizleri sonucunda orijinal Asya hastalığı koşulu ile kalıcı bilişsel hasar ($b = .73, SE = .30, p = .015$) ve kalıcı bilinmeyen hasar ($b = .72, SE = .31, p = .016$) koşullarındaki katılımcıların daha fazla risk aldıklarını ortaya koymuştur. Çalışma 2’de 936 katılımcının verisiyle ($Ort.yaş=31.1$, %74.7 kadın)

yapılan ki-kare analizleri, Çalışma 1'deki bulguları destekler niteliktedir, $\chi^2(1, N = 936) = 83.8$, $p < .001$. Ancak belirsizliğe tahammülsüzlüğün herhangi bir düzenleyici etkisi bulunamamıştır, $B = -0.02$, 95% C.I. (-0.06, 0.02), $p = .284$.

Tartışma: Araştırma bulguları çerçeveleme etkisinin hastalığın adı, kökeni veya etkisi fark etmeksizin risk alma davranışını etkileyebildiğini göstermektedir. Bunun yanında hastalığın bıraktığı hasarın türünün risk alma davranışını etkilediği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Asya hastalığı paradigması, COVID-19, belirsizliğe tahammülsüzlük, beklenti kuramı

Çocukluk Çağı Travmasının Psikolojik İyi Oluş ile İlişkisinde Duygu Düzenleme Güçlüğünün Aracı Rolü

Halil İbrahim Özüğür

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Çocukların ihmal ve istismara maruz kalması kültür veya coğrafya ayırt etmeksizin her yerde görülen, çocuğun fiziksel, psikolojik ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyen bir davranış biçimi olarak bilinse de tespit edilmesi ve tanı koyulması son derece zor olabilmektedir. Bu yüzden çocukluk çağı travmalarının farklı kavramlarla ilişkisini ortaya koymak, çocukluk çağı travmatik yaşantılardan dolayı ortaya çıkan psikopatolojik semptomların sebeplerini, sonuçlarını, bu duruma alınabilecek önlemleri ve gerçekleştiğinde uygulanacak doğru tedaviyi belirlemek noktasında yol gösterici olacaktır. Bu amaçla bu araştırmada çocukluk çağı travmatik yaşantıların psikolojik iyi oluş ile ilişkisinde duygu düzenleme güçlüğü aracı rol olarak incelenmiştir. Toplanan verilerin analizinde korelasyon ve Process (Hayes) regresyon analizi model 4 kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda çocukluk çağı travmasının psikolojik iyi oluş ile ilişkisinde duygu düzenleme güçlüğünün orta düzeyde (%9.4) aracı etki yaptığı belirlenmiştir. Analizi yapılan veriler 'Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılar Ölçeği (ÇÇTY), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDG), Psikolojik İyi Oluş Ölçeği (PIO)' kullanılarak online olarak 'Google Formlar' üzerinden toplanmıştır.

Anahtar Kelimeler: çocukluk çağı travması, duygu düzenleme güçlüğü, psikolojik iyi oluş

Sağlık Çalışanlarına Yönelik Tutum Ölçeği Geliştirme Çalışması

Büşra Ertan

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Büşra Islık

Pelin İlksöz

Ahmet Yıldırım

Milli Eğitim Bakanlığı

Son yıllarda Türkiye’de sağlık çalışanlarına yönelik şiddetin artmasıyla bu şiddetin arkasındaki motivasyonu anlamak adına etkili olabileceği varsayılan değişkenlerden birinin tutum olabileceği düşünülerek bu çalışmada sağlık çalışanlarına yönelik tutum ölçeği geliştirilmesi amaçlanmıştır. Alanda sağlık çalışanlarının hastalıklara, aile içi şiddete, hasta haklarına yönelik tutumunu ölçen birçok tutum ölçeği olmasına rağmen sağlık çalışanlarına yönelik tutumu ölçen bir ölçme aracının olmamasının alandaki eksikliğe dikkat çekerek katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ölçek maddelerini hazırlama aşamasında kartopu örnekleme ile ulaşılan 40 kişiye internet ortamı üzerinden sağlık çalışanları hakkında birtakım sorular sorulmuş ve bu kişilerden *sağlık çalışanlarına yönelik şiddet ve sağlık çalışanlarına ilişkin tutum* hakkında kompozisyon yazmaları istenmiştir. Kompozisyonlar nitel araştırma yaklaşımıyla incelenmiş ve taslak maddeler oluşturulmuştur. Daha sonra oluşturulan taslak maddelerin uygunluğuna ilişkin uzman görüşü alınmış ve 30 maddelik 4’lü Likert tipi bir ölçek ortaya konulmuştur. Hazırlanan bu ölçek internet üzerinden katılımcılara sunulmuştur. Katılımcılar 18-64 yaş aralığında değişen 17 farklı ilden toplamda 256 kişiden oluşmaktadır. Maddelerin geçerlik ve güvenilirlik analizleri için sırasıyla Açımlayıcı faktör analizi ve Cronbach alfa katsayısına ilişkin hesaplamalar yapılmıştır. Cronbach alfa katsayısı .857 olarak hesaplanmış ve elde edilen katsayının iç tutarlılık anlamında güvenilirliğe kanıt sunduğu değerlendirilmiştir. Yapılan Açımlayıcı faktör analizi sonucunda “sağlık çalışanlarına yüklenen sorumluluk” ve “sağlık çalışanlarına verilen değer” olmak üzere iki boyut oluşmuştur. Buna ek olarak her iki boyutta da yük veren iki madde ölçeğin taslak formundan tek tek çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bu iki maddenin ölçek taslağından çıkarılması sonucunda ise yirmi sekiz maddelik geçerli ve güvenilir bir ölçek ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: ölçek geliştirme, tutum, sağlık çalışanları

Temel Psikolojik İhtiyaçlar, Psikolojik Sağlık ve Öznel Uyku Kalitesi

Fatma Ceyda Ünal

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi

Gökhan Elbistan

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi

Betül Yiğitbaş

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi

Bülent Aykutoğlu

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi

Psikolojik ve fiziksel sağlığın en kritik bileşenlerinden biri uyku kalitesidir (bkz. Mystakidou vd., 2007). Öz-Belirleme Kuramı, bireylerin uyku kalitesini etkileyen psikolojik temellere dair kuramsal bir açıklama getirmiş, bireylerde özerklik, yeterlik ve ilişkisellik temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması ile uyku kalitesi arasında bir bağ olabileceğini öne sürmüştür (Weinstein ve Ryan, 2011). Literatürde temel psikolojik ihtiyaçlar ile uyku kalitesi arasındaki ilişkiyi gösteren kesitsel ve ileriye yönelik bulgular mevcuttur (Campbell vd., 2015, 2019; Uysal vd., 2020). Ancak, bu değişkenler arasındaki boylamsal ilişkiyi inceleyen herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle, mevcut araştırmada temel psikolojik ihtiyaçlar ile psikolojik sağlık ve buna bağlı olarak öznel uyku kalitesi arasındaki ilişkinin boylamsal olarak test edilmiştir. Bu doğrultuda, 152 katılımcıdan 1 aylık ara ile iki kez temel psikolojik ihtiyaç doyumu ve engellenmesi, psikolojik sağlık (esenlik, yaşam doyumu, olumlu ve olumsuz duygudurum) ve öznel uyku kalitesi ölçümleri alınmıştır. Bulgular bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumu ve engellenmesinin 1 ay sonraki psikolojik sağlık bileşenlerini, ve bunun üzerinden bireylerin öznel uyku kalitesi bileşenlerini yordadığını ortaya koymuştur. Araştırmada elde edilen bulgular, literatürde konu ile ilgili daha önceden yapılan araştırma bulguları ile tutarlı olup (Campbell vd., 2015; Uysal vd., 2020), temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun bireylerin psikolojik sağlıkları ve buna bağlı olarak uyku kaliteleri için ne denli önemli olduğunu vurgulamıştır.

Anahtar Kelimeler: Öz-Belirleme Kuramı, Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu ve Engellenmesi, Psikolojik Sağlık, Öznel Uyku Kalitesi

Kaynakça

- Campbell, R., Vansteenkiste, M., Delesie, L. M., Mariman, A. N., Soenens, B., Tobbac, E., ... & Vogelaers, D. P. (2015). Examining the role of psychological need satisfaction in sleep: A Self-Determination Theory perspective. *Personality and Individual Differences, 77*, 199-204.
- Campbell, R., Vansteenkiste, M., Delesie, L., Soenens, B., Tobbac, E., Vogelaers, D., & Mariman, A. (2019). The role of basic psychological need satisfaction, sleep, and mindfulness in the health-related quality of life of people living with HIV. *Journal of health psychology, 24*(4), 535-545.
- Mystakidou, K., Parpa, E., Tsilika, E., Pathiaki, M., Gennatas, K., Smyrniotis, V., & Vassiliou, I. (2007). The relationship of subjective sleep quality, pain, and quality of life in advanced cancer patients. *Sleep, 30*(6), 737-742.
- Uysal, A., Aykutoglu, B., & Ascigil, E. (2020). Basic psychological need frustration and health: Prospective associations with sleep quality and cholesterol. *Motivation and Emotion, 44*(2), 209-225.
- Weinstein, N., & Ryan, R. M. (2011). A self-determination theory approach to understanding stress incursion and responses. *Stress and Health, 27*(1), 4-17.

Psikologların Tamamlayıcı ve Alternatif Teraplere Yönelik Tutumları: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması

Hacer Harlak

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Feyza Karşlı

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Begüm Açık Yavuz

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ayşe Hazal Dündar

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Son yıllarda sağlık hizmetleri kullanıcılarının psikolojik yardım amacıyla tamamlayıcı ve alternatif terapi (TAT) yöntemlerine yönelmelerindeki artışa paralel olarak bu tekniklerin psikoloji uygulamaları ve psikoterapilerle ilişkisi konusundaki araştırmalar artmaktadır. Çalışmalar psikoloji bölümü öğrencilerinin bu konuda olumlu tutumları olduğunu göstermektedir (Liem, 2017; Wilson, White ve Obst, 2011). Bu çalışmada, psikologların tamamlayıcı ve alternatif tekniklerin psikolojik yardım amaçlı kullanımına yönelik tutumlarını değerlendirmek üzere psikometrik yönden yeterli özelliklere sahip bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla konuyla ilgili bazı ölçeklerden de yararlanılarak madde havuzu oluşturulmuş, oluşturulan havuzdan belirlenen 26 madde 5'li Likert tipi cevap seçenekleri ile düzenlenmiştir. Oluşturulan taslak ölçek Merkezi Epistemolojik İnançlar Ölçeği (MEİÖ, Oksal ve ark., 2006) ve sosyo-demografik soru formu ile birlikte psikoloji bölümü 4. sınıf öğrencilerine (n=174) uygulanmıştır. Yapılan temel bileşenler analizi dört faktörlü bir yapı ortaya koymuştur. Ancak 8 madde, faktör yüklerinin düşük olması nedeniyle ölçekten çıkartıldıktan sonra, ölçeğin özdeğeri 1'den büyük olan iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür. Kalan 18 maddenin faktör yükleri .83 ile .52 arasında değişmektedir.

Hesaplanan Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları, TAT'a yönelik olumsuz tutumlar olarak isimlendirilen faktör için $\alpha = .93$, TAT'a yönelik olumlu tutumlar olarak isimlendirilen diğer faktör için $\alpha = .81$ 'dir. Oluşturulan Tamamlayıcı ve Alternatif Terapilere Yönelik Tutum Ölçeği'nin (TATTÖ) yapı geçerliğine temel oluşturmak üzere MEİÖ puanları ile ilişkisi incelenmiştir. TATTÖ-Olumlu ve TATTÖ-Olumsuz alt ölçeği puanları ile MEİÖ-Bilgi Kaynağı Olarak Bilime İnanç (sırasıyla $r = -.22$ ve $r = .26$, $p < .01$) ve Doğaüstü Güçlere İnanç (sırasıyla $r = .28$ ve $r = -.27$, $p < .01$) alt ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar bulunmuştur. Ayrıca, TATTÖ-Olumlu ve MEİÖ-Batıl Ritüellere İnanç alt ölçek puanları arasında pozitif yönde korelasyon hesaplanmıştır ($r = .33$, $p < .01$). Çalışmanın sonuçları geliştirilen TATTÖ'nün psikometrik açıdan güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu göstermektedir. Bununla birlikte daha ileri psikometrik çalışmaların yararlı olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Psikolojik amaçlı tamamlayıcı ve alternatif terapi, epistemolojik inançlar, ölçek geliştirme

Kaynakça

- Liem, A.; Newcombe, A.P. (2017). Indonesian provisional clinical psychologists' knowledge, attitudes, and behaviours towards complementary-alternative medicine (CAM). *Complementary Therapies in Clinical Practice*, 28, 204-211. DOI: 10.1016/j.ctcp.2017.06.007
- Wilson L.A., White K.M., Obst P. (2011). An examination of the psychologists' attitudes towards complementary and alternative therapies scale within a practitioner sample. *Australian Psychologist*, 46, 237-244. <https://doi.org/10.1111/j.1742-9544.2010.00009.x>
- Oksal, A., Şenşekerci, E., Bilgin, A. (2006). Merkezi epistemolojik inançlar ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 371-381.

Yüksek Öğretime Yeni Gelen Öğrenci ve Akran Danışmanların Psiko- Sosyal Gelişimlerinin Desteklenmesi: Bir Müdahale Programı Değerlendirme Çalışması

Bülent Kılıç

Yeditepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Elzi Menda

Yeditepe Üniversitesi

Öğrenci Merkezi Bireysel ve Akademik Gelişim Ofisi Yöneticisi

Yüksek öğretimde mentorluk gelişimsel-sosyal psikolojik bir öğrenme ve uygulama alanıdır. Yüksek öğrenimin amacı toplumumuzdaki bireyler için öğrenmeyi, sorgulamayı ve gelişmeyi arttırmaktır. Akran danışmanlık, mentor ve yeni gelen öğrenci arasındaki desteği teşvik eden kişilerarası bir ilişkidir. Bu, profesyonel çalışanlar için ideal bir gelişim aracı gibi görünse de, yüksek öğretimde az sayıda fakültede mentorluk programı bulunmaktadır. yüksek öğrenim ve yüksek öğrenimde mentorluk hem literatürde hem de uygulamada daha fazla ilgi görmektedir. Bu araştırmanın amacı yeni gelen öğrencinin yüksek öğretime uyum, kurumdaşlık ve aidiyet tutumları ile akran danışmanların mentorluk deneyiminin ve onların güçlendirilmelerinin programın bir mensubu olmaktan duydukları memnuniyet ve kurumdaşlık aidiyet tutumlarını incelemektedir. Ayrıca akran danışmanlığı programının yeni gelen öğrencilerin Covid-19 döneminde üniversite yaşantısını deneyimleyememenin yarattığı olumsuz etkilerin azalmasında ne derece etkili olduğu da incelenmiştir.

Yapılan analizler yeni gelen öğrencilerin aidiyet (%32.5) ve kurumdaşlık (%41) tutumlarının açıklanmasında mentorluk deneyiminin niteliği ($B=.375^{***}$ $p<.0001$) ve programa karşı tutumun ($B=.073^*$ $p<0.05$) anlamlı rol oynadığını göstermiştir.

Akran Danışmanların kendi profesyonel gelişimlerine ilişkin algısı ($B=.690$ $p<.001$) ile program koordinasyonun ($B=.203$ $p<.001$) ile programdan duyulan memnuniyet (%59.9) ve kurumdaşlık (%64.6) tutumlarını anlamlı şekilde açıkladığı bulunmuştur. Katılımcıların yaklaşık %60'ı Covid sürecinde akran danışmanlık programının üniversite yaşantısını deneyimleyememenin yarattığı olumsuz etkilerin azalmasında etkili olduğunu ifade etmiştir.

Anahtar Kelimeler: yüksek öğrenim, psiko-sosyal beceri geliştirme, psiko-sosyal uyumu güçlendirme

Geç Ergenlikte Ayrılık ve Depresif Sorunsal: Fenomenolojik Bir Araştırma (Van Örneklemi)

Ahmet Dönmez

Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi

Hüseyin Kurt

Bu çalışmada, depresif geç ergenlerin ayrılma-bireyleşme sürecini nasıl deneyimlediklerini derinlemesine incelemek hedeflenmiştir. Yetişkin olma yolunda ilerleyen geç ergenlerin, bireyleşme sürecinde karşılaştıkları zorlukların anlaşılmasının önemli olacağı düşünülmektedir. Çalışma kapsamında, depresif geç ergenlerin ayrılma-bireyleşme süreci ile ebeveyn evinden ayrılmaya dair söylemleri arasındaki ilişki de incelenmiştir. Bu amaçla, aileleri ile birlikte yaşayan ve depresyon tanısı almış, yaşları 18-25 arasında değişen 14 kadın ve 14 erkek olmak üzere toplam 28 gönüllü katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yapılan görüşmeler nitel araştırma yöntemlerinden Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz yöntemi ile incelenmiştir. Bu analiz sonucunda; “Aile yapısı”, “cinsiyet rolleri”, “benlik kurguları” ve “narsisistik yetersizlik” olmak üzere dört üst tema olarak belirlenmiştir. Geç ergenlerin bireyleşme sürecinde etkisi olan bu temalar, ilgili literatür ışığında tartışılmıştır. Özellikle, içinde yaşadığımız kültürün ve beraberinde getirdiği aile yapısı ile cinsiyet rollerinin ayrılma-bireyleşme sürecinde önemli bir etkisi olduğu görülmüştür. Ayrıca bu çalışma, geç ergenlerin ayrılma-bireyleşme sürecinde yaşadıkları zorlanmaların/engellenmelerin ebeveyn evinden ayrılmalarını zorlaştırdığı ve bunun da depresif bir duygulanımla sonuçlandığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Geç Ergenlik, Ayrılma-Bireyleşme, Ebeveyn Evinden Ayrılma, Yorumlayıcı Fenomenolojik Analiz

**Akıllı Telefon Bağımlılığı ile Kişilerarası İlişkilerde Yaşanan Problemler,
Öz Şefkat ve Psikolojik İyi Oluş Arasındaki İlişkilerin Farklı Yaş
Gruplarında İncelenmesi**

Eda Karacan

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yankı Kümbetlioğlu

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İrem Çinkaya

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Şimal Ülkü

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Ece Çelebi

Ufuk Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Son dönemdeki araştırmalar, akıllı telefonlarla etkileşimin ve akıllı telefon kullanımının kişisel refahı ve psikososyal gelişimi etkilediğini öne sürmektedir. Bu doğrultuda araştırmalar, daha fazla akıllı telefona bağlanmanın kişilerarası problemlerle ve genel iyi oluş düzeyi ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak, her yaş döneminden kişilerin akıllı telefon kullanımı ve nomofobi düzeyi ile olası ilişkili değişkenler açısından açıklamaların literatürde sınırlı olduğu dikkati çekmektedir. Bu çalışmanın amacı, farklı yaş dönemlerinde akıllı telefon kullanımı ile nomofobi (telefonsuz kalma korkusu) düzeylerinin ele alınması ve bu değişkenler ile kişilerarası problemler, öz şefkat ve genel iyi oluş arasındaki ilişkileri

incelemektir. Araştırmanın örneklemini, 18-61 yaş aralığındaki 551 kadın ve 423 erkek olmak üzere toplam 974 katılımcı oluşturmaktadır. Kadın katılımcıların yaş ortalaması 29.95 (S.S = 10.57) iken, erkek katılımcıların yaş ortalaması 29.00' dir (S.S = 10.16). Bu çalışmada Nomofobi, Akıllı Telefon Bağımlılığı, Kişilerarası Problemler Envanteri, Öz Şefkat, Psikolojik İyi Oluş ölçekleri ile kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Araştırmada ilk elde edilen sonuçlara göre beliren yetişkinlik döneminde olanların (18-25 yaş), genç yetişkin (26-35 yaş) ve orta yetişkin (36-60 yaş) grubuna kıyasla akıllı telefon bağımlılığı ve nomofobi puanları daha yüksektir. Bununla birlikte genç ve orta yetişkin grubunda olanların beliren yetişkinlikte olanlara kıyasla öz şefkat düzeyleri ve orta yetişkinlerin beliren yetişkinlere kıyasla iyi oluş düzeyleri daha yüksektir. Tüm katılımcıların psikolojik iyi oluşlarını öz şefkat pozitif yönde yordarken, akıllı telefon bağımlılığı ve kişilerarası problemler negatif yönde yordamaktadır. Sonuç olarak, farklı yaş gruplarındaki kişilerin akıllı telefon kullanımını ve nomofobi düzeyleri, öz şefkat ve genel iyi oluş düzeyleri ile farklı düzeyde ilişkili olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Akıllı telefon bağımlılığı, Nomofobi, Kişilerarası Problemler, Öz Şefkat, Psikolojik İyi Oluş

**Çocuk kaybı yaşamış çiftlerde tekrarlayıcı düşünceler ve ilişki kalitesi
arasındaki çift-yönlü ilişkinin incelenmesi: Yedi günlük eşli yoğun
boylamsal çalışma**

Mustafa Anıl Topal

Sabancı Üniversitesi

Asuman Büyükcan-Tetik

Sabancı Üniversitesi

Poster sunumumuz kapsamında, çocuk kaybı yaşamış partnerlerin romantik ilişki kaliteleri ve tekrarlayıcı düşünceleri (yas ruminasyonu ve hasret çekme) arasındaki çift-yönlü etkileşimin inceleneceği araştırmanın, kuramsal çerçevesi ve yönteminin sunulması amaçlanmaktadır. Çocuk kaybı, bir insanın başına gelebilecek en travmatik deneyimlerden birisidir. Kaybın ardından, romantik partnerlerin kişisel olarak esenliklerinin olumsuz etkilenmesinin (örn., depresyon, kaygı) (Goldstein vd., 2018) yanı sıra ilişkilerine de yansımalar gerçekleşmektedir. Örneğin, yapılan çalışmalar, çocuk kaybı yaşamış çiftlerin, kayıp yaşamamış çiftlere kıyasla daha düşük ilişki doyumu yaşadıklarını göstermiştir (Albuquerque vd., 2016).

Alanyazının ağırlıklı olarak çocuk kaybının romantik ilişkilere olan olumsuz etkisi üzerine odaklandığı görülmektedir. Fakat romantik ilişki kalitesi, yas uyumuna yardımcı olan koruyucu bir etmen de olabilmektedir (Song vd., 2010). Özellikle her iki partnerin aynı kaybı ve ortak bir kaderi deneyimlediği çocuk kaybı bağlamında, romantik ilişkilerin yas uyumuyla bağlantısı kritik önem taşımaktadır.

Çocuk kaybı yaşayan kişilerin deneyimlediği olumsuz sonuçlara yol açan temel etmenlerden birisi, yas sürecinde en sık gözlenen tepkilerden olan yas ruminasyonu ve hasret çekme (yearning) gibi tekrarlayıcı düşüncelerdir. Yas alanyazını dışındaki çalışmalardan yola çıkıldığında (örn. Pearson vd., 2010), tarafımızca tekrarlayıcı düşüncelerin romantik ilişkiler üzerindeki olumsuz sonuçlarının, çocuk kaybı yaşayan çiftlerde de gözlemlenmesi beklenmektedir. Öte yandan, partnerlerin ait olma ihtiyaçlarını karşılayamadığı ve ilişki kalitelerinin düşük olduğu durumlarda, kişilerin kaybettikleri çocuklarını yas ruminasyonu ve hasret çekme aracılığıyla tekrarlayıcı biçimde düşünerek ait olma ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaları muhtemeldir. Dolayısıyla, bu çalışmada, tekrarlayıcı düşünceler ve ilişki kalitesi arasında karşılıklı bir etkileşim beklenmektedir.

Araştırmamızda çocuk kaybı yaşamış evli çiftlerden yedi gün boyunca veri toplanmıştır. Halihazırda önkayıt hazırlıkları devam ettiği için henüz analizler gerçekleştirilmemiş olmakla birlikte beklentilerimizin testi için “Eşli Tesadüfi Katsayı Gecikmeli Panel Desen Analizi”

(Dyadic Random Intercept Cross-Lagged Panel Model) kullanılacaktır. Bu araştırmanın, çocuk kaybı yaşayan partnerlerin romantik ilişkileri ve yas süreçlerinin daha iyi anlaşılabilmesine ve edinilen bilgilerin müdahale programlarında kullanılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: çocuk kaybı, romantik ilişki, yas, özlem, yas ruminasyonu

Kaynakça

Albuquerque, S., Pereira, M., ve Narciso, I. (2016). Couple's relationship after the death of a child: A systematic review. *Journal of Child and Family Studies*, 25(1), 30-53.

Goldstein, R. D., Lederman, R. I., Lichtenthal, W. G., Morris, S. E., Human, M., Elliott, A. J., ... ve Prigerson, H. G. (2018). The grief of mothers after the sudden unexpected death of their infants. *Pediatrics*, 141(5).

Pearson, K. A., Watkins, E. R., Kuyken, W., ve Mullan, E. G. (2010). The psychosocial context of depressive rumination: Ruminative brooding predicts diminished relationship satisfaction in individuals with a history of past major depression. *British Journal of Clinical Psychology*, 49(2), 275-280.

Song, J., Floyd, F. J., Seltzer, M. M., Greenberg, J. S., ve Hong, J. (2010). Long-term effects of child death on parents' health-related quality of life: a dyadic analysis. *Family relations*, 59(3), 269-282.

Romantik İlişkilerdeki İlişki Doyumu ve Çatışma Çözüm Biçimlerinin Mükemmeliyetçilik Türlerine Göre İncelenmesi

Bengisu İyidoğan

İzmir Katip Çelebi Üniversitesi

Ayşenur Küçükçakır

Ufuk Üniversitesi

Süleyman Öztürk

İzmir Ekonomi Üniversitesi

İrem Uğur

Hacettepe Üniversitesi

Amaç: Araştırmalar, bir kişilik özelliği olarak mükemmeliyetçiliğin ilişki doyumu (Stoeber, 2012; Şensoy, Asıcı ve İkiz, 2019) ve çatışmaların çözümünde uyumsuz başa çıkma (Haring, Hewitt ve Flett, 2003) ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Literatürde ilişki doyumu ve çatışma çözüm biçimlerini mükemmeliyetçilik türlerine göre inceleyen çalışmaların çoğu evli çiftlerle yürütülmüş olup, evli olmayan çiftlerin incelendiği az çalışmaya rastlanmıştır. İlişki doyumunu mükemmeliyetçiliğin olumlu-olumsuz alt boyutlarına (Bieling, 2004) göre inceleyen herhangi bir çalışmaya ise rastlanmamıştır. Buradan hareketle, bu çalışmada partnerlerin ilişki doyumunu ve kullandıkları çatışma çözme biçimlerini (olumlu, olumsuz, kaçınıcı ve boyun eğici) olumlu-olumsuz mükemmeliyetçilik türlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Yöntem: Çalışmaya en az 3 aydan beri romantik ilişkide olup evli olmayan 131 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcılara Google Forms üzerinden İlişki Değerlendirme Ölçeği, Romantik İlişkilerde Çatışma Çözümü Stilleri Ölçeği ve İkili İlişkilerde Olumlu ve Olumsuz Mükemmeliyetçilik Ölçeği uygulanmıştır.

Bulgular: Bağımsız gruplar için *t*-test analizi olumsuz mükemmeliyetçilere (*Ort.* = 3.72, *SS* = .86) kıyasla olumlu mükemmeliyetçilerin (*Ort.* = 4.52, *SS* = 0.4) ilişkiden anlamlı olarak daha fazla doyum aldıklarını göstermiştir, $t_{(44.13)} = 4.78$, $p < .05$, $d = 1.19$. Ayrıca, tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) olumlu mükemmeliyetçilere (*Ort.* = 2.52, *SS* = .18) kıyasla olumsuz mükemmeliyetçilerin (*Ort.* = 3.18, *SS* = .18) çatışma çözüm biçimleri

arasında sadece olumsuz çatışma çözümüne biçimine ilişkin puanlarının anlamlı olarak daha yüksek olduğunu göstermiştir, $F_{(1, 61)} = 6.90, p < .05, \eta^2 = .10$.

Tartışma: Alanyazınla tutarlı olarak, ilişkilerinde iş birliğine daha yatkın, değişime daha açık ve öz yeterlilikleri daha yüksek olan olumlu mükemmeliyetçi bireylerin ilişkilerinden daha fazla doyum aldığı görülmüştür. Ayrıca, partnerinden yüksek beklentileri olan olumsuz mükemmeliyetçi bireylerin daha sık olumsuz çatışma biçimi kullandığı görülmektedir. Geri çekilme, boyun eğme ve olumlu çatışma çözüm biçimlerine başvurma açısından mükemmeliyetçilik türleri arasında anlamlı bir farka ulaşılamaması arada aracı ve düzenleyici değişkenler üzerinden dolaylı bir ilişki olmasından kaynaklanmış olabilir. İlerleyen çalışmalar partnerleri çiftler halinde değerlendirebilir.

Anahtar Kelimeler: Romantik ilişki, mükemmeliyetçilik, ilişki doyumu, çatışma çözüm biçimleri.

Kaynakça

Bieling, P. J., Israeli, A. L. ve Antony, M. M. (2004). Is perfectionism good, bad, or both? Examining models of the perfectionism construct. *Personality and Individual Differences*, 36(6), 1373.

Haring, M., Hewitt, P. L. ve Flett, G. L. (2003). Perfectionism, Coping, and Quality of Intimate Relationships. *Journal of Marriage and Family*, 65(1), 143–158.

Stoeber, J. (2012). Dyadic perfectionism in romantic relationships: Predicting relationship satisfaction and longterm commitment. *Personality and Individual Differences*, 53(3), 300–305.

Temel Psikolojik İhtiyaçların Engellenmesi ile Evlilik Kalitesi Arasındaki Boylamsal İlişki

Gökhan Elbistan

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi

Bülent Aykutoğlu

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi

Öz-Belirleme Kuramı (ÖBK; Ryan ve Deci, 2017), bireylerde üç temel psikolojik ihtiyacın (özerklik, yeterlik ve ilişkisellik) olduğunu öne sürmekte ve bu ihtiyaçların doyumunun bireylerin esenliğine, engellenmesinin ise kötü oluş (ill-being) haline neden olduğunu savunmaktadır. Bununla birlikte, bugüne kadar çok az sayıda araştırma temel psikolojik ihtiyaçların bireylerin romantik ilişkileri üzerindeki olası etkilerini incelemiştir. Mevcut araştırmada, bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının engellenmesinin romantik ilişkideki olumsuz çıktılarla ilişkili olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda, evli veya romantik partneri ile birlikte yaşayan 1530 katılımcıdan yaklaşık 10 yıllık ara ile iki kez temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesi, algılanan ayrılık riski ve partnerler arasındaki anlaşmazlık ölçümleri alınmıştır. Kesitsel bulgular bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının engellenmesinin algılanan ayrılık riski ve partnerler arasındaki anlaşmazlık ile olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. Boylamsal bulgular da, kesitsel bulgular ile tutarlı olarak temel psikolojik ihtiyaçların engellenmesinin 10 yıl sonraki algılanan ayrılık riskini ve partnerler arasındaki anlaşmazlığı olumlu yönde yordadığını ortaya koymuştur. Araştırmada elde edilen bulgular, literatürdeki geçmiş araştırmalarla tutarlı olup (Chen vd., 2015; Vanhee vd., 2016, 2018), ÖBK'nın öne sürdüğü temel psikolojik ihtiyaçların, bireylerin romantik ilişkilerinin fonksiyonelliği açısından kritik rolünün altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler: Öz-Belirleme Kuramı, Temel Psikolojik İhtiyaç Doyumu ve Engellenmesi, Romantik İlişki Kalitesi

Kaynakça

Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Van der Kaap-Deeder, J., ... & Ryan, R. M. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39(2), 216-236.

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. Guilford Publications.

Vanhee, G., Lemmens, G. M., Stas, L., Loeys, T., & Verhofstadt, L. L. (2018). Why are couples fighting? A need frustration perspective on relationship conflict and dissatisfaction. *Journal of Family Therapy*, 40, 4-23.

Vanhee, G., Lemmens, G., & Verhofstadt, L. L. (2016). Relationship satisfaction: High need satisfaction or low need frustration?. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 44(6), 923-930.

Yasa Dokunmak: Şefkatli Dokunma Çocuk Kaybı Yaşamış Çiftlerde Yakınlık Hissini Korur Mu?

Deniz Ergun

Sabancı Üniversitesi

Asuman Büyükcan-Tetik

Sabancı Üniversitesi

Anik Debrot

University of Lausanne

Çocuk kaybı bir insanın yaşayabileceği en travmatik olaylardan birisidir ve kayıp yaşayan ebeveynlerin romantik ilişkileri üzerinde olumsuz etkileri bulunmaktadır (Albuquerque vd., 2016). Bu araştırma, eşler arası şefkatli dokunmanın çocuk kaybı yaşamış çiftler arasındaki yakınlık hissine olan etkisini incelemiştir. Çalışma kapsamında çocuk kaybı yaşamış evli çiftler (230 çift ve 27 tekil katılımcı, N = 487) yedi günlük boylamsal anket çalışmasına katılmışlardır. Katılımcıların yaklaşık %70'i çocuklarını gebelik öncesi süreçte kaybetmişlerdir. Örneklemin geriye kalan %30'luk kısmı için çocuğun kayıp esnasındaki yaşı ölü doğum ve 25 yıl arasında değişmektedir.

Kullanılan çok düzeyli analiz (multilevel analysis) sonucunda, hem anne hem de babaların yedi günlük ortalama şefkatli dokunma seviyesinin eşlerine duydukları yakınlık hissine olumlu etkisi olduğu gözlemlenmiştir (kişiler-arası aktör etkisi). Aynı zamanda anne ve babaların, yedi günlük ortalama seviyelerinden daha yüksek bir seviyede şefkatli dokundukları günlerde eşlerine daha yakın hissettikleri bulunmuştur (kişi-içi aktör etkisi). Çok düzeyli analiz kapsamında son olarak annelerin şefkatli dokunmasının babaların yakınlık hissini kişiler-arası ve kişi-içi seviyede olumlu etkilediği saptanmıştır (annelerin partner etkisi), ancak babaların şefkatli dokunmasının olumlu etkisi sadece kişi-içi seviyede sınırlı anlamlılık göstermiştir (babaların partner etkisi).

Eşli yüzey yanıt analizi (dyadic response surface analysis) ise hem annenin hem de babanın yüksek seviyede birbirlerine şefkatli dokunduğu çiftlerin en yüksek seviyede yakınlık hissi raporladıklarını ortaya koymuştur. Partnerlerin birbirlerine farklı seviyelerde şefkatli dokundukları çiftlerde ise, annenin babadan daha şefkatli dokunduğu çiftler, babanın anneden daha şefkatli dokunduğu çiftlere kıyasla daha yüksek seviyede yakınlık raporlamışlardır. Araştırmamızın bulguları, çocuk kaybı yaşamış çiftlerde şefkatli dokunmanın yakınlık hissine genel olarak olumlu etkisinin bulunduğunu ve her iki partnerin yüksek seviyedeki şefkatli dokunmasının çiftlerin yakınlık hissine olan olumlu etkisini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: çocuk kaybı, yas, şefkatli dokunma, yakınlık, romantik ilişkiler

Kaynakça

Albuquerque, S., Pereira, M., & Narciso, I. (2016). Couple's relationship after the death of a child: A systematic review. *Journal of Child and Family Studies*, 25(1), 30–

53. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0219-2>

Yakın İlişkilerde Bağlanma ile Ölüm Korkusu Arasındaki İlişki: Dini Başa Çıkmanın Aracı Rolü

Meryem Berrin BULUT

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İnsanların ölümün kaçınılmazlığının bilincinde olmaları kaygı, korku gibi belirli psikolojik durumlar ile ilişkili bulunmuştur. Alan yazındaki pek çok çalışmada ölüm ile bağlanma stillerinin ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bağlanma davranışında birey kendisini güvende hissetmek amacıyla sığınılacak bir liman arayışına girmektedir. İlk gelişim evrelerinde bu liman ebeveynler, özellikle anne olmakta iken ilerleyen yaşlarda romantik bir eş olmaktadır. Ölüm korkusunun pek çok faktörden etkilendiği bilinmektedir. Bu faktörlerden biri de dini yönelimdir. Bu çalışma kapsamında dini başa çıkma (olumlu ve olumsuz) ele alınmıştır. Bağlanma Kuramı temelinde, yakın ilişkilerde bağlanma, dini başa çıkma ve ölüm korkusu arasında anlamlı ilişkilerin olması beklenmektedir. Bu kapsamda dini başa çıkmanın bağlanma ile ölüm korkusu arasındaki ilişkide önemli bir aracı değişken olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmada 224 yetişkin örnekleminde romantik bağlanma, dini başa çıkma ve ölüm korkusu arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmanın verileri Yakın İlişkilerde Yaşantılar Ölçeği, Dini Başa Çıkma Ölçeği ve Çok Boyutlu Ölüm Farkındalığı Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Verilerin analizinde nicel analiz teknikleri kullanılmıştır. Analizler Pearson korelasyon analizi ve Hayes Process kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bağlanma stilleri ile ölüm korkusu arasındaki ilişkide dini başa çıkmanın aracı rolü bootstrapping yöntemi kullanılarak belirlenmiştir. Kaçınımacı ($r = -.21, p < 0.05$) ve kaygılı ($r = -.15, p < 0.05$) bağlanma, olumlu dini başa çıkma ile olumsuz yönde ilişkilidir. Kaygılı bağlanma, olumsuz dini başa çıkma ($r = .28, p < 0.05$) ve ölüm korkusu ($r = .26, p < 0.05$) ile olumlu yönde ilişkilidir. Ölüm korkusu, olumsuz dini başa çıkma ile olumlu ($r = .25, p < 0.05$) yönde ilişkilidir. Kaygılı bağlanmadan olumsuz dini başa çıkmaya giden yol olumlu ve anlamlıdır ($\beta = .54, p < 0.05$), bu da kaygılı bağlanmada daha yüksek puan alan kişilerin olumsuz dini başa çıkma stillerine sahip olma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Kaygılı bağlanmanın olumlu dini başa çıkma üzerindeki doğrudan etkisi negatif ve anlamlıdır ($\beta = -.20, p < 0.05$), bu, kaygılı bağlanmada daha yüksek puan alan kişilerin olumlu dini başa çıkma stillerine sahip olma olasılığının daha düşük olduğunu göstermektedir. Olumsuz dini başa çıkmanın ölüm korkusu üzerindeki doğrudan etkisi olumlu ve anlamlıdır ($\beta = .19, p < 0.05$), olumsuz dini başa çıkma tarzlarından daha yüksek puan alan kişilerin ölüm korkusu yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu belirtilebilir. Ayrıca, pozitif dini başa çıkmadan ölüm korkusuna giden yolun negatif ve anlamlı olması ($\beta = -.18, p < 0.05$), pozitif dini başa çıkma tarzlarından daha yüksek puan alan kişilerin ölüm korkusu yaşama olasılıklarının daha düşük olduğunu göstermektedir. Dolaylı etkiler ise şu şekildedir: dolaylı etki olumlu dini başa çıkma = .04; güven aralığı olumlu dini başa çıkma = (-.01) - (.09) ve dolaylı etki olumsuz dini başa çıkma = .10; güven aralığı olumsuz dini başa çıkma =

(.03) - (.19). Bu model ile ölüm korkusundaki varyansın %13'ü açıklanmıştır. Sonuçlar, kaygılı bağlanma ile ölüm korkusu arasındaki ilişkide olumsuz dini başa çıkmanın önemli bir rolünün olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular, ilgili literatür temelinde tartışılmış bilim insanlarına ve ruh sağlığı alan çalışanlarına önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma, kaçınma, kaygılı, yakın ilişkiler, ölüm, korku, din, başa çıkma.

Romantik İlişkilerde Söylenilen Yalanların İçerik Bakımından Sınıflandırılması ve Yalan İçeriğine Bağlı Kabul Edilebilirlik Değerlendirmeleri Ölçeğinin Geliştirilmesi

Yağmur Rumeli

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Hayal Yavuz Güzel

Hacettepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yalan olgusu romantik ilişkiler bağlamında sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Romantik ilişkilerde söylenilen yalanlar hakkındaki çalışmalarda sıklıkla önemli yalanlara ve kime fayda sağladığına odaklanılmıştır. Romantik ilişkilerde söylenilen günlük yalanların içeriklerine ilişkin bir sınıflandırma ve söyleyen-söylenen olma durumunda kabul edilebilirliğini ölçen bir ölçme aracı ise bulunmamaktadır.

Buradan yola çıkarak, ilk çalışmada 52 katılımcıdan çevrimiçi günlük yöntemi ile 15 gün boyunca partnerlerine söyledikleri yalanlara ilişkin nitel veri toplanmış ve elde edilen 422 veri tematik analiz yöntemi ile sınıflandırılmıştır. Bulgular, yalanların 7 ana tema ve toplam 17 alt tema ile sınıflandırılabilirliğini göstermiştir. Belirlenen ana/alt temalar şu şekildedir: Aktivite/mekân (anlık aktiviteler ve mekân, yakın geçmiş, yakın gelecek, dahil olan kişiler), plan/sürpriz (planlar ve sürprizler), duygular (kendi duygu durumu, partnere yönelik, olay/duruma yönelik, başkasına yönelik), düşünceler (beğeniler, beklenti ve tahminler, tercih ve istekler, konu hakkındaki düşünceler), sahip olunanlar ve başarılar (maddiyat ve başarılar), kıskançlık yaratabilecek konular ve açıklamalar.

İkinci çalışmada yalan söyleme sıklığı ile söyleyen ve söylenen olma durumlarında yalana ilişkin kabul edilebilirliği ölçen bir ölçek geliştirilmiştir. Geçerlik-güvenirlik çalışmasında 476 katılımcı yer almıştır. Ölçekte her bir tema/alt tema için; kendi ve partner söylediğinde yalanın kabul edilebilirliğini ölçen toplam 34 madde ve yalan söyleme sıklığını ölçen 17 soru bulunmaktadır. Açıklayıcı faktör analizinde ölçek 7 faktöre ayrılmıştır. Ölçüt dayanaklı geçerliği, test-tekrar test geçerliği ($a = .39-.88$) ve iç tutarlılık katsayıları ($a = .84-.95$) geliştirilen ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir. Bu çalışma yalnızca romantik ilişkiler bağlamını konu alması ve günlük olarak söylenilen yalanların içeriklerinin sınıflar halinde detaylı şekilde ortaya çıkarılması ile alanyazına katkı sağlamaktadır. Çalışmada farklı içerik sınıflarındaki yalanların kabul edilebilirliğini ölçen ilk ölçme aracı romantik ilişkiler ve dürüstlük alanyazınına kazandırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Romantik ilişkiler, yalan, yalanın kabul edilebilirliği, ölçek geliştirme.

Romantik İlişkiden Alınan Doyum, Çatışma Çözüm Stilleri ve Cinsiyetçilik Arasındaki İlişki

Yağmur Rumeli

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Nuray Sakallı

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Doğası gereği çatışmalar içerebilen romantik ilişkiler pek çok kişi için bir ihtiyaçtır. Romantik ilişkide yaşanan çatışmaların nasıl çözümlendiği, cinsiyetçilik düzeyi ve bazı demografik değişkenler beliren yetişkinlik dönemindeki bireylerin romantik ilişkilerinden aldığı doyumu yordayabilir. Dolayısıyla, bu çalışmanın amacı ilişki doyumu, çatışma çözüm stilleri, cinsiyetçilik düzeyleri ve katılımcıların cinsiyeti, ilişki süresi ve çatışma sıklığı gibi bazı demografik özellikleri arasındaki ilişkileri incelemektir. Çalışmada Demografik Bilgi Formu, Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği (Sakallı-Uğurlu, 2002), Çatışma Çözüm Stilleri Ölçeği (Özen, Salman-Engin ve Sakallı-Uğurlu, 2016) ve İlişki Doyumu Ölçeği (Curun, 2001) kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini kartopu örnekleme tekniği ile ulaşılmış 18-25 yaş arasındaki, romantik ilişkisi olan, 221 kadın ($\bar{X} = 21.41$, $SS = 1.49$) ve 175 erkek ($\bar{X} = 22.12$, $SS = 1.50$) oluşturmaktadır. Çalışma çevrimiçi olarak yürütülmüştür. Bağımsız örneklem t-testi analizi sonuçlarına göre erkeklerin ilişki doyumu, düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik ve boyun eğme puanlarının; kadınların ise olumsuz çatışma çözme stili puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur. İlişki doyumu puanlarını yordamak amacıyla yürütülen hiyerarşik çoklu regresyon analizi sonuçlarına göre, ilk model varyansın %34'ünü açıklamıştır. Bu modelde cinsiyet anlamsız; ilişki süresi, yaşça hangi partnerin büyük olduğu, çatışma sıklığı ve çatışma süresi değişkenleri anlamlı yordayıcılar olarak bulunmuştur. İkinci modelde düşmanca ve korumacı cinsiyetçilik değişkenlerinin eklenmesinin ardından modelin açıklanan varyansı değişmemiştir. İkinci modelde yalnızca ilişki süresi, çatışma sıklığı ve çatışma süresi anlamlı düzeyde yordayıcılar olarak bulunmuştur. Üçüncü modelde, çatışma çözüm stillerinin eklenmesi ile modelin açıklanan varyansında anlamlı düzeyde bir artış olarak %38'e yükselmiştir. Bu son modelde ilişki süresi, çatışma sıklığı, çatışma süresi, olumsuz ve olumlu çatışma çözüm stilleri anlamlı düzeyde yordayıcılar olarak bulunmuştur. Sonuçlar ilişki doyumunun belirlenmesinde çatışma sıklığı ve çatışma süresinin olumsuz ve olumlu çatışma çözüm stillerinden daha yüksek Beta değerlerine sahip olduğunu göstermektedir. Çatışmayı kimin başlattığının, cinsiyetçilik düzeyinin ve boyun eğme ve geri çekilme çatışma çözüm stillerinin ise ilişki doyumu için anlamlı yordayıcılar olmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: İlişki doyumu, cinsiyetçilik, çatışma çözüm stilleri

Kaynakça

Curun, F. (2001). *The effects of sexism and sex role orientation on romantic relationship satisfaction* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Özen, A., Salman-Engin, S., & Sakallı-Uğurlu, N. (2016). Romantik İlişkilerde Çatışma Çözüm Stilleri Ölçeği: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Nesne*, 4(7), 1-19. doi:10.7816/nesne-04-07-01

Sakallı-Uğurlu, N. (2002). Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 47-58. doi:10.31828/tpd13004433

Ebeveyn Bağlanma Stilleriyle Politik Öz Yeterlik ve Politik Güven Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Büşra Kızıldaş

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Abdullah Tunç

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Bölümü

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Meryem Berrin Bulut

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Alan yazında pek çok farklı değişkenle ele alınan ebeveyn bağlanma stilleri bireyin duygu, düşünce ve davranışlarını etkilemektedir. Yaşamın ilk yıllarında bireylerin bakım verenleriyle kurduğu ilişki ileriki dönemlerde yaşamlarının birçok alanında belirleyici rol oynamaktadır. Bu alanlardan biri de politik süreçlerdir. John Bowlby, Harry Harlow ve Mary Ainsworth'un çalışmalarından temel alınarak oluşturulan bağlanma kuramına göre bağlanmanın öncelikli işlevi koruma ve güvenlik duygusu sağlamaktır. Bu bağlamda bireylerin bağlanma stilleri ile politik süreçler arasında anlamlı ilişkilerin olması beklenmektedir. Bireysel siyasi eylemin siyasi süreç üzerinde etkisinin olduğu veya olabileceği, diğer bir ifadeyle kişinin yurttaşlık görevlerini yerine getirmesinin değerli olduğu duygusu politik öz yeterlik olarak tanımlanmaktadır (Campbell ve diğ., 1954, s. 187). Politik güven ise yürütme, yasama, yargı, bürokrasi ve polis gibi kurumlara duyulan güvendir (Uslaner, 2018, s.4). Bağlanma kuramı temelinde, bu çalışmada ebeveyn bağlanma stilleri, politik öz yeterlik ve politik güven arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmaya Sivas Cumhuriyet Üniversitesinde öğrenim gören 18-25 yaş aralığında 372 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Verileri toplamak amacıyla çalışmada Üç Boyutlu Bağlanma Stilleri Ölçeği, Politik Öz Yeterlik Ölçeği, Politik Güven Ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Elde edilen veriler nicel analiz tekniklerinden parametrik test varsayımlarını (normallik, varyansların homojenliği gibi) karşıladığı için Pearson Korelasyon tekniği ile çözümlenmiştir. Bulgular,

kaygılı ve kaçınan bağlanma stilleri ile politik öz yeterlik arasında anlamlı pozitif yönde bir ilişkinin olduğunu göstermiştir. Politik güven kavramının alt boyutu olan vekil beklentisi değişkeni ile kaçınan bağlanma stili arasında anlamlı pozitif yönde bir ilişki; dürüstlük alt boyutu ile kaygılı bağlanma arasında anlamlı negatif yönde bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Bulgular literatür bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bağlanma Stilleri, Politik Öz Yeterlik, Politik Güven

Kaynakça

Campbell, A., Gurin, G. ve Miller, W. (1954). *The voter decides*. Row Peterson: Evanstone.

Uslaner, E. M. (2018). The study of trust. E. M. Uslaner (Ed.), *The Oxford Handbook of Social and Political Trust* içinde (ss.3-15). Oxford University Press.

Bağlanma ile Ahlaki Temeller Arasındaki İlişki ve Bilişsel Stilin Rolü

Metin Ege Salter

Başkent Üniversitesi

Mehmet Harma

Kadir Has Üniversitesi

Ahlaki Temeller Kuramı, insan ahlakının evrimsel temellere dayandığını ve birçok psikolojik kavramla etkileşime girdiğini savunmaktadır (Haidt & Joseph, 2004). Yapılan araştırmalarda bakım/zarar ve adalet/hilekarlık temelleri, bireyselleştirici temeller olarak gruplandırılırken, sadakat/ihanet, otorite/yıkım ve kutsallık/yozlaşma temelleri bağlayıcı temeller olarak gruplandırılmıştır (Haidt & Graham, 2007; Graham vd., 2009). Bağlanma kuramı temelindeki bazı çalışmalar da bağlanma örüntülerinin güvenlik hissi ve dünya görüşü ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Jost vd., 2003). Dolayısıyla, bağlanma yönelimlerinin (kaçınma ve kaygı) ahlaki karar verme süreçleri açısından yordayıcı bir gücü olabileceği düşünülmektedir. Önceki sınırlı sayıdaki kesitsel ve korelasyonel çalışma, bağlanma kaçınmasının bireyselleştirici temellerle ters yönde, bağlanma kaygısının ise olumlu yönde ilişkili olduğunu göstermiştir. (Koleva vd., 2014). Bu araştırmada, iki ön kayıtlı çalışma ile toplam 1567 katılımcıdan (Türkiye: N=781, ABD: N= 786) veri toplanarak, bağlanma boyutları ile ahlaki temeller arasındaki ilişki ve bu ilişkide bilişsel stilinin rolü incelenmiştir. Katılımcılardan çevrimiçi ortamda bağlanma boyutlarını (Fraley vd., 2000; Selçuk vd., 2005), ahlaki temelleri (Graham vd., 2009), bilişsel stili (Thomson, & Oppenheimer, 2016; Yılmaz, & Sarıbay, 2018) ve temel demografik özellikleri belirlemek için bir dizi ölçüm aracını doldurmaları istenmiştir. Türkiye’den toplanan veriler üniversite öğrencilerinden oluşurken, Amerika örnekleme Prolific aracılığıyla ulaşılmıştır.

Sonuçlar bağlanma örüntülerinin bireyselleştirici ve bağlayıcı temelleri farklı yönde yordadığını göstermektedir. Türkiye örnekleminde bağlanma kaygısı, bağlayıcı temelleri olumlu yönde, bağlanma kaçınması da bireyselleştirici temelleri ters yönde yordamıştır. Amerikan örnekleminde bağlanma kaygısı bütün temelleri olumlu yönde yordarken, bağlanma kaçınması bütün temellerini ters yönde yordamıştır. Bu ilişki, Türkiye örnekleminde bilişsel stil tarafından modere edilmiştir. Buna göre, sezgisel düşünen (düşük bilişsel stil) katılımcılarda bağlanma stili ve ahlaki temeller arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamıyken, analitik düşünen (yüksek bilişsel stil) katılımcılarda bağlanma ve ahlaki temeller arasındaki ilişki istatistiksel anlamlılığını yitirmiştir. Amerika örnekleminde bilişsel stilin anlamlı moderasyon etkisi bulunmamıştır. Sonuçlar genel olarak, bağlanma stillerine ilişkin bilişlerin bireylerin ahlaki kararlar alma süreçlerinde bir bakıma bir taslak görevi gördüğünü destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: bağlanma, ahlaki temeller, bilişsel stil

Kaynakça

Fraley, R. C., Waller, N. G., & Brennan, K. A. (2000). An item response theory analysis of self-report measures of adult attachment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 78, 350-365.

Graham, J., Haidt, J., & Nosek, B. A. (2009). Liberals and conservatives rely on different sets of moral foundations. *Journal of personality and social psychology*, 96(5), 1029.

Haidt, J., & Graham, J. (2007). When morality opposes justice: Conservatives have moral intuitions that liberals may not recognize. *Social Justice Research*, 20(1), 98-116.

Haidt J, Joseph C. (2004). Intuitive Ethics: How Innately Prepared Intuitions Generate Culturally Variable Virtues. *Daedalus*, pp. 2004:55–66. Special issue on human nature.

Jost, J. T., Glaser, J., Kruglanski, A. W., & Sulloway, F. (2003). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin*, 129, 339–375.

Koleva, S. P., Selterman, D., Iyer, R., Ditto, P., & Graham, J. (2014). The moral compass of insecurity: Anxious and avoidant attachment predict moral judgment. *Social Psychological and Personality Science*, 5(2), 185-194.

Selcuk, E., Gunaydin, G., Sumer, N., & Uysal A. (2005). Yetişkin bağlanma boyutları için yeni bir ölçüm: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-II'nin Türk örnekleminde psikometrik açıdan değerlendirilmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 8, 1-11.

Shaver, P. R., & Mikulincer, M. (2012). An attachment perspective on morality: Strengthening authentic forms of moral decision making. *The social psychology of morality: Exploring the causes of good and evil* (pp. 257–274). Washington, DC: American Psychological Association.

Thomson, K. S., & Oppenheimer, D. M. (2016). Investigating an alternate form of the cognitive reflection test. *Judgment and Decision making*, 11(1), 99.

Yilmaz, O., & Saribay, S. A. (2018). Lower levels of resistance to change (but not opposition to equality) is related to analytic cognitive style. *Social Psychology*.

Haksızlıktan Kaçınma Davranışı Sergilemede Adalet, Karşılıklılık ve Empatinin Rolü

Büşra Aktaş

İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Sevim Cesur

İstanbul Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Mehmet Harma

Kadir Has Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Hasan G. Bahçekapılı

Medipol Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

İşbirliği Olarak Ahlak Kuramı adalete ilişkin hassasiyetlerin insan ve diğer bazı primatlar için kaynak paylaşımı konusunda ortaya çıkabilecek iş birliğine ilişkin problemlere yönelik işlevsel bir çözüm olarak ele alınmasını önermektedir (Curry, 2016). Fehr ve Schmidt (1999) kişilerin dezavantajlı oldukları kaynak dağılımlarını reddetmesinin (dezavantajlı haksızlıktan kaçınma, DHK) yanı sıra, avantajlı oldukları durumlarda da haksızlıktan kaçındıklarını (avantajlı haksızlıktan kaçınma; AHK) belirtmektedir. Ancak AHK, DHK davranışından daha geç ortaya çıkmaktadır (Blake ve McAuliffe, 2011). Ayrıca DHK diğer bazı primatlarda da gözlenirken (Henrich ve Muthukrishna, 2020), AHK diğer primatlarda görülmemekte ve ortaya çıktığı yaş yetiştirilmenin ve kültürün etkisine daha açık bulunmaktadır (Blake vd. 2015). Bunun yanı sıra, ilgili alan yazında daha az ele alınmış olsa da Batson'ın (1991) empati-özgecilik hipotezi ile empatinin kaynak dağıtımına ilişkin durumlarda işbirlikçi bir motivasyon işlevi gördüğü öne sürülmüştür. Ancak özellikle maddi kazanım sağlanan durumlarda sosyal bağlam kişilerin ahlaki değerler ve tutumlarının önemini azaltmaktadır (FeldmanHall vd., 2012). Buradan hareketle, AHK davranışının sergilenmesinde hem empati, karşılıklılık ve adalete ilişkin hassasiyetlerin rolü hem de daha önce test edilmemiş bir sosyal

bağlamın (haksızlığı kanıksamanın) etkisi deneysel bir desenle incelenmiştir. Katılımcılar ($N=270$, $Ort_{yaş}=22.43$, $S=2.85$) Haksızlık Oyunu (Blake ve McAuliffe, 2011) isimli ve kendilerinin aktör rolünde olduğu ve eşitsiz para dağılımlarının sunulduğu bir ekonomi oyununa katılmışlardır. Diğer deney gruplarıyla kıyaslandığında, haksızlığın normalleştiği gruptaki katılımcılar için empati, karşılıklılık ve adaletin rolünün önemini yitirmesi ve bu gruptakilerin diğerlerine kıyasla daha az AHK sergilemesi beklenmiştir. Sonuçlar, empati seviyesi ($b=.7091$, $t(249)=1.6864$, $F(9, 249)=$, $p<.001$, $R^2=.12$), karşılıklılık ($b=.01$, $t(249)=.7469$, $F(9, 249)=$, $p<.001$, $R^2=.12$) ve adaletin ($b=.01$, $t(249)=.747$, $p=.46$, $F(9, 249)=1.99$, $p<.001$, $R^2=.12$) AHK üstündeki anlamlı rolünü ve katılımcıların dezavantajlı haksızlığa kıyasla ($M=4.49$, $S=2.8$) avantajlı haksızlıktan ($M=2.83$, $SS=2.87$) daha az kaçındıklarını göstermiştir, $t(88)=-5.01$, $p<.001$, %95 GA [-2.32, -1]) fakat deney grubunun moderatör etkisi görülmemiştir. Bununla birlikte, sosyal bağlamın etkisi incelendiğinde uygulanan manipülasyonun istenen yönde çalışmadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: haksızlıktan kaçınma, adalet, karşılıklılık, empati, sosyal bağlam

Kaynakça

- Curry, O. S. (2016). Morality as cooperation: A problem-centred approach. In *The evolution of morality* (pp. 27-51). Springer, Cham.
- Fehr, E., & Schmidt, K. M. (1999). A theory of fairness, competition, and cooperation. *The Quarterly Journal of Economics*, 114(3), 817-868.
- Blake, P. R., & McAuliffe, K. (2011). "I had so much it didn't seem fair": Eight-year-olds reject two forms of inequity. *Cognition*, 120(2), 215-224.
- Henrich, J., & Muthukrishna, M. (2021). The origins and psychology of human cooperation. *Annual Review of Psychology*, 72, 207-240.
- Blake, P. R., McAuliffe, K., Corbit, J., Callaghan, T. C., Barry, O., Bowie, A., ... & Wrangham, R. (2015). The ontogeny of fairness in seven societies. *Nature*, 528(7581), 258.
- Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social psychological answer*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Feldmanhall, O., Mobbs, D., Evans, D., Hiscox, L., Navrady, L., & Dalgleish, T. (2012). What we say and what we do: the relationship between real and hypothetical moral choices. *Cognition*, 123(3), 434-441.

Schwartz Portre Değerler ve Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkilerde Karakter Güçlü Yönleri ve Erdemlerin Aracılık Rolü

Mediha Korkmaz

Ege üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Yılmaz Orhun Gürlük

Ege Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Gizem Cömert

Ege üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bu araştırmanın amacı, Schwartz (1992, 2001) genel değerleri modeli üst düzey faktörlerinin (Yeniliğe Açıklık, Özgenişletim, Özdeşlik ve Muhafazacılık) ve Peterson ve Seligman (2004) tarafından sınıflandırılan karakter güçlü yönlerinin erdem (Bilgelik, Cesurluk, Adalet, İnsaniyet, Ölçülülük ve Aşkınlık) faktörleri aracılığıyla yaşam doyumu üzerindeki aracılık etkilerini incelenmektedir. Schwartz'ın değerler teorisi ile Peterson ve Seligman'ın karakter güçlü özellikleri birbirlerinden kavramsal olarak farklıdır; ancak bu yapılar görgül olarak ilişkilidirler. Değerler, ihtiyaçların bilişsel temsilleri olarak görülen, davranışları doğrudan güdüleyebilen, ihtiyaçlara göre durum ve koşullardan bağımsızca davranışları etkileyen daha üst düzey yapılardır (akt. Demirutku & Sümer, 2010). Buna karşın Pozitif psikoloji kapsamındaki Karakter Güçlü Yönleri(Character Strengths) kişilik özelliklerini içeren olumlu karakter özellikleridir ve kuramsal model olarak 24 altboyut ve 6 erdem faktöründen oluşmaktadır (Peterson & Seligman (2004). Literatürde hem değerlerin hem de erdemlerin öznel iyi oluş ile ilişkilerine dair kanıtlar vardır(Bilsky & Schwartz, 1994; Litman-Ovadia&Lavy,2012).

Araştırmada, Schwartz Portre Değerlerin 10 alt boyut ve 4 üst düzey faktörleri ile Karakter Güçlü Özellikleri 24 altboyut ve 6 Erdem üst düzey yapıları arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Sonrasında portre değerlerin ilişkili olduğu erdem faktörleri aracılığıyla yaşam doyumu'nu yordayıcılıkları yol analiziyle saptanmıştır. Araştırma, yaş ortalaması 43.3 (S=11.3), %53.2'si kadın, %75.2'si evli olmak üzere toplam 109 katılımcı ile yapılmıştır. Verilerin elde edilmesinde Schwartz Portre Değerler Anketi (PDA-10 alt boyut ve 40 madde), Karakter Güçlü Yönleri Envanteri (KGYE-24 alt boyut ve 283 madde), Yaşam doyumu

Ölçeği (5 madde) katılımcılara uygulanmıştır. Sonuçlara göre PDA ve KGYE hemen hemen tüm alt boyutları arasında beklenen yönde anlamlı korelasyonlar saptanmıştır. Örneğin; PDA Uyarılma KGYE Yaratıcılık(.44), Merak(.60), Cesaret(.41); PDA Geleneksellik KGYE Maneviyat(.71), Minnettarlık(.58); PDA İyilikseverlik ve KGYE İyilikseverlik (.54), Merhamet (.49) korelasyonları görülmüştür. PDA özaşkınlık değeri KGYE ölçülülük erdemi aracılığıyla yaşam doyumunu tam aracılık etkisi ile yordamıştır [$\beta = -0.04$; $p > 0,05$ ($\beta = -.40$, $p < 0.05$)]. PDA yeniliğe açıklık KGYE Cesurluk erdemi aracılığıyla yaşam doyumunu üzerinde kısmi aracılık etkisi göstermiştir [$\beta = -0.36$; $p < 0,05$ ($\beta = -.39$, $p < 0.05$)].

Anahtar Kelimeler: Değerler, karakter güçlü özellikleri, erdem, yaşam doyumunu

Kaynakça

Bilsky, W., & Schwartz, S. H. (1994). Values and personality. *European Journal of Personality*, 8, 163–181.

Demirutku, K. ve Sümer, N. (2010). Temel değerlerin ölçümü: Portre Değerler Anketinin Türkçe uyarlaması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13(25), 17-25.

Littman-Ovadia, H., and Lavy, S. (2012). Differential ratings and associations with well-being of character strengths in two communities. *Health Sociol. Rev.* 21, 299–312.

doi: 10.5172/hesr.2012.21.3.299

Peterson, C. and Seligman M.E.P. (2004). *Character Strengths and Virtues: A Handbook and Classification*. New York: Oxford University Press.

Schwartz, S. H., Melech, G., Lehmann, A., Burgess, S., Harris, M., & Owens, V. (2001). Extending the Cross-Cultural Validity of the Theory of Basic Human Values with a Different Method of Measurement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32(5), 519–542.

Schwartz, S. H. (1992). Universals in the content and structure of values: Theory and empirical tests in 20 countries. In M. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 25, pp. 1-65). New York: Academic Press.

[http://dx.doi.org/10.1016/S0065-2601\(08\)60281-6](http://dx.doi.org/10.1016/S0065-2601(08)60281-6)

Kutunun Dışı: Ahlaki Akıl Yürütmede Karşı-Olgusal Düşünmenin Rolü

Begüm Özdemir Demirci

Maltepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Öznur Çamoğlu

Maltepe Üniversitesi

Psikoloji Laboratuvarı (PsiLab)

Bir davranışın iyi mi yoksa kötü mü olduğu hakkında akıl yürütmek, sonuçların ne olabileceğini hayal etmemizi sağlayan benzersiz düşünce gücüne sahip olmamızı gerektirir (Byrne ve Timmons, 2018). Yakın zamanda yapılan araştırmalar, zihinde canlanan olası alternatiflerin (karşı-olgusalın) insanları daha iyi veya daha kötü hissettirdiğinden, mevcut durumu yeniden değerlendirdiklerini göstermiştir (Roese, 1997). Daha kötü bir alternatifin (aşağı yönlü karşı- olgusalın) olasılığını hayal etmek, (örn. *'çok daha kötü bir şey olabilirdi'*), ahlaki olarak kötü sonuca karşı daha iyi (yukarı yönlü) bir alternatiften (ör. *'iyi bir şey olabilirdi'*) daha olumlu bir bakış açısı sağlar. Ayrıca, gerçekliğe alternatifler yaratmak, kişiliğin motivasyonel sistemlerini yansıtan farklı duygusal profiller tarafından motive edilebilir (Van Hoek ve diğ., 2015). Mevcut çalışma, bireylerin ahlaki yargılarını beklentileriyle tutarsız veya tutarlı olan karşı-olgusalara göre değiştirip değiştirmediğini araştırıyor. Veri toplama işlemi halen devam etmektedir. Şu ana kadar 18-30 yaş arası ($Ort. = 22,30$; $SS = 1,87$) 43 lisans öğrencisi ($Kadın = 35$) test edildi. Katılımcıların bir kısmı beklentileriyle tutarlı aşağı yönlü karşı-olgusal sonuçlara maruz kalırken, bir kısmına ise beklentilerinden farklı bir yönde (tutarsız) aşağı yönlü karşı- olgusal sonuçlar verildi. ANOVA ile tekrarlanan ölçümlerin ön analizi, değişen ahlaki yargılar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki ($F(1, 108) = .031, p > 0.05, \eta^2 = .000$) göstermedi. Ancak, zarar veren eyleme yönelik karşı-olgusal sonuç beklentisi eğiliminin yukarı yönlü (%74,13) olduğunu bulduk. Zarar verici bir eylemle karşı karşıya kalan bireyler, beklentileriyle tutarsız olan karşı-olgusal sonuçlardan sonra, önceki ahlaki yargılarını yeniden gözden geçirme eğilimindeydiler. Çalışmamızda, beklentilerin yönlerinin motivasyonel sonuçlarını açıklamak için ahlaki yargıların nasıl değiştiğinin yönlerini belirlemeye yardımcı olan beklentileri anlamaya çalışıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Karşı-olgusal Düşünme, Ahlaki Akıl Yürütme, Pekiştirmeye Duyarlılık Teorisi

Kaynakça

Byrne, R. M., & Timmons, S. (2018). Moral hindsight for good actions and the effects of imagined alternatives to reality. *Cognition*, 178, 82-91.

Roese, N. J. (1997). Counterfactual thinking. *Psychological Bulletin*, 121(1), 133.

Van Hoeck, N., Watson, P. D., & Barbey, A. K. (2015). Cognitive neuroscience of human counterfactual reasoning. *Frontiers in Human Neuroscience*, 9, 420.

Yeni Bir Adalet Anlayışı: Onarıcı Adalet

Zeynep Reva

Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi

Adli Bilimler Yüksek Lisans Programı

Amaç: Bu çalışma; cezalandırıcı adalet anlayışının yarattığı olumsuzluklara alternatif olarak gelişen “onarıcı adalet” kavramını sosyal ve psikolojik boyutta incelemeyi ve toplumsal barışa nasıl hizmet edebileceğini tartışmayı amaçlamaktadır.

Gereç ve Yöntem: Çalışma, literatürdeki araştırma ve verilerin sistematik bir incelemesine ve analizine dayanmaktadır. Literatür taraması “Ulakbim Türk Akademik Ağı ve Bilgi Merkezi” ve “Google Akademik”te Nisan 2022’de “cezalandırıcı adalet” ve “onarıcı adalet” kelimeleri kullanılarak yapılmıştır. Cezalandırıcı adalet kavramını içeren 178 adet yayın, onarıcı adalet kavramını içeren 536 adet yayın ve “Cezalandırıcı adalet” ve “onarıcı adalet” kelimeleri birlikte içeren 104 adet yayına rastlanmıştır. Bu yayınların 54 adedi 2018 ve sonrasındaki yıllara, 9 adedi ise 2021 ve sonrasına ait yayınlardır. 2018 ve sonrasına ait 54 adet yayın ve bu yayınların kaynakçalarında yer alan temel yayınlar esas alınıp incelenerek “onarıcı adalet” kavramının adalet anlayışına getireceği yenilikler ve yöntemler analiz edilmiştir.

Bulgular: Cezalandırıcı adalet sisteminin fail odaklı yaklaşımı, toplumsal ilişkileri düzenleme noktasında yetersiz kalmakta ve devlet eliyle dağıtılan adaletin yarattığı olumsuzluklar yeni bir yaklaşıma olan ihtiyacı ortaya koymaktadır. Bu ihtiyaç “onarıcı adalet” yaklaşımının doğmasına neden olmuştur. Onarıcı adalet; suç olgularında mağduru odak noktası yaparak mağduru korumayı, sekonder travmalar yaşamasını önlenmeyi, mağdurun olabildiğince suç öncesi duruma getirilmesini, suç eyleminin tüm taraflarının tatmin edilmesini ve fail ile mağdur arasındaki ilişkiyi onararak büyük resimde toplumsal barışı korumayı hedeflemektedir. Onarıcı adalet yaklaşımının bu bağlamdaki en önemli uygulaması fail ve mağdurun müzakeresine dayanan uzlaştırma kurumudur. Uzlaştırma; fail ile mağdurun mevzuata uygun olarak uzlaştırmacı aracılığıyla anlaşılabilirliği suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecidir. Uzlaştırma bazı istisnalar olmak üzere şikayete bağlı suçlar için ve şikayete bağlı olmamakla birlikte kanunda açıkça belirtilmiş olan bazı suçlar için uygulama alanı bulmaktadır. Onarıcı adalet yaklaşımının diğer uygulamaları ise konferanslar ve çemberlerdir.

Sonuç: Adalet, sadece hukuksal boyutta değil aynı zamanda sosyolojik ve psikolojik boyutta da önem taşıyan bir kavramdır. Faili yakalamaya odaklanıp bu süreçte mağdurun yaşayacağı sekonder travmaları gözetmeyen uygulamaların sosyolojik ve psikolojik olarak pek çok olumsuz etkisi bulunmaktadır. Suç olgularında, “viktimolojik” yaklaşım ile mağdura odaklanması, mağdurun rehabilite edilmesi ve yaşadıklarını yargı sürecinde defalarca anlatmak zorunda kalan mağdurun sekonder travma yaşamasının önlenmesi önemli ve

önceliklidir. Bu ilk ve önemli adımdan sonra onarıcı adalet yaklaşımı ile; "intikam" ve "ders verme" arzusunun köreltilerek toplumun tüm katmanlarının insancıl uygulamalardan yararlanması ve mağdur ile fail arasındaki ilişkinin ve dolayısıyla toplumsal barışın düzeltilmesini hedeflenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Onarıcı adalet, cezalandırıcı adalet, sekonder travma, toplumsal barış.

Ahlaklı Olmak ya da Olmamak: İki Ahlaki Odak Bağlamında Öz Düzenleme Sistemi

Fatma Zeynep Saylık

Dicle Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Meral Gezici-Yalçın

Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

“İyi”ye yaklaşma veya “kötü”den kaçınma iki farklı ahlaki yoldur. Janoff-Bulman ve arkadaşları bu iki yolu, teşvik edici (prescriptive morality) ve yasaklayıcı ahlak (proscriptive morality) olarak işleyen iki farklı öz düzenleme sistemi olarak birbirinden ayırmaktadır (örn., Janoff-Bulman, Sheikh ve Hepp, 2009). Teşvik edici ahlaki öz düzenlemede, birey olumlu sonuçlara odaklanarak “doğru” davranışı ortaya çıkarmaya güdülenirken, yasaklayıcı ahlaki öz düzenlemede birey olumsuz sonuçlara odaklanarak “yanlış” davranıştan kaçınmaya odaklanır. Söz konusu davranışlar, bireyin kendisi veya başkaları söz konusu olduğunda farklılaşabilir (Janoff-Bulman ve Carnes, 2013). Bu çalışmada teşvik edici ve yasaklayıcı ahlakın “ben”, “öteki” ve “grup” temelli değerlendirmelere nasıl yansıdığı, Türkiye’nin batısı ile doğusu arasında bu anlamda olası farklılıkların olup olmadığı ele alınmıştır. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, katılımcılara farklı ahlaki odakları harekete geçirecek şekilde yönergeler verilmiştir (prompting instruction). Katılımcıların bir kısmına “ahlaklı olmak için ben..... yapmalıyım” (teşvik edici odak aktivasyonu) diğer kısmına ise “ahlaksız olmamak için ben.....yapmalıyım.” (yasaklayıcı odak aktivasyonu) şeklinde düzenlenen iki farklı soru formu sunulmuştur ve bırakılan on satırlık boşluğa verilen sorunun yanıtını yazması istenmiştir. İlk çalışmada İstanbul’daki bir özel üniversitenin öğrencileri (N=18), ikinci çalışmada Güneydoğu Anadolu’da bir devlet üniversitenin öğrencileri (N=27) yer almıştır. Elde edilen nitel verilerin kodlanması sonrasında, her iki çalışmada da verilen yönergeye uygun olarak ya teşvik edici ya da yasaklayıcı ahlaki odağın aktive olduğu gözlenmiştir: Frekans sayılarına göre, yasaklayıcı ahlak formunu alan katılımcılar “grup” düzeyinde, teşvik edici ahlak formunu alan katılımcılar ise ağırlıklı olarak “öteki” düzeyinde daha fazla değerlendirme yapmıştır, “ben” düzeyinde ise frekans sayıları bağlamında herhangi bir farklılaşma gözlenmemiştir. Beklendiği üzere, bulgular yasaklayıcı ahlakın katı kuralcılığının grup düzeyinde daha baskın olduğuna işaret etmektedir. Teşvik edici ahlakın ise daha çok kişiler arası ilişkiler boyutundaki ahlaki değerlendirmelere yol açtığı belirtilebilir. Ayrıca Güneydoğu Anadolu’daki katılımcılarda yasaklayıcı ahlakın *grup* düzeyinde değerlendirilme oranı ile *ben* düzeyinde değerlendirilme oranlarının birbirine yakın sayıda

olması, toplulukçu kültürel eğilimin bu kişilerce daha fazla benimsenmiş olmasıyla ilişkili olabilir.

Anahtar Kelimeler: Teşvik edici/yasaklayıcı ahlak, ahlaki öz düzenleme, ben/öteki/grup düzeyi.

Kaynakça

Janoff-Bulman, R., Sheikh, S., ve Hepp, S. (2009). Proscriptive versus prescriptive morality: two faces of moral regulation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96(3), 521.

Janoff-Bulman, R., ve Carnes, N. C. (2013). Surveying the moral landscape: Moral motives and group-based moralities. *Personality and Social Psychology Review*, 17(3), 219-236.

Değerlendirme Süreçlerinin Tutum Oluşumuna Etkisi

Barış Özdemir

Maltepe Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Özlem Doğan

Psikoloji Laboratuvarı (Psilab)

Öznur Çamoğlu

Psikoloji Laboratuvarı (Psilab)

Nosek'e göre (2005), zihinsel işleme ve zihinsel deneyim aynı anlama gelmemektedir. Zihinsel süreç, zihnin nasıl çalıştığını temsil ederken, zihinsel deneyim bu çalışma sonucunda ortaya çıkan öznel yaşamı temsil etmektedir. Literatürde bu ayrımı, aynı nesneye karşı değerlendirme süreçleri üzerinde inceleyen birçok çalışma olmasına rağmen örtük ve açık öğrenme süreçlerinin, değerlendirici bilgilerin bellekte tutulma etkisine ışık tutan az sayıda çalışma bulunmaktadır. Bu çalışma, bir uyarana karşı tutum oluşumunda, çağrışımsal (örtük) ve önermesel (açık) öğrenmenin ilklik etkisini, Çağrışımsal-Önermesel Değerlendirme Model (ÇÖD; Gawronski ve diğ., 2014) bağlamında incelemiştir. Deneyde, ilişkisel öğrenme süreci değerlendirici koşullandırma prosedürü ile simüle edilmiştir (De Houwer, 2007). Katılımcılar hedef yüzlerden sonra %80 izlerlikte negatif fotoğraf, hedef olmayan yüzlerden sonra %80 izlerlikte nötr fotoğraflar görmüşlerdir. Önermesel öğrenme süreci, benzerlik manipülasyonu ile simüle edilmiştir. Katılımcılara aşı ve mülteci konularıyla ilgili, hedef ve hedef olmayan yüzlere ait, kendi tutumları ile uyumlu tweetler gösterilmiştir. Bu fazda, 2 adet farklı yüze ait, nötr içerikli tweetler gösterilmiştir. Hem denekler arası (x2: önce önermeli öğrenme, önce ilişkisel öğrenme) hem de denek içi desen (x3: olumsuz ilişkisel-olumlu önermeli, nötr ilişkisel-olumlu önermeli, kontrol) kullanılmıştır. Katılımcıların yüzlere karşı açık değerlendirmelerini ölçmek için açık bir şekilde değerlendirme sorusu sorulmuştur. Örtük değerlendirmelerini ölçmek için ise Örtük Çağrışım Testi (IAT) kullanılmıştır. Veri toplama süreci devam etmektedir. Ön analizler, hedef yüzlere yönelik açık değerlendirmelerin öğrenme sırasından etkilenme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Mevcut araştırma, tutum oluşumu sırasında örtük ve açık değerlendirmelerdeki değişikliklere ilişkin ÇÖD modelini ve varsayımlarını incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Tutum Oluşumu, Çağrışımsal-Önermesel Değerlendirme Modeli, Öğrenme

Kaynakça

De Houwer, J. (2007). A conceptual and theoretical analysis of evaluative conditioning. *The Spanish journal of psychology*, 10(2), 230-241.

Gawronski, B., & Bodenhausen, G. V. (2014). Implicit and explicit evaluation: A brief review of the associative–propositional evaluation model. *Social and Personality Psychology Compass*, 8(8), 448-462.

Nosek, B. A. (2005). Moderators of the relationship between implicit and explicit evaluation. *Journal of Experimental Psychology: General*, 134(4), 565.

Eylem–Durum Yöneliminin Kişi-İçi Bakış Açısıyla İncelenmesi: Beklenen Görev Zorluğu ve Durumluk Duygulanımın Rolü

Gülben Bağlıcakoğlu

Ege Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Mehmet Peker

Ege Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Eylem Kontrolü Kuramı'nda eylem–durum yönelimi, kişilerin hedefledikleri eylemleri uygulamaya geçirmeyi ve tamamlamayı sağlayan öz-denetim stratejilerini kullanabilmeye yönelik bireysel farklılıklar olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda araştırmalarda eylem–durum yönelimi değişime görece dirençli ve bireyin farklı bağlamlardaki davranış biçimini belirleyebilecek bir yapı olarak çalışılmıştır. Ancak hem eylem–durum yöneliminin bağlamsal birtakım özelliklerden etkilenmesi hem katılımcıların deneysel manipülasyonla eylem veya durum yönelimli düşünce ve davranış biçimlerine sevk edilebilmesi, kavramın olay özelliklerine göre değişim gösteren bir yapıda olabileceğini düşündürmüştür. Bu doğrultuda Diefendorff vd. (2018) eylem–durum yöneliminin kişi-İçi bakış açısıyla ele alınabileceğini; bu yapıda incelenen eylem–durum yöneliminin birtakım dinamik süreçlerle anlamlı ilişki örüntüsü gösterebileceğini öne sürmüşlerdir.

Bu araştırma, daha önce incelenmemiş olan bu yeni bakış açısına odaklanmıştır. Öğrenci örnekleme ($N_{kişi} = 72$, $N_{ölçüm} = 288$) ile gerçekleştirilmiş araştırmada, akademik görevlere ilişkin algılanan görev zorluğunun duygulanım aracılığıyla eylem–durum yönelimi üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu doğrultuda görev zorluğunun göreve ilişkin pozitif duygulanım ile negatif yönde, göreve ilişkin negatif duygulanım ile pozitif yönde ilişkili olacağı öngörülmüştür. Buna ek olarak, eylem yönelimiyle pozitif duygulanım arasında pozitif yönde, negatif duygulanım arasında ise negatif yönde ilişki beklenmiştir. Araştırmada görev zorluğunun Zaman 1'de, diğer ölçümlerin Zaman 2'de elde edildiği ve her öğrenciden farklı görevlere ilişkin dört ölçümün alındığı boylamsal desen kullanılmıştır.

Ölçümlerin kişilere yuvalanmış yapıda olduğu veri, çok düzeyli modelleme ile analiz edilmiş ve sonuçlar beklentilere kısmi destek sağlamıştır. Beklenen görev zorluğu, pozitif duygulanımla anlamlı düzeyde ilişkili bulunmazken negatif duygulanımla pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmüştür. Pozitif duygulanım, görev kaynaklı taleple ilişkili eylem yönelimi ve başarısızlıkla ilişkili eylem yönelimiyle pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Negatif duygulanım, görev kaynaklı taleple ilişkili eylem yönelimi ve başarısızlıkla ilişkili eylem yönelimiyle negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Aracılık analizleri, negatif

duygulanımın görev zorluğuyla iki eylem yönelimi bileşeni arasındaki aracılık etkisinin anlamlı olduğunu göstermiştir. Sonuçlar, eylem–durum yöneliminde anlamlı bağlam temelli kişi-içi değişimlerin olduğunu ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Eylem–durum yönelimi, duygulanım, görev zorluğu

Kaynakça

Diefendorff, J. M., Richard, E. M., Dinh, P. V. ve LeNoble, C. (2018). Action-state orientation at work: Dynamic effects in organizational contexts. N. Baumann, M. Kazen, M. Quirin ve S. L. Koole içinde, *Why people do the things they do: Building on Julius Kuhl's contributions to the psychology of motivation and volition* (s. 303–321), Boston: Hogrefe Publishing.

Kişilik Özellikleri, Benlik Saygısı ve Sosyal Dışlanma: Valorant Oyuncuları Üzerine Bir Çalışma

Meryem Berrin Bulut

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Şule Kaya

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Günümüzde özellikle Z kuşağı (1995 yılı ve sonrasında doğanlar) olarak adlandırılan bireyler zamanlarının büyük çoğunluğunu video oyunu oynayarak geçirmektedirler. Oynanan video oyunlarının içerikleri incelendiği zaman ise büyük bir çoğunluğunun şiddet içerikli olduğu görülmektedir. Bu gençlerin video oyunu ile geçirdikleri sürenin fazla olması onları sosyal ortamlarından uzaklaştırmaktadır çünkü gençler gerçek hayatta arkadaş edinmekte zorlandıkları için kendileri gibi oyun bağımlısı insanlarla arkadaşlık kurmayı tercih etmektedirler. Bu şekilde kendilerine yeni bir dünya yaratmakta ve kendilerini dış dünyaya kapatmaktadırlar. Oyun oynarken zamanın nasıl geçtiğini anlayamayan bu insanlar bedensel ve zihinsel pek çok sorun ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Ayrıca oyunların şiddet içerikli ve rekabete dayalı olmasından dolayı bu kişilerde bazı davranış bozukluklarına da rastlanabilmektedir. Bu çalışma kuramsal olarak dışlanmanın zamansal modeline temellendirilmiştir. Bu model ile dışlanma deneyimlerinin zaman içinde tek bir etkene bağlı olmadığı; kişilik özelliklerinin ve durumsal faktörlerin dışlanma üzerinde etkili bir rol oynadığı belirtilebilir (Williams, 2009). Bu çalışmanın amacı, Valorant adlı video oyunu oyuncularının kişilik özellikleri, benlik saygıları ve algılanan sosyal dışlanma düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu kapsamda 55 erkek (%66,3) ve 28 kadın (%33,7) olmak üzere 83 Valorant oyuncusuna çevrim içi olarak ulaşılmıştır. Çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına göre olup katılımcılara kolayda ve kartopu örnekleme yöntemleri ile ulaşılmıştır. Katılımcıların yaş ortalaması 21,49 ve yaşa bağlı standart sapma değeri 2,03'tür (yaş aralığı 18-27). Veriler Boyutlandırılmış Beş Faktör Kişilik Envanteri, Benlik Saygısı Ölçeği, Sosyal Dışlanma Ölçeği ve kişisel bilgi formu yardımıyla toplanmıştır. Verilerin analizi nicel analiz tekniklerinden korelasyon ve basit regresyon ile gerçekleştirilmiştir. Bulgular, sosyal dışlanma ile kişilik özelliklerinden nevrozizm arasında olumlu yönde; sosyal dışlanma ile benlik saygısı ve kişilik özelliklerinden uyumluluk arasında ise olumsuz yönde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Bunlara ek olarak nevrozizmin düşmanlık boyutu (olumlu yönde) ile benlik saygısının (olumsuz yönde) sosyal dışlanmayı anlamlı olarak yordadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmış ve konu ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Valorant, sosyal dışlanma, benlik saygısı, nevroizm, uyumluluk.

Kaynakça

Williams, K. D. (2009). Ostracism: Effects of being excluded and ignored. M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology* içinde (Vol. 41, ss. 275–314). Academic Press.

Robot-Oлма Derecelendirme Ölçeğinin Tanıtılması

İrem Nur Özsoy

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Doğan Kökdemir

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Endüstriyel ve sosyal alanlarda daha fazla boy göstermeye başlayan robotlar ile birlikte, insanlar robotlar ile daha fazla etkileşim içerisinde bulunmaya başladılar. Bu etkileşimin sonucunda ise insanlar, robotları kendi algılarıyla yorumlama eğiliminde olmuşlardır. Robotların insanlar tarafından hangi boyutlarda ve nasıl değerlendirildiğini ölçebilmek amacıyla İngilizce alanyazında birçok ölçek geliştirilmişse de Türkçe alanyazında bu doğrultuda oluşturulmuş bir ölçeğin bulunmadığı bilinmektedir. Bu çalışmanın amacı, sadece Türkçe bir ölçek oluşturmak değil aynı zamanda Godspeed Anketi (Bartneck vd., 2009), Robotik Sosyal Atıflar Ölçeği (Carpinella vd., 2017) ve İnsan-Robot Etkileşimi Değerlendirme Ölçeği (Spatola vd., 2021)'nin zayıf psikometrik yanları güçlendirerek daha işlevsel bir ölçüm aracına ulaşmaktır. Ölçek, Qualtrics ile oluşturularak katılımcılara çevrimiçi platformlar aracılığı ile ulaştırılmıştır. Toplam 1046 katılımcı veri setinde yer almıştır. Ölçek toplam 31 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin faktör yapısını belirlemek amacıyla Açıklayıcı (Exploratory) Faktör Analizi (EFA) kullanılmıştır. Ayrıca, maddelerin birbirleriyle ilişkisine bakmak için çoklu doğrusal bağıntı varlığına bakılmıştır. Son olarak, faktör güvenilirlik analizleri uygulanmıştır. EFA sonuçlarına göre ölçek, 4 faktörlü bir yapıya sahiptir: BARS-R (Gerçeklik), BARS-U (Tekinsizlik), BARS-C (Yetkinlik) ve BARS-E (Duygusallık). Ayrıca, maddeler arasında çoklu doğrusal bağıntı varlığı bulunmamıştır. Bu ölçeğin, Türk alanyazımına kazandırılmasıyla özellikle insan-robot etkileşimi (İRE) çalışmalarına önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Robot, sosyal robotiks, insan-robot etkileşimi, ölçek.

Kaynakça

Bartneck, C., Kulić, D., Croft, E., & Zoghbi, S. (2009). Measurement instruments for the anthropomorphism, animacy, likeability, perceived intelligence, and perceived safety of robots. *International Journal of Social Robotics*, 1(1), 71–81. <https://doi.org/10.1007/s12369-008-0001-3>

Carpinella, C., Wyman, A., Perez, M., & Stroessner, S. (2017). *The robotic social attributes scale (RoSAS): development and validation* (p. 262). <https://doi.org/10.1145/2909824.3020208>

Spatola, N., Kühnlenz, B., & Cheng, G. (2021). Perception and evaluation in human–robot interaction: The human–robot interaction evaluation scale (hries)—a multicomponent approach of anthropomorphism. *International Journal of Social Robotics*, No Pagination Specified-No Pagination Specified. <https://doi.org/10.1007/s12369-020-00667-4>

Genç Yetişkinlerde Sosyal Onay İhtiyacının Benlik Kurgusu, Benliği Yüceltme ve Koruma Stratejileri ile İlişkilerinin İncelenmesi

Buse Yılmaz

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Cemre Aktaş

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bilgesu Atılgan

Başkent Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Sosyal bir varlık olan insan; başkalarıyla etkileşim içinde olmaya, sevmeye ve onaylanmaya ihtiyaç duyar. Birey, yaşadığı toplumun bir parçası olmak ve toplum içindeki kimliklerini güçlendirmek adına çaba gösterir ve bu doğrultuda sosyal olarak onaylanmak isterler. Bulduğumuz toplumda insanların diğer kişilerle olan ilişkileri ve toplumun beklentilerini karşılayabiliyor olmak birey için önemlidir. Toplumun beklenti ve yargılarına verilen önemle alakalı olan sosyal onay ihtiyacının çalışılması da bu açıdan oldukça önem taşır. Yapılan ön çalışmada sosyal onay ihtiyacının bireysellik ve toplulukçuluk kültür kalıplarının yansıması olan benlik kurgusu ve bireyin benlik bütünlüğünü korumak amacıyla kullandığı benliği yüceltme ve koruma stratejileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Söz konusu onay ihtiyacının bireyin benliğine olan etkisini anlamak kişilerin davranış kalıplarının ve bu davranışın altında yatan motivasyonları anlamlandırmak adına önem taşır. Bu noktada kavramı erken yetişkinlerle çalışıyor olmak yetişkinlik döneminde sağlıklı bir kimlik kazanımı sağlanabilmesi açısından kritiktir. Bu sebeple araştırma örnekleme (N= 221), 18-29 yaş aralığını kapsayan erken yetişkinlik dönemi olarak belirlenmiştir. Çalışmada; Demografik Bilgi Formu, Özerk-İlişkili Benlik Ölçeği, Sosyal Onay İhtiyacı Ölçeği ve Benliği Yüceltme ve Koruma Stratejileri Ölçeği uygulanmıştır. Verinin analiz edilmesi amacıyla korelasyon ve hiyerarşik regresyon analizleri yapılmıştır. Analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların sosyal onay ihtiyacının ilişkili benlik skoru tarafından pozitif ve anlamlı olarak yordandığı, öte yandan özerk benlik skoru tarafından negatif ve anlamlı olarak yordandığı görülmüştür. Bununla birlikte özerk-ilişkili benlik skoru sosyal onay ihtiyacını yordamamaktadır. Bir diğer değişken olan benliği korumanın ise sosyal onayı pozitif yönde yordadığı, ancak benliği

yüceltmenin yordayıcı etkiye sahip olmadığı gözlenmiştir. Her üç benlik tipi (özerk, ilişkili ve özerk-ilişkili) de benliği korumayı negatif yönde yordarken, hiçbiri benliği yüceltmeyi yordamamaktadır. Bulgular ilgili alanyazın çerçevesinde tartışılmıştır. Araştırma bulguları sosyal onay ihtiyacı ve bu davranışın motivasyonunu anlamak açısından oldukça önemlidir. Dahası, benliği yüceltme ve korumaya dair ülkemiz literatüründeki boşluk göz önünde bulundurulduğunda; araştırmanın konu hakkındaki alanyazına katkı sağlaması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal onay ihtiyacı, benlik kurgusu, benliği yüceltme

Sosyal Dışlanmanın Benlik Değerlendirmelerine Etkilerinde Sosyal Kaygının Düzenleyici Rolü

Selen Göksal

Kâtip Çelebi Üniversitesi

Nihan Selin Soylu-Konak

Ege Üniversitesi

İ. Mert Teközel

Ege Üniversitesi

Sosyal dışlanma olgusu temel psikolojik ihtiyaçların zedelenmesinden bilişsel performansta düşüğe kadar pek çok olumsuz etkiyle karakterizedir. Sosyal dışlanmaya maruz kalmanın, bireylerin benlik değerlendirmelerine yönelik olumsuz etkileri sıklıkla gözlenmiş olmakla birlikte, bu konuda çelişkili bulgular da mevcuttur. Dışlanmanın temel psikolojik ihtiyaçlardan biri olan benlik saygısını düşürdüğünü gösteren bulgular ve benlik saygısı üzerinde çok küçük bir etkisi olduğunu veya hiç etkisi olmadığını gösteren bulguların yanı sıra; sosyal dahil edilmenin benlik saygısını artırıcı etkisi olabileceği de tartışılmaktadır. Öte yandan bireysel bir farklılık olarak sosyal kaygı düzeyi, bireylerin dışlanma sonrasındaki olumsuz deneyimlerinin şiddetinin ve süresinin önemli belirleyicilerinden biridir. Bu çalışma sosyal dışlanmanın benlik değerlendirmeleri üzerindeki etkilerini Kalıpyargı İçeriği Modeli bağlamında ele alarak sosyal kaygının düzenleyici rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma kapsamında Yeniden yaşama paradigması, Liebowitz Sosyal Anksiyete Ölçeği ve Yetkinlik-Sevecenlik Değerlendirmeleri Formu kullanılmış ve çalışma 170 katılımcı ile çevrimiçi olarak yürütülmüştür. Sonuçlara göre, düşük sosyal kaygı düzeyine sahip bireylerde, sosyal dışlanma koşulu yetkinlik değerlendirmelerinde düşmeye neden olurken, orta ve yüksek sosyal kaygı düzeyinde dışlanma koşulu herhangi bir farklılaşmaya yol açmamaktadır. Katılımcıların sevecenlik değerlendirmelerinde ise sosyal dışlanma koşulu veya sosyal kaygının herhangi bir farklılaşmaya yol açmadığı görülmüştür. Sonuçlar, sosyal kaygı literatürü, sosyometre kuramı ve kendi-diğerleri perspektifi yaklaşımı çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: sosyal dışlanma, yetkinlik, sevecenlik, sosyal kaygı, kalıpyargı içeriği modeli

Bilgi Kaynağı Uzmanlığının ve Alakalılığının İnanç Revizyonu ve Revizyon Kesinliği Üzerindeki Etkileri

Begüm Özdemir Demirci

Maltepe Üniversitesi

Batuhan Kalaycıoğlu

Maltepe Üniversitesi

Psikoloji Laboratuvarı

İnsanlar gündelik yaşamlarında çeşitli bilgi kaynaklarından farklı bilgiler edinmektedirler. Yeni edindikleri bilgilerin halihazırda sahip oldukları inançlarla çelişmesi durumunda çelişkiyi gidermek adına inançlarında yaptıkları değişikliğe inanç revizyonu adı verilir. İnanç revizyonu çalışmalarında bir durum üzerindeki gözlemleri ifade eden tikel önermelerin, o durum hakkında koşullu bir kuralı ifade eden tümel önermelere göre daha sık revize edildikleri ortaya konmuştur (Swan, Chambers, & Revlin, 2013). Öte yandan, insanlara kesinlik belirtmeyen ifadelerle inanç revizyonu yapma fırsatı verildiğinde tümel önermelerdeki kuralların esnetilerek revize edildikleri gözlenmiştir (Politzer & Carles, 2001). Mevcut araştırmada katılımcılar (N = 63, 57 Kadın, Ort. Yaş = 23.1) denekler arası desenle üç farklı koşulda katılım sağlamışlardır. Katılımcılar tüm denemelerde (a) tümel önermeyi yanlışılayan, (b) tümel önermeyi esneten, (c) tikel önermeyi yanlışılayan, ve (d) tikel önermeyi esneten inanç revizyonu seçeneklerinden birini seçmişlerdir. Alakalı kaynak koşulunda (N = 18), tümel önermelere atfedilen kaynaklar bilgi verdikleri alan üzerinde uzman veya acemi olarak sunulmuştur. Bu koşulda tümel önermeler uzman kaynaklara atfedildiğinde revizyonların %87.5'i önermeleri esneten ifadelerle (%63.9 (b), %23.6 (d)) yapılırken, acemi kaynaklarda %86.1'i önermeleri esneten ifadelerle (%69.4 (b), %16.7 (d)) yapılmıştır. Alakasız kaynak koşulunda (N = 25) tüm denemelerin %62'sinde, kontrol koşulunda (N = 20) ise %64.4'ünde tümel önermeyi esneten revizyon yapılmıştır. Bulgular kesinlik bildirmeyen revizyonun, önermeleri reddeden revizyondan daha sık yapıldığını göstermektedir. Fakat, revizyon seçimlerinin dağılımı koşullar arasında ve uzman-acemi kaynaklar arasında incelendiğinde dağılımda benzerlik görülmektedir. Olası bir bilgi kaynağı etkisinin büyüklüğünün küçük düzeyde olabileceği ve çalışmanın mevcut örneklem hacminin yeterli istatistiksel gücü sağlayamamış olabileceği tartışılmıştır. Tartışmada ayrıca inanç revizyonu davranışının ölçüm şekli ve deney düzeneği göz önünde bulundurulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Kaynağı Güvenilirliği, İnanç Revizyonu, Kaynağın Uzmanlığı, Kaynağın Alakalılığı

Kaynakça

Swan, A., Chambers, A., & Revlin, R. (2013). Scope of real beliefs in belief revision. In *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society* (Vol. 35, No. 35).

Politzer, G., & Carles, L. (2001). Belief revision and uncertain reasoning. *Thinking & Reasoning*, 7(3), 217-234.

Evin Ölümlülüğe Karşı Kaygı-Engelleme İşlevi

Ece Akça-Doğan

Ege Üniversitesi

İ. Mert Teközel

Ege Üniversitesi

Dehşet Yönetimi Kuramı kişilerin ölümlü olduklarını fark etmelerinden doğan korku ile baş edebilmek için kültürel dünya görüşlerine sığındıklarını ve benlik saygılarını yükseltmeye çalıştıklarını öne sürer (Pyszczynski, Solomon ve Greenberg., 2015). Ev ise kişilerin geçmişleri ve gelecekleri arasında bir bağ kurmalarını (Manzo,2005) ve benlik tehditlerine karşı bir koruma sağlamaktadır (Yang, Sedikides, Yue ve Cai., 2020). Bu araştırma ölümlülükten doğan dehşet ile baş etmede evin rolünü iki farklı deneyle incelemektedir. Ölümlülük belirginliği manipülasyonu olarak birinci deneyde, 119 üniversite öğrencisi katılımcıdan ($= 19.13$, $SS = 2.87$) ölümlü olduklarını düşünmeleri (veya diş ağrısını) istenmiş; ikinci deneyde ise 134 üniversite öğrencisi katılımcıya ($= 20.29$, $SS = 30.02$) eşik altı olarak “ölüm” veya “spor” kelimeleri sunulmuştur. Ardından, her iki deneyde katılımcılardan evim dedikleri yeri (veya tanıdık bir mekânı) hayal etmeleri istenmiştir. Kültürel dünya görüşlerine sığınma ihtiyacını ölçmek amacıyla, iki deneyde de sosyal değerleri ihlal eden çeşitli olaylar sunulmuş ve katılımcılar ihlalleri gerçekleştirenlere uygun gördükleri cezaları belirtmişlerdir. Birinci deneyde, ölümlülük belirginliğinin ana etkisi veya mekân manipülasyonu ile etkileşim etkileri anlamlı değildir (bütün p 'ler >12). İkinci deneyde ise bulgular, sosyal ihlaller öykülerinin doğurduğu sonuçlara göre farklılık göstermektedir. Sosyal ihlaller sadece kişileri doğrudan etkileyen olayları içerdiğinde analizler istatistiksel anlamlılığa ulaşmamıştır (bütün p 'ler $>.34$). Ancak hem kişinin kendisini hem de dolaylı olarak kişinin etrafındakileri etkilediğinde ölümlülük belirginliğinin ana etkisi sınıra yakın anlamlılıktadır ($p = .06$). Yani, ölümlü oldukları hatırlatılan katılımcılar, kontrol koşuluna göre suçların faillerini daha ağır yargılamaktadırlar. Ancak etkileşim etkileri istatistiksel olarak anlamlı değerlere ulaşmamıştır. Bulgular, ölümlülük belirginliğinin kültürel değerlerin nasıl ihlal edildiğiyle ilişkili olduğunu, buna karşılık evin, ölümlülük belirginliği karşısından bir kaygı engelleme işlevi sağlamadığını göstermiştir. Bu sonuçta bireysel faktörlerin etkili olabileceği düşünülebileceği gibi toplumdaki hızlı sosyal değişimin evle kurulan ilişki üzerinde yaratmış olabileceği (örneğin evlerin sürekli değişmesi vb.) etkiler de göz önünde bulundurulmalıdır. Bulgular ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dehşet Yönetimi Kuramı, ev, ölümlülük belirginliği, kaygı-engelleme

Kaynakça

Manzo, L. C. (2005). For better or worse: Exploring multiple dimensions of place meaning. *Journal of Environmental Psychology*. doi:10.1016/j.jenvp.2005.01.002

Pyszczynski, T., Solomon, S. ve Greenberg, J. (2015). Thirty Years of Terror Management Theory: From Genesis to Revelation. *Advances in Experimental Social Psychology* içinde . doi:10.1016/bs.aesp.2015.03.001

Yang, Z., Sedikides, C., Yue, X. ve Cai, H. (2020). Sense of home buffers threats to the self. *Asian Journal of Social Psychology*. doi:10.1111/ajsp.12403

İş Yerinde Psikolojik Katılık ve Erteleme İlişkisinde Öz-Şefkatin Rolü

Begüm Alpçetin

MEF Üniversitesi

Melis Erdoğan

MEF Üniversitesi

Neslihan Turnalar-Çetinkaya

MEF Üniversitesi

Bu çalışmanın amacı, çalışanların psikolojik katılık seviyeleri ile erteleme davranışları arasındaki ilişkide öz-şefkatin aracı rolünü anlamaktır. Psikolojik esnekliğe sahip olmayan çalışanların, deneyimlerden kaçıyor olmalarının ve anda kalamamalarının öz-şefkat düzeyleriyle ilintili olması beklenebilir. Buna bağlı olarak çalışma ortamına göre davranışlarını değiştirme konusunda sıkıntı yaşayabilirler ve iş yerine uyum sağlamaları zor olabilir. Bu durum ise çalışanların erteleme davranışı ile ilişkilendirilebilir. Buna tartışmalar paralelinde, mevcut çalışmada, çalışanların psikolojik katılığı ile erteleme davranışları arasında pozitif bir ilişki olacağı ve bu ilişkiye öz-şefkatin aracılık edeceği tahmin edilmiştir.

Çalışmaya yaşları 22 ile 59 arasında değişen (Ort. = 32.88, S = 8.10) 186 beyaz yakalı (125 kadın, 61 erkek) çalışan katılmıştır. Çalışmada, Kabul ve Eylem Anketi-II, Öz-Şefkat Ölçeği ve Genel Erteleme Ölçeği kullanılmıştır. Çalışmanın değişkenleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi için öncelikle bir korelasyon analizi yapılmıştır. Çalışanların psikolojik katılık ile erteleme düzeyleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki bulunurken ($r(186) = .34, p < .001$) psikolojik katılık ve öz-şefkat düzeyleri arasında anlamlı düzeyde negatif bir ilişki bulunmuştur ($r(186) = -.69, p < .001$). Buna ek olarak çalışanların öz-şefkat ve erteleme düzeyleri arasında yine anlamlı düzeyde negatif bir ilişki bulunmuştur ($r(186) = -.39, p < .001$).

Çalışmanın hipotezini test etmek için ise Hayes' Process kullanılarak basit aracı değişken analizi yapılmış ve bootstrap güven aralıkları dikkate alınmıştır. Analiz sonuçları, psikolojik katılığın öz şefkati anlamlı olarak yordadığını göstermiştir ($b = -.53, 95\% \text{ CI } [-.62, -.45], p < .001$). Psikolojik katılığın erteleme davranışı üzerindeki direkt etkisi de anlamlı olarak bulunmuştur ($b = .26, 95\% \text{ CI } [.15, .36], p < .001$). Öz-şefkat modele aracı olarak dahil edildiğinde, psikolojik katılığın erteleme davranışı üzerindeki direkt etkisi anlamsız hale gelmiştir ($b = .10, 95\% \text{ CI } [-.04, .26]$). Sonuçlar, çalışmanın hipotezinin desteklendiğini göstermektedir. Mevcut çalışma, öz düzenleme kuramı üzerinden tartışılabilir.

Anahtar Kelimeler: Öz-şefkat, psikolojik katılık, erteleme davranışı, iş hayatı

Çalışma Yaşamında Güçlü Yönlerin Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Araştırma

Burcu Kümbül Güler

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Bengisu İyidoğan

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Dilara Turgut

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Selin Ilgız

İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi

Psikoloji Bölümü

Kuramsal Gerekçe: Pozitif psikoloji, bireylerin, grupların ve kurumların var olan kapasitelerini, olumlu ve güçlü özelliklerini en etkin ve verimli bir şekilde değerlendirmelerini sağlayan, pozitif yönde gelişimlerini destekleyen bir yaklaşımdır. Araştırmalar, güçlü yönlerin, çalışma yaşamında performansı iyileştirme, genel yaşam memnuniyeti ve tatmini artırma yoluyla çalışma yaşamında daha üretken olmayı teşvik etmede etkili olduğunu göstermektedir (Peterson ve Park, 2006). Pozitif psikoloji doğrultusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, güncel olarak pozitif kurumları içeren alanda az sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir (Gable ve Haidt, 2005). Bu çalışma, çalışanların güçlü yönlerinin çalışma yaşamına olan uygulanabilirliğini pozitif kurumlar açısından incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Çalışmada İzmir ilinde faaliyet gösteren bir ilçe belediyesinde 15 çalışandan oluşan bir örnekleme ulaşmak hedeflenmektedir. Bu çalışmada ilk etapta görüşülmüş olan 5 kadın, 2

erkek 7 çalışanın deşifre edilen görüşme notları üzerinden ön analizler gerçekleştirilmiş olup ilk bulgular paylaşılacaktır.

Katılımcılar öncelikle “Karakter Güçlü Yönleri Envanteri (VIA)”ni (Peterson ve Seligman, 2004) doldurduktan sonra çevrimiçi görüşmelere davet edilmektedir. Bu görüşmeler, çalışanların envanter yardımıyla belirlenmiş olan en önemli üç güçlü yönünün çalışma yaşamına uygulanabilirliğine yönelik yapılandırılmıştır . Araştırmada, güçlü yönlerin çalışma yaşamındaki yeri üzerine deneyimlerin keşfedilmesine olanak sağlayan nitel yaklaşım ile birlikte görüşme öncesi kullanılan envanter nedeniyle nicel yaklaşımın da bulunduğu karma yöntem benimsenmektedir.

Bulgular ve Tartışma: VIA envanteri ile elde edilen güçlü yönler en çok sevgi (4), öğrenme aşkı (3) ve dürüstlük (3) şeklinde sıralanmaktadır. Katılımcıların tamamı güçlü yönlerini çalışma yaşamında uygulayabildiklerini belirtmişlerdir. Güçlü yönleri çalışma yaşamında kullanırken bireysel çabaların yoğun olduğu, örgütsel desteğin ise bireysel çabanın yanında eksik kaldığı görülmüştür. Güçlü yönlerin işyerinde kullanamama nedenleri arasında en çok teşvik görememe, bürokrasi, profesyonel bakış açısı eksikliği üzerinde durulmuştur. Katılımcılar sevgi kullanımı ile işyeri ilişkilerin olumlu bir ortamın sağlanacağını ve örgütsel açıdan olumlu bir iletişim olacağını belirtse de, sevginin kullanımı ile birlikte çalışanın kendisinden çok şey vermesi gerektiği, suiistimaller yaşanabileceğine dair açıklamalar da bulunmaktadır.

Güçlü yönlerin işyerindeki kullanımı ve geliştirilmesi iş doyumunu, işteki performans iyilik hali, çalışmanın anlamı, örgütsel vatandaşlık davranışı, düşük işgücü devri ve işe bağlanma gibi olumlu iş çıktıları ile ilişkili bulunmaktadır (Harzer ve Ruch, 2015; Littman-Ovadia ve Steger, 2010; Dubreuil vd., 2014; Welker, 2018). Nicel yöntemin benimsenmiş olduğu bu araştırmalarla benzer şekilde, bizim araştırmamızda da güçlü yönlerin performans artışı, içsel doyum, işte anlam bulmak ve güven ikliminin oluşması gibi olumlu çıktılarla ilişkili olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Pozitif Psikoloji, Güçlü Yönler, Çalışma Yaşamı, Karma Yöntem

Kaynakça

Dubreuil, P., Forest, J., & Courcy, F. (2014). From strengths use to work performance: The role of harmonious passion, subjective vitality, and concentration. *The Journal of Positive Psychology*, 9(4), 335-349.

Gable, S. L., ve Haidt, J. (2005). What (and why) is positive psychology?. *Review of general psychology*, 9(2), 103-110.

Harzer, C., & Ruch, W. (2015). The relationships of character strengths with coping, work-related stress, and job satisfaction. *Frontiers in Psychology*, 6(165), 1-12.

Littman-Ovadia, H., & Steger, M. (2010). Character strengths and well-being among volunteers and employees: Toward an integrative model. *The Journal of Positive Psychology*, 5, 419–430.

Peterson, C. ve Park, N. (2006). Character strengths in organizations. *Journal of Organizational Behavior*, 27, 1149–1154. doi:10.1002/job.398

Peterson, C., ve Seligman, M. E. (2004). *Character strengths and virtues: A handbook and classification*. Oxford University Press.

Uri, C. (2018). Work-Related Basic Need Satisfaction Scale: Analysis of Construct Validity and Reliability in Turkish. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27(1), 13-25.

Welker, S. (2018). How Learning Character Strengths Impacts One's Work Performance: Generic Qualitative Exploration (Doctoral dissertation, Capella University).

Kadın Üniversite Öğrencilerinin Çevrimiçi Satın Alma Niyetleri Üzerinde Çevrimiçi Ürün Değerlendirmelerinin Etkisi

Eda Nur Toklu

Hacettepe Üniversitesi

Gülsena Keskinliç

Hacettepe Üniversitesi

Maide Uzun

Hacettepe Üniversitesi

Yonca Beyazgül

Hacettepe Üniversitesi

Yasemin Abayhan

Hacettepe Üniversitesi

Çevrimiçi alışveriş yöntemi günlük hayatın bir parçası iken pandemi önlemlerinden sonra daha çok tercih edilen bir yöntem haline gelmiştir. Artan bu oranlar, araştırmacı grubuna çevrimiçi alışverişte satın alma niyetini etkileyen faktörleri incelemek için motivasyon olmuştur. Bu çalışmanın amacı, çevrimiçi ortamda yapılan değerlendirmelerin tüketicilerin çevrimiçi satın alma niyetine etkisini incelemektir. Araştırmada kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmaya Türkiye'nin çeşitli illerindeki, 18-25 yaş arası, bekar, kadın, Kompulsif Satın Alma Ölçeği'nden yüksek puan almamış, lisans öğrencisi 44 gönüllü katılımcı dahil edilmiştir. Ürün değerlendirme seti oluşturulmadan önce değerlendirme setinde yer alacak ürün tercihi için pilot çalışma gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacılar tarafından bu çalışma için geliştirilen Çevrimiçi Satın Alma Niyeti Ölçeği (ÇSANÖ) ile ön test alındıktan sonra bağımsız değişken değişimlemeleri yapılmış, katılımcılar olumlu ve olumsuz değerlendirmelerin farklı ağırlıklarda dağıldığı dört deney koşuluna ayrılmışlardır. Değerlendirmelerden sonra ÇSANÖ ile son test ölçümleri alınmıştır. Analizde SPSS Statistic 25.0 programı kullanılmıştır. Normallik testleri sonucunda analizin parametrik olmayan yöntemler ile yapılması uygun bulunmuştur. Çalışmada ön test ve son test ölçümlerinin değerlendirme gruplarına göre farklı olup olmadığını incelemek için

Wilcoxon testi analizi uygulanmıştır. Ayrıca ön ve son testlerin ayrı olarak değerlendirmelere göre kıyaslanması için Kruskal Wallis testi yapılmıştır. Bulgular; hepsi olumlu, hepsi olumsuz ve olumsuz ağırlıklı ürün değerlendirmeleri koşulunda yer alan katılımcıların ürün değerlendirmelerine maruz kalmadan önce ve kaldıktan sonra ürünü satın alma niyetlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir. Ancak olumlu ağırlıklı ürün değerlendirmeleri koşulunda yer alan katılımcıların ürün değerlendirmelerine maruz kalmadan önce ve maruz kaldıktan sonra ürünü satın alma niyetlerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmüştür. Çalışma bulguları literatür bulgularıyla büyük ölçüde tutarlıdır. Bu çalışma dışında sosyal psikoloji literatüründe çevrimiçi alışveriş değerlendirmelerinin uyum davranışı üzerine etkisinin incelendiğine rastlanmamış olup daha fazla araştırma yapılması önerilmektedir. Ayrıca Türkçe literatürde bulunan konuyla ilgili araştırmalar deneysel yöntem ile yürütülmemiştir. Bu çalışmanın deneysel yöntem ile yürütülmüş olmasının literatüre katkısı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çevrimiçi alışveriş, satın alma niyeti, uyma davranışı

Türkiye’deki Öğretmenlerin Öz Yeterlik ve Tükenmişlikleri Arasındaki İlişkide Psikolojik Sağlamlığın Rolü

Gülşah Sevinç

Ankara Üniversitesi

Eğitim Psikolojisi Bölümü

Neslihan Tuğçe Özyeter

Kocaeli Üniversitesi

Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Bölümü

Giriş: Öz yeterlik bireyin mevcut beceri ve yeteneklerine ilişkin değerlendirmesidir (Bandura, 1977). Salgınla birlikte öğretmenler tükenmişlik yaşamıştır. Tükenmişlik duygusal tükenmişlik, duyarsızlaşma, kişisel başarıyı kapsamaktadır (Maslach ve Jackson, 1981). Araştırmalar (Smetackova, 2017) öz yeterlik arttıkça tükenmişliğin azaldığını göstermektedir. Bu çalışmada öğretmenlerin öz yeterlik ve psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın aracı (*mediator*) ya da ılımlatırıcı (*moderator*) değişken rolünde olup olmadığı incelenmektedir. İlişkisel tarama modelindeki çalışmada maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmış, Türkiye’de çalışan 274 öğretmen çalışma grubunu oluşturmuştur. Katılımcıların %76’sı kadın (210), %23’ü (64) erkektir. Öğretmenlerin çalıştıkları kademeler şöyledir: İlkokul = %41,7 (114), Ortaokul = %37,9 (104), Lise = %20,4 (56). Verilerin toplanmasında Öğretmen Öz Yeterlik Ölçeği, Maslach Tükenmişlik Envanteri, Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği kullanılmıştır. Analizde SPSS 22.0 programında PROCESS makrosu kullanılmıştır. Aracılık etkisinin analizinde Hayes’in (2013) önerdiği 4. model; ılımlatırıcılık etkisindeyse 1. model kullanılmıştır.

Bulgular: Öz yeterlikle duygusal tükenmişlik arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın kısmi aracılık rolü olduğu görülmüştür. Psikolojik sağlamlık sürece dahil edildiğinde, öz yeterlikle duygusal tükenmişlik arasındaki ($\beta=-0,29$; $p<0.05$; %95 Bootstrapping CI -0,57 - -0,01) ilişki zayıflamıştır. Öz yeterlik ile duyarsızlaşma arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın kısmi aracılık rolü bulunmaktadır ($\beta=-0,19$; $p<0.01$; %95 Bootstrapping CI -0,31 - -0,07). Psikolojik sağlamlık değişkeni denkleme girdiğinde katsayılar da düşüş olmuştur. Öz yeterlikle kişisel başarı arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın kısmi aracılık rolü vardır. Psikolojik sağlamlık denkleme girdiğinde, öz yeterlikle kişisel başarı arasındaki ilişki ($\beta=0,76$; $p<0.01$; %95 Bootstrapping CI 0,60 - 0,92) zayıflamıştır. Öz yeterlik ile tükenmişlik arasındaki ilişkide psikolojik sağlamlığın ılımlatırıcı etkisi yoktur.

Tartışma: Öz yeterliği yüksek olan öğretmenlerin tükenmişliğinin daha düşük olmasında, kısmen, zorlayıcı iş yaşamı koşullarıyla mücadele etmelerini sağlayacak becerilerinin etkisi vardır. Psikolojik sağlamlığın ılımlatırıcı etkisinin olmaması öz yeterlik düzeyi yüksek olan

öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin düşük olmasının psikolojik sağlamlık düzeyinden etkilenmediğini göstermektedir. Bu çalışma Türkiye’de salgın döneminde öğretmenlerin öz-yeterlik ve tükenmişlikleri arasında psikolojik sağlamlığın rolünü ele alan araştırmaların sınırlı olması nedeniyle alanyazına önemli bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Öz yeterlik, tükenmişlik, psikolojik sağlamlık

Kaynakça

- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84, 191-215.
- Doğan, T. (2015). Kısa Psikolojik Sağlamlık Ölçeği’nin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *The Journal of Happiness & Well-Being*, 3(1), 93-10.
- İnce, N. B., & Şahin, A. E. (2015). Maslach tükenmişlik envanteri-eğitimci formu’nu türkçe’ye uyarlama çalışması. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 6(2), 385-399.
- Maslach, C., & Jackson, S. E. (1981). The measurement of experienced burnout. *Journal of Organizational Behavior*, 2(2), 99-113.
- Smetackova, I. (2017). Self-efficacy and burnout syndrome among teachers. *The European Journal of Social and Behavioural Sciences*, 20(3), 2476–2488.
- Yılmaz, M., Köseoğlu, P., Gerçek, C., & Soran, H. (2004). Yabancı dilde hazırlanan bir öğretmen öz yeterlik ölçeğinin Türkçeye uygulanması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 260-267.